"समृद्ध थाक्रे : सुखी थाक्रेबासी"

प्रथम आवधिक योजना

(२०७८/७९-२०८२/८३)

(दोश्रो मस्यौदा)

थाक्रे गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

महादेवबेशी, बागमती प्रदेश धादिङ

२०७८

विषय सूची

परिच्छेद एक १

परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि : १

१.२ योजना तर्जुमाको उद्देश्य १

१.३ आवधिक विकास योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया २

१.३.१ योजना तयारी कार्याशाला गोष्ठी २

१.३.२ आधाररेखा सुचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण २

१.३.३ दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा वस्तुस्थिति विलेषण कार्यशाला गोष्ठी २

१.३.४ आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी २

१.३.५ योजना दस्तावेज तयारी ३

१.३.६ मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी ३

१.४ सीमा ३

परिच्छेद दुई ५

गाउँपालिकाको विकासको विद्यमान स्थिति र उपलब्धिको समीक्षा ५

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय ५

२.१.१ भौगोलिक अवस्था एवं प्रशासनिक विभाजन ५

२.१.२ प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक उत्कृष्टता ५

२.१.३ गाउँपालिकाको जनसंख्या बनौट ६

२.२ गाउँपालिकाको आर्थिक विकासको अवस्था ६

२.२.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा ६

२.२.२ पर्यटन तथा संस्कृति ७

२.२.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति ७

२.२.४ आम्दानी, रोजगारी तथा वित्तीय सेवा ८

२.२.५ सहकारी ८

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था ८

२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण ८

२.३.२ शैक्षिक विकास ८

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई ९

२.३.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण ९

२.३.५ युवा तथा खेलकूद विकास ९

२.४ पूर्वाधार तथा शहरी विकासको अवस्था ९

२.४.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण ९

२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात १०

२.४.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा १०

२.४.४ सूचना, संचार र प्रविधि १०

२.५ वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनको अवस्था ११

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता ११

२.५.२ भू संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन ११
२.५.३ वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन ११
२.५.४ कोविड १९ तथा विपद व्यवस्थापन १२
२.६ सुशासन तथा संस्थागत विकासको अवस्था १२
२.६.१ स्थानीय नीति, ऐन तथा सुशासनको अवस्था १२
२.६.२ संगठन विकासको अवस्था १२
२.६.३ श्रोत परिचालनको अवस्था १३
२.६.४ योजना व्यवस्थापनको अवस्था १३
परिच्छेद तीन १४
गाउँपालिका विकासको सोच तथा अवधारणा १४
३.१ विकासका प्रमुख संभावना तथा अवसरहरू १४
३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरू १४
३.३ दीर्घकालीन सोच तथा निर्देशक सिद्धान्त १५
३.४ लक्ष्य तथा उद्देश्य १७
३.५ प्रमुख प्राथमिकता १८
३.६ प्रमुख रणनीति १८
३.७ परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण १९
परिच्छेद चार २१
आर्थिक विकास योजना २१
४.१ पृष्ठभूमि २१
४.२ वर्तमान अवस्था २१
४.२.१ कृषि विकास २२
४.२.२ सिंचाई विकास २३
४.२.३ पशुपन्छी विकास २३
४.२.५ वैक, सहकारी र वित्तीय सेवा २४
४.३ सोच २४
४.५ उद्देश्य २४
४.६ रणनीति तथा कार्यनीति २५
४.७ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना) २८
४.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण ३०
४.९ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा तालिका ३०
परिच्छेद पाँच ३२
संस्कृति तथा पर्यटन योजना ३२
५.१ पृष्ठभूमि ३२
५.२ वर्तमान अवस्था ३२
५.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम ३३
५.३.१ सोच ३३
५.३.२ लक्ष ३३
५.३.३ उद्देश्य ३३

५.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति ३३
५.४ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि ३४
५.४.१ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ३४
५.४.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण ३६
५.४.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा तालिका ३६
परिच्छेद छ ३७
सामाजिक विकास योजना ३७
६.१ पृष्ठभूमि ३७
६.२ वर्तमान अवस्था ३७
६.२.१ शिक्षा तथा सीप विकास ३७
६.२.२ स्वास्थ्य तथा पोषण ३९
६.२.३ खानेपानी तथा सरसफाई ४०
६.२.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण ४०
६.२.५ युवा तथा खेलकूद ४२
६.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम ४३
६.३.१ सोच ४३
६.३.२ लक्ष्य ४३
६.३.३ उद्देश्य ४३
६.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति ४३
६.४ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि ५३
६.४.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना ५३
६.४.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण विवरण ५६
६.४.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा तालिका ५७
परिच्छेद सात ५८
पूर्वाधार विकास योजना ५८
७.१ पृष्ठभूमि ५८
७.२ आवास, भवन, बस्ती तथा सहरी विकास क्षेत्र ५८
७.२.१ विद्यमान अवस्था, सम्भावना तथा अवसर ५८
७.२.२ समस्या तथा चुनौति ५९
७.३ सडक, पुल तथा यातायात क्षेत्र ६०
७.३.१ विद्यमान अवस्था, सम्भावना तथा अवसर ६०
७.३.२ समस्या तथा चुनौति ६०
७.४ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा क्षेत्र ६१
७.४.१ विद्यमान अवस्था, सम्भावना तथा अवसर ६१
७.४.२ समस्या तथा चुनौति ६१
७.५ सूचना, संचार र प्रविधि क्षेत्र ६१
७.५.१ विद्यमान अवस्था, सम्भावना तथा अवसर ६१
७.५.२ समस्या तथा चुनौति ६२
७.६ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति ६२

७.६.१ सोच.....६२
७.६.२ लक्ष्य.....६२
७.६.३ उद्देश्य.....६२
७.६.४ रणनीति तथा कार्यनीति.....६२
७.७ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि.....६८
७.७.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना.....६८
७.७.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण.....७१
७.७.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा तालिका.....७१
परिच्छेद आठ.....७२
वन तथा वातावरण व्यवस्थापन योजना.....७२
८.१ पृष्ठभूमि.....७२
८.२ वर्तमान अवस्था.....७३
८.२.१ वन, हरियाली तथा जैविक विविधता.....७३
८.२.२भू–संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन.....७३
८.२.३ फोहोर मैला व्यवस्थापन तथा वातावरणीय स्वच्छता.....७४
८.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति.....७५
८.३.१ सोच.....७५
८.३.२ लक्ष्य.....७५
८.३.३ उद्देश्य.....७५
८.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति.....७५
८.४ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि.....७८
८.४.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना.....७८
८.५.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण.....८३
८.५.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका.....८३
परिच्छेद नौ.....८४
विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन योजना.....८४
९.१ पृष्ठभूमि.....८४
९.२ विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर.....८४
९.३ समस्या चुनौती.....८५
९.४ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति.....८६
९.४.१ सोच.....८६
९.४.२ लक्ष्य.....८६
९.४.३ उद्देश्य.....८६
९.४.४ रणनीति तथा कार्यनीति.....८६
९.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि.....८८
९.५.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना.....८८
९.५.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण.....९०
९.५.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका.....९०

परिच्छेद दश....९१
आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ योजना....९१
१०.१ पृष्ठभूमि....९१
१०.२ विद्यमान स्थिति तथा संभावना....९१
१०.३ समस्या तथा चूनौति....९२
१०.४ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति....९२
१०.४.१ सोच....९२
१०.४.२ लक्ष्य....९२
१०.४.३ उद्देश्य....९२
१०.४.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति....९३
१०.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धी....९४
१०.५.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना....९४
१०.५.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण....९६
१०.५.३ अपेक्षित उपलब्धित तथा नतिजा तालिका....९६
परिच्छेद एघार....९७
संस्थागत विकास तथा सुशासन योजना....९७
११.१ पृष्ठभूमि....९७
११.२ विद्यमान स्थिति, सम्भावना तथा अवसर....९७
११.३ समस्या तथा चूनौति....९९
११.४ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम....१००
११.४.१ सोच....१००
११.४.२ लक्ष्य....१००
११.४.३ उद्देश्य....१००
११.४.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति....१००
११.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि....१०५
११.५.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना....१०५
११.५.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण....१०८
११.५.३ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका....१०८
परिच्छेद बाह्र....१०९
कार्यान्वयन योजना....१०९
१२.१ वित्तिय व्यवस्थापन योजना....१०९
१२.१.१ श्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण....१०९
१२.१.२ विषयक्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट....११०
१२.१.३ श्रोत परिचालन रणनीति....१११
१२.२ आवधिक योजना कार्यान्वयन....११२
१२.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना....११४
परिच्छेद तेह्र....११६
मध्यमकालीन खर्च संरचना....११६
१३.१ पृष्ठभूमि....११६

१३.२ अवधारणा तथा उद्देश्य....११६
१३.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरू....११७
१३.४ मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक खाका....११८
१३.५ समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका....११८
१३.६ समष्टिगत मध्यमकालीन बजेट खाका....११९
१३.७ विषय क्षेत्रगत तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण....१२०
१३.७.१ आर्थिक विकास क्षेत्र....१२१
१३.७.१.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान....१२१
१३.७.१.२ आर्थिक विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान....१२१
१३.७.२ पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्र....१२३
१३.७.२.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान....१२३
१३.७.२.२ संस्कृति तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान....१२४
१३.७.३ सामाजिक विकास क्षेत्र....१२४
१३.७.३.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान....१२४
१३.७.३.२ सामाजिक विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान....१२५
१३.७.४ पूर्वाधार विकास क्षेत्र....१२८
१३.७.४.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान....१२८
१३.७.४.२ पूर्वाधार विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान....१२९
१३.७.५.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान....१३०
१३.७.५.२ वन तथा वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान....१३१
१३.७.६ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन क्षेत्र....१३३
१३.७.६.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान....१३३
१३.७.६.२ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान....१३४
१३.७.७ सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्र....१३५
१३.७.७.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान....१३५
१३.७.७.२ सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान....१३६
१३.७.८ आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्र....१३७
१३.७.८.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान....१३७

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: आर्थिक विकास क्षेत्रतर्फको स्थानगत तथा आयोजना वा कार्यक्रमगत विवरण....१४०
अनुसूची २: आर्थिक विकास क्षेत्रतर्फको आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण....१४३
अनुसूची ३: आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका....१४५
अनुसूची ४: संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रतर्फको स्थानगत तथा आयोजना वा कार्यक्रमगत विवरण....१४८
अनुसूची ५: संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण....१४९
अनुसूची ६: संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको नतिजा खाका....१५०
अनुसूची ७: सामाजिक विकास तर्फको स्थानगत तथा आयोजना वा कार्यक्रमगत विवरण....१५२
अनुसूची ८: सामाजिक विकासतर्फको आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण....१६०
अनुसूची ९: सामाजिक विकास विषय क्षेत्र नतिजा खाका....१६३

अनुसूची १०: पूर्वाधार विकास क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत तथा आयोजना वा कार्यक्रमको विवरण....१६७
अनुसूची ११: पूर्वाधार विकास क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण....१७२
अनुसूची १२: पूर्वाधार विकास विषय क्षेत्र नतिजा खाका....१७३
अनुसूची १३: वन तथा वातावरण क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत तथा आयोजनागत विवरण....१७६
अनुसूची १४: वन तथा वातावरण क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण....१७९
अनुसूची १५: वन तथा वातावरण क्षेत्रको नतिजा खाका....१८०
अनुसूची १६: विपद व्यवस्थापन क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण....१८४
अनुसूची १७: विपद व्यवस्थापन क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण....१८६
अनुसूची १८: विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको नतिजा खाका....१८७
अनुसूची १९: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत तथा आयोजनागत विवरण....१९०
अनुसूची २०: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण....१९५
अनुसूची २१: सुशासन तथा संस्थागत विषय क्षेत्र नतिजा खाका....१९७
अनुसूची २२: आर्थिक सामाजिक पुनउत्थान क्षेत्रका कार्यक्रमको स्थानगत तथा आयोजना कार्यक्रम विवरण....१९९
अनुसूची २३: आर्थिक सामाजिक पुनउत्थान क्षेत्रको आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण....२००
अनुसूची २४: आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको नतिजा खाका....२०१
अनुसूची २५: गाउँपालिका गौरवको आयोजना सम्वन्धी विवरण....२०३

तालिकाहरू

तालिका १: जनसंख्या वितरणको अवस्था....६
तालिका २: समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष....१९
तालिका ३: आर्थिक विकासका लागि लिईने रणनीति तथा कार्यनीति....२५
तालिका ४: आर्थिक विकासका लागि संचालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना....२९
तालिका ५: सांस्कृतिक तथा पर्यटन विकासका लागि लिईने रणनीति तथा कार्यनीति....३३
तालिका ६: संस्कृति तथा पर्यटन विकासका लागि लागि संचालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना....३५
तालिका ७: सामजिक विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीति....४३
तालिका ८: सामाजिक विकासका लागि संचालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना....५४
तालिका ९: विषयगत क्षेत्र उपक्षेत्रअनुसार रणनीति....६३
तालिका १०: पूर्वाधार विकासका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना....६९
तालिका ११: वन तथा वातावरण क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति....७५
तालिका १२: वन तथा वातावरण व्यवस्थापनका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना....७९
तालिका १३: विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति....८६
तालिका १४: विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना....८९
तालिका १५: आर्थिक तथा सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति....९३
तालिका १६: आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम....९५
तालिका १७: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति....१०१
तालिका १८: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको कार्यान्वयन योजना....१०६
तालिका १९: प्रक्षेपण गरिएको आवधिक/बार्षिक बजेट....१०९
तालिका २० विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट....११०
तालिका २१: विषय क्षेत्रगत लागत अनुमान तथा अनुमानित आयको तुलनात्मक अवस्था....१११

तालिका २२: प्रस्तावित कर्मचारी दरवन्दी ११३
तालिका २३: आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया ११५
तालिका २४: समष्टिगत आर्थिक खाका ११८
तालिका २५: समष्टिगत नतिजा खाका ११८
तालिका २६: त्रिवर्षिय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण (रकम रू हजारमा) १२०
तालिका २७: आर्थिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान १२१
तालिका २८: आर्थिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान १२२
तालिका २९: संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान १२३
तालिका ३०: संस्कृति तथा पर्यटन विकासको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान १२४
तालिका ३१: सामाजिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान १२५
तालिका ३२: सामाजिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान १२६
तालिका ३३: पूर्वाधार विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान १२८
तालिका ३४: पूर्वाधार विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान १२९
तालिका ३५: वन तथा वातावरण क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान १३१
तालिका ३६: वन तथा वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान १३२
तालिका ३७: विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान १३४
तालिका ३८: विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान १३४
तालिका ३९: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान १३५
तालिका ४०: सुशासन तथा संस्थागत विकासको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान १३६
तालिका ४१: आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान १३८
तालिका ४२: आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान १३८

परिच्छेद एक
परिचय

१.१ पृष्ठभूमि :

निश्चित अवधिभित्र गुणात्मक तथा सकारात्मक परिवर्तनलाई सहज तुल्याउन तयार गरिएको तार्किक तथा व्यवस्थित प्रयत्नहरुको सिलसिलावद्ध मार्गदर्शन नै आवधिक विकास योजना हो । गाउँपालिकाको विकास, समृद्धि तथा सुशासनका प्रवर्द्धनका लागि नीतिगत तथा व्यवहारिक रुपमा आवधिक विकास योजना तर्जुमा आवश्यक रहेको छ। स्थानीय तह पूनर्संरचना पछि नवगठित स्थानीय सरकारले जनअपेक्षाको सम्बोधन गर्दै समृद्धिको ऐतिहासिक अभिभारा पुरा गर्न आवधिक विकास योजना महत्वपूर्ण हुने विश्वास गरिएको छ।

वर्तमान संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको सरकार रहने व्यवस्था गरेको छ र तीनवटै तहबीचको सम्बन्ध सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुने परिकल्पना समेत गरेको छ। स्थानीय तहको अधिकार तथा जिम्मेवारीलाई संघीय ऐनका रुपमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, अन्तरसरकारी बित्त हस्तान्तरण ऐन २०७४ र राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा बित्त आयोग ऐन २०७४ ले थप स्पष्ट पारेको छ। नेपालको संविधान तथा अन्य कानुनी व्यवस्थाले स्थानीय सरकारका रुपमा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रका विषयमा आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन कार्य महत्वपूर्ण जिम्मेवारीका रुपमा प्रस्तुत गरेको छ।

थाक्रे गाउँपालिकाले कानुनी रुपमा निर्दिष्ट अधिकार तथा रुपान्तरण र समृद्धिका स्थानीय आकांक्षालाई दृष्टिगत गरी सहभागितामूलक प्रकृयाद्धारा आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरेको छ। योजना तर्जुमाका क्रममा नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य, पन्धौं राष्ट्रिय योजना तथा बागमती प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेको दिशा उन्मुख हुनेगरी तालमेल मिलाइएको छ। यस क्रममा गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्थालाई वस्तुस्थिति विवरणको समिक्षा तथा गाउँ विकासका सरोकारवालामाझ छलफल गरी संभावना, अवसर, समस्या र चुनौति विश्लेषण गरिएको थियो । सो विश्लेषणबाट आवधिक विकास योजनाको दीर्घकालीन सोच, समष्टिगत लक्ष्य, बिषय क्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति एवं प्रमुख कार्यक्रमहरु र आवश्यक श्रोत प्रक्षेपण सहितका प्रक्रियाबाट यस योजना तर्जुमा गरिएको छ । गाउँ कार्यपालिकाको नेतृत्व तथा गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत समितिका पदाधिकारी, विषयगत शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधि, स्थानीय जानकार व्यक्ति, गाउँ विकासका सरोकारवाला लगायत विषय विज्ञहरुको रायसमेतका आधारमा यस योजना तयार गरिएको छ। यसरी तयार भएको आवधिक विकास योजना गाउँपालिकाको मध्यकालीन खर्च संरचना, विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तर्जुमा, वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाका लागि प्रमुख आधारका रुपमा रहनेछ।

१.२ योजना तर्जुमाको उद्देश्य

थाक्रे गाउँपालिकाको विकास तथा समृद्धिका लागि विषय क्षेत्रगत रुपमा पञ्च वर्षिय विकासको लागि तथ्यपरक तथा व्यवस्थित मार्गचित्र तयार गर्नु यस आवधिक विकास योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य हो । आवधिक विकास योजना तर्जुमा विशिष्ट उद्देश्यहरु देहायअनुसार रहेका छन् ।

- दीर्घकालिन सोच उन्मुख रही समष्टिगत लक्ष्य, रणनीतिक कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान सहितको विकासको रणनीतिक दस्तावेज तयार गर्ने,
- स्थानीय तहका विकासका साझेदार तथा सरोकारवालाहरुको सहभागितामा गाउँपालिकाको एकीकृत, नतिजामुलक र योजनाबद्ध विकासको मार्गचित्र तयार गर्ने,
- विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयारी कार्यलाई निर्देशित गर्ने,

- आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक कार्यान्वयन योजना, अनुगमन र समीक्षा सूचकहरुको खाका तयार पार्ने
- अन्य तहको सरकार, विकास साझेदार, समुदाय, सहकारी तथा निजी क्षेत्रको लगानी प्रवद्धएनका लागि मार्ग प्रशस्त गर्ने ।

१.३ आवधिक विकास योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

यस गाउँपालिकाको विस्तृत स्वरुपको आवधिक विकास योजना देहायको विधि तथा प्रक्रिया अनुसार तर्जुमा गरिएको छ ।

१.३.१ योजना तयारी कार्याशाला गोष्ठी

आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने गाउँपालिकाको निर्णय बमोजिम गाउँपालिकाको आयोजनामा २०७८ साल फागुन ३ गते आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यशाला सम्पन्न गरी योजना तर्जुमा कार्य अगाडि बढाइयो ।

१.३.२ आधाररेखा सुचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यमा सघाउने महत्वपूर्ण सूचनाको आधारको रुपमा वस्तुगत विवरणमा उल्लेखित गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा भौतिक अवस्थिति, जनसांख्यिक, आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासनको अवस्था सहित विषयगत वस्तुस्थिति वि वरणको विश्लेषण एवं सहभागितामूलक छलफल गरिएको छ

१.३.३ दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा वस्तुस्थिति विलेषण कार्यशाला गोष्ठी

गाउँपालिकाको आयोजनामा २०७८ साल साउन २६ गते आवधिक योजना तर्जुमाको चरण अन्तर्गत दीर्घकालीन सोच निर्धारण तता स्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो । कार्यशाला गोष्ठीले बिद्यमान संभावना र अवसर, समस्या एवं चुनौति तथा रणनीतिक रुपमा चाल्नुपर्ने कदमहरुको वस्तुपरक विश्लेषणको आधारमा गाउँपालिकाको समग्र बिकासको दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरिएको थियो ।

१.३.४ आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

गाउँपालिकाको आयोजनामा तथा एसडिआइसी प्राविधिक टोलीको सहजीकरणमा २०७८ साल साउन २७ गते आवधिक योजना तर्जुमाका लागि विस्तृत कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो । उक्त कार्यशाला गोष्ठीमा गाउँ विकासको दीर्घकालिन सोच (Vision) मा आधारित भई आवधिक योजनाको नतिजा तालिका (Results Framework), लक्ष्य (Goal), ध्येय (Mission), उद्देश्य (Objectives) तथा रणनीति (Strategies), विषय क्षेत्रगत संभावना तथा अवसर, समस्या तथा चूनौती र अवलम्बन गर्नु पर्ने विषय क्षेत्रगत रणनीति (Sectoral Strategies) गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको थियो । गोष्ठीमा गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत योजना समितिका पदाधिकारी, विषयगत शाखा र सेवा केन्द्र तथा इकाईका प्रमुख तथा सम्बन्धित कर्मचारी, गाउँपालिका क्रियाशिलत गैसस, समुदायमा आधारित संस्था तथा स्थानीय विषय क्षेत्र विज्ञ, अगुवा, लक्षित वर्ग समुदाय तथा स्थानीय राजनीतिक दलका प्रतिनिधि र समाजसेवीको उपस्थिति रहेको थियो ।

गोष्ठीमा वस्तुस्थिति विवरण, आधार सूचना तथा विषयगत वस्तुस्थिति विश्लेषण कार्यशालाबाट प्राप्त विवरणको आधारमा योजनाको नतिजा तालिका (नतिजा श्रृंखला तथा सूचक, आधाररेखा सूचना, भौतिक लक्ष्य, पुष्ट्याइका आधार), कार्यान्वयन योजना (अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न आवश्यक नविन तथा प्रमुख आयोजना कार्यक्रम, भौतिक

लक्ष्य, आवश्यक स्रोत अनुमान र स्थानगत तथा कार्यक्रमको विवरण), विषय क्षेत्रगत अपेक्षित प्रतिफल हासिल गर्न अवलम्बन गर्ने कार्यनीति) तर्जुमा गरियो । यसका साथै कार्यशालामा आवधिक योजनाको अवधिमा गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त राजस्व, संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान समेत अन्य विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त विगतको स्रोतको आधारमा आगामी ५ बर्षको उपलब्ध हुन सक्ने श्रोत समेत अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो ।

योजनाको वित्तीय विश्लेषणमा जनसमुदाय, निजी क्षेत्र, गैसस तथा समुदायिक संस्था, संघ तथा प्रदेश सरकारबाट सिधै कार्यान्वयन हुने आयोजना तथा कार्यक्रममा हुने लगानी समेत विश्लेषण गरी अपुग श्रोत परिचालन रणनीति समेत तय गरिएको छ। साथै कार्यशालामा योजनानको नतिजा खाकामा आधारित भई प्रस्तावित प्रमुख आयोजनाको प्रक्रिया अनुगमन, प्रतिफल, असर तथा प्रभावको नतिजा अनुगमन तथा लेखाजोखाको खाँका समेत प्रस्तुत तथा छलफल गरिएको थियो ।

१.३.५ योजना दस्तावेज तयारी

आवधिक योजना तयारीका क्रममा विभिन्न चरणहरुबाट प्राप्त विवरण, सुझाव एवं निश्कर्षका आधारमा आवधिक योजना दस्तावेजको मस्यौदा तयार गरिएको छ। योजना दस्तावेजलाई मुख्य तेह्र परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ जसअनुसार योजनाको परिचय, गाउँपालिकाको वस्तुस्थि विश्लेषण, दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्धेश्य, आर्थिक विकास योजना, संस्कृति तथा पर्यटन योजना, सामाजिक विकास योजना, पूर्वाधार विकास योजना, वन तथा वातावरण योजना, विपद् व्यवस्थापन योजना, सुशासन तथा संस्थागत विकास योजना, आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ योजना, मध्यकालीन खर्च संरचना र कार्यान्वयन योजना रहेका छन् । आवधिक योजनाको प्रारम्भिक लेखन विभिन्न सरोकारवाला समितिहरुबाट भएको र त्यस प्रारुपलाई योजनाविद् तथा विषयविज्ञहरुको सुझाब लिई योजना तर्जुमा प्राविधिक सहयोग टोलीद्धारा आवधिक योजना दस्तावेज परिमार्जन गरिनुका साथै स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रका प्राय सवै विषय एवं प्राविधिक पक्षहरुलाई तर्कपूर्ण एवं वस्तुनिस्ठ ढंगबाट प्रस्तुत गरी आवधिक योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरिएको छ।

१.३.६ मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी

स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, योजनाको स्तरीय ढाँचा, सहभागितामूलक कार्यशाला, विषयविज्ञको सुझाब र परामर्शका आधारमा तयार योजनाको मस्यौदा दस्तावेजलाई गाउँपालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी र सरोकारवाला माझ २०७८ कार्तिक ११ गते कार्यशालाको आयोजना गरी प्रस्तुती, छलफल तथा सुझाव प्राप्त गरियो । कार्यशालामा प्रस्तुती, विषय क्षेत्र समूह तथा वृहत समूह छलफल र परामर्श गरी आवधिक योजनालाई पूर्ण बनाउन आवयक सुझाव प्राप्त गरियो । कार्यशाला तथा सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझाब तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनाको दस्तावेजलाई अन्तिम रुप प्रदान गरिएको छ।

१.४ सीमा

आवधिक विकास योजना तर्जुमाका क्रममा श्रोत, साधन, क्षमता तथा समयावधीसँग सम्वन्धित सीमा तथा परिसीमन रहेका छन् । यससम्बन्धी विवरणलाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

- **श्रोत, साधन तथा जनसक्तिः** गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनाका लागि वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा विनियोजन भएको श्रोत, सूचना तथा तथ्याङ्क र गाउँ कार्यपालिका कार्यालयमा रहेको योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित जानकारी तथा विज्ञतालाई यथासम्भव प्रभावकारी हुने गरी परिचालन गरिएको थियो। तयारीका क्रममा वस्ति तथा वडा तहबाट बृहत छलफलको तथा पालिकास्तरमा संचालित बृहत सहभागितामूलक छलफलको आधारमा

योजना तयार गरिएको थियो। यस आवधिक विकास योजनाको कार्यान्वयनको सफलताका लागि श्रोत, साधन तथा जनशक्ति र परिचालनको विद्यमान क्षमतामा सुधार हुने अपेक्षा रहेको छ।

- **ढाँचा, विधि तथा प्रकृया:** गाउँ कार्यपालिका कार्यालयसँगको सहमती, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५, विगतका सफल अभ्यास तथा विज्ञका सुझाबका आधारमा योजना तर्जुमा कार्यशालले स्थानीय वस्तुस्थिति बमोजिम तय गरेको ढाँचा विधि तथा प्रकृयाको उपयोग गरिएको थियो । यस क्रममा उपलब्ध साधन, श्रोत, समयावधी तथा कोभिड १९ को जोखिमलाई दृष्टिगत गरी आवधिक विकास योजना तयारीको सहज कार्ययोजना तय गरिएको थियो ।
- **सूचना तथा तथांक:** आवधिक विकास योजना तर्जुमा क्रममा गरिने वस्तुस्थिति बिश्लेषणको लागि आवश्यक आधार तथ्याङ्क तथा सूचना श्रोतको रुपमा गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल)लाई लिइएको छ। घरधुरी तहको हकमा घरधुरी सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्क, वडातह र संस्थागत क्षेत्रबाट प्राप्त तथ्याङ्क सूचनालाई नै आधार बनाउने अधिकतम प्रयास गरिएको छ। बिषय क्षेत्रगत तथ्याङ्क तथा सूचनामा कुनै दुविधा उत्पन्न भएको अवस्थामा कार्यशालाको क्रममा नै सहभागितामूलक छलफलबाट सहमति बनाई सोही आधारमा विश्लेषण गरिएको छ। यसका साथै संघ, प्रदेशका प्रकाशन तथा दस्तावेज लगायत अन्य सूचना समेतलाई आधार बनाइएको छ।
- **योजना तथा कार्यक्रम:** यस आवधिक योजना राजनीतिक प्रक्रियाबाट तर्जुमा गरिएको रणनीतिक र मार्गदर्शक योजनाको खाका मात्र भएकोले गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषणको आधारमा दीर्घकालीन सोच, आवधिक लक्ष्य, बिषयगत क्षेत्र, उद्देश्य, रणनीति, प्राथमिकता क्षेत्र निर्धारणको आधारमा रणनीतिक कार्यक्रमहरुको तर्जुमा मात्र केन्द्रित छ। प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय तहको योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक वार्षिक योजना तर्जुमा पद्धतिबाट कार्यक्रम छनोट गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई रणनीतिक ढंगबाट निर्देशित गर्ने दस्तावेजको रुपमा रहने हुनाले समुदाय तथा वडास्तरका कार्यक्रमले समेटिनु पर्ने क्रियाकलाप तहका परियोजनाहरु समावेश गरिएको छैन।
- **लागत तथा लगानी पूर्वानुमान:** विगतका अभ्यास, गाउँ कार्यपालिकाका कार्यालयका प्राविधिक कर्मचारी तथा योजना तर्जुमा कार्यमा संलग्न प्राविधिक सहयोग टोलीका सम्बन्धित विषय विज्ञका सुझाबका आधारमा अनुमानित लागत तथा लगानीको पूर्वानुमान गरिएको छ। गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संघ-संस्था र निजी क्षेत्रका कार्यक्रमहरू गाउँसभाबाट पारित गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था भएतापनि यो अभ्यास पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा आइसकेको अवस्था नहुँदा गैर सरकारी तथा अन्य क्षेत्रबाट हुने क्रियाकलाप तथा लगानी समावेश गरिएको छैन। यस योजनाको सफल कार्यान्वयन विद्यमान संघीय तथा प्रादेशिक अनुदानको आनुपातिक बृद्धि, संघ तथा प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्र तथा स्थानीय समुदाय र विकास साझेदार संस्थाको लागत साझेदारीको विद्यमान अवस्थामा भएको अपेक्षित सुधारमा निर्भर रहनेछ।

परिच्छेद दुई
गाउँपालिकाको विकासको विद्यमान स्थिति र उपलब्धिको समीक्षा

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

थाके गाउँपालिका नेपालको पछिल्लो प्रशासनिक विभाजन अनुसार बागमती प्रदेश अन्तरगत धादिङ जिल्लाका १३ स्थानीय तहहरू मध्ये एक पर्दछ। यस गाउँपालिकाको गठन साविकका गाउँ विकास समिति (गाविस) हरु क्रमशः भुमेस्थान, तसर्पु, थाके, केवलपुर र गोगनपानीका ४ वटा वडा समेटर ११ वटा वडाहरू कायम गरिएको हो। यस गाउँपालिकाको पूर्वमा धुनिबेशी नगरपालिका, पश्चिममा गल्छी गा.पा., उत्तरमा गल्छी गा.पा. र नुवाकोट जिल्ला र दक्षिणमा मकवानपुर जिल्ला रहेका छन्।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि हेर्दा यस गाउँपालिकाको बाटो भएर भारी बोक्ने भरियाहरू मकवानपुरको भिमफेदीदेखि काठमाण्डौंसम्म यहाँबाटै ओहोरदोहार गर्थे। मुलतः उनीहरूलाई ढाके भनिन्थ्यो। यस गाउँपालिकाको आसपासमा उनीहरू थकाई मार्ने गर्थे। ढाकेहरूले थकाई मार्ने ठाउँ अपभ्रंस भएर 'थाके' रहन गएको एकथरिको मत पाइयो भने अर्को थरि मतअनुसार साविकको थाके गाविसको कार्यालय भवनको मुनि कालिका मन्दिरको आसपासमा केही चिलाउनेका रुखहरू रहेको र ती रुखहरूको पात झरेको बेला पारिबाट हेर्दा तरकारीमा लगाइने थाँक्रो जस्तो देखिने भएकोले सो ठाउँको नाम थाके रहन गएको पनि भनिन्छ। साविकका करिब साढे चार गाविसहरू मिलेर गाउँपालिका बनाउँदा नाम थाके राख्ने र महादेववेशी भने सबै क्षेत्रको पायक पर्ने स्थान भएकोले गाउँपालिका केन्द्र राख्ने सहमति भए अनुरुप थाके गाउँपालिका बनेको हो।

२.१.१ भौगोलिक अवस्था एवं प्रशासनिक विभाजन

थाके गाउँपालिका नेपालको मध्यपहाडी क्षेत्रमा पर्दछ। थाके गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले ८४°५९'४७" देखि ८५°८'३४" पूर्व देशान्तरसम्म र २७°४१'२७" देखि २७°४७'३" उत्तरी अक्षांश सम्म फैलिएर प्राकृतिक मनोरम संरचना सहित होचो भू-भागदेखि मध्य पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित छ। यो गाउँपालिकामा समुद्रि सतहबाट ४९० मि. देखि २२०० मि. को उचाई सम्मको विविधता रहेको छ। कूल ९६.४१ वर्ग.कि.मी. क्षेत्रफल रहेको यस गाउँपालिकाको पहाडी क्षेत्रमा पर्ने केही भाग खेतियोग्य उर्वर जमिनले ओगटेको भए पनि अधिकांश भाग पहाडले ओगटेको छ। जल, जंगल, जमिन, जनावर र जडिबुटीको कमी नभएको यस गाउँपालिकामा सानाठूला गरी धेरै खोला र खोल्सा तथा नदीहरू रहेका छन्।

२.१.२ प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक उत्कृष्टता

यस गाउँपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगलाई हेर्दा ७०.७० प्रतिशत खेतीयोग्य जमिन रहेको छ भने २६.६१ प्रतिशत भूभाग वन तथा झाडी बुट्यान क्षेत्रले ओगटेको छ। सम्पूर्ण खेतीयोग्य जमिनमा वैज्ञानिक कृषि प्रणाली अबलम्बन गर्न सके उत्पादनको समेत राम्रो सम्भावना देखिन्छ। अन्य जस्तै पहरा, घाँसे मैदान, जलाधार क्षेत्रले निकै कम प्रतिशत भू-भाग ओगटेका छन्।

विभिन्न ऐतिहासिक, धार्मिक, साँस्कृतिक एवं पुरातात्विक महत्वका स्थलहरू रहेको यो गाउँपालिकामा गहनाको रुपमा पानीढुंगा पार्क निर्माणस्थल, भुमेचुली, भुमी वागेश्वरी मन्दिरबाट दृश्यावलोकन गर्न सकिने, चौकीडाँडाबाट चौध जिल्लाका साथै लाङटाङ, गणेश हिमाल, अन्नपूर्ण हिमाल, माछापुच्छे देखि सगरमाथाको चुचुरो समेत अवलोकन गर्न सकिने स्थलहरू लगायत विभिन्न मठ मन्दिर तथा यहाँको लोक सँस्कृति आदि छन्। यी स्थानहरूलाई व्यवस्थित गर्न सकेको खण्डमा निश्चित रुपले आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरू बढ्न गई थप आर्थिक अवसरहरू श्रृजना गर्न सकिने देखिन्छ।

हिन्दु धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा अपनाइने प्रमुख संस्कार कुल पुजा, गोठ पुजा, ब्रतबन्ध, विवाह, काजकृया, वार्षिक काम, न्वारन, तिथी श्राद्ध, सोह्रश्राद्ध औंशी, पूर्णिमा, सक्रान्ती, सत्यनारायणको पुजा, एकाह, होमहोमादी, यज्ञ, सप्ताह, रुद्रीपाठ, मलमास, सूर्य ग्रहण, चन्द्रग्रहण, आदि रहेका छन्।

परम्परागत संस्कृतिमा आधारित असारे गीत, तीज गीत, भ्याउरे भाका र दोहोरीगीत आदि यस गाउँपालिकामा सर्वाधिक लोकप्रिय छन् । बैशाखी पूर्णिमा, ल्होसार, उधौली, उभौली, बुद्ध पूर्णिमा, असार १५ मा दही चिउरा,साउने संक्रान्ति, नागपञ्चमी, ऋषितर्पणी पूर्णिमा, बडा दशैँ, तिहार, देउसी, माघे संक्रान्ति, फागु पूर्णिमा (होली), रामनवमी, ठूलो एकादशी, नेवार समुदायको सठी, म्ह पुजा आदी विशेष महत्वकासाथ यहाँका जनमानसले मनाउने मुख्य पर्वहरू हुन् ।

यस गाउँपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । सबै जातजाती र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । यहाँको परम्परागत भेषभूषालाई हेर्दा महिलाले साडी, चोलो तथा पुरुषले धोती, कुर्ता, कमिज लगाउँछन् । क्षेत्री, बाहुन, कामी, दमाई आदि पुरुषले कमेज-सुरुवाल, दौरा-सुरुवाल लगाउँछन् भने तामाङहरूले चौबन्दी चोलो, लुङ्गी, कम्मरमा पटुकी बाँध्ने गर्दछन् । तर आधुनिक समयमा सबै जातजातिका युवा, युवतीहरू क्रमशः पैन्ट, शर्ट, टिसर्ट, साडी ब्लाउज, कुर्ता-सलवार नै लगाउन रुचाउँछन् । नेवार, तामाङ, मगर, चेपाङ, राई, गुरुङ्ग आदिको रहनसहन र संस्कृति गहनाको रुपमा रहेको छ ।

२.१.३ गाउँपालिकाको जनसंख्या बनौट

पारिवारिक सर्भेक्षण २०७६ अनुसार गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कुल जनसंख्या २९७२९ रहेको छ । थाक्रे गाउँपालिकाको वडागत जनसंख्याको तुलनात्मक विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको वडा नं २ रहेको छ जसमा जम्मा जनसंख्या ४,१३५ (पुरुष २०१४ जना र महिला २१२१ जना) रहेका छन् । यस वडाको औषत परिवार आकार ४.०९ र घरधुरी संख्या १०१० रहेको छ। त्यस्तै सबैभन्दा थोरै जनसंख्या भएको वडा नं. ९ रहेको छ जसको जनसंख्या १९४६ रहेको छ भने घरधुरी संख्या ४५९ र औसत परिवार संख्या ४.२४ रहेको छ। गाउँपालिकाको हालको औसत घरपरिवारको आकार ३.९८ रहेको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र गाउँपालिकाको पारिवारिक सर्वेक्षण २०७६ को जनसंख्याको अवस्थालाई वडागत रुपमा देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १: जनसंख्या वितरणको अवस्था

वडा नं.	जनगणना २०६८ अनुसार					घरपरिवार सर्भेक्षण २०७६ अनुसार					
	घरपरिवार	जनसंख्या			परिवारको आकार	घरपरिवार	जनसंख्या				परिवारको आकार
		पुरुष	महिला	जम्मा			पुरुष	महिला	अन्य	जम्मा	
१	५५५	१३६३	१४२२	२७८५	५.०२	५८८	१३०७	१३४५	०	२६५२	४.५१
२	८९३	२२६१	२३११	४५७२	५.१२	१०१०	२०१४	२१२१	०	४१३५	४.०९
३	६९७	१६९९	१७३०	३४२९	४.९२	७५७	१५३४	१५५३	२	३०८९	४.०८
४	६१२	१३७९	१४११	२७९०	४.५६	५७२	११३६	११२५	०	२२६१	३.९५
५	४८६	१११५	१२४६	२३६१	४.८६	४९५	१०८७	११७२	०	२२५९	४.५६
६	६११	१४१२	१४००	२८१२	४.६०	८५८	१४५८	१४७९	०	२९३७	३.४२
७	९०५	१९६०	२१२८	४०८८	४.५२	८५९	१६९९	१७६२	०	३४६१	४.०३
८	६२५	१४०९	१५२९	२९३८	४.७०	६५६	१२४४	१४०४	०	२६४८	४.०४
९	४४९	९६१	१०८४	२०४५	४.५५	४५९	९६१	९८४	१	१९४६	४.२४
१०	६५५	१४५१	१५१४	२९६५	४.५३	६७३	१०१६	११००	०	२११६	३.१४
११	४३९	१०४३	१०८६	२१२९	४.८५	५४८	११०२	११२३	०	२२२५	४.०६
जम्मा	६९२७	१६०५३	१६८६१	३२९१४	४.७५	७४७५	१४५५८	१५१६८	३	२९७२९	३.९८

श्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ तथा घरपरिवार सर्भेक्षण, २०७६

२.२ गाउँपालिकाको आर्थिक विकासको अवस्था

२.२.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

यस गाउँपालिकामा रहेका कुल घरपरिवारहरूमध्ये कृषि प्रयोजनको जमिनको स्वामित्व भएका वा प्रयोग गरेका घरपरिवारहरूको संख्या ४५१६ अर्थात् ६१.७ प्रतिशत र त्यस प्रकारको जमिन नभएकाको संख्या २८०० अर्थात् ३८.३ प्रतिशत रहेका छन् ।

गाउँपालिका क्षेत्रमा उत्पादन हुने बालीजन्य उपजहरूमध्ये अन्नबाली र दलहन बाली क्रमशः ८८,९३३ क्विन्टल र दलहन बाली ५२१७ क्विन्टल उत्पादन हुने गरेको छ। उक्त उपजहरूको विक्री परिमाण क्रमशः २०४६ र २३१० क्विन्टल रहेको छ। यसैगरी उत्पादित तरकारी, फलफूल र नगदेबाली उत्पादनको अवस्था हेर्दा क्रमशः ६५६५९, ७९,८१५ र ४१५५ क्विन्टल उत्पादन हुने गरेको छ। उक्त उपजहरूको विक्री परिमाण क्रमशः १२९५०, ६८२५२ र ११३७ क्विन्टल रहेको छ।

पशुपन्छीपालन तथा दुधजन्य उत्पादनको अवस्था हेर्दा कुल ७,४७५ घरपरिवार मध्ये ७३ प्रतिशतले पशुपालन गरेको देखिन्छ। यसैगरी मासुजन्य पशुपन्छीपालनमा ३१०३१ खसीवोका तथा बाखा र २२१६ सुँगुर/बगुर ५९,१०६ कुखुरा/हाँस रहेका छन् पशुपंछीजन्य उत्पादन बिक्रीका आधारमा घरपरिवारको स्थिति हेर्दा कुल घरपरिवार मध्ये ४३६ अर्थात ५.८३ प्रतिशत घरपरिवारले पशुपंछीजन्य उत्पादन बिक्री गर्ने गरेका छन् भने ७०३९ घरपरिवारले बिक्री गर्ने गरेका छैनन्। पशुपंक्षीजन्य उत्पादन विक्रीबाट बार्षिक ४ करोड ४९ लाख ७८ हजार आम्दानी हुने गरेको देखिन्छ।

खाद्यान्न पर्याप्तताको अवस्था अध्ययन गर्दा कुल ७,४७५ घरपरिवार मध्ये ९ महिनादेखि १ वर्षसम्म खान पुग्ने परिवार २५.५३ प्रतिशत र ३ महिना मात्र खान पुग्ने परिवार ६.९२ प्रतिशत रहेको छ।

२.२.२ पर्यटन तथा संस्कृति

अनुपम प्राकृतिक सौन्दर्य, प्रचुर जैविक विविधता, बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक र सामाजिक विविधता एवं हरियाली पहाडी मनोरम दृश्यद्वारा थाके गाउँपालिका शोभित छ। यस गाउँपालिकामा रहेका प्राकृतिक मनोरम दृश्य तथा केही मठ मन्दिर तथा गुफाहरू साथै विभिन्न जातजातिहरूको संस्कृति पर्यटक आकर्षणको कारकहरू हुन्। यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र धार्मिक/साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय महत्वका ११ प्रमुख स्थानहरू रहेका छन्। प्रमुख स्थानहरुमा भूमेचुली, पोखरी चौर, रानी झरना आदि रहेका छन्।

हिन्दु धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा अपनाइने प्रमुख संस्कार कुल पुजा, गोठ पुजा, ब्रतबन्ध, विवाह, काजकृया, वार्षिक काम, न्वारन, तिथी श्राद्ध, सोह्रश्राद्ध औंशी, पूर्णीमा, सक्रान्ती, सत्यनारायणको पुजा, एकाह, होमहोमादी, यज्ञ, सप्ताह, रुद्रीपाठ, मलमास, सूर्य ग्रहण, चन्द्रग्रहण, आदि रहेका छन्।

परम्परागत संस्कृतिमा आधारित असारे गीत, तीज गीत, भ्याउरे भाका र दोहोरीगीत आदि यस गाउँपालिकामा सर्वाधिक लोकप्रिय छन्। बैशाखी पूर्णिमा, ल्होसार, उधौली, उभौली, बुद्ध पूर्णिमा, असार १५ मा दही चिउरा,साउने संक्रान्ति, नागपञ्चमी, ऋषितर्पणी पूर्णिमा, बडा दशैं, तिहार, देउसी, माघे संक्रान्ति, फागु पूर्णिमा (होली), रामनवमी, ठूलो एकादशी, नेवार समुदायको सठी, म्ह पुजा आदी विशेष महत्वकासाथ यहाँका जनमानसले मनाउने मुख्य पर्वहरू हुन्। यस गाउँपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन्। सबै जातजाती र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन्। यहाँको परम्परागत भेषभूषालाई हेर्दा महिलाले साडी, चोलो तथा पुरुषले धोती, कुर्ता, कमिज लगाउँछन्। क्षेत्री, बाहुन, कामी, दमाई आदि पुरुषले कमेज-सुरुवाल, दौरा-सुरुवाल लगाउँछन् भने तामाङहरूले चौबन्दी चोलो, लुङ्गी, कम्मरमा पटुकी बाँध्ने गर्दछन्। तर आधुनिक समयमा सबै जातजातिका युवा, युवतीहरू क्रमशः पैन्ट, शर्ट, टिसर्ट, साडी ब्लाउज, कुर्ता-सलवार नै लगाउन रुचाउँछन्। गाउँपालिकामा रहेका नेवार, तामाङ, मगर, चेपाङ, राई, गुरुङ्ग आदिको रहनसहन र संस्कृति गहनाको रुपमा रहेको छ।

२.२.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति

गाउँपालिकामा आर्थिक कारोवार गर्ने व्यापार व्यवसायको संख्या करीव १०२१ रहेका, संचालित व्यापार व्यवसायमा २९४२ जना संलग्न रहेको (पुरुष १५७२ र महिला १३७०) देखिन्छ। गाउँपालिकामा ३ वटा पानी घट्ट संचालनमा रहेका र १५ वटा मिलहरु संचालनमा रहेका छ।

यस गाउँपालिकामा विशेषतः खनिजमा आधारित, खाद्यान्नमा आधारित, वनमा आधारित, ग्यासमा आधारित लगायतका उद्योगहरु रहेका छन्। यस्ता उद्योगहरुमा खनिज तर्फ रोडा, गिटी, वालुवा, ढुंगा उत्पादन गर्ने क्रसर उद्योग, ईटा उद्योग र ग्यास रिफिलिंग स्टेसन उद्योगहरु रहेका छन्। यस वाहेक वनमा आधारित फर्निचर उद्योग, परंपरागत बाजा वजाउने मादल उद्योग रहेका छन्।

२.२.४ आम्दानी, रोजगारी तथा वित्तीय सेवा

घरपरिवारको वार्षिक आम्दानीको विश्लेषण गर्दा ५० हजारभन्दा कम आम्दानी हुने घरपरिवार ६१३० अर्थात ८२.०१ प्रतिशत र ५ लाखभन्दा माथि आम्दानी हुने घरपरिवार १.८२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। ५० हजार देखि १ लाख ५० हजार आम्दानी हुने घरपरिवार ११.५३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

वित्तीय पहुँच तथा सेवाको लागि गाउँपालिकामा २ वटा वाणिज्य बैंक, १ विकास बैंक, ४ वटा लघुवित्त संस्था, ५ वटा वचत तथा ऋण सहकारी, २५ वटा कृषि सहकारी, ७ वटा बहुउद्धेश्यीय सहकारी संस्था र १ वटा महिला सहकारी संस्था रहेका छन् । आमा समूह, सामुदायिक संस्था लगायत बचत समूहबाट समेत वित्तिय सेवा उपलब्ध रहेको छ। कुल घरपरिवारमध्ये ४,५१९ अर्थात ६०.४५ प्रतिशत घरपरिवारले बैङ्क तथा वित्तीय संस्थामा खाता खोलेर आर्थिक कारोबार गरेका छन् भने २,६०५ घरपरिवारको भने कुनै पनि वित्तीय संस्थाहरूमा खाता नरहेको देखिन्छ। वैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता हुनेको अनुपात सबैभन्दा बढी वडा नं. ६ (६९.११ प्रतिशत) र सबैभन्दा कम वडा नं. ५ मा १०.७१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

२.२.५ सहकारी

गाउँपालिकामा ५ वटा वचत तथा ऋण सहकारी, २५ वटा कृषि सहकारी, ७ वटा बहुउद्धेश्यीय सहकारी संस्था र १ वटा महिला सहकारी संस्थाहरु क्रियाशील रहेका छन् ।

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था

२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

यस गाउँपालिकाका जनताको लागि स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न कुल ११ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरु रहेका छन् । जसमध्ये ५ वटा स्वास्थ्य चौकी, ५ वटा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र र १ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई रहेको छ । कूल ६२ जना स्वास्थ्यकर्मीको स्वीकृत दरबन्दी रहेकोमा ६२ जना स्वास्थ्यकर्मी कार्यरत रहेको देखिन्छ। यी संस्थाहरुबाट उपलब्ध सेवा वाहेक अन्य स्वास्थ्य सेवाका लागि यहाँका बासिन्दा नजिकका सुविधा सम्पन्न अस्पताल तथा राजधानी काठमाडौँ जाने गरेका छन् । यस गाउँपालिकामा जनसमुदायहरूले चेतनाको क्रमिक विकाससंगै स्वास्थ्य, सरसफाई तथा समुदायको स्वस्थकर बानी व्यवहार अबलम्बन गर्दै गैरहेको देखिन्छ। तथापि जनताले आवश्यकताअनुसारको स्वास्थ्य सुविधा लिन सकेका छैनन् । गाउँपालिकाको केन्द्र क्षेत्रका जनताहरूको पहुँच सहज देखिएता पनि बाँकी जनताको पहुँच केवल स्वास्थ्य चौकीसम्म रहेको छ जहाँ सबै स्वास्थ्य समस्याको समाधान संभव छैन । स्वास्थ्य चौकीमा पर्याप्त स्वास्थ्यकर्मी तथा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार नहुँदा स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी समस्या झेल्नुपर्ने बाध्यता छ । यस थाक्रे गाउँपालिकाको वडा नं. ३, ३, ६, ७, र १० को स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने र ३५ दिन भित्र बच्चाको जन्म दर्ता गराएमा प्रोत्साहन स्वरुप रु १,५०० भत्ता प्रदान गर्ने गरेको छ। भूमेस्थान स्वास्थ्य चौकीमा २ वटा एम्बुलेन्स भएको र सुत्केरीलाई अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थामा पुऱ्याउन निःशुल्क सेवा दिइरहेको छ।

२.३.२ शैक्षिक विकास

यस गाउँपालिकाको साक्षरताको स्थिति हेर्दा ६८.३७ प्रतिशत जनसंख्या साक्षर रहेका छन् । गाउँपालिकामा ३१.६३ प्रतिशत जनसंख्या अझै निरक्षर रहेका छन् भने ८.७८ प्रतिशत ६ बर्ष मुनिका बालबालिका रहेका छन् ।

गाउँपालिका क्षेत्रमा कुल ४५ वटा शैक्षिक संस्था रहेका छन् । जसमध्ये आधारभूत तहका विद्यालय ३३ वटा संचालनमा रहेका छन् । माध्यामिक तहका ९ वटा विद्यालय र बालविकास केन्द्रको संख्या ३ वटा रहेको छ। ३० वटा विद्यालयमा पूर्व प्राथमिक तहको पठन पाठन संचालनमा रहेको छ। शैक्षिक स्तर अवस्था विश्लेषण गर्दा आधारभूत तहको शैक्षिक उपलब्धी हासिल गरेकाहरूको संख्या १०,०८५ रहेको छ भने स्नातकोत्तर तहको उपाधी हासिल गर्नेहरूको संख्या ६५ जना रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका ४३ सामुदायिक विद्यालयहरुमा अध्ययन गरीरहेका कूल विद्यार्थी संख्या ९,५१२ र आधारभूत र माध्यमिक तहका विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको संख्या क्रमशः ४,२६४ र ५,२४८ रहेको छ।

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई

यस गाउँपालिकाको कुल ७४७५ घरपरिवार मध्ये सबैभन्दा बढी ६९७६ अर्थात ९३.३२ प्रतिशत घरपरिवारले पाईपबाट उपलब्ध धाराको खानेपानी उपयोग गर्दछन । सार्वजनिक धाराको पानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार २.०९ प्रतिशत रहेको छ । ८३ परिवारले नढाकिएको कुवाको पानी पिउँछन भने १५ घरपरिवारले अझ पनि खोलाको पानी पिउने गरेको देखिन्छ। गाउँपालिकामा कुल ५४९३ घरपरिवार लाभान्वित हुनेगरी ६१ वटा खानेपानी आयोजनाहरु संचालनमा रहेका छन् । शौचालयको प्रयोगको अवस्थालाई हेर्दा ७५.१८ प्रतिशत घरपरिवारमा फ्लस भएको शौचालय र १७.३४ प्रतिशत घरपरिवारमा सामान्य खालको शौचालय रहेको देखिन्छ। अझ पनि ५.३ प्रतिशत अर्थात ४०० घरपरिवारमा शौचालय रहेको देखिंदैन ।

२.३.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण

यस गाउँपालिकाले सामाजिक न्याय तथा समावेशीकरणका लागि "समृद्धिका लागि सहयात्रा, थाक्रेको विकासमा अनिवार्य आवश्यकता" लाई नाराको रुपमा लिइ आवश्यक पहल गरेको छ। महिला तथा बालबालिका शाखा स्थापना भइ सामाजिक समावेशीकरण र सामाजिक न्यायको पक्षमा कार्यक्रमहरु सञ्चालित हुने गरेका छन् । महिला, दलित, आदिवासी जनजाती, सिमान्तकृत नागरिकहरू समेतलाई लक्षित गरी "उद्यमीसँग उपाध्यक्ष" कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ। "विकासमा महिला, समृद्धिमा पहिला" भन्ने नाराका साथ उपभोक्ता समिति मार्फत सञ्चालन हुने कम्तिमा एक तिहाई योजनाहरू महिलाको नेतृत्वमा सञ्चालन गर्ने र समग्र योजनाहरूमा ५० प्रतिशत महिला रहने नीति लिइएको छ । प्रजा समुदायलगायत सामाजिक र आर्थिक रुपमा पछाडि पारिएका वर्गका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। बालविवाह, बहुविवाह जस्ता कुप्रथा र कुरितिको अन्त्य गर्दै बालहिंसा, लैङ्गिक हिंसा मुक्त गाउँपालिका बनाउन कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएका छन् । दलित समुदायका मेसिन खरीद, सुधारिएको आरन निर्माण र प्रेसर मेसिन खरिदमा सहयोग हुने गरेको छ । लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा, हिंसा पिडित महिला तथा बालबालिकाहरूका लागि सुरक्षित आवास गृह सञ्चालन, स्वच्छ महिनावारी र महिला विरुद्ध हुने सबै खालको हिंसा निर्मुल गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ।

२.३.५ युवा तथा खेलकूद विकास

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुल १५ वटा खेल मैदान रहेका छन् । गाउँपालिकाले युवा स्वरोजारी तथा खेलकुद क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइरहेको छ । राजनीति, व्यवसायिक कृषि तथा उद्योगमा युवाको उल्लेखनिय संलग्नता रहेको छ। युवा स्वरोजगारीका तालिम तथा प्रोत्साहनमुलक कार्यक्रमहरु हुने गरेका छन् । स्थानीय स्तरमा रहेका १० युवा क्लवमा आवद्ध युवा संख्या २५० रहेको छ।

२.४ पूर्वाधार तथा शहरी विकासको अवस्था

२.४.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

गाउँपालिकाको ११ वटा वडाहरुमा १५ स्थानमा गरी करिब ६४० रोपनी जती सार्वजनिक खुल्ला जमिन उपलब्ध रहेको छ। गाउँपालिकाको वडा नं. २ को सिम्ले, ६ को महादेवबेशी, ९ को पण्डित पौवा, १० को भीमसेनस्थान, र ११ को महादेवेशी झोलुङ्गे पुलमा बस बिसौनी तथा सानो बसबार्क संचालनमा रहेका छन् । यस गाउँपालिकाका कुल ७,४७५ घरपरिवार मध्ये ८९.६७ प्रतिशत घरपरिवार आफ्नै घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी भाडामा बस्ने घरपरिवार अनुपात ६.३५ प्रतिशत रहेको छ। घरहरूको जगको प्रकार अनुसार मुख्य रुपमा माटोढुङ्गा, सिमेन्ट ढुङ्गाको जग भएको घरमा बस्ने गरेको देखिन्छ। जस अनुसार २६.३३ प्रतिशत घरपविार माटोढुङ्गाको जगको घरमा बसोबास गर्ने गरेका छन् भने सिमेन्ट वा ढुङ्गाको जग भएको घरमा बस्ने घरपरिवार ४६.०६ प्रतिशत बस्ने गरेको देखिन्छ। घरहरुको छानाको प्रकार अनुसार बसोबास विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा उच्च संख्यामा जस्ता वा च्यादरको छानो भएको घरमा बसोबास गर्ने ६५.५९ प्रतिशत रहेका छन् । यसैगरी आरसिसि ढलान घर २९.९३ प्रतिशत रहेको छ।

गाउँपालिकाको ११ वडा कार्यालयहरु मध्ये वडा नं. २, ४, ७, ९ र १० को वडा कार्यालयहरु आफ्नै भवनमा सञ्चालनमा रहेका छन् भने बाँकी वडाका कार्यालयहरु र गाउँ कार्यपालिका कार्यालयको भवन भाडाको घरमा सञ्चालनमा रहेका छन् । त्यस्तै गरी वडा नं. १० को आचार्यपोखरी नेपाल सरकारबाट औद्योगिक क्षेत्र निर्माणको कार्य सञ्चालनमा रहेको छ।

२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात

गाउँपालिकामा स्थापना पश्चात २.५ कि.मि. पक्की सडक, ५०० मिटर कालोपत्रे सडक, सहायक संरचना समेत ९५ कि.मि. खण्डस्मिथ (ग्राभेल) सडक र सञ्जालको लम्बाइ ३४३.६ किलोमिटर रहेको छ। गाउँपालिकाको ११ वटै वडामा कच्ची सडक निर्माण भई वडा नं. २, ४, ६, १० र ११ मा मौसिमी रुपमा वस, जीप, ट्रयाक्टर लगायतका सवारीका साधनहरू सञ्चालनमा आएका छन् । कूल सडक लम्बाई मध्ये ४० प्रतिशत सडकमा मात्र मौसमी रुपमा लामो तथा छोटो दूरीका सार्वजनिक यातायात हुने गरेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका विभिन्न ३५ स्थानका खोलानालाहरूमा १ वटा पक्की वा झोलुङ्गे पुलले गाउँपालिका क्षेत्रका विभिन्न स्थानहरूलाई जोडिएको छ।

गाउँपालिकाले सडकको चौडाई र मापदण्डको आधारमा ३ वर्गमा ग्रामीण सडकलाई वर्गीकरण गरी सडकको क्षेत्राधिकार निर्धारण गरेको छ। जस अनुसार सडकको चौडाई १२, ८ र ६ मिटर कायम गरिएको छ। गाउँपालिकाको विभिन्न वडा तथा रणनीतिक स्थलहरु जोड्ने प्रमुख सडकहरु जोड्दा चक्रपथ निर्माण हुने संभावना देखिएको छ। यस गाउँपालिका नेपालको संघीय राजधानी काठमाडौसँग नजिक रहेको, ३ वटा राष्ट्रिय राजमार्ग यस गाउँपालिका भएर गएका हुँदा बागमती प्रदेशको राजधानी शहर हेटौडा लगायत भरतपुर र पोखरासँगको अन्तरआवद्धता समेत सहज रहेको छ। यो गाउँपालिका नेपालको औद्योगिक, पर्यटकीय, आवासीय र व्यापारिक केन्द्रको विकासोन्मुख रहेको छ ।

२.४.३ विद्यत तथा बैकल्पिक उर्जा

यस गाउँपालिकाको ११ वटै वटामा विद्युत सेवा उपलब्ध रहेको छ। वत्ती बाल्नको लागि ९५.९१ प्रतिशत घरपरिवारले बिजुली वत्ती र ४६ घरपरिवारले सोलार बत्तीको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। कूल ७ घरपरिवार मध्ये ३१ प्रतिशतले सुधारिएको इन्धन मुख्य गरेर एलपी ग्यास, विद्युत र वायोग्यासको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। अझ पनि ६९ प्रतिशत घरपरिवार मुख्य इनधनको रुपमा दाउराको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । सो मध्ये धुवारहित चुल्हो प्रयोग गर्ने घरपरिवार ३४ प्रतिशत रहेको छ। गाउँपालिकाको विभिन्न क्षेत्रमा स्थानमा गरी ८५ वडा सडक बत्ती जडान गरिएको छ।

२.४.४ सूचना, संचार र प्रविधि

गाउँपालिकाको लगभग सबै क्षेत्र सूचना तथा संचारमा सुविधाको पहुँच रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ९२ प्रतिशत जनसंख्यासँग मोवाइल टेलिफोन र १२४ वटा ल्याण्डलाई टेलिफोन लाइन उपलब्ध रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कुल घरपरिवार मध्ये ९३ प्रतिशतसँग टेलिभिजन, कम्प्युटर ५ प्रतिशतसँग र ४४ प्रतिशत इन्टरनेट सेवाको पहुँच उपलब्ध रहेको देखिन्छ। गाउँपालिका क्षेत्र भित्र १ वटा एफएम स्टेशन सञ्चालनमा रहेका छन् ।

गाउँपालिका क्षेत्र भित्र कार्यपालिका कार्यालय, ११ वटा वडा कार्यालयहरु, ६ वटा माद्यामिक विद्यालय अस्पताल, १ स्वास्थ्य चौकीहरुमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध रहेको छ। गाउँपालिकामा इन्टरएक्टिभ वेवसाइट, मोबाइल एप्स् र विभिन्न प्रकारका सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तथा सफ्टवयर जडान भई शासन सञ्चालन र सेवा प्रवाहलाई विद्युतीय प्रणालीमा आधारित बनाउँदै लाने प्रयास गरिएको छ। गाउँपालिकाको इन्टरएक्टिभ वेवसाइट र मोबाइल एप्स्, स्थानीय रेडियो तथा टेलिभिजन तथा राष्ट्रियस्तरका रेडियो र टेलिभिजन, पत्रपत्रिका र अनलाईन मार्फत सूचनाहरु नियमित रुपमा अद्यावधिक, प्रकाशन र प्रसारण भैरहेको छ।

२.५ वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनको अवस्था

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता

पूर्ण रुपमा पहाडी भूगोल रहेको यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रमध्येमा २६.६१ प्रतिशत भूभाग वन तथा झाडी बुट्यान क्षेत्रले ओगटेको छ। गाउँपालिकाको कूल वन क्षेत्र मध्ये जम्मा १८२१ हेक्टर क्षेत्रफल मा ५५ वटा सामुदायिक वन रहेको विवरण देखिन्छ।

यस गाउँपालिकामा केही उष्ण प्रदेशीय जलवायु समेत भएको कारण पाइने प्रमुख बनस्पतीका प्रजातिहरूमा, सिसौं, चिलाउने, सल्ला, फलिट, कटुस, उतिस, चिराइतो, सिमल, जामुन, कदम, खयर, करम, पिठारी, छतिवन, वोहरी, खमारी, वोटधँगेरो, बकाईनो, इप्पील, टिक, वर, पीपल, बेल, अमला, निम, पलाँस, आँप, डुम्री, कटहर, लिची, नरिवल, सुपारी, वयर, काँशी अमला, कैंदल, राजवृक्ष, अशोक, चेरी, समी, मसला, वडहर, अम्बा, केरा, कागती, भोगटे, सरिफा, दारिम, तित्री, फडिर, असारे, साज, सादन, कुम्भी, हर्रो-बर्रो, हल्लुडे, सिरीस, तारी, कुसुम, क्यामुना, दबदबे, टुनी, सान्दन, कर्मा, मालती, पाचपाते, वनसुन्तला, कुम्भी, नेवारो, अशोक, सपेटा । यसै गरी घिस्रने जन्तुहरूमा हरहरे, सिरिसे, धामन, हरेउ, ढोडिया, सुनगोहोरो, छेपारो, अजिँगर, भित्ती, सर्प, गड्यौला, जुका, अन्य किटपतङ्ग आदि र चराचुरुङ्गीहरूमा कोइली, मैना, सुगा, ढुकुर, लुइँचे, गौथली, काग, भँगेरा, मयुर, हुटिट्याउँ, हुचिल, जुरेली, भद्रायो, चिल, बाज, कोटेरा, ठेउवा, बट्टाइ, चिबे, भ्याकुर, फिस्टो, रुपी, गिद्ध, धनेश, कालिज, लाटोकोसेरो, चमेरो, हाँस, परेवा, कुखुरा, तित्रा, धोबी चरो, हाडफोरुवा, कच्याङकुरुङ, भद्राई, सारस आदि प्रजातिका स्थानीय र आप्रवासी चराचुरुङ्गीहरू पाइन्छन् ।

गाउँपालिकाको वन क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूमा बोझो, सिउँडी, घ्युकुमारी, तुलसी, जिम्बु, बाबरी, भृंगराज, रिट्ठा, टिमुर, गुँरास, हर्रो, बर्रो, चिराँईतो चुत्रो अमला, रुदिलो, तितेपाती आदि पाईन्छ। यी जडिबुटीहरू संकलन तथा बिक्री हुने प्रसस्त सम्भावना रहेको देखिन्छ।

२.५.२ भू संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

गाउँपालिकाका विभिन्न भौगोलिक क्षेत्र तथा वडाहरूमा फैलिएर रहेका नदि नाला तथा खोलाहरूले प्रशस्त जलभण्डार गर्नुका साथै विभिन्न किसिमका जलचरहरू र पंछीहरूलाई सुरक्षित बासस्थानको रुपमा आश्रय दिइरहेको पाइन्छ। साथै यस्ता नदी तथा खोलाहरूबाट पशुहरूले पानी पिउने र किसानहरूले सिंचाई गरेका छन् ।

सिंगो गाउँपालिकामा मूलतः त्रिशुली नदीको जलाधार क्षेत्रअन्तर्गत रहेको छ। त्रिशुली नदीभन्दा उत्तर-पश्चिमतर्फको जलाधार क्षेत्रमा कल्लेरी इलाका रहेको छ, यस नदीको उत्तरपूर्वी क्षेत्रमा गोगनपानी इलाका र दक्षिणमा वैरेनी इलाका रहेको छ। त्रिशुली नदीको यस जलाधार क्षेत्रअन्तर्गत महेश खोला, झार्लाङ खोला, खेस्टे खोला, सुगुरे खोला, फेदी खोला, आग्रा खोला, जिमु खोला, सोप्याड खोलालगायत करिब दुई दर्जन साना ठूला खोलाहरूको उपजलाधार क्षेत्रहरू रहेका छन् । यसमध्ये महेश खोला र आग्रा खोलामा वर्षैभरी पानीको स्रोत उपलब्ध हुने गरेको छ। यस गाउँपालिका क्षेत्रमा करिब ७ वटा पानीका मुहान संरक्षित रहेका छन् ।

२.५.३ वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन

सरसफाइको दृष्टिकोणले हेर्ने हो भने यो गाउँपालिकासहित सिंगो जिल्ला खुला दिशामुक्त घोषणा भइसकेको छ यद्यपि बजार क्षेत्रमा बढ्दै गएको ठोस फोहोर एवम् फोहोर पानीको संकलन, प्रशोधनको दीर्घकालीन व्यवस्थापनलाई तत्काल अघि बढाउनुपर्ने खाँचो रहेको छ। जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका लागि केही प्रयासहरू भएका भए पनि उल्लेख्य उपलब्धी भइनसकेको अवस्था रहेको छ।

गाउँपालिकाका पहाडी भीर तथा खोचहरू, नदी तथा खोला किनारका भागहरू भूक्षयको दृष्टिकोणले संवेदनशिल क्षेत्रमा पर्दछ । प्राकृतिक वातावरणमा असर पर्ने मानवीय गतिविधिका कारणबाट गाउँपालिका क्षेत्रमा अनियन्त्रित डढेलो, चरीचरन राख्ने प्रवृत्ति एवं खोलाबाट अव्यवस्थित ढंगले ढुंगा तथा बालुवाहरू झिक्नाले प्राकृतिक सन्तुलन बिग्रन गई बस्ती एवं खेतीतर्फ अनियन्त्रित बाढीको प्रकोप केन्द्रीत भएको छ। खोलाको क्षमताभन्दा बढी मात्रामा

नदीजन्य वस्तु निकासी भएकोले खोलाको सतह गहिँरिदैं जाँदा आसपासका क्षेत्रहरूमा कटान तथा भूक्षयको सम्भावना बढ्दो देखिन्छ।

खुला दिशामुक्त क्षेत्र रहेको भएपनि पूर्ण सरसफाइकोतर्फ अघि बढ्न नसक्दा स्वच्छता र सरसफाइको स्थिति हासिल गर्नेतर्फको यात्रा अधुरो रहेको छ साथै गाउँक्षेत्रमा प्लाष्टिकजन्य फोहोर र बजार क्षेत्रमा अन्य ठोस फोहोर र फोहोर पानीको दीगो एवम् वैज्ञानिक व्यवस्थापन हुन सकेको छैन। जलवायु विषमताका कारण खाद्यान्न उत्पादन निरन्तर प्रभावित हुने गरेको सन्दर्भमा नागरिक र संस्थाहरूको जलवायु अनुकूलन क्षमता विस्तार गरी उत्थानशीलता हासिल गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ।

२.५.४ कोविड १९ तथा विपद व्यवस्थापन

कोभिड १९ को कारणले गाउंपालिकाको अर्थव्यबस्थाका उत्पादन (कृषि, उद्योग, पर्यटन र अन्य सेवा क्षेत्र) र राजस्व समेतका क्षेत्रमा नकारात्मक असर परेको देखिन्छ। महामारीलाई रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि गाउँपालिकाले कोभिड सङ्क्रमणको सम्भावित जोखिममा रहेका नागरिकहरूलाई नेपाल सरकारले तोके बमोजिमका मापदण्डको आधारमा क्वारेन्टाइन तथा आवश्यकता अनुसार आइसोलेसन कक्ष सहितको क्वारेन्टाइन स्थापना गरि संचालन गरिएको अवस्था रहेको छ।

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा विपद् जोखिम तथा व्यवस्थापनका दृष्टिकोणमा जोखिमपूर्ण रहेको पाइन्छ। यस गाउँपालिका क्षेत्र विपद् जोखिमका दृष्टिकोण जोखिमयुक्त रहेको छ। प्रमुख विपद जोखिमहरुमा पहिरो, आगलागी र चट्याङ रहेका छन् । सबैजसो भूभाग त्रिशुली नदीको जलाधार क्षेत्रमा रहेको यस गाउँपालिकामा भूकम्प, पहिरो, बाढी, डढेलो, महामारी, वर्डफ्लू तथा अन्य फ्लूहरू, जंगली जनावरको आतंक, कीट आतंक, चट्याङ, असिना प्रमुख प्रकोपका रुपमा रहेका छन् । बेसी भागहरूमा रातो पाँगो माटो पाइने भए पनि उत्पादनयोग्य भएकाले पर्याप्त सिंचाइ एवम् मलखादको व्यवस्था गरेर तथा स्थानीय भूमि तथा जलवायु सुहाउँदो कृषि प्रणाली प्रवर्द्धन गरी खडेरीलगायतका विपद्हरूको सामना गर्न सकिने संभावना रहेको छ।

२.६ सुशासन तथा संस्थागत विकासको अवस्था

२.६.१ स्थानीय नीति, ऐन तथा सुशासनको अवस्था

संविधानको अनुसूची ८ र ९ को अधिकार सूची अन्तर्गत गाउँ सभाबाट स्थानीय वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण ऐन, स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, कृषि तथा पशुपालन ऐन, कृषि व्यवसाय प्रवर्धन ऐन र आर्थिक तथा विनियोजन ऐन समेत १२ वटा विषयमा नीति तथा ऐन तयारी, प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भई कार्यान्वयनमा रहेका छन् । यसैगरी गाउँ कार्यपालिकाबाट स्थानीय तहको अधिकार सूची अनुसार कार्यविभाजन तथा कार्यसम्पादन नियमावली, शिक्षा नियमावली, सार्वजनिक खरिद नियमावली लगायत ५ विषयमा नियमावली र ४३ विषयमा कार्यविधि, ७ वटा निदेशिका, पदाधिकारी आचारसंहिता तयार भई र सो को अभ्यासमा रहेका छन् । संविधान तथा प्रचलित कानून अनुसार गाउँ सभाबाट न्यायिक समिति, विद्यायन समिति, लेखा समिति र कार्यपालिकाबाट विषयगत समितिहरु गठन भई तत्सम्बन्धी विषयमा क्रियाशिलता उन्मुख रहेका छन् । साथै समुदाय र नागरिक समाज समेतको सहभागितामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेवसाइट र सूचना पाटी मार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भैरहेको छ।

२.६.२ संगठन विकासको अवस्था

हाल गाउँ कार्यपालिकाको प्रशासनिक भवन निर्माण शुरुवाती चरणमा रहेको छ। यसैगरी वडा नं. २, ४, ७, ९ र १० वडा कार्यालयहरु आफ्नै भवनमा र १, ३, ५, ६, ८ र ११ वडा कार्यालय भाडामा सञ्चालन गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन र सेवा प्रवाहलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने प्रयास भैरहेको छ। एकीकृत सेवा सहितको गाउँ कार्यपालिका, ११ वटै वडाको केन्द्रमा आधारभूत सुविधा सहित वडा कार्यालय, ६ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट सेवा प्रवाह भैरहेको र उपरोक्त कार्यालयहरुको स्तरोन्नतिको लागि प्रयास भैरहेको छ।

कार्यालयमा इन्टरनेट, विषयगत सेवा प्रवाहको लागि न्यूनतम कार्यकक्ष र भौतिक सामग्रीको व्यवस्थापन गरिएको छ। संघीय संरचना अनुसार कर्मचारीको समायोजन प्रक्रियासँगै हाल गाउँपालिकामा विषय क्षेत्रगत समेत ६५ जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन् ।

२.६.३ श्रोत परिचालनको अवस्था

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, संभाव्यता विश्लेषण र विद्यमान अवस्थाको आधार राजस्ज सुधार कार्यक्रम तर्जुमा र सोको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण समेत राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ। सो अनुसार आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँड र अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरणको औषत अनुपात क्रमशः २०, १३, ६७ प्रतिशत रहेको दखिन्छ । राजस्व सुधार कार्ययोजना तथा राजस्व परामर्श समितिको अध्ययन र शिफारिशका आधारमा कर तथा गैर दर निर्धारण गरी सो अनुसार गत आ.व. मा ११ करोड ४२ लाख आन्तरिक आय संकलन गरिएको छ । गाउँपालिकाको कुल आय बजेटमा आन्तरिक श्रोतको योगदान २० प्रतिशत मात्र रहेको छ ।

२.६.४ योजना व्यवस्थापनको अवस्था

संघीय शासन व्यवस्था र स्थानीय तहको योजना तर्जुमा नमूना दिग्दर्शन, २०७८ को व्यवस्था अनुसार पहिलो पटक गाउँपालिकाको विषयगत वस्तुस्थिति विवरण तथा समष्टिगत आर्थिक सामाजिक विकासको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा रणनीतिक कार्यक्रमसहितको आवधिक योजना तर्जुमा तयार गरी विकासको मार्गचित्र तयार गरिएको छ। गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच समेत विकास प्रयासहरुलाई दिशानिर्देश गर्न दीर्घकालीन योजना तर्जुमा तथा अन्तिम मस्यौदा समेत तयार भई स्वीकृतिको प्रक्रियामा रहेको छ ।

गाउँपालिकाको आवश्यकता, प्राथमिकता, उपलब्ध स्रोत र संभावनालाई व्यवस्थित गर्न यातायात गुरुयोजना र एवं भूउपयोग, पर्यटन र बस्ती विकास गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने योजना कार्यक्रम तय गरिएको छ। बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रिया टोल एवं तथा बस्तीबाटै शुरु गरी सहभागितामूलक योजना प्रक्रियाको अभ्यास भैरहेको छ । गाउँपालिकाको मुख्य लगानीको क्षेत्रको रुपमा स्थास्थ्य, शिक्षा, कृषि र यातायात क्षेत्रमा आवश्यक स्रोत परिचालन गरी प्राथमिकताक्रम अनुसार व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्न ऐन, नियम, कार्यविधि तथा सडकको मापदण्ड निर्धारण गरिएको छ। गाउँपालिकामा संचालित स्थानीय संचित कोष र अन्य स्रोतबाट संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रगति तथा गुणस्तर कायम गर्न स्थलगत अनुगमन तथा प्रगति विवरण समीक्षा कार्यलाई नियमित गरिएको छ।

परिच्छेद तीन
गाउँपालिका विकासको सोच तथा अवधारणा

३.१ विकासका प्रमुख संभावना तथा अवसरहरू

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको बागमती प्रदेश धादिङ जिल्लामा पर्ने यस गाउँपालिका नेपालको पहिलो राजमार्ग त्रिभुवन राजपथ र नेपालको अन्य भूगोललाई राजधानीसँग जोड्ने पृथ्वी राजमार्गमा अवस्थित छ । नेपालको संघीयस राजधानी काठमाडौंबाट औषतमा २५ कि.मि. र बागमती प्रदेशको केन्द्र, हेटौडाबाट मात्र ५० कि.मि. मात्र दुरीमा पर्दछ । यस गाउँपालिका नेपालकै एक प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य दामन र नेपालको एक मात्र मानव निर्मित इन्द्रसरोबर, कृषि पर्यटन आधारित पर्यटकीय गन्तव्य चित्लाङ, बज्रवाराही र पालुङसँग जोडिएको छ । यो गाउँपालिका देशकै एक संभाव्य औद्योगिक क्षेत्र रुपमा रहेको छ । रणनीतिक स्थानमा अवस्थित मात्र नभएर जलश्रोत, वन, दृश्यावलोकन क्षेत्र लगायत प्राकृतिक, मानवीय, साँस्कृतिक र आद्यौगिक स्रोत साधनमा सम्पन्न रहेको छ । गाउँपालिकाको विकासका प्रमुख संभावना तथा अवसरलाई बुँदागत रुपमा देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

- संघीय राजधानी काठमाण्डौंसँगको निकटतम अवस्थिति,
- राष्ट्रिय स्तरका ३ वटा राजमार्ग र सडकसँग जोडिनु,
- राष्ट्रिय, प्रदेश र स्थानीय यातायात र सञ्चारको सहज पहुँच,
- प्रशिद्ध प्राकृतिक, ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको उपलब्धता,
- औद्योगिक क्षेत्र तथा ग्रामको लागि संभाव्य क्षेत्र,
- पुर्ण साक्षर तथा खुला दिसामुक्त क्षेत्र,
- उच्च शिक्षाको सहज अवसर तथा विशिष्ट स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच,
- उर्वर तथा सिंचित भूमिको व्यापकता
- पर्यटन, उद्योग तथा कृषिमा व्यवसायिक क्षेत्र
- शान्त, स्वच्छ तथा मनोरम वातावरण
- व्यवस्थित वन तथा जलाधारको क्षेत्र

३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरू

सन्तुलित र वातावरणमैत्री विकासको उच्चतम सम्भावना तथा अवसर बोकेको यस क्षेत्रमा प्राकृतिक, जनसांख्यिक, आर्थिक तथा सामाजिक, पूर्वाधार र व्यवस्थापकिय क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतिहरु विद्यमान रहेका छन् । नेपालको अन्य क्षेत्र जस्तै यस गाउँपालिका क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाब, बढ्दो जनसंख्या, बसाइसराई, भूस्वरुपमा नकारात्मक परिवर्तन, प्रतिभा पलायन, दिगो तथा उत्पादनशिल पूर्वाधार विकास र भूउपयोगसँग सम्बन्धित समस्या र चुनौतिहरु टड्कारो रुपमा रहेका छन् । व्यवस्थित भौतिक, औद्योगिक पूर्वाधार, स्वास्थ्य, शैक्षिक पूर्वाधारको कमी, कृषियोग्य जमीन, वन, जलाधार र वातावरणको संरक्षण तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा कमी, प्रदूषण तथा प्रकोपमा बृद्धि, भूउपयोग क्षेत्र र योजना बिना नै पूर्वाधारको निर्माणले हरियाली र वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव परिरहेको छ । अव्यवस्थित भौतिक निर्माण, प्राकृतिक स्रोतको अतिदोहन, प्रदुषणमा बृद्धि र जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असरबाट यस गाउँपालिकाको सुन्दरता, सुरक्षित आवास, पानीको उपलब्धता, हरियाली क्षेत्र तथा कृषि उत्पादनमा नकारात्मक प्रभाव बढ्दै गएको देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको प्रमुख समस्या तथा चूनौतिहरु देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ :

- उच्च जनसंख्या वृद्धिदर तथा अव्यवस्थित बस्ती विस्तार,
- हरियाली वन क्षेत्र अतिक्रमण जैविक विविधतामा ह्रास,
- अव्यवस्थित र कमजोर पूर्वाधार एवम् संरचनाको विकास र निर्माण,
- प्रदूषणमा वृद्धि तथा कमजोर फोहोरमैला व्यवस्थापन,
- बढ्दो दरमा नसर्ने रोगमा वृद्धि,
- वाह्य रोजगारीमा आक्रर्षण तथा प्रतिभा पलायन,
- युवा वेरोजगारी र स्थानीय आर्थिक क्रियाकलाप न्यून सहभागिता,
- प्राकृतिक सम्पदाको अधिक दोहन,
- दक्ष मानव संशाधन र नयाँ प्रविधिको न्यून उपलब्धता, प्रयोग तथा उत्पादन,
- मौलिक ज्ञान, भाषा, संस्कृति, धार्मिक तथा ऐतिहासिक सम्पदाको उपेच्छा,
- पिछडापन, लैंगिक र सामाजिक विभेद निरन्तरता र
- श्रोत, तथ्याङ्क र जनशक्तिको न्यूनता ।

३.३ दीर्घकालीन सोच तथा निर्देशक सिद्धान्त

संघीय सरकारको **"समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली"** र प्रदेश सरकारले लिएको **"सुसंस्कृत र सुखी जनता, समाजवाद उन्मुख समृद्ध प्रदेश"** को दीर्घकालिन सोचलाई आत्मसात गर्दै गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, प्राकृतिक सम्पदा तथा सांस्कृतिक बैभव दीर्घकालिन सोच निर्धारणका आधारहरु रहेका छन् । गाउँपालिका क्षेत्रको विकासको दीर्घकालिन सोच निर्धारण गर्दा गाउँपालिकाको दीर्घकालिन योजनाको तयार गुरुयोजना, वस्तुस्थिति विवरण रसहभागितामूलक छलफल तथा परामर्शबाट पहिचान भएका सम्भावना, अग्रणी क्षेत्र र गाउँपालिकाबासीको अपेक्षालाई मध्यनजर गरिएको छ । गाउँपालिकाको विकासको दीर्घकालिन सोच देहायअनुसार रहेको छ :

"समृद्ध थाक्रे, सुखी थाक्रेबासी"

स्वस्थ, शिक्षित र सुखी नागरिक बसोबास गर्ने उत्पादनशील, वातावरणमैत्री र मौलिक पूर्वाधारयुक्त व्यवसायिक, औद्योगिक, स्वच्छ, पर्यटकीय, सुरक्षित, व्यवस्थित, हरित र समृद्ध थाक्रे

व्यावसायिक तथा आधुनिक कृषि, औद्यागिकीरण, सांस्कृतिक तथा पर्या-पर्यटन, दिगो भू-उपयोग, गुणस्तरीय जीवनपयोगी शिक्षा तथा स्वास्थ्य, उत्पादनशील र उत्थानशील पूर्वाधारको अभिवृद्धिमार्फत आर्थिक तथा सामाजिक रुपान्तरण गर्न तय गरिएको गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच तथा योजनालाई साकार पार्ने दिशामा उन्मुख हुन देहायअनुसारका विकासका मार्गदर्शक सिद्धान्तहरु तय गरिएका छन् :

१. दिगो तथा योजनाबद्ध विकास :

आर्थिक विकास, सामाजिक न्याय, वातावरण संरक्षण, जलवायु तथा विपद् उत्थानशीलता जस्ता दिगो विकासका आधारभूत पक्षलाई विकास योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा आत्मसात गरिनेछ। नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्यलाई स्थानीयकरण गर्दै योजना तर्जुम, कार्यान्वयन, अनुगमन मूल्याङ्कन र सिकाईको प्रक्रियाद्धारा समग्र विकास प्रक्रिमा आवद्ध गराइनेछ। दीर्घकालीन तथा यस आवधिक योजनाले तय गरेको मार्गचित्र बमोजिम भू-उपयोग योजना लगायत विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरिनेछ । राष्ट्रिय भूउपयोग नीति २०७६ बमोजिम भूमिको बनौट, क्षमता र उपयुक्तता, आवश्यकता र वर्तमान उपयोग समेतको आधारमा भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण गरिनेछ । भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण गर्दा चक्रिय आर्थिक नमूना (Circular Economic Model) अनुसार कृषि क्षेत्र, आवासीय क्षेत्र,

औद्योगिक/व्यवसायिक क्षेत्र र संस्थागत/सेवा क्षेत्रमा विभाजन गरी प्रत्येक क्षेत्रको बीचमा ग्रीनवेल्टको विकास गरी गाउँपालिकालाई हरित र वातावरणमैत्री बनाइने छ । भू-उपयोग क्षेत्रहरुको नक्शाङ्कन र सो अनुसार स्थलगत रुपमा रेखाङ्कन गरी सोको कार्यान्वयन तथा नियमपालना अभिवृद्धि गर्ने नीति, कानून र संस्थागत संयन्त्रको व्यवस्था गरिनेछ । पृथ्वी राजमार्गको क्षेत्र औद्योगिक क्षेत्र, आग्रा खोलाको माथिल्लो जलाधार क्षेत्रलाई कृषि, वन तथा पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा विकास गरिनेछ ।

२. मानव विकास तथा गुणस्तरीय जीवन :

मानव विकासका आधारभूत पक्षः शिक्षा, स्वास्थ्य, उत्पादन, रोजगारी तथा आम्दानीलाई विकास प्रक्रियाको मेरुदण्डका रुपमा लिइनेछ । दिगो विकासको लक्ष्य अनुरुप गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा सहज पहुँच, जनस्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि र रोजगारी तथा आम्दानिका अवसरमा वृद्धिलाई आत्मसात गरिनेछ । जीवनपयोग र सुदृढ शैक्षिक तथा स्वास्थ्य प्रणाली, सो सम्बन्धी पूर्वाधार, परिपक्व व्यवस्थापन र दक्ष मानव संशाधनको उपलब्धतालाई सुनिश्चित गरिनेछ । उत्पादनशील र उत्थानशील पूर्वाधार तथा संरचना निर्माणलाई स्थानीयस्तरमा आर्थिक अवसरहरुको सृजना, व्यवसायिकता तथा औद्योगिकीरणसँग आवद्ध गरिनेछ । यसका लागि रोड करिडोरको अवधारणा अवलम्बन गरिनेछ । कृषि, वन, पर्यटन र उद्योग क्षेत्र विकासद्धारा रोजगारीका अवसर सृजना गरिनेछ । बेरोजगार युवाका लागि सीप तथा व्यावसायिक तालिम तथा प्रविधि उपलब्ध गराई स्वरोजगारको अवसर उपलब्ध गराइनेछ । जेष्ठ नागरिक, पछाडि परेका, असहाय तथा बेसाहरा नागरिक लागि आत्मसम्मानपूर्ण जीवनयापनको लागि सामाजिक संरक्षण लगायतको विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।

३. क्षमता विकास, समावेशिता तथा समतामूलक विकास :

महिला, दलित, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक र चेपाङ लगायतका विशेष संरक्षण आवश्यक भएका जनजाती तथा पिछडिएको वर्ग, द्धन्द्ध पिडित र विपन्न समुदायलाई उनीहरुको अधिकारको सवालमा सुसूचित गर्दै स्थानीय संरचना तथा संयन्त्रमामा अर्थपूर्ण सहभागिता, सशक्तिकरण, रोजगारी तथा आर्थिक अवसर सृजना गर्ने तर्फ विशेष ध्यान दिइनेछ । आर्थिक सामाजिक रुपमा पछाडी परेको वर्गको लागि क्षमता विकासका अवसरहरु उपलब्ध गराइ विकासको प्रतिफलमा समतामूलक पहुँच स्थापित गर्न संरचनागत तथा व्यवहारगत प्रयासहरु संचालन गरिनेछ ।

४. जलवायु परिवर्तन तथा विपद् उत्थानशिलता :

जलवायु परिवर्तनका कारण कृषि, खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधतामा परेको नकारात्मक प्रभावलाई कम गर्न विपद तथा जलवायु उत्थानशिल योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। पूर्वाधार निर्माण गर्दा खुल्ला तथा हरियाली क्षेत्र, रिचार्ज पोखरी, पार्क तथा संरक्षण क्षेत्र, बाँध निर्माण जस्ता जलवायु अनुकुलन आयोजनालाई विशेष प्राथमिकता दिइनेछ । संरचना निर्माण तथा आयोजना सञ्चालन गर्दा वातावरण संरक्षण ऐन तथा नियम अनुसार वातावरणीय अध्ययन गरी सो अनुसार वायोइञ्जिनियरिङ्ग लगायत वातावरण संरक्षणसम्बन्धी प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिइनेछ ।

५. मानव संशाधन तथा स्थानीय सेवा व्यवस्थापन :

प्रभावकारी सेवा प्रबाह, प्रशासनिक सहजता, चुस्तता र विकास कार्य प्रभावकारी सञ्चालनका लागि दक्ष मावन संशाधनको व्यवस्था, सीप र क्षमता विकास तथा प्रोत्साहनका प्रर्याप्त अवसर उपलब्ध गराइने छ । संगठन व्यवस्थापन सर्भेक्षण र मानव संशाधन व्यवस्थापन योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । गाउँपालिका केन्द्रलाई नीति तथा विकासको केन्द र वडाको केन्द्रलाई विषयगत सेवा केन्द्रको रुपमा विकास गरी प्रभावकारी सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनको आधार तयार गरिनेछ । सेवा प्रवाहको उपरोक्त अवधारणाअनुसार जनतालाई स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, उद्यम व्यवसाय, खानेपानी, सरसरफाई

लगायतका सेवा सुविधाको पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ । यसका लागि सूचना, प्रमाण र ज्ञानमा आधारित ठोस योजना तर्जुमा, प्रभावकारी कार्यान्वयन र प्राप्त उपलब्धीको नतिजामूलक अनुगमन र प्रभावको लेखाजोखाको व्यवस्था गरिनेछ ।

६. समन्वय, साझेदारी र सहकार्य :

गाउँपालिका क्षेत्र विकास प्रक्रियामा अन्तर सरकारी, गैर सरकारी, निजी, सहकारी र समुदायसँग अधिकतम समन्वय, साझेदारी र सहकार्य गरी विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी र प्रतिस्पर्धि बनाइनेछ। पर्यटन प्रर्वद्धन, शिक्षा तथा स्वास्थ्य क्षेत्रको प्रवर्द्धन र खानेपानी तथा पूर्वाधार लगायतका साझेदारी हुनसक्ने क्षेत्रको विकासका लागि अन्तर-सरकारी, गैर-सरकारी, सहकारी र निजी क्षेत्रको सहकार्य तथा साझेदारीलाई जोड दिइनेछ । कृषि, उद्योग बजारीकरण, खानेपानी तथा सरसफाई, इञ्जिनियरिङ्ग जस्ता सेवालाई निजी क्षेत्र, गैर सरकारी र सहकारी संस्थासँग करार गरी वैकल्पिक प्रणालीमा आधारित सेवा प्रवाहको व्यवस्थाद्धारा स्थानीय सेवा प्रवाहलाई सहज, प्रतिस्पर्धी र प्रभावकारी बनाईनेछ ।

७. समावेशीकरण, सुशासन तथा सदाचार :

समावेशीकरण, सुशासन, सन्तुलित विकास र समृद्धि देश विकासको अबको प्रमुख कार्यसूची बनेको छ । सामाजिक न्याय र सुशासन विकास र समृद्धिको पूवसर्तको रुपमा रहेका हुन्छन् । यस अनुरुप समावेशीकरण र सामाजिक न्याय, कानून तथा विधिको शासन, सरकारी, निजी, सहकारी र सामुदायिक साझेदारी, पारदर्शिता र जवाफदेहिताको उच्चतम अभ्यास गरिनेछ । साथै राजनीति तथा समाजमा बढ्दै गईरहेको अराजकता र भ्रष्टचारको विरुद्ध सदाचार पद्धतिको अबलम्बन र सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरुको एकीकृत र सचेत अभ्यास गरिनेछ । यस प्रक्रियामा नागरिक समाजसँग साझेदारी र सहकार्य गरिनेछ । ज्ञानमा आधारित नव प्रवर्तन समाज सिर्जनाका लागि स्थानीय ज्ञान, तकनीकिहरू, संस्कृति तथा व्यवहारहरूको प्रवर्द्धन र उपयोग गरिनेछ ।

८. नतिजामा आधारित विकास व्यवस्थापन :

सेवा प्रवाह तथा विकास व्यवस्थापन प्रक्रियालाई सूचना, प्रविधि, प्रमाण तथा ज्ञानमा आधारित तथा नतिजामूलक बनाईनेछ । यसका लागि क्षमता विकास, सूचना, प्रविधिको प्रयोग, अध्ययन अनुसन्धान, ज्ञान, अनुभव र सफल अभ्यासको अधिकतम परिचालन गरिनेछ। साथै स्थानीय विकास र व्यवस्थापनको मूलभूत मूल्यका रूपमा सहभागितामूलक प्रणाली र कार्य संस्कृतिलाई अबलम्बन गरिनेछ ।

३.४ लक्ष्य तथा उद्देश्य

थाक्रे गाउँपालिकाको "समृद्ध थाक्रे, र सुखी थाक्रेबासी" दीर्घकालिन सोच हासिल गर्ने दिशामा यस प्रथम आवधिक योजनाले आधार तयार गर्नेछ। दीर्घकालिन सोच अनुरुप यस योजनाले **"व्यावसायिक, उत्थानशील, सुशासित र समृद्ध गाउँपालिका निर्माणको आधार तयार हुने**" लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । उपरोक्त लक्ष्य हासिल गर्न आवधिक योजनाले देहायबमोजिमको उद्देश्य लिएको छ।

१. उत्पादन, रोजगारी र आयमा समतामूलक, गुणात्मक र दिगो वृद्धि गर्नु,

२. पर्यटकीय अवसरको सृजना र स्थानीय स्तरमा अधिकतम लाभको सुनिश्चिता गर्नु,

२. स्वस्थ, शिक्षित र सृजनशील मानव पुँजीको निर्माण तथा सामाजिक न्यायको प्रवर्धन गर्नु,

३. आवास, भौतिक सुविधा र अन्तरआवद्धता सहज, व्यवस्थित र उत्थानशील बनाउनु,

४. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन र विपद् उत्थानशिलता प्रवर्द्धन गर्नु,

५. सेवा प्रवाह तथा विकास उपलब्धीलाई समावेशी, सहज, प्रभावकारी र जवाफदेही बनाउनु ।

३.५ प्रमुख प्राथमिकता

आवधिक विकास योजनाले लिएको लक्ष्य, उद्देश्य र परिमाणात्मक लक्ष्य हासिल गर्न देहायअनुसारका प्रमुख प्राथमिकता क्षेत्र निर्धारण गरिएकोछ :

- मौलिक र वैज्ञानिक ज्ञानमा आधारित मानव संशाधन तथा प्रविधिको विकास र परिचालन,
- कृषि र पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको व्यावसायीकरण, विविधिकरण, औद्योगिकीकरण र बजारीकरण,
- उत्पादनशील, उत्थानशील र दिगो पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार,
- मौलिक ज्ञान, नवप्रवर्तन, उद्यमशीलता विकास र रोजगारी प्रवर्द्धन,
- कृषि, ग्रामीण, हरित तथा दिगो पर्यटकीय अवसरको सृजना र विकास
- व्यवस्थित भू-उपयोग, जनशक्ति र जलशक्तिको समोचित विकास र परिचालन
- व्यवसायिक, जीवनपयोगी र गुणस्तरीय शिक्षा तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य तथा सरसफाई सेवा
- समावेशीकरण, सामाजिक न्याय, सुशासन तथा जवाफदेहिता प्रवर्द्धन
- जल, जमीन र जंगलको संरक्षण, वातावरणीय सन्तुलन, जलवायु तथा विपद् उत्थानशिलता

३.६ प्रमुख रणनीति

१. **कृषि, पशुपंक्षी तथा वनजन्य तुलनात्मक लाभका उपजहरुको उत्पादन, व्यवसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगीकरण गरी उत्पादन, रोजगारी तथा आम्दानीका अवसर वृद्धि गर्ने :**
तुलनात्मक लाभ दृष्टिकोणले उपयुक्त नगदेवाली, तरकारी खेती, पशुपालनको व्यवसायीकरण र विविधिकरण, कृषि, वन तथा पशुपंक्षीजन्य उपजहरुको प्रसोधन तथा मूल्य अभिबृद्धिद्धारा निजी, सहकारी र साझेदारीमार्फत औद्योगीकरण अवसर सृजना गरिनेछ। तुलनात्मक लाभ क्षेत्रमा लगानी, प्रविधि तथा अन्य विशिष्टकृत सेवा प्रदान गरी उत्पादन, रोजगारी र आम्दानी वृद्धि गरिनेछ ।

२. **कृषि तथा ग्रामीण पर्यटन, दृष्यावलोकन र पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने : कृषि तथा पशुपंक्षी सम्बन्धी उत्पादन तथा प्रशोधन** जैविक विविधता तथा मनोरम सौन्दर्य र सांस्कृतिक महत्वका कृषि र औद्योगिक क्षेत्र, वन तथा दृश्यावलोकन तथा मनोरम क्षेत्र, मठमन्दिर र लगायत साँस्कृतिक क्षेत्रमा पर्यटन पूर्वाधार निर्माण, पर्यटकीय सेवा सुविधाको विस्तार, विविधिकरण, पर्यटनमा आधारित पुरक उद्यम र प्रचार प्रसार गरी पर्यटन प्रवर्द्धन र विकास गरिनेछ। यसका लागि निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाज संस्थासँग समन्वय र साझेदारी गरिनेछ ।

३. **कृषि, पशुपंक्षी र वनजन्य उपजको व्यवसायीकरण, विविधीकरण र औद्योगिकरण गर्ने :** तरकारी खेती, नगदेवाली, दुध तथा मासुजन्य उत्पादन र वनजन्य उत्पादनको प्रवर्द्धनमा व्यवसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगिकीरण गरी स्थानीय रोजगारी र अर्थतन्त्रको आधार तयार गरिनेछ। निर्धारित कृषि तथा पशुपालन पकेट र वन क्षेत्रमा आवश्यक पूर्वाधार, ज्ञान, प्रविधि हस्तान्तरण, सेवा तथा टेवा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

४. **गुणस्तरीय शिक्षा, स्तरीय स्वास्थ्य सेवा, सुद्धृढ सरसफाई तथा खानेपानी सुविधा र सामाजिक सुरक्षामा पहुँच र उपभोग सुनिश्चित गर्नेः** नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र र समुदायसँग साझेदारी गरी जीवनपयोगी, गुणस्तरीय र व्यवसायिक शिक्षा, जनस्वास्थ्य तथा पोषण सेवा, खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा विकास र विस्तार गरी मानव पुँजी निर्माण गरिनेछ। एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, जोखिममा रहेका बालबालिका, हिंसा पिडित व्यक्ति, सीमान्तकृत समूह,

चेपाङ लगायत लोपोन्मुख जाती आदीको सामाजिक सुरक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरी स्वास्थ्य उपचार, जीविकोपार्जन र वृत्ति विकासको अवसर प्रवर्द्धन गरिनेछ । सामाजिक सशक्तीकरण र समावेशीकरणको माध्यमबाट सामाजमा विद्यमान हिंसा, सामाजिक कुरिती, अन्धविश्वास अन्त्य गर्नुका साथै स्थानीय सम्पदा, कला, संस्कृति र भाषाको संरक्षण र प्रर्वधन गरिनेछ ।

५. **यातायात, बजार र सुरक्षित आवास, स्वच्छ उर्जा तथा संचारका पुर्वाधारको विस्तार र स्तरोन्नति गर्नेः** व्यवस्थित भू-उपयोगको अवधारणा, सडक गुरुयोजना र भौतिक विकास योजनाले तय गरे बमोजिम सुरक्षित यातायात तथा आवास, व्यवस्थित र उत्थानशील पूर्वाधार, बजार, स्वच्छ उर्जा, सूचना तथा संचारको पूर्वाधारको विकास, विस्तार र स्तरोन्नति गरी भौतिक विकास, आवास र अन्तरआवद्धतालाई सहज र सुव्यवस्थित बनाइनेछ । पूर्वाधार विकासलाई उत्पादनसँग आवद्ध गर्नुका साथै वातावरणमैत्री र विपद तथा जलवायु उत्थानशिल रुपमा निर्माण र सञ्चालन गरिनेछ ।

६. **विकास प्रक्रिया तथा नतिजालाई वातावरणमैत्री, उत्थानशील र दिगो बनाउनेः** निर्धारित भूउपयोग क्षेत्र तथा योजना र प्रचलित कानूनअनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा जैविक विविधता, हरियाली र वन क्षेत्र कायम गरिनेछ । यस अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रको जैविक विविधता, हरियाली, जमिन र जलश्रोतको संरक्षण र समोचित व्यवस्थापन गरिनेछ । यसका लागि संघ र प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकाय र समुदायसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

७. **अन्तर सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाजको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यलाई अभिवृद्धि गर्ने :** पूर्वाधार विकास, पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी जस्ता क्षेत्रमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, गैर सरकारी क्षेत्र, सहकारी, समुदाय तथा निजी क्षेत्रको साझेदारी तथा सहकार्यलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ । दीर्घकालिन तथा ठूलास्तरका आयोजनाहरु सञ्चालन गर्न साझेदारी तथा सहकार्यका लागि विशेष पहल गरिनेछ ।

८. **सेवा प्रवाह, आयोजना व्यवस्थापन तथा आन्तरिक राजश्व सुदृढ गर्ने :** कानून तथा विधिको शासनको अनुसरण गर्दै सेवा प्रवाह, कार्यसम्पादन र शासन सञ्चालन प्रक्रियालाई सहभागितामूलक, पारदर्शी, जनताप्रति उत्तरदायी र संवेदनशिल शासन प्रणालीको अभ्यास गरी नागरिक सन्तुष्टी अभिवृद्धि गरिनेछ । आयोजनाको कार्यान्वयन समयमै गुणस्तरीय रुपमा सम्पन्न गर्न खरिद योजना तथा आयोजना कार्यान्वयन कार्यतालिका तयारी तथा कार्यान्वयन गरिनेछ । आन्तरिक राजश्वको दर तथा दायरा वृद्धि गरी पुँजीगत खर्च अनुपात वृद्धि गर्दै लगिनेछ ।

९. **सुशासन, संगठन तथा सेवा व्यवस्थापनलाई उत्पादनसँग जोड्ने :** नीति, योजना, सुशासन, संगठन तथा सेवा व्यवसथापनलाई उत्पादनसँग जोडी आर्थिक अनुशासन कायम गर्ने र निर्णय प्रक्रिया, विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाह सम्बन्धी कार्यहरुमा पारदर्शीता ल्याई श्रोत साधन परिचालन र उपयोग बृद्धि गरिनेछ ।

३.७ परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण

राष्ट्रिय तथा प्रदेशको परिमाणात्मक लक्ष्यलाई आधार लिई दीर्घकालीन सोच तथा योजना अनुकुल आवधिक योजनाको समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य मापनको सूचक रुपमा परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण गर्दा दिगो विकास लक्ष्यका स्थानीय तह सम्बन्धी परिमाणात्मक लक्ष्यसँग तादात्म्यता कायम देहायअनुसा परिमाणात्मक लक्ष्य तय गरिएको छ :

तालिका २ः समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष

क.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	आधार बर्षसम्मको स्थिति			योजनाको अन्त्यको स्थिति		
			नेपाल	प्रदेश	थाक्रे	नेपाल	प्रदेश	थाक्रे
क.	समष्टिगत गन्तव्य तथा सूचक							

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	आधार बर्षसम्मको स्थिति			योजनाको अन्त्यको स्थिति		
			नेपाल	प्रदेश	थाक्रे	नेपाल	प्रदेश	थाक्रे
१	मानव विकास सुचकाङ्क	इन्डेक्स	०.५७१	०.६४१	०.४६१	०.६२४	०.६७१	०.४७०
२	औसत आयु	वर्ष		७२	६७.४१		७४.४	७०
३	ग्राहर्स्थ प्रतिव्यक्ति आम्दानी	युसडलर			८५७			१०००
४	साक्षरता दर (१५ बर्ष भन्दा माथि)	प्रतिशत		६९	६९		९६	९०
५	वेरोजगारी दर	प्रतिशत						
६	निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनीको जनसंख्या	प्रतिशत	१७.१	१२.२			९	
ख.	**विषय क्षेत्रगत गन्तव्य र सूचक**							
१	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जि.	११७.५	१११.७	२४३	२५०	२००	२५०
२	काठको उत्पादन (लाखमा)	घ.मि.	११४			३००		
३	कूल उद्योग व्यवसाय	संख्या			१०१८			१२००
४	उद्योगबाट रोजगारीको सिर्जना (हजारमा)	संख्या			५३१२			५५००
५	पर्यटन आगमन (हजारमा)	संख्या						
६	बैदेशिक रोजगारी रहेका घरपरिवार	प्रतिशत			८.२			७.५
७	विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	८८		९९			१००
८	नवीकरणीय उर्जा उपयोगको अनुपात	प्रतिशत	७		१२			३०
९	विद्युत उत्पादन क्षमता	मे.वा.						
१०	सिंचित क्षेत्रफल	प्रतिशत		४३	३१		६०	५०
११	उपलब्ध सडक लम्बाई	कि.मी.	७८९०		१३४.८	२०२००		१७५
१२	सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	४०	-	६३	६०	७०	८०
१३	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता जनसंख्या	प्रतिशत	६५.९	७१.२	४४	८०	९०.०	८०
१४	युवा साक्षरता दर (१५-२४ वर्ष)	प्रतिशत	९२			९९		
१५	विद्यालय (सामुदायिक र संस्थागत)	संख्या			४९			५४
१६	आधारभूत तह (१-८) खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९३	९४.८		९९	१००	
१७	माध्यमिक तह (९-१२) खुद भर्ना दर	प्रतिशत	४६	४८.२		६५	७५	
१८	प्राविधिक र व्यावसायिक तालिम प्राप्त जनसंख्या	जना			२२८७			२५००
१६	सुरक्षित सुत्केरी गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत		७०.७	२६.५		८८	६०
१७	बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	जना	३९	३६		२४	१८	
१८	आधारभूत स्तरको खानेपानीबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	८९		९५.३५	९९		१००
१९	सुरक्षित र सुलभ शौचालय भएका परिवार	प्रतिशत		६४	७६.८		१००	९०.०
२०	वैक तथा वित्तीय संस्थाको शाखा	संख्या			६			११
२१	घरजग्गाको एकल स्वामित्व भएका महिला	प्रतिशत	१६.७	१६.८		२५	२५	
२२	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	४८.२	६६.०	६३	८०	८५	८०
२३	आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आवद्धजनसंख्या	प्रतिशत	१७	१६.८	१२	६०	७५	४०

स्रोत: समीक्षा प्रतिवेदन तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण

परिच्छेद चार
आर्थिक विकास योजना

४.१ पृष्ठभूमि

संविधानले नागरिकको खाद्य सुरक्षा, मर्यादित रोजगारी र आय बृद्धिका कार्यलाई स्थानीय सरकारको अधिकारमा राखेको छ। अधिकार कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकार संचालन ऐनले आवश्यक ऐन, नीति, कानून, योजना, मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन र नियमनको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ। उल्लेखित जिम्मेवारीका आधारमा संघ तथा प्रदेशको कानून, नीति, योजना र लक्ष्यको आधारमा स्थानीय सरकारले योजनाबद्ध प्रयास मार्फत उपरोक्त अधिकार सुनिश्चित गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

आर्थिक सम्वृद्धिका आधारहरूमा गाउँपालिकामा हुने मुख्य आर्थिक क्रियाकलापहरू नै हुन् । जति आर्थिक क्रियाकलापहरूमा तीब्रता आउँछ त्यति नै गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र चलायमान र सुदृढ हुँदै जान्छ। मुख्यतया नेपाली अर्थतन्त्र कृषि, पर्यटन, साना तथा घरेलु उद्योग, वैदेशिक रोजगार, बैङ्किङ, व्यापार, सेवा क्षेत्र आदिमा केन्द्रित छ। उच्च प्रविधिमा आधारित अन्तराष्ट्रिय स्तरका उद्योगहरूको विकास भै नसकेको अवस्थामा धेरैजसो आर्थिक क्रियाकलापहरू निर्वाहमुखी नै रहेका छन् । यसलाई केन्द्रविन्दुमा राखी गाउँपालिकाको समग्र विकासको अग्रणी क्षेत्रको रुपमा रहको कृषि, जलश्रोत, पर्यटन, तथा पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट उत्पादन, रोजगारी र आयबृद्धि गर्ने गरी विकासका विषय क्षेत्रमा विकास प्रयासलाई डोऱ्याउन यस सम्बन्धी संभावना र अवसर, समस्या तथा चुनौति र चाल्नु पर्ने कदम सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ।

४.२ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा मानवीय तथा प्राकृतिक साधनको प्रचुर उपलब्धता रहेको अवस्था विद्यमान छ । हावापानी तथा भौगोलिक कारणले तरकारी, जडिबुटी खेति, पुष्प व्यवसाय, मौरी पालन, माछापालन, फलफुल खेतिको प्रचुर संभावना रहेको छ। खासगरी साना तथा मझौला घरेलु उद्योगहरूको विकासको संभावना रहेको, दुग्ध उत्पादन तथा पशुपन्छी उत्पादनको प्रशस्त सम्भावना रहेको, उत्पादन योग्य जमिन तथा वन-जंगलको बाहुल्यता रहेको छ।

मुख्य अन्नवालीहरुमा विशेष गरी बेसीतिर धान, आलु, विभिन्न जातका तरकारी-गोलभेडा, मकै खेती, विस्तारै उचाई बढ्दै जाँदा मकै, कोदो, फापर, आलु जस्ता मुख्य बालीहरूको उत्पादन रहेको, उत्तरी क्षेत्रमा उत्पादित कोदो, फापर जस्ता रैथाने वालीको संक्षरण गरी त्यसलाई ब्राण्डिङ्ग, प्याकेजिङ्ग तथा लेभलिङ्ग गरी मूल्य अभिवृद्धि गरी किसानहरुको जीवनस्तर उकास्न सकिने संभावना प्रसस्त देखिन्छ ।

गाउँपालिका देशको राजधानी काठमाडौंवाट मात्र २५ कि.मि. मात्र टाढा रहेकाले औद्योगिक ग्रामको स्थापना गरी स्थानीय स्तरमा रोजगारी वृद्धि गर्नसक्ने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ।

आर्थिक विकास संभावनाका क्षेत्रहरु प्रचुर भएपनि आवश्यक व्यवसायिक ज्ञान तथा सूचनाको कमी, आधुनिक तथा महिलामैत्री प्रविधिको अभाव, कृषि बजारको कमी, वितिय संस्थाको कमी, कृषि विमाको अभ्यासको कमी, संकलन केन्द्रको अभाव, जंगली जनावरले बालीको नोक्सानी, सिंचाईको कमी, अनुसन्धानमूलक कृषि प्रणालीको कमी, कर्जामा पहुँच कम, वजारोन्मुख खेती प्रणाली नहुनु मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेको छ। गाउँवासीको प्रमुख पेशा कृषि भएतापनि अधिकांश कृषकहरू परम्परागत तौरतरिकामा नै सिमित रहेको हुँदा व्यवसायिक खेती प्रणालीको समेत विकास हुन सकेको छैन ।

संचालित सिंचाई पूर्वाधारको उचित व्यवस्थापन गर्न सकेमा एवं कृषि एवं पशुपालनमा व्यावसायिक प्रणाली अपनाउन सकिने एवं व्यवसायिकतामा जोड दिन सकिने सम्भावना प्रसस्त रहेको छ।

यस गाउँपालिकाको कृषि तथा पशु विकास, उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय, सहकारी, बैंक तथा वित्तिय सेवा सुविधा लगागत स्थानीय तहको लागि उपलब्ध आर्थिक अधिकार क्षेत्रको उद्धेश्य, लक्ष परिमाण, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमलाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

४.२.१ कृषि विकास

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

दिगो विकास लक्ष्य अनुसार सन् २०३० सम्ममा भोकमुक्त विश्व बनाउने लक्ष्य लिएको सन्दर्भ तथा संघीय सरकारको घोषणा अनुरुप वि.सं. २०७७ सम्ममा खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर हुने एवम् पाँच वर्षभित्र कृषि उत्पादकत्व दोब्बर गर्ने प्रतिवद्धता जनाएको छ। यसका लागि मूलभूत रुपमा २० वर्षीय कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयनबाट कृषिको यान्त्रिकीकरण, आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्ने विश्वास लिईएको छ।

गाउँपालिकाको कृषितर्फको अवस्था विश्लेषण गर्दा कूल घरपरिवारहरूमध्ये ४९.७ प्रतिशत घरपरिवारहरू कृषि/पशुपालन/माछापालन/मौरीपालन कार्यमा संलग्न रहेको देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा ४१.४ प्रतिशतमा खेतीयोग्य जमिन रहेको छ। गाउँपालिकामा रहेका कुल घरपरिवारहरूमध्ये कृषि प्रयोजनको जमिनको स्वामित्व भएका वा प्रयोग गरेका घरपरिवारहरूको संख्या ४५१६ अर्थात् ६१.७ प्रतिशत रहेको छ। खाद्य सुरक्षाको अवस्था हेर्दा आफ्नै उत्पादनले ९ महिनादेखि १ वर्षसम्म खान पुग्ने परिवार २५.५३ प्रतिशत र ३ महिना मात्र खान पुग्ने परिवार ६.९२ प्रतिशत रहेको छ।

प्रमुख खाद्यान्नको रुपमा गाउँपालिका क्षेत्रमा उत्पादन हुने बालीजन्य उपजहरूमध्ये अन्नबाली र दलहन बाली क्रमशः ८८,९३३ क्विन्टल र दलहन बाली ५२१७ क्विन्टल उत्पादन हुने गरेको देखिएको छ। उत्पादित तरकारी, फलफूल र नगदेबाली उत्पादनको अवस्था हेर्दा क्रमशः ६५६५९, ७९,८१५ र ४१५५ क्विन्टल उत्पादन हुने गरेको छ।

कृषि तथा पशु सेवासँग सम्बन्धित मानव संसाधनको अवस्था हेर्दा गाउँपालिका क्षेत्रमा व्यवसायिक वा अगुवा कृषकको संख्या २८१ रहेको छ भने भेटेरिनरी जेटिए १६ र पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता पनि १६ जना र ३ जना व्यवसायिक नर्सरी संचालक क्रियाशील रहेको देखिन्छ। आवश्यक जनशक्तिको विकास, वजार पूर्वाधारहरुको विकास तथा वजार संजाल निर्माण गर्ने जस्ता कार्य गर्न सकेमा यस उपक्षेत्रको विकास गर्न सकिने संभावना रहेको देखिन्छ।

समस्या तथा चूनौती

उन्नतजातको वीउवीजन, मल खाद्य, आधुनिक कृषि औजार समयमा उपलब्ध हुन नसक्नु, व्यवसायिक रुपमा तरकारी लगायत उच्च मोलको खेती प्रसार हुन नसक्नु, खाद्यान्न तथा आलु भण्डारणको सुविधा उपलब्ध हुन नसक्नुजस्ता समस्या विद्यमान देखिन्छन्। फलफूल खेती व्यवसायिक नहुनु, उपजको वजार पहुँच एवं उत्पादनका सामग्रीको ढुवानीका लागि पर्याप्त कृषि सडक नहुनु कृषि क्षेत्रको व्यवसायिकरणका लागि चुनौतीको रुपमा रहेका छन्।

स्थानीय हावापानी सुहाउँदो र बढी उत्पादन दिने खालको विभिन्न प्रजातीका बीउ बिजन उत्पादन गर्ने नर्सरी नहुँदा कृषकहरुले माग र आवश्यकता अनुसारको वोट विरुवा प्राप्त हुन नसकेको अवस्था विद्यमान छ। रैथाने बीउ विजनको उपलब्धता र संरक्षण नहुँदा वाह्य तथा आनुबांशिक जातिय शुद्धता र गुणस्तर कम हुने बीउविजनको प्रयोग गर्नु पर्ने वाध्यता रहेको छ। सो बीउ विजन समेत समयमा उपलब्ध हुन सकिरहेको अवस्था छैन। जलवायु परिवर्तनको असरका कारण बालीमा देखापर्ने हानीकारण झार तथा किराहरुको प्रकोप लगायत पोषण र पानी सम्बन्धी जोखिममा बृद्धि भइरहेको छ।

४.२.२ सिंचाई विकास

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

गाउँपालिका क्षेत्रमा साना ठूला गरी ४३ वटा कुलोबाट ११२८२ रोपनी क्षेत्रफलमा सिंचाई सेवा उपलब्ध भैरहेको छ । उपरोक्त सिंचाई कूलोबाट २८९९ घरपरिवार लाभन्वित भएका छन् । गाउँपालिकाको कुल खेतियोग्य जमिन कुल खेती योग्य जमिन ८३ हजार ५९४ रोपनी रहेको छ । कुल खेतियोग्य जमिनको आधाजस्तो भूभागमा अझै सिँचाई पुऱ्याउन बाँकी देखिन्छ ।

समस्या तथा चूनौती

संचालित सबै सिंचाई योजनाको नियमित रुपमा मर्मत सम्भार नहुन, सिंचाईका श्रोतहरुको संरक्षण नहुनु एवं सिंचाई सुविधाबाट बञ्चित क्षेत्रका लागि बैकल्पिक सुविधाको कमी मुख्य चुनौतीको रुपमा देखिन्छ ।

४.२.३ पशुपन्छी विकास

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

गाउँपालिकामा करीव ७३ प्रतिशत घरपरिवार पशुपालन कार्यमा संलग्न रहेको देखिएको छ । दूग्ध उत्पादनका लागि १३३५१ वटा गाई र भैंसीपालन गरिएको छ भने भने मासुका लागि ३१०३१ वटा खसीबोका पालन भैरहेको छ ।

पशुसेवा प्राविधिकको अवस्था हेर्दा १६ जना ग्रामीण पशु कार्यकर्ता रहेको देखिन्छ। पशुपालन कार्यमा ४५ वटा पशुपालन फर्म संचालनमा रहेका छन् । व्यवसायिक पशुपालन कार्यबाट करीव ६५ जना रोजगार भएको देखिन्छ । पशु विकासका लागि गाउँपालिका क्षेत्रमा पर्याप्त चरण क्षेत्रको विकास गर्न सकिने, पशुजन्य उत्पादनको वजारको सम्भावना रहेको एवं उत्पादकत्व बृद्धि, वजार पूर्वाधारको विकास, उत्पादनमा संलग्न किसानहरुको व्यवसायिक दक्षता अभिबृद्धिजस्ता कार्य गर्न सकेमा यस क्षेत्रमा पशुपालन कार्यलाई थप व्यवसायिक वनाउन सकिने देखिन्छ ।

समस्या तथा चूनौती

उन्नत जातको गाईभैसी, बाख्रापालन नहुनु, आधुनिक किसिमको गोठ, खोरको व्यवस्थामा कमी, उन्नत घाँसको व्यवस्था नहुनु तथा दक्ष प्राविधिकको सेवा विस्तार हुन नसक्नु, सरल कर्जा र वीमाको व्यवस्था नहुनु उत्पादकत्व बृद्धि, वजार पूर्वाधारको विकास, उत्पादनमा संलग्न किसानहरुको व्यवसायिक दक्षता अभिबृद्धिजस्ता कार्य अझैपनि चुनौतिको रुपमा रहिरहेको छ । एग्रोभेटको अभाव, उन्नत जातको घाँसहरुको कमी, दक्ष जनशक्तिको अभाव, पशु स्वास्थ्य उपकरणको कमी, नश्ल सुधारको कमी, भेटेरीनरी प्रसार सेवाको कमीजस्ता पक्षपनि थप समस्याको रुपमा रहेको छ ।

४.२.४ उद्योग र व्यापार

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

गाउँपालिकामा आर्थिक कारोवार गर्ने व्यापार व्यवसायको संख्या करीव १०२१ रहेका, संचालित व्यापार व्यवसायमा २९४२ जना संलग्न रहेको (पुरुष १५७२ र महिला १३७०) देखिन्छ । गाउँपालिकामा ३ वटा पानी घट्ट संचालनमा रहेका र १५ वटा मिलहरु संचालनमा रहेका छ ।

यस गाउँपालिकामा विशेषतः खनिजमा आधारित, खाद्यान्नमा आधारित, वनमा आधारित, ग्यासमा आधारित लगायतका उद्योगहरु रहेका छन् । यस्ता उद्योगहरुमा खनिज तर्फ रोडा, गिटी, वालुवा, ढुंगा उत्पादन गर्ने क्रसर उद्योग, ईटा उद्योग र ग्यास रिफिलिंग स्टेसन उद्योगहरु रहेका छन् । यस वाहेक वनमा आधारित

फर्निचर उद्योग, परंपरागत बाजा वजाउने मादल उद्योग रहेका छन् । यहाँ वैदेशिक रोजगारबाट रेमिट्यान्सलाई व्यवसायमा लगाउनका साथै वैदेशिक रोजगारीबाट भित्रिएको दक्ष जनशक्तिलाई स्थानीयस्तरमा उपलब्ध कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरुको स्थापना गरी संचालन गर्न सकिने संभावना रहेको देखिन्छ ।

समस्या तथा चूनौती

व्यवसायको सोच र सस्कारको अभाव, पुर्वाधारको अभाव (व्यवसायिक सडक, कृषि सडक), तालिम तथा प्रशिक्षण केन्द्रको अभाव, व्यवसायिक प्रविधिको अभाव, व्यवसायिक सेवा प्रदायक संस्थाको अभाव, बैंक तथा वित्तिय सस्थाको अभाव, महिला, दलित, पिछडिएका वर्गहरुलाई उद्योग व्यवसायमा आकर्षण गर्न नसकेको, स्थानिय श्रोत, साधन, सिप, जनशक्तिको परिचालन गरी विकासको लागि नीति तथा रणनीतिको कमी तथा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा नीतिको कमी रहेको देखिन्छ । यसका अतिरिक्त उत्पादनमुखी बजारको व्यवस्थापन नहुनु, व्यवसायिक सुचना केन्द्रको कमिजस्ता पक्षपनि उद्योग व्यवसाय विकासको प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ ।

४.२.५ वैक, सहकारी र वित्तीय सेवा

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

वित्तीय पहुँच तथा सेवाको लागि गाउँपालिकामा २ वटा वाणिज्य बैंक, १ विकास बैंक, ४ वटा लघुवित्त संस्था, ५ वटा वचत तथा ऋण सहकारी, २५ वटा कृषि सहकारी, ७ वटा बहुउद्धेश्यीय सहकारी संस्था र १ वटा महिला सहकारी संस्था रहेका छन् । आमा समूह, सामुदायिक संस्था लगायत बचत समूहबाट समेत वित्तिय सेवा उपलब्ध रहेको छ ।

समस्या तथा चूनौती

सहकारी संचालनमा कर्मचारी एवं पदाधिकारीहरुको क्षमतामा कमी, सहकारीहरुको नियमित एवं प्रभावकारी अनुगमन नहुनु, वित्तीयसंस्थाबाट लिइने ऋणको सदुपयोग हुन नसक्नु एवं व्यवसायको लागि ऋणको जोखिम उठाउने क्षमतामा कमी, स्थानीयहरुमा आम्दानी तथा बचतको मात्रामा अत्यन्तै कमी रहनु यस क्षेत्रको विस्तारका लागि चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

४.३ सोच

गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको छः

उच्च र फराकिलो आर्थिक विकास र गरिबीको तिव्र न्युनिकरण तथा अन्त्य

४.४ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहाय अनुसार रहेको छः

- उत्पादन, रोजगारी र आयमा दीगो बृद्धि गर्ने

४.५ उद्देश्य

गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरु देहाय अनुसार रहेका छन्:

१. व्यवसायिक कृषि तथा पशुपंछीजन्य उत्पादनको विकास, संस्थागत तथा समूहगत क्षमतामा सुदृढीकरण एवं उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु
२. स्थानीय सीप एवं कच्चा पदार्थमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योगको विकास एवं विस्तार तथा औद्योगिकीकरणको आधार तयार गर्नु

३. बैंक तथा वित्तीय सेवामा स्थानीयको सहज पहुँच कायम गर्नु
४. स्थानीय युवा रोजगारी अभिवृद्धि गर्नु

४.६ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको आर्थिक विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

तालिका ३: आर्थिक विकासका लागि लिईने रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : व्यवसायिक कृषिको विकास, संस्थागत तथा समूहगत क्षमतामा सुदृढीकरण एवं उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु	
१. वडास्तरमा कृषि तथा पशुपन्छी सेवा केन्द्रको रुपमा विकास गर्ने	१. वडागत रुपमा कृषि, पशुपन्छी, माछा, मौरी लगायतका पकेट क्षेत्रहरु पहिचान तथा निर्धारण गरी आवश्यक सहयोगहरु एकीकृत रुपमा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ। २. पकेट क्षेत्र विकास मार्फत व्यवसायिक उत्पादन गर्न कृषक, कृषक समूह, आत्मनिर्भर समूह वा सहकारी र निजी क्षेत्र परिचालन गरिनेछ। ३. कृषि तथा पशुपालन पकेट क्षेत्रहरुमा कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन, संकलन तथा प्रसोधन केन्द्रको विकास गरिनेछ। ४. व्यवसायिक कृषि उत्पादनलाई प्रोत्साहन तथा व्यवस्थापन गर्न विशिष्ट वालीहरु खाद्यान्न, तरकारी, अन्य नगदेवाली, फलफुलजन्य, मसलाजन्य (जस्तै टिमुर, लसुन अदुवा), धर्म तथा आधात्म्यजन्य (जस्तैः रुद्राक्ष, श्रीखण्ड, शितलचिनी), व्यवसायजन्य (पाउलोनिया र अगरउड जस्ता) औषधिजन्य (जडिबुटी, पुष्प वा फूलजन्य आदिको प्रवर्द्धन तथा विकास गरिने छ। ५. स्थानीय लोपोन्मुख बीउविजन, नश्ल, कृषि तथा पशुपन्छीजन्य जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवसायीकरण गरिनेछ। ६. पशु विकास पकेट क्षेत्रहरुको सार्वजनिक तथा निजी जग्गामा भुईघाँस तथा डालेघाँसको ब्लक स्थापना गरी पशु आहारको न्यूनतालाई गरी पुरा गरिनेछ। ७. सबै वडाका युवा, लक्षित वर्ग र कृषकहरुको सहभागितामा कृषि उद्यम सिर्जना र विकास सम्बन्धी तालिम संचालन गरिनेछ। ८. स्थानीय लोपोन्मुख बीउ विजन, नश्ल, कृषि तथा पशुपन्छीजन्य जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवसायीकरण गरिनेछ। ९. गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका कृषक, कृषक समूह र सहकारी र महिला आत्म निर्भर समुह मार्फत उन्नत जातका बिउ विजनमा अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाईनेछ। १०. बाँझो जमीन राख्ने प्रवृतिलाई नियन्त्रण गर्न गाउँपालिकाबाट प्रवाह गर्ने सेवा तथा सुविधामा कडाई गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ। ११. नियमित घरदैलो गरी पशु स्वास्थ्य सेवा सहज र भरपर्दो बनाइनेछ। १२. कृषि सम्बन्धी सूचनाहरू स्थानिय पत्रपत्रिका, रेडियो तथा सामाजिक सञ्जाल मार्फत सम्प्रेषण गरि कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी जानकारी सबै कृषकको पहुँचमा पुऱ्याइनेछ।
२. कृषि व्यवसायलाई विशिष्टिकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने	१. कृषि, पशुपन्छी, माछा लगायत औद्योगिक वस्तु उत्पादन र प्रशोधन उद्योगहरुको स्थापना, स्तरोन्नति र प्रवर्धन गरिनेछ। २. पशु तथा कृषि प्रवर्द्धनका लागि **"एक गाउँ एक उत्पादन कार्यक्रम"** साझेदारी नीति अवलम्वन गरिने छ। पशुपंक्षी बिमा कार्यक्रम लाई अभियानको रुपमा सन्चालन गरिने छ।

रणनीति	कार्यनीति
	३. कृषि र पशुपालन सम्बन्धी तरकारी, मसलाबाली, माछा, गाईभैसी र वाखापालनमा केन्द्रित गरी एक वडामा एक-एक वटा नमूना कृषि फर्म मोडेलको रुपमा संचालन गरिनेछ। ४. **"कृषि क्षेत्रको प्रगति र उन्नति, थाक्रेको विकास र समृद्धि"** नामक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। ५. तरकारी, फलफूल, मसलाबाली, दुध उत्पादन पकेट क्षेत्रलाई लक्षित गरी कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उपजहरुको संकलन, प्रशोधन र चिस्यान केन्द्रको विकास र विस्तार गरिनेछ। ६. जैविक उत्पादन केन्द्रको विकास गर्न कृषकलाई सचेतना, जैविक उत्पादन प्रविधि र प्रसार कार्यक्रम संचालनको व्यवस्था गरिनेछ। ७. **"एक मुख तीन रुख"** कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइ प्रभावकारी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ। ८. एक वडामा एक वहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरीको स्थापना गरी विरुवाको उपलब्धतालाई सहज गराइनेछ। ९. फूल, कफी, टिमुर, अलैची, मसलाजन्य बाली, किवी, एभोकाडो, मेकाडामिया, सिस्नु आदीको पकेट क्षेत्र पहिचान गरी स्थान, माटो र हावापानी अनुसारको बाली छनौट गरी व्यवसायिक उत्पादनको लागि कृषि प्रसार तथा प्रविधि हस्तान्तरण गरिनेछ।
३. दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन मार्फत प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्ने	१. कृषि तथा पशुपालन व्यबसायलाई प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय स्तरमा तालीम प्राप्त प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्दै जाने नीति लिइने छ। २. **"एक वडा एक कृषि उत्पादन"** कार्यक्रमको अवधारणलाई अगाडि बढाउन आवश्यकता अनुसार वडामा एक जना जे.टि.ए. राख्ने व्यवस्थालाई क्रमशः अगाडि बढाइने छ। ३. पशुपालनको लागि प्राविधिक जनशक्तिको विकास र परिचालनको लागि एक वडा एक पशु स्वास्थ्य प्राविधिकहरूलाई निरन्तरता दिइने छ। ४. हावापानी र माटो सुहाउदो कृषि बाली छनौट गरी उपयुक्त बाली लगाउन माटोको गुणस्तर परिक्षणका लागि प्रयोगशाला र पशुसस्वास्थ्य सेवाका लागि भेटेरिनरी प्रयोगशालाको स्थापना गरिनेछ।
४. कृषकलाई कृषि यान्त्रिकीकरण सहयोग गर्ने	१. कृषिमा यान्त्रिकरण, आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरण गर्दै यसलाई मर्यादित पेशाको रुपमा विकास गरिनेछ। २. कृषकलाई अत्यावश्यक यन्त्र उपकरण उपलब्ध गराउन कस्टम हायरिङ केन्द्र स्थापना र संचालन गरिनेछ। ३. मकै छोडाउने मेसिन, धान चुट्ने मेसिन, गहुँ चुटेने मेसिन, हाते ट्याक्टर, कुटानी पिसानी मेसिन खरीद गर्न कृषकहरुलाई विशेष अनुदान उपलब्ध गराइनेछ। ४. नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी कृषि औजार तथा यन्त्रहरुको उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ। ५. कृषकहरुको लागि श्रममा आधारित उत्पादन, भण्डारण, प्रसोधन र बजारीकरणका प्रविधि हस्तान्तरण व्यवस्था गरिनेछ। ६. कृषि सामग्री, अनुदान, बिमा, ऋण, शित भण्डार, संकलन, प्रशोधन र विक्री केन्द्र, बजारीकरण र कृषि सूचनामा किसानको सहज पहुँच अभिबृद्धि गरिनेछ।
५. दीगो र भरपर्दो सिचाई, बाह्रै महिना उपलव्ध हुने।	१. खाद्य तथा तरकारी उत्पादन बृद्धि गर्न खेतीयोग्य क्षेत्रमा सिंचाई सविधा विस्तार गर्दै जाने नीति लिइने छ। २. संचालित सिंचाई कूलोको नियमित मर्मत सम्भारका लागि आवश्यक कोषको व्यवस्था गरिने छ। ३. थोरै पानीले धेरै क्षेत्र र समयमा सिंचाई गर्न थोपा समेतका आधुनिक प्रविधीमा आधारित सिंचाई कार्यक्रम संचालन गर्ने।

रणनीति	कार्यनीति
उद्धेश्य २: स्थानीय सीप एवं कच्चा पदार्थमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योगको विकास एवं विस्तार तथा औद्योगिकीकरणको आधार तयार गर्नु	
१. स्थानीय स्रोत साधन, , कच्चा पदार्थ तथा सीप र प्रविधिमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र विस्तार गर्ने	१. उद्योग स्थापनाका लागि संभाव्यता अध्ययन गरी संभाव्य उद्योगहरुको स्थापनामा जोड दिईनेछ २. कृषि, पशु, माछा र वनमा आधारित उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योगको स्थापना र संचालन गरिनेछ ३. युवालाई लक्षित गरी सीप र उद्यमशिलता विकास सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ४. स्थानीय समुदायलाई उद्योगको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थको उत्पादनमा आधारित सचेतना, सीप र प्रविधि हस्तान्तरण गरिनेछ। ५. स्थानीय उत्पादनको संकलन र प्रसोधनमा आधारित उद्योगको स्थापनामा जोड दिइनेछ। ६. परम्परागत सीपको संरक्षण, प्रबर्द्धन तथा आधुनीकिकरण सम्बन्धी उद्योगहरुको पहिचान तथा संरक्षण गर्ने कार्यक्रम (स्थानीय सीपमा आधारित ठेकी, मादल, जुत्ता, हस्तकला, गरगहना, मुर्तिकला, गुन्द्रुक, सिन्की, मस्यौरा आदि) संचालन गरिनेछ।
२. औद्योगिक विकासको आधार तयार गर्ने	१. नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी गाउँपालिकाको उपयुक्त क्षेत्रमा औद्योगिक ग्राम स्थापना गरी औद्योगिक विकासको ठोस आधार तयार गरिनेछ। २. उद्योग वाणिज्य सङ्घ लगायत सरोकारवाला सङ्घ संस्थाको सहकार्यमा व्यापार प्रवर्द्धन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ। ३. गाउँपालिकाको पहिचान र विकाससँग सम्बन्धित मेला, महोत्सब सञ्चालन गरिनेछ। ४. उद्योग संचालनको लागि काठमाण्डौका औद्योगिक प्रतिष्ठान र ठूला उद्यमी व्यापारी सम्पर्क र संचार गरिनेछ। ५. संघ तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी औद्योगिक विकासको लागि आवश्यक सडक र अन्य पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरिनेछ।
उद्धेश्य ३: बैंक तथा वित्तीय सेवामा स्थानीयको सहज पहुँच कायम गर्नु	
१. व्यवसायिक गतिविधि केन्द्रित वित्तीय सेवाको पहुँच बृद्धि गर्ने	१. बैंकिङ लगानी कृषि क्षेत्रमा बृद्धि गर्न पैरवी गरिने छ। २. वित्तीय साक्षरताका कार्यक्रम संचालन गरिने छ। ३. आर्थिक कारोवारका लागि बैंक तथा वित्तीयसंस्था मार्फत हुने कारोवारलाई प्रोत्साहन गरिने छ। ४. सहकारीहरुवीचमा गाभ्ने प्रक्रियालाई सहजीकरण गरिने छ। ५. सहकारीहरुको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरणको माध्यमबाट सुशासन प्रवर्द्धन अभिबृद्धि गरिने छ।
२. बैंकिङ कारोवारमा गाउँवासीको सहज पहुँच कायम गर्ने	१. वडाका विभिन्न भागमा बसोवास गर्ने अशक्त, असाहय, जेष्ठ नागरिकहरुको वित्तीय सेवामा पहुँच सुनिश्चित गर्न घुम्ति बैंकिङ प्रणाली संचालन गर्न समन्वय गरिने छ।
उद्धेश्य ४: स्थानीय युवा रोजगारी अभिवृद्धि गर्नु	
१. युवालाई लक्षित गरी उत्पादन र रोजगारीमा बृद्धि गर्ने	१. वेरोजगार युवालाई प्राथमिकता दिई कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसायमा आधारित उद्यम, व्यवसाय र आयोजना संचालन गरिनेछ। २. वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका र जान लागेका युवालाई कृषि, पशुपालन, वन, माछा र पर्यटनमा आधारित उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योग व्यवसाय संचालनको लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, परामर्श सेवा र सहयोगको एकीकृत प्याकेज कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ३. सङ्घ तथा प्रदेशले ल्याएको रोजगार मूलक कार्यमा अपनत्व कायम गर्दै रोजगारीका क्षेत्र विस्तार गरिने छ।

रणनीति	कार्यनीति
	४. आन्तरिक रोजगारी सृजना गर्न सरोकारवाला निकाय र निजी सहकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्यमा जोड दिइने छ। ५. युवा तथा शैक्षिक बेरोजगारलाई प्राथमिकतामा राखी स्वरोजगारमूलक कार्यमा संलग्न स्थानीय युवा उद्यमीहरूलाई प्रोत्साहित गरिने छ। ६. COVID 19 को कारणबाट बैदेशिक रोजगारीमा जान नपाएका तथा विदेशबाट फर्किन बाध्य भएका व्यक्तिहरूलाई सूचिकृत गरी विशेष प्राथमिकता साथ रोजगार प्रदान गरिने छ। ७. नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेको बैङ्कहरूसँग समन्वय गरी शून्य प्रतिशत ब्याजदरमा ऋणको व्यवस्था गरी यूवाहरूका लागि उद्यमशील कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

४.७ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको आर्थिक विकास क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता आधारमा देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ । स्थानगत तथा आयोजना वा कार्यक्रमगत विवरण ***अनुसूची १*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४ः आर्थिक विकासका लागि संचालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	बार्षिक लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
१. कृषि विकास								**४२२५००**	
१.१ कृषि तथा पशुजन्य उपज प्रशोधन केन्द्र तथा बजारीकरण आयोजना (थाक्रे गौरवको आयोजना), वडा नं. २ सिम्ले	संख्या	१	१५०००	१५०००	१५०००	१५०००	१५०००	७५०००	**१५०००**
१.२ उत्पादन पकेट विकास कार्यक्रम (कृषि फार्म स्थापना समेत)	संख्या	२२	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	१०००००	५०००००	२२७३
१.३ जैविक मल तथा विषादी प्रयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम (गोठ सुधार कार्यक्रम समेत)	पटक	११	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	९०९
१.४ कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्ने	संख्या	१	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	२०००००
१.५ बहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी स्थापना र संचालन गर्ने	संख्या	११	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००	२७२७
१.६ फलफूल, मसलाजन्य तथा व्यवसायजन्य, औषधिजन्य, जडिबुटी, पुष्प वा फूलजन्य खेती विस्तार गर्ने	रोपनी	५००	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	१२
१.७ संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने	स्थान	५	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००	६०००
१.८ खाद्यान्न तथा वीउ भण्डारण गृह निर्माण	मेट	३०००		४००००	४००००			८००००	२७
१.९ शीतभण्डार गृह निर्माण	मेट	१०००		२५०००	२५०००	२५०००		७५०००	७५
१.१० कृषि प्रविधि तथा यान्त्रिकीकरणमा अनुदान सहयोग कार्यक्रम (कस्टम हायरिंग समेत)	संख्या	१	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००	३००००
१.११ कृषि सूचना तथा प्रचार प्रसार कार्यक्रम	संख्या	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
१.१२ माटो प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालन	संख्या	१	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	२५००
१.१३ कृषि सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
२. सिंचाई								**१३००००**	
२.१ सिंचाई योजना पुनर्निमाण	किमि	५०	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	४००
२.२ सिंचाई कूलो निर्माण	किमि	२००	१२०००	१२०००	१२०००	१२०००	१२०००	६००००	३००
२.३ बैकल्पिक सिंचाई प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	५	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	४०००
२.४ सिंचाई सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	संख्या	५	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००	६०००
३. पशु विकास								**११६०००**	
३.१ नश्ल सुधार तथा पशु उपचार केन्द्र स्थापना	संख्या	५	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	४०००
३.२ उन्नत घाँसेबाली विस्तार कार्यक्रम	रोपनी	१०००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	१
३.३ व्यवसायिक पश् तथा पन्छीपालन कार्यक्रम	संख्या	११	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	४५४५

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	बार्षिक लक्ष्य रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
३.४ उन्नत जातको वाखा स्रोत केन्द्र स्थापना गर्ने	संख्या	१		३०००	३०००			६०००	६०००
३.५ दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	३		२५००	५०००			७५००	२५००
३.६ मासु वजार विकास कार्यक्रम	संख्या	१		१००००	१५०००			२५०००	२५०००
३.७ पशुसेवा सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	पटक	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
४. उद्योग र व्यापार								**१४७५००**	
४.१ औद्योगिक ग्राम स्थापना (थाक्रे गौरवको आयोजना)	स्थान	१	२००००	२००००	२००००	२००००	२००००	१०००००	१०००
४.२ उद्योगको संभाव्यता अध्ययन	पटक	१	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५०००
४.३ कृषि, जडिबुटी र पशुपंक्षीजन्य उपजको प्रशोधन उद्योग स्थापना	संख्या	५	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००	५०००
४.४ दक्ष जनशक्ति उत्पादन कार्यक्रम	संख्या	१०००	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००	१३
४.५ व्यापार मेला, महोत्सव तथा उद्यमी अन्तक्रिया कार्यक्रम	संख्या	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
५. बैंक, सहकारी तथा वित्तीय सेवा								**२३५००**	
५.१ जैविक उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरणका लागि सहकारी विकास कार्यक्रम	वटा	२०	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२५०
५.२ बैंकिंग सेवा विस्तार कार्यक्रम	संख्या	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००
५.३ विप्रेषण पुँजी परिचालन कार्यक्रम	जना	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	१
५.४ कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसाय वेरोजगार उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम	जना	५००	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०
कूल जम्मा								**८३९५००**	

४.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तभ्म, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची २*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

४.९ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा तालिका

गाउँपालिका क्षेत्रमा व्यवसायिक कृषिको विकास, संस्थागत तथा समूहगत क्षमतामा सुदृढीकरण एवं उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि भएको हुनेछ। वडागत रुपमा कृषि, पशुपन्छी, माछा, मौरी लगायतका २२ वटा पकेट क्षेत्रहरु पहिचान तथा निर्धारण गरी आवश्यक सहयोगहरु एकीकृत रुपमा उपलब्ध भएको हुनेछ। गाउँपालिकास्तरमा १ वटा कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना भई संचालनमा आएको हुनेछ।

यसैगरी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र करीव ५०० रोपनी क्षेत्रफलमा फलफूल, मसलाजन्य तथा व्यवसायजन्य, औषधिजन्य, जडिबुटी, पुष्प वा फूलजन्य खेती विस्तार भएको हुनेछ । पालिकाका ५ वटा उपयुक्त स्थानमा संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना भएको तथा १००० मेट क्षमताको शीतभण्डार गृह संचालनमा आएको हुनेछ । पशुपालन कार्यलाई मद्धत पुऱ्याउने हिसाबले ५ स्थानमा नश्ल सुधार तथा पशु उपचार केन्द्र स्थापना भई संचालनमा आएको हुनेछ।

यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र योजना अवधिमा औद्यौगिक ग्राम स्थापना भएको हुनेछ । गाउँपालिकामा कम्तिमा १ वटा ठूला उद्योग, ७ वटा मझौला उद्योग, ३० वटा साना तथा घरेलु उद्योग र १०० वटा लघु उद्योग स्थापना भई संचालन भएका हुनेछ । गाउँपालिकाका २०० घरपरिवार विभिन्न स्वरोजगार उद्योग, व्यापार, व्यवसायमा संलग्न भएका हुनेछन् । यसबाट गाउँपालिकामा वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका तथा अन्य वेरोजगारले कृषि, पशुपालन, उद्योग र निर्माण व्यवसयाबाट ५०० जना रोजगारी प्राप्त गरेका हुनेछन् । आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाकालाई **अनुसूची ३** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद पाँच
संस्कृति तथा पर्यटन योजना

५.१ पृष्ठभूमि

संघ, प्रदेश तथा स्थानीय कानून, नीति, योजनाको आधारमा स्थानीय सरकारले योजनाबद्ध तथा विशेष प्रयास गरी खाद्य सुरक्षा, मर्यादित रोजगारी र आयको अधिकारलाई साकार पार्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने देखिन्छ । आय तथा रोजगारी वृद्धिको जिम्मेवारी एकातिर छ भने अर्कोतर्फ मौलिक संस्कृति तथा सभ्यताको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्नुपर्ने अभिभारा समेत स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीमा रहेको छ । नेपालको पर्यटन नीति २०६५ ले राष्ट्रिय सम्पदाहरूलाई दिगो उपयोगको माध्यमबाट पर्यटकीय क्रियाकलापमा प्रयोग गरी राष्ट्रिय आयमा पर्यटन क्षेत्रको उल्लेख्य मात्रमा बृद्धि गराई जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने लक्ष्य राखेको छ । उपरोक्त संवैधानिक अधिकार क्षेत्र र राष्ट्रिय नीतिलाई मध्यनजर गरी गाउँपालिकाको समग्र विकासको एक अग्रणी क्षेत्रको रुपमा पर्यटन विकास तथा प्रवर्द्धनलाई उत्पादन, रोजगारी र आयवृद्धि तर्फ डोऱ्याउन पर्यटन र साँस्कृतिक सम्पदा सम्बन्धी क्षेत्रको संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था समेत समस्या तथा चुनौति र चाल्नु पर्ने कदम बारे संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ ।

५.२ वर्तमान अवस्था

क) संभावना , अवसर र विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा ११ वटा धार्मिक, ऐतिहासिक एवं पर्यटकीय स्थलहरु रहेको देखिन्छ । खासगरी विशेष सम्भावना भएका क्षेत्रहरुमा पोखरी चौर, गणेश चौर, भुमिचुली, रानी झरना, केवलपुर, झण्डा चुलि समेतका क्षेत्रलाई लिन सकिन्छ । यसका अतिरिक्त यस गाउँपालिका अनुपम प्राकृतिक सौन्दर्य, प्रचुर जैविक विविधता, बहुजातीय, बहुभाषीय बहुधर्म र सामाजिक विविधता एवं हरियाली पहाडी मनोरम दृश्यद्वारा शोभित छ । यस गाउँपालिकामा रहेका प्राकृतिक मनोरम दृश्य तथा केही मठ मन्दिर तथा गुफाहरू साथै विभिन्न जातजातिहरूको संस्कृति पर्यटक आकर्षणको कारकहरू हुन् ।

गाउँपालिका क्षेत्र भित्र आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूको लागि आवासीय सुविधा रहेका ६ वटा होटेल, २ वटा रिसोर्ट तथा १ वटा होमस्टे संचालनमा रहेका छन् । उल्लिखित होटल, रिसोर्ट, रेष्टुरेण्ट तथा होमस्टेमा बार्षिक २२०,००० आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक आउने गरेको देखिन्छ ।

ख) समस्या तथा चूनौती

गाउँपालिकाभित्र पर्ने पर्यटकीय स्थल, सम्पदा र उपजको पहिचान, नक्शाकंन, संरक्षण र व्यवस्थापन हुन सकेको छैन । महत्वपूर्ण पर्यटकीय क्षेत्र, सम्पदा र उपजलाई ध्यान दिई अत्यावश्यक पूर्वाधार तथा सेवा सुविधा विकास र विस्तार लगायत पर्यटकीय विकास सम्बन्धी स्पष्ट योजना नहुनु समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छ । भएका पर्यटकीय सम्पदा, विशेषता, सेवा सुविधाको बारेमा पनि सूचना र प्रचारको कमी रहेकोछ।

मुलुकभर व्याप्त रहेका पश्चिमी संस्कृतिको प्रभावले यस क्षेत्रलाई समेत छोडेको छैन । परिणाम स्वरुप स्थानीय संस्कृति तथा भाषा लोप हुने अवस्थामा पुगेको छ। मौलिक कला संस्कृतिको संरक्षणमा ध्यान पुग्न सकेको छैन । कला तथा संस्कृति संरक्षणको लागि संरचनागत व्यवस्था पनि हुन सकेको छैन । भाषिक समस्याका कारण तामाङ्ग समुदायले नेपाली भाषामा जानकारी हासिल गर्न कठिनाई रहेका छ ।

५.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

गाउँपालिकाको पर्यटन तथा संस्कृति प्रवर्द्धन सम्बनधी स्थानीय तहको लागि उपलब्ध आर्थिक विकास क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनालाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएकोछः

५.३.१ सोच

यस गाउँपालिकाको संस्कृति तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको छः

- सेवा तथा क्षेत्रको विस्तार, विविधिकरण, स्वरोजगारी-रोजगारी सिर्जना, आयमा वृद्धि

५.३.२ लक्ष

यस गाउँपालिकाको संस्कृति तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा विकास गर्ने

५.३.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको साँस्कृतिक तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरु देहायअनुसार रहेका छन्:

१. आन्तरिक एवं बाह्य पर्यटकको आगमनमा बृद्धि

२. स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन एवं पर्यटकीय सेवा सुविधाको स्तरबृद्धि भएको हुनेछ।

५.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको साँस्कृति तथा पर्यटन विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

तालिका ५: सांस्कृतिक तथा पर्यटन विकासका लागि लिईने रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्धेश्य १: आन्तरिक एवं बाह्य पर्यटकको आगमनमा बृद्धि गर्नु	
१. पर्यटकीय स्थलको पहिचान नक्शाङ्कन, विकास र प्रवर्धन गर्ने	१. गाउँपालिकाको पर्यटन गुरुयोजना तर्जुमा गरी सो अनुसारको प्राथमिकता आधारमा पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधार विकास र सेवा सुविधा अभिबृद्धि लगायतका कार्यहरु चरणबद्ध रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। २. पर्यटकीय स्थल र सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्धन गरी पर्यटकीय सेवा सुविधाको विकास र विस्तार गरिनेछ। ३. निजी क्षेत्र र समुदायसँग साझेदारीमा पर्यटन विकास कार्यहरु संचालन गरिनेछ।
२. पर्यटकीय सम्पदा र सेवाको विशिष्टिकरण गर्ने	१. स्थानीय संस्कृति एवं रितीरिवाजको प्रवर्द्धन सहित होम स्टे कार्यक्रम संचालन गरिने छ। २. कृषि तथा पशुपालन पकेट क्षेत्रजस्ता एकीकृत कृषि फर्म सहित कृषि पर्यटनको विकास र विस्तार गरिनेछ। ३. प्राकृतिक, दृश्यावलोकन, धार्मिक, साँस्कृतिक कृषि र ग्रामीण जनजीवनमा आधारित दिगो पर्यटनको विकास गरिनेछ। ४. निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गरी गाउँपालिकाको संभाव्य पर्यटकीय स्थलहरुमा पर्यटकीय पूर्वाधार लगायत सेवासुविधा सहित पर्यटन विकास गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
३. पर्यटनको विकासको माध्यमद्वारा दिगो रोजगारी सिर्जना र आय वृद्धी गरिनेछ ।	१. पर्यटन विकास विशेष गरी युवा, महिला र लक्षित वर्गमा रोजगारी सृजना र आय बृद्धि गरिनेछ। २. कृषि, उद्यम र पूर्वाधार विकाससँग एकीकृत गरी पर्यटन विकासको कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ३. पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त आयको लक्षित समुदायसम्म पुऱ्याउन विकास विकासका कार्यक्रमलाई लक्षित वर्ग र समुदाय प्राथमिकता दिई संचालन गरिनेछ।
उद्धेश्य २: स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्नु	
४. स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण गरी व्यवसायिकता तर्फ आकर्षित गर्ने ।	१. स्थानीय कला तथा संस्कृतिको जगेर्ना गर्न कला तथा संस्कृति संवर्द्धन केन्द्रको स्थापना स्थानीय स्तरमा गरिनेछ। २. मातृभषाको जगेर्ना गर्ने कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ। ३. भाषिक साहित्यिक कार्यक्रम संचालन तथा पुस्तक प्रकाशन गरिनेछ। ४. सँस्कार, सँस्कृति संरक्षणको लागि डकुमेन्टी बनाइने छ। ५. साँस्कृतिक महोत्सवहरु नियमित रुपमा आयोजना गरिनेछ।

५.४ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि

५.४.१ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाको सँस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकता आधारमा देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ। स्थानगत तथा आयोजना/कार्यक्रमगत विवरण ***अनुसूची ४*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६: संस्कृति तथा पर्यटन विकासका लागि लागि संचालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
१. पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा र सुविधा									**१०८०००**	
१.१ भूमिचुली पर्यटन पूर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम (थाक्रे गौरवका आयोजना)	संख्या	०	१	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००	२५०००
१.२ पोखरीचौर प्याराग्लाडिङ तथा होमस्टे सञ्चालन कार्यक्रम (थाक्रे गौरवका आयोजना)	संख्या	०	१	३५००	३५००	३५००	३५००	३५००	१७५००	१७५००
१.३ रानीझरना क्यानोईङ, मिनी लुम्बिनी एण्ड रिसर्च सेन्टर निर्माण तथा संचालन	संख्या	०	१	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००	१२५००
१.४ पर्यटन गुरुयोजना तयारी	संख्या	०	१		५०००				५०००	५०००
१.५ कृषि पर्यटन कार्यक्रम	स्थान	०	११	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	१८१८.१८
१.६ पर्यटकीय पदमार्ग मार्ग विकास	कि.मि.	०	२०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	२५०
१.७ पर्यटकीय पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	०	१	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	२००००
१.८ पर्यटन पूर्वाधार, सुविधा सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	१	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	६००
२. साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण र प्रवर्धन									**१८०००**	
२.१ साँस्कृतिक महोत्सव	पटक	०	५		५००	५००	५००	५००	२०००	४००
२.२ सरस्वती पार्क तथा भाषा संग्राहलय निर्माण आयोजना	संख्या	०	१	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	१००००
२.३ सम्पदा अध्ययन तथा वृतचित्र	वटा	०	१	५००		५००		५००	१५००	१५००
२.४ स्थानीय सम्पदा संरक्षण	वटा	०	४	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	३७५
२.५ सँस्कृति सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	१	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	६००
कूल जम्मा				**११०००**	**१६०००**	**११५००**	**११०००**	**११५००**	**१२६०००**	

५.४.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तभ्म, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची ५*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

५.४.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा तालिका

यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ५ वटा पर्यटकीय स्थलहरुमा पूर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धन भएको हुनेछ । गाउँपालिकामा ५० भन्दा बढी युवा वर्ग पर्यटन व्यवसाय तथा गतिविधिमा तालिम लिई संलग्न भएका हुनेछन् । पर्यटन व्यवसाय तथा विकास कार्यबाट करिब १०० जनाले प्रत्यक्ष रोजगार पाएका हुनेछन् । यस गाउँपालिकामा वार्षिक २००० आन्तरिक तथा वाह्य पर्यटकहरुले भ्रमण गरेका हुनेछन् ।

गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका स्थानीय मौलिक कला, सस्कृति र सम्पदा बारे अध्ययन तथा अभिलेखन भएको हुनेछ । यस क्षेत्रमा संलग्न श्रष्टाहरुलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । स्थानीय कला, भाषा, सस्कृति लगायतका सम्पदाहरुको संरक्षण पर्व, मेला, प्रदर्शनी, शैक्षिक तथा सामाजिक जागरण मार्फत प्रवर्द्धन गरिएको हुनेछ। संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको नतिजा खाका ***अनुसूची ६*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद छ

सामाजिक विकास योजना

६.१ पृष्ठभूमि

सामाजिक विकास व्यक्तिको चौतर्फी विकासमा मद्दत गर्ने विकासको बहुआयामिक अवधारणा हो । विकासको सफलतालाई प्रत्येक नागरिकको हितसँग जोडेर मानिसमा लगानी गर्नु पर्छ भन्ने कुरालाई यस अवधारणाले जोड दिन्छ । सामाजिक विकास क्षेत्र अन्तरगत शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र युवा तथा खेलकुद जस्ता उप-क्षेत्रहरु समेटिएका छन् ।

नेपालको संविधानले सामाजिक विकास क्षेत्रलाई उच्च महत्वका दिएको छ । संविधानको मौलिक हकसहित राज्यको दायित्व, सिद्धान्त तथा नीतिका अतिरिक्त संविधानको प्रस्तावना मै समावेशीकरणको मर्मलाई आत्मसात गरेको छ । मौलिक हकअन्तरगत आधारभुत स्वास्थ्य तथा पोषण तथा माध्यमिक शिक्षा, सामाजिक न्याय तथा समावेशी प्रतिनिधित्व र भाषा तथा संस्कृति संरक्षणको हकलाई प्रत्याभुत गरिएको छ । राज्य निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा सबै वर्ग तथा क्षेत्रको शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा पहुँच सुनिश्चिताका लागि निर्देशित गरेको छ भने आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक रुपले पिछडिएको वर्गको हितको लागि विशेष व्यवस्था गरेको छ । नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य अन्तरगत गुणस्तरीय शिक्षा, स्वस्थ तथा समुन्नत समाज, लैङ्गिक समानता, स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई र असमानता न्यूनीकरणलाई समेत मुल रुपमा समावेश गरिएको देखिन्छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

संविधानले मौलिक हकअन्तरगत शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, भाषा तथा संस्कृति संरक्षण, महिला, दलित, बालबालिका, सामाजिक सुरक्षा र छुवाछुत तथा विभेद विरुद्धका हकलाई समाविष्ट गरेको सन्दर्भमा स्थानीय सरकारले सामाजिक विकासलाई यथोचित प्राथमिकता दिनु जरुरी हुन्छ । वर्तमान १५ औं राष्ट्रिय योजनाले समतामूलक सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक संरचना निर्माण र गुणस्तरीय जीवनयापनको लागि अवसर प्रदान गर्ने कुरालाई उच्चतम महत्व दिएको छ । बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाले सामाजिक विकासलाई विकासको मुख्य चालकका रुपमा लिइ शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक समावेशीकरण र कला तथा संस्कृति क्षेत्रको प्रवर्द्धनलाई प्राथमिकतामा राखेको छ ।

थाक्रे गाउँपालिका संघीय राजधानी काठमाण्डौंसँग निकटतम भौगोलिक दुरी तथा राजधानीको प्रमुख प्रवेश मार्गमा अवस्थित क्षेत्र हो । उर्वरशिल भूमि, नदीजन्य खनिज, जलयात्रा पर्यटनका परिचित यस क्षेत्रमा यातायात तथा सञ्चारको सुबिधा, विद्युतिकरण, सरसफाई, स्वाथ्य तथा शिक्षा क्षेत्रमा अनेकौं सकारात्मक उपलब्धिहरु हासिल भएका छन् भने आधारभूत शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा सबैको पहुँच स्थापित गर्न सार्थक प्रयत्नका कारण सामाजिक विकासका आधारहरु तयार हुँदै गएको देखिन्छ । सामाजिक विकास क्षेत्रको विद्यमान अवस्थासहित सम्भावना तथा अवसर र समस्या तथा चुनौति पहिचान गरी देहायका उप-शीर्षकहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.२.१ शिक्षा तथा सीप विकास

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

वर्तमान संविधानले शिक्षासम्बन्धी मौलिक हकअन्तरगत प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको छ । यसअन्तरगत अपांगता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च

शिक्षा पाउने लगायत नेपाली समुदायलाई आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने तथा सञ्चालन गर्नसक्ने कुरालाई समेत स्पष्ट गरेको छ। नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्यअन्तरगत सन् २०३० सम्ममा सबैलाई गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चित गर्ने पनि रहेको छ। बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक विकास योजनाले सामाजिक आर्थिक रुपान्तरणका लागि गुणस्तरीय शिक्षा तथा दक्ष जनशक्ति भन्ने शैक्षिक विकासको दीर्घकालिन सोचका साथ अगाडी बढेको छ। यस योजनामा शिक्षाको विकास र विस्तार गरी समन्यायिक र समावेशी पहुँच सुनिश्चित गर्ने शिक्षा क्षेत्रको क्षेत्रगत लक्ष्य लिएको देखिन्छ। थाक्रे गाउँपालिकाले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षामा सहज पहुँच तथा गुणस्तर सुधारलाई विगत वर्षदेखि नै महत्व दिएको छ। जसका लागि पूर्वाधार, जनशक्ति तथा विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोगलाई उच्च महत्व दिएको छ।

थाक्रे गाउँपालिकामा कुल जनसंख्याको ६९ प्रतिशत जनसंख्या साक्षर रहेको छ। गाउँपालिकाले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई बजारअनुकूल तथा जीवनउपयोगी बनाउने प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा जोड दिने नीति लिएको छ। पूर्ण साक्षर गाउँपालिका घोषणा भइ सकेको यस गाउँपालिकामा शैक्षिक संस्थाका रुपमा ४५ वटा सामुदायिक विद्यालयमा (मावि ११ वटा र आवि ३३ वटा) र ४ वटा संस्थागत विद्यालय सञ्चालनमा रहेका छन्। सञ्चालनमा रहेका प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको कुल संख्या ३७.रहेको छ।

उच्च तथा प्राविधिक शिक्षातर्फ वटा तहसम्म सञ्चालनमा रहेका १ वटा क्याम्पस र १ वटा विद्यालयमा प्राविधिक धारमा कक्षा सञ्चालनमा रहेको छ। विद्यालय उमेर समुहका अत्यन्त कम बालबालिका विद्यालय बाहिर नरहेको देखिन्छ। विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी कुल संख्या ८०८२ रहेको छ। सबै १२ वटा सामुदायिक माविमा पुस्तकालय, विद्युतीय हाजिरी र कम्प्युटर ल्याव रहेको छ। विद्यालयमा आधारभूत तहको खानेपानी तथा शौचालय सुविधा उपलब्ध रहेको छ। आधारभूत तहका २ विद्यालयमा अंग्रेजी माध्यममा पठनपाठन हुने गरेको छ। कुल ३ वटा विद्यालयमा स्कुल वस सुविधा रहेको छ। पूर्व प्राथमिक तहको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने विद्यार्थी ९० प्रतिशत रहेको छ। विद्यालय शिक्षामा पहुँच र गुणस्तरमा वृद्धि हुँदै गएको छ।

ख) समस्या तथा चुनौति

माध्यमिक तहसम्मको शिक्षामा पहुँच विस्तार हुँदै गएता पनि गुणस्तरीय शिक्षामा आशातित सुधार हुन सकेको छैन। निजी तथा सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तरमा समानता नहुनु, गरिबी, बालमैत्री शैक्षिक पूर्वारको कमी र अपर्याप्त शैक्षिक गतिविधि विद्यमान रहेको छ। व्यवहारिक तथा जीवन उपयोगी शिक्षाको कमीका कारण शैक्षिक बेरोजगारी तथा प्रतिभा पलायनको अवस्था कायमै रहेको छ।

स्थानीय स्तरका विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर एकरुपता कायम हुन रहेको छैन। प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा जनशक्ति, सरसफाई, कक्षाकोठा व्यवस्थापन, सिकाई सामग्री तथा पूर्वाधारको कमी रहेको छ। विद्यालयमा खेलमैदान, कम्प्युटर ल्याव, विद्युतीय पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला, विद्यार्थी निरन्तरता दर, विषयगत शिक्षक, विद्यालयमा बालमैत्री तथा अपांगमैत्री सुविधायुक्त कक्षा कोठा, ३५ विद्यालयमा व्यवस्थित घेरावार, विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी तथा शौचालय जस्ता पूर्वाधारको कमी रहेको छ। प्रारम्भिक बाल विकासमा केन्द्रको खेल सामाग्री, सिकाइ सामग्री तथा कक्षा कोठा व्यवस्थापनको कमी रहेको देखिन्छ। बालविकास सहज कर्ता तथा शिक्षकहरुका लागि मागमा आधारित तालिमको कमी रहेको छ। बाल बालिकाको निरन्तरता दर र उपस्थिति दरमा कमी रहेको छ। शिक्षा सम्बन्धी गुरु योजना तर्जुमा हुन सकेको छैन। विद्यालय अनुगमन, अविभावक शिक्षा शिक्षा शाखामा प्रयाप्त जनशक्ति, विद्यालयमा खेलकुद तथा सिकाइ सामाग्री, विद्युतिय सूचना प्रबिधिमा आधारित वैकल्पिक सिकाइ अभ्यास तथा अविभावकको चेतनामा कमी

रहेको देखिन्छ । कोभिड १९ को प्रकोपले शिक्षण सिकाइ नकारात्मक रुपमा प्रभावित रहेको छ। कक्षा छोडने दर २ प्रतिशत भन्दा उच्च रहेको यस क्षेत्रमा विद्यालयको शैक्षिक अभिलेख व्यवस्थापन पाटो कमजोर देखिन्छ । क्याम्पस तहमा जनशक्ति, पुस्तकालय र आर्थिक श्रोतको कमी रहेको छ ।

सुधारका बावजुद पनि बालमैत्री तथा बाल केन्द्रित तथा सामग्री केन्दित शिक्षण सिकाई अभ्यासको कमी रहेको छ । विद्यार्थी तथा शिक्षक नियमितता, नियमित मुल्याङ्कन प्रणाली.र शैक्षिक गुणस्तरको मापदण्डमा अस्पष्टताका कारण शैक्षिक गुणस्तर सुधारमा कठिनाइ भएको छ । प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालयमा जनशक्ति, व्यवस्थापन तथा सिकाइ सामग्रीको कमी रहेको छ ।

६.२.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

स्थानीय स्वास्थ्य संस्था उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाका अतिरिक्त संघीय राजधानी काठमाण्डौंमा उपलब्ध विशिष्टकृत स्वास्थ्य सेवामा निकटतम भौगोलिक दुरी तथा सडक यातायात सुविधाको कारण सहज पहुँच रहेको छ । थाक्रे गाउँपालिका क्षेत्रमा एउटा निर्माणधिन १५ शैयाको अस्पताल, ५ वटा स्वास्थ्य चौकी, १ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ, ५ वटा आधारभूत स्वस्थ्य सेवा केन्द्र, १९ खोप केन्द्र तथा ११ वटा गाउँघर क्लिनिक, ५ स्थानमा वर्थिङ सेण्टर, ३ स्थानमा सुरक्षित गर्भपतन सेवा, एम्बुलेन्स र ७० प्रकारका औषधी निशुल्क उपलब्ध रहेको छ । स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामा ल्याव, ओपिडी र खोप, पोषण, परिवार नियोजन, आमा सुरक्षा, क्षयरोग, कुष्ठरोग, ग्रामीण अल्टा साउण्ड सेवा, मलेरिया तथा महामारी नियन्त्रण सेवा उपलब्ध रहेको छ। कुल ५९ जना स्वीकृत दरवन्दी रहेको यस क्षेत्रका स्वास्थ्य संस्थामा ६० जना जनशक्ति कार्यरत रहेको अवस्था छ। कार्यरत महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका संख्या ४० जना रहेको छ। स्वास्थ्य क्षेत्रमा सिडस नेपाल, सहास नेपाल, रिम्स नेपाल जस्ता गैससको सहयोग रहेको देखिन्छ। पूर्ण संस्थागत सुत्केरी अभियान कार्यान्वयनमा रहेको यस क्षेत्रमा गर्भवती सुत्केरी महिलालाई घर देखि स्वस्थ्य संस्था र स्वास्थ्य संस्था देखि घरसम्मका लागि निशुल्क एम्बुलेन्स सेवा प्रदान गरिएको छ। स्वस्थ्य क्षेत्रका सूचकहरुमा सुधार हुँदै गएको छ भने कोभिडको प्रकोपको बेला सबै स्वास्थ्य चौकीहरु २४ घण्टा संचालन गरि सेवा दिइरहेको देखिन्छ।

ख) समस्या तथा चुनौति

स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामा मापदण्डअनुसारको पूर्वाधार र औजार तथा उपकरणलगायत जनशक्ति व्यवस्थापन तथा क्षमता विकासका अवसरको कमी रहेको छ । विशिष्ट तथा विशेषज्ञ सेवाको पहुँच कमी रहेको छ । वृद्धि अनुगमन गरिएका २ वर्ष मुनिका कुल बालबालिका मध्ये १.२ प्रतिशत बालबालिकामा कुपोषण रहेको छ। थाक्रे तथा महादेववेशी हेल्थपोष्टका २ वटा, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइको १ वटा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र ५ वटा गरी कुल ८ वटा मापदण्ड अनुसारको भवन र १६ वटा खोप केन्द्र भवनको कमी रहेको छ । महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविका तथा स्वास्थ्यकर्मीलाई क्षमता विकासका अवसरको कमी रहेको छ । स्वास्थ्य संस्थामा स्तनपान कक्षको व्यवस्था रहेको छैन । कुल ८ वटा स्वास्थ्य संस्थामा व्यवस्थित घेराबार र हस्पिटलजन्य फोहोर व्यवस्थापनको कमी रहेको छ। स्वास्थ्य संस्थामा सिसि क्यामराको उपयोगमा कमी रहेको यस क्षेत्रका सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइमा इन्टरनेट सुविधा र विद्युतिय हाजिरीको अभ्यासको रहेको छैन । प्रोटोकल अनुसारको गर्भपरिक्षण नगर्ने महिला ५९ प्रतिशत रहेको यस क्षेत्रका वडा नं १, २, ४, ५, ७, ९, १० र ११ मा एम्बुलेन्स सेवाको कमी रहेको छ।

नसर्ने तथा दीर्घरोगमा वृद्धि हुँदै गएको छ। आधुनिक अप्राकृतिक खानपान, तनावपूर्ण दैनिकी र स्वस्थ जीवन शैलीको कमी रहेको छ भने जंङ्क फुड, सुर्तीजन्य पदार्थ र मदिराजन्य वस्तुको सेवनका कारण जनस्वास्थ्य

समस्या आउने गरेको छ । वैकल्पिक स्वास्थ्य पद्धतीका योग तथा आयुर्वेदिक एवं प्राकृतिक चिकित्सा आदि सम्बन्धमा जानकारी तथा अभ्यासमा कमी रहेको छ । कोभिड १९ लगायत महामारी तथा मौसमजन्य रोगको प्रकोप देखिने गरेको छ । सबै वर्गको स्वास्थ्य सेवा सहज पहुँच हासिल गर्न स्वास्थ्य विमाको अभ्यास प्रभावकारी हुन सकेको छैन ।

६.२.३ खानेपानी तथा सरसफाई

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रको प्रवर्द्धनका लागि तीन वटै तहको उच्च प्राथमिकता रहेको छ । बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाले स्वच्छ खानेपानीको आपूर्ती तथा सरसफाईमा सबै घरधुरीहरुको पहुँच पुर्याउने उद्देश्य लिएको देखिन्छ। थाक्रे गाउँपालिकामा शुद्ध खानेपानीमा पहुँच पुगेको घरधुरी संख्या ९५.३५ प्रतिशत रहेको छ भने ७० प्रतिशत घरपरिवारमा मिटर भएको धारा रहेको छ । करिव ९५.७ प्रतिशत घरधुरीमा शौचालय निर्माण भएको यस क्षेत्रको वडा नं ८ कृष्णको मन्दिर र महादेववेशी पुलमुनि सार्वजनिक सौचालय सञ्चालनमा रहेको छ । खानेपानीको लागि पर्याप्त मुहान नरहेको यस क्षेत्रको वडा नं. ५ मा ५० घरधुरी, वडा नं. ९ र १० को १२२२ घरधुरी र वडा नं. ११ को २६० घरधुरीमा लिफ्टिङ् खानेपानी संचालनमा रहेको छ ।

गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाई गुरुयोजना तयार गरी लागु गर्ने नीति लिएको छ। खुल्ला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा भई सकेको यस गाउँपालिकामा अझ थप व्यवस्थित गर्दै पूर्ण सरसफाईयुक्त गाउँपालिका घोषणा गर्न सरकारी तथा गैरसरकारी विकास साझेदारहरूसँगको सहकार्यमा गर्ने तथा एक घर एक धाराको लक्ष्य लिएको छ । खानेपानी आयोजनाको व्यवस्थापन उपभोक्ता समितिबाट हुने अभ्यास रहेको छ । पछिल्ला दिनहरुमा सरसफाईजन्य आनिबानीमा सचेतना वृद्धि हुनुका साथै तुलनात्मक रुपमा सुधार हुँदै गएको छ।

ख) समस्या तथा चुनौति

खानेपानीको स्वच्छता कायम गरी दिगो व्यवस्थापन गर्ने तथा व्यवस्थित सरसफाईका अभ्यास स्थापित हुन सकेको छैन । करिव ४ प्रतिशत घरधुरीमा खानेपानी पहुँच तथा शौचालय निर्माण हुन सकेको छैन । डम्पिग साइटको व्यवस्था तथा सार्वजनिक स्थलमा सार्वजनिक शौचालयको कमी रहेको छ । खानेपानीको गुणस्तर कायम तथा खानेपानी आयोजनाको दिगोपनामा कमी रहेको छ । घर तथा व्यवसायबाट उत्सर्जन हुने प्लास्टिक तथा सिसाजन्य फोहोर व्यवस्थापनमा कमीका कारण प्रर्दुसणमा वृद्धि भएको छ । बजार तथा बजारउन्मुख क्षेत्रमा व्यवस्थित ढल निकासको कमी रहेको छ । खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा व्यवस्थापनमा निजी तथा सामुदायिक क्षेत्रको योगदान आशातित रुपमा हुन सकेको छैन ।

६.२.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामुलक समाज निर्माण गर्ने संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम तीनै तहको सरकारले आ-आफ्नो नीति तथा कार्यक्रममा महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपांग, दलित, आदिवासी जनजाति, द्वन्द पिडित तथा विपन्न वर्गको लागि सामाजिक न्याय तथा समानताका लागि विशेष व्यवस्था गरेको देखिन्छ । थाक्रे गाउँपालिकाले सामाजिक न्याय तथा समावेशीकरणका लागि **"समृद्धिका लागि सहयात्रा, थाक्रेको विकासमा अनिवार्य आवश्यकता"** लाई नाराको रुपमा लिइ आवश्यक पहल गरेको छ। महिला तथा बालबालिका शाखा स्थापना भइ सामाजिक समावेशीकरण र सामाजिक न्यायको पक्षमा कार्यक्रमहरु सञ्चालित हुने गरेका छन् । महिला, दलित, आदिवासी जनजाती,

सिमान्तकृत नागरिकहरू समेतलाई लक्षित गरी **"उद्यमीसँग उपाध्यक्ष"** कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ । **"विकासमा महिला, समृद्धिमा पहिला"** भन्ने नाराका साथ उपभोक्ता समिति मार्फत सञ्चालन हुने कम्तिमा एक तिहाई योजनाहरू महिलाको नेतृत्वमा सञ्चालन गर्ने र समग्र योजनाहरूमा ५० प्रतिशत महिला रहने नीति लिइएको छ। प्रजा समुदायलगायत सामाजिक र आर्थिक रुपमा पछाडि पारिएका वर्गका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । बालविवाह, बहुविवाह जस्ता कुप्रथा र कुरितिको अन्त्य गर्दै बालहिंसा, लैङ्गिक हिंसा मुक्त गाउँपालिका बनाउन कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएका छन् । दलित समुदायका मेसिन खरीद, सुधारिएको आरन निर्माण र प्रेसर मेसिन खरिदमा सहयोग हुने गरेको छ । लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा, हिंसा पिडित महिला तथा बालबालिकाहरूका लागि सुरक्षित आवास गृह सञ्चालन, स्वच्छ महिनावारी र महिला विरुद्ध हुने सबै खालको हिंसा निर्मुल गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ।

लक्षित वर्गका लागि रु. १ करोड ६३ लाख बजेट विनियोजन रहेको छ । कुल २२३ महिला आत्म निर्भर समूह गठन भइ हालसम्म ४,९४७ जना सदस्यहरु समूहमा आवद्ध भईसकेका छन् भने ५ वटा महिला सहकारी कृयाशिल रहेका छन् । दलितको क्षेत्रमा काम गर्ने जनहित बचत सहकारी र नेपाल महिला अपांग सघंले अपांगको क्षेत्रमा कार्य गर्ने गरेको छ । सबै विद्यालयमा बाल क्लव गठन प्रकृयामा रहेका छन् । जेष्ठ नागरिकका लागि सम्मान तथा एकल महिलाका लागि रातो लगाउने कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका छन् । सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सहज हुँदै गएको छ । सिडस् नेपाल, साहास नेपाल, रिम्स नेपाल, द साल्भेसन मिसन, उन्नति नेपाल, सिडिपिन, प्रयास नेपाल, मजदुर सेवा समाजले लक्षित वर्गको क्षेत्रमा काम गर्ने गरेको छ। प्रदेश सरकार मार्फत आमाबाबु विहिन बालबालिका संरक्षण कार्यक्रम मार्फत १९ जना बालबालिकालाई संरक्षणमा रहेका छन् । हिंसा प्रभावित महिला तथा असाहाय बालबालिकाका लागि संचालन गरिएको सुरक्षित आवास गृहमा हालसम्म ५६ जना प्रभावितले ५१७ दिन रात्री सेवा प्राप्त गरेका छन् । सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको सहभागिता वृद्धि हुँदै गएको छ । लैगिंक हिंसा, बाल विवाह तथा बहु विवाहका घटनामा कमी हुँदै गएको छ । लक्षित वर्गका लागि रोजगारी, सीप विकास र सहभागिताका विशेष अवसरहरु रहेका छन् ।

ख) समस्या तथा चुनौति

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र सामाजिक न्यायको क्षेत्रमा हुँदै आयका सकारात्मक प्रयत्न तथा परिवर्तनका बावजुद आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको प्रभावशाली उपस्थिति रहेको छैन । लक्षित वर्ग सञ्जाल गठन तथा परिचालन प्रभावकारी हुन सकेको छैन । बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन हुन सकेको छैन । बाल हिंसा, महिला हिंसा, जेष्ठ नागरिक हिंसा, बाल विवाह तथा बहु विवाह अधिकता रहेको यस क्षेत्रमा हिंसाका घटना लुकाउने प्रचलन व्यापक रहेको छ । अपांगमैत्री, बालमैत्री तथा जेष्ठ नागरिकमैत्री पूर्वाधारको कमी रहेको छ । छुवाछुतको अभ्यास विभिन्न स्वरुपमा रहेको कायम रहेको छ भने आर्थिक सामाजिक रुपमा पिछडिएको क्षेत्रमा अन्धविश्वास तथा गलत सामाजिक अभ्यास र बानी व्यवहार कायम रहेको छ । जेष्ठ नागरिकका लागि सहज जीवन यापनका अवसरमा कमी रहेको छ । लक्षित वर्गको स्वरोजगारीका अवसरको कमी रहेको छ । छोरा छोरी विभेद कायम रहेको यस क्षेत्रमा लिगं पहिचान गरी भ्रुण हत्याको अभ्यास रहेको छ । बाल बालिकामा डिजिटल एडिक्सन कायम रहेको छ भने बालबालिकामा दुर्वसन कुलतको जोखिम उच्च रहेको छ । राजमार्ग क्षेत्रका होटलहरुमा देहव्यापारका घटना घटने गरेको छ ।

लक्षित वर्गसम्बन्धी महिला, जेष्ठ नागरिक, बालबालिका, हिंसा न्यूनिकरण जस्ता विषयमा कार्यविधि नीति, नियम तयारी हुन सकेको छैन । लक्षित वर्गको क्षमता विकास तथा जनचेतना अभिवृद्धिका कार्यक्रम प्रयाप्त

हुन सकेका छैनन् । पिछडिएको वर्गमा कानून तथा अधिकारसम्बन्धमा जानकारीको कमी रहेको छ । लक्षित वर्गको आत्मनिर्भरताका लागि पर्याप्त अवसरमा कमी रहेको छ ।

६.२.५ युवा तथा खेलकूद

क) विद्यमान अवस्था, सम्भावना र अवसर

नेपालको संविधानले राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्ने विषयलाई राज्य निर्देशक नीतिमा उल्लेख गरेको छ । सोही नीतिअन्तरगत स्वस्थ, सक्षम र अनुशासित नागरिक तयार गर्न खेलकूद तथा खेलाडीमा योजनाबद्ध लगानी गर्ने र खेलकूदलाई राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्ने एवं अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा राष्ट्रिय सम्मान अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा विकास गर्ने कुरालाई वर्तमान पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजनाले उच्च महत्व दिएको छ । बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाले युवा उद्यमशिलता तथा रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ युवालाई आत्मनिर्भरताका अवसरहरु प्रदान गर्ने नीति लिएको देखिन्छ ।

थाक्रे गाउँपालिकाले **"एक विद्यालय एक खेल मैदान"** को नीति लिइ खेल क्षेत्रको विकासका लागि राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिता आयोजना गर्ने गरेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुल ५ वटा स्तरीय खेल मैदान रहेका छन् । गाउँपालिकास्तरमा खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना हुने गरेको छ । सामुदायिक विकास सहजकर्ताका रुपमा युवालाई परिचालन गरिएको छ भने युवाका लागि केन्द्रित स्वहेरचाह कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ । खेलको विकासका लागि कवर्ड हल निर्माण कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ भने खेलकुद सामग्री वितरण गर्ने अभ्यास रहेको छ । एक वडा एक युवा क्लव कार्यक्रम रहेको यस क्षेत्रमा युवा क्लव मार्फत खेल आयोजनाको अभ्यास रहेको छ । वडा न.. १, ४, ५, ६ र ९ मा खेलकुद समिति रहेको यस गाउँपालिका क्षेत्रमा राष्ट्रियस्तरका १ जना खेलाडी रहेका छन् । युवाका लागि सहुलियत ऋण उपलब्धता हुने गरेको छ । सूचिकृत बेरोजगार संख्या ६८१ मध्ये १४३ जना रोजगार कार्यक्रमबाट लाभान्वित भएको देखिन्छ । राजनीतिक, सामाजिक तथा आर्थिक क्षेत्रमा युवा सहभागिता उल्लेखनिय रहेको छ । नमुना युवा संसद कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ । गाउँपालिकाले युवा स्वरोजारी तथा खेलकुद क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइ रहेको छ ।

ख) समस्या तथा चुनौति

स्थानीय स्तरमा युवाका लागि लक्षित कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएता पनि युवा बेरोजगारी तथा युवा पलायनको प्रवृति व्यापक रहेको छ । युवाका लागि विश्वासनिय र मर्यादित रोजगारीका अवसर तथा प्रोत्साहनमा कमी रहेको छ । खेल मैदान, प्रशिक्षण, खेल सामग्रीको तथा व्यवसायिक खेलका अवसरमा कमी रहेको छ । सफल युवालाई प्रोत्साहनमा कमी रहेको छ भने कृषि तथा उद्योग क्षेत्रमा युवा आक्रर्षण न्यून रहेको छ । युवा स्वरोजगारीका अवसरको कमी रहेको छ । युवा कुलत तथा दुर्वेसनमा बढदो रहेको छ । खेलमैदान तथा खेल सामग्रीको उपलब्धतामा कमी रहेको छ भने खेलकुदमा प्रशिक्षणको नियमिततामा कमी रहेको छ । युवाका लागि सीपमूलक तालिम, तालिम प्रति आक्रर्षण र स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरताको भावनामा कमी रहेको छ । युवालाई व्यवसायिकता र उद्यमशिलतामा प्रेरित गर्न नसकिएकोयुवा क्लव तथा युवा अभियानको दिगोपनाको कमी रहेको छ । राजनीतिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा युवा सहभागिता तथा चासो न्यून रहेको छ । युवा उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रमको प्रभावकारीतामा कमी रहेको छ ।

६.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

गाउँपालिकाको शैक्षिक विकास, स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी तथा सरसफाई, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुदलगायत स्थानीय तहको लागि उपलब्ध आर्थिक अधिकार क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनालाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएकोछ।

६.३.१ सोच

थाक्रे गाउँपालिकाको सामाजिक विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको प्रस्तुत छः

- स्वस्थ, सुशिक्षित तथा समावेशी थाक्रे

६.३.२ लक्ष्य

थाक्रे गाउँपालिकाको सामाजिक विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- सुसंस्कृत, स्वस्थ्य र उद्यमशील जनशक्ति निर्माण गर्ने

६.३.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको सामाजिक विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरु देहायअनुसार रहेका छन्:

- गुणस्तरीय, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका अवसर तयार गर्नु,
- स्वास्थ्य सेवाको पहुँच तथा गुणस्तर र पोषणको अवस्थामा विस्तार गर्नु,
- स्वच्छ खानेपानीमा सहज पहुँच तथा सरसफाईको प्रवर्द्धन गर्नु,
- लक्षित वर्गको क्षमता विकास तथा आत्मनिर्भरतामा अभिवृद्धि गर्नु,
- युवा वर्गको सृजनशिलता तथा उद्यमशिलताको अवसरमा अभिबृद्धि गर्नु,

६.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति

थाक्रे गाउँपालिकाको समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न दीर्घकालिन सोचतर्फ उन्मुख भई अन्तरसरकार तथा विकास साझेदार संस्थासँग समन्वय र सहकार्यको अभिवृद्धि गरी आवधिक विकास योजनाको प्राथमिकता तथा रणनीति कार्यान्वयन गरिने छ । यस योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि सामाजिक विकास क्षेत्रतर्फ देहाय अनुसारका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू अवलम्बन गरी रणनीतिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिने छ ।

तालिका ७: सामजिक विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : गुणस्तरीय, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका अवसर तयार गर्नु	
१. विद्यालय शिक्षामा सबैको पहुँच तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न आवश्यक आधारहरु तयार गर्ने ।	१.१ विद्यालयको भवन, बसाई व्यवस्थापन, सिकाई सामग्री, शौचालय, खानेपानी, खेल मैदानलाई बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री संरचना आधारभूत मापदण्डबमोजिम तयार गरिनेछ । १.२ विद्यालयमा विद्युतीय पुस्तकालय तथा विज्ञान प्रयोगशालाको स्थापना तथा सञ्चालनलाई विस्तार गर्दै लगिनेछ। १.३ शिक्षक तथा प्रारम्भिक बाल विकास सहजकर्ताको पदपुर्तिलाई व्यवस्थित, मर्यादित र प्रतिस्प्रर्धात्मक गराइ समय सापेक्ष क्षमता विकास तथा प्रोत्साहनका अवसर उलपब्ध गराइनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	१.४ विद्यालयतहका सम्पूर्ण परीक्षाहरु व्यवस्थित र मर्यादित रुपले सञ्चालन गर्ने नीतिलाई निरन्तरता दिइनेछ। १.५ गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न भौगोलिक दुरी टाढा भएका बस्तीका बालबालिकासहित अनाथ तथा अति विपन्न बालबालिकाका लागि आवासिय विद्यालय सञ्चालन गरिनेछ। १.६ गुणस्तरीय शिक्षाको मापदण्ड सुनिश्चितता (Quality Assurance Scheme) तयार गरी लागु गरिनेछ। १.७ विद्यालयका शैक्षिक गतिविधि अनुगमन गरी समयमै सुधार गर्न शिक्षा शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अविभावक समिति सहितको स्थानीय विद्यालय अनुगमन संयन्त्र तयार गरी शिक्षाको गुणस्तर सुधारको लागि पृष्ठपोषण र सहजीकरण गरिनेछ। १.८ विद्यालयमा खेलकुदलाई प्रवर्द्धन गर्न प्रर्याप्त मात्रामा खेलकुदका सामाग्री व्यवस्था गरिनुका साथै बालबालिकाहरुको प्रतिभा पहिचान र प्रोत्साहनका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन र पुरस्कारको प्रवन्ध गरिनेछ। १.९ विद्यालयहरुमा शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात र विषयगत आधारमा दरवन्दी मिलान तथा पुर्नरवितरण गरी न्यायोचित वितरण गरिनेछ।
२. विद्यालय शिक्षालाई बजारअनुकुल तथा जीवनउपयोगी बनाउन प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको प्रवर्द्धन गर्ने।	२.१ माध्यमिक विद्यालयमा कृषि, पशु तथा इन्जिनियरिङ धारको प्राविधिक विद्यालय सञ्चालन गरिनेछ। २.२ प्राविधिक विद्यालय सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार, जनशक्ति तथा सामग्रीको यथोचित व्यवस्था गरिनेछ। २.३ स्थानीय पाठ्क्रमलाई जीवनउपयोगी विषयवस्तुहरु समेटी तयार गरिनेछ। २.४ विद्यालयमा कषि, प्रबिधि तथा कानून सम्बन्धी व्यवहारिक ज्ञान हस्नान्तरणको प्रयोगात्मक अभ्यास गराइनेछ। २.५ हरेक विद्यालयमा वगैचा स्थापना र वृक्षारोपण तथा संरक्षणको अभ्यास संस्थागत गरिनेछ। २.६ विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी आधारभूत जानकारी र व्यवस्थापन सम्बन्धी अभ्यास तथा सामाग्री वितरण गरिनेछ। २.७ समाजका सफल उद्यमी, कृषक, कालिगड, ख्यातीप्राप्त व्यक्ति तथा सिल्पीहरुसँग साप्ताहिक कार्यक्रमअन्तरगत अन्तरकृया तथा सीप हस्तान्तरणका अवसर उपलब्ध गराउने
३. विद्युतीय सूचना प्रविधिक विस्तार तथा डिजिटल प्रविधिको उपयोगलाई गुणात्मक तथा व्यवस्थित गर्ने	३.१ आधुनिक विद्युतीय सूचना प्रविधिको पहुँच तथा शिक्षण सिकाई प्रकृया यथोचित उपयोगलाई प्रभावकारी गरिनेछ। ३.२ दैनिक हाजिरी, सूचना प्रवाह, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र अभिलेख व्यवस्थापनमा सूचना तथा संचार प्रविधि प्रयोग गरिनेछ। ३.३ शिक्षक तथा विद्यार्थीलाई इन्टरनेटको माध्यमबाट अध्ययन, खोज तथा क्षमता विकासका लागि सुशिक्षित तथा अभ्यस्त गराइने छ। ३.४ विद्यालयहरुमा सुविधा सम्पन्न सूचना संचार प्रविधिको उपयोग (ICT) ल्याव तथा विद्युतीय पुस्तकालय स्थापना गर्दै लगिनेछ। ३.५ ई-हाजिरी र सिसि क्यामेरा जडान गरी विद्यालयहरुको अनुगमन गर्ने प्रणालीलाई मजबुत बनाईनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	३.६ शिक्षण सिकाईलाई प्रभावकारी डिजिटल पाठ्य सामग्रीको व्यवस्था गरी पठनपाठनको प्रबन्ध मिलाइनेछ।
४. विद्यालयको संस्थागत सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने	४.१ विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अविभावकसँगको गठनलाई नियमित गरी विद्यालयमा शैक्षिक व्यवस्थापनको वातावरण तयार गरिनेछ। ४.२ सामुदायिक शिक्षामा अभिभावकको सहभागिता बढाउन अभिभावक शिक्षा संचालन गरिनेछ। ४.३ शैक्षिक सत्र २०७८ लाई SIP निर्माण वर्षको रुपमा विकास गरी सोहि SIP को आधारमा विद्यालयलाई सहयोग गर्ने नीति लिइनेछ । ४.४ विद्यार्थी संख्या र विद्यालय सञ्चालन तहको आधारमा प्रत्येक २ वर्षमा दरवन्दी मिलान, व्यवस्थापन तथा पुर्नवितरण गरिनेछ। ४.५ विद्यालयमा बालक्लब र वातावरण तथा सरसफाई क्लब जस्ता सृजनात्मक गतिविधिमार्फत बाल सहभागिता अभिवृद्धिको प्रयासलाई संस्थागत गरिनेछ। ४.६ शैक्षिक कार्यक्रमको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा विद्यालय आवश्यक प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउन यातायातको साधनको खरिद तथा व्यवस्था गरिनेछ। ४.७ विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेर समुहका सबै बालबालिकालाई विद्यालय आउने वातावरण तयार गरिनेछ। ४.८ नमुना विद्यालय छनौट तथा सञ्चालन गर्दै नमुना विद्यालयको अवधारणालाई विस्तारिक रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। ४.९ प्रत्येक विद्यालयमा स्वास्थ्य सेवा एवं स्वास्थ्य शिक्षाका लागि १ जना नर्सको व्यवस्था गरिनेछ। ४.१०स्थानीय आवश्यकता अनुसारको शैक्षिक क्यालेन्डर गाउँपालिकाबाट तयार गरी लागु गर्ने परिपाटीको थालनी गर्ने । ४.११ सामुदायिक विद्यालयहरुका शिक्षकहरुलाई विशेष प्रशिक्षण दिई प्रतिस्पर्धी बनाउने र निजी एवं सामुदायिक विद्यालय शिक्षक आदान प्रदान (काजमा) गरिनेछ।
५. सबैको लागि सहज रुपमा शिक्षा हासिल गर्ने अवसरहरु तयार गर्ने ।	५.१ वैकल्पिक शिक्षा तथा समावेशी शिक्षाको लागि शिक्षक, शैक्षिक सामाग्री, प्रशिक्षण, अनुगमन र मूल्याकंनको व्यवस्था गरिनेछ। ५.२ विद्यालयहरुमा अपांगतामैत्री भौतिक संरचना, ह्विल चियर लगायत सहयोगी सामाग्रीको व्यवस्था गरिनेछ। ५.३ निरक्षरता उन्मुलन गर्न अनौपचारिक शिक्षा उपलब्ध हासिल गर्ने अवसर तयार गरी नतिजामूखी गराइनेछ। ५.४ पछाडी परेको समुदायका बालवालिकाहरुलाई माध्यमिक तहसम्मको विद्यालय शिक्षाको अध्ययनलाई सुनिश्चित गरिनेछ। ५.५ लकडाउनको कारणले विद्यालय बन्द रहेको अवस्थामा पनि नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड बमोजिम वैकल्पिक विधिहरु प्रयोग गरी पठनपाठन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। ५.६ सवै सामुदायिक विद्यालयहरुमा अध्ययनरत छात्राहरुका लागि निशुल्क सेनिटरी प्याड वितरणको कार्यक्रमलाई व्यवस्थित रुपमा संचालन गरिनेछ। ५.७ गाउँपालिका सञ्चालित विद्यालयहरुमा कार्यरत महिला शिक्षक सुत्केरी भएको अवस्थामा निजको स्थानमा सट्टा वैकल्पिक शिक्षकको व्यवस्था गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	५.८ गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित माध्यमिक विद्यालयहरुले विद्यार्थीको सहज आवत जावतलाई मध्यनजर गरी बस सञ्चालन गर्न चाहेमा सहयोग गर्ने नीतिलाई निरन्तरता दिइने छ। ५.९ विद्यार्थीहरुलाई अनुशासित र नैतिक शिक्षा प्रदान गर्न शिक्षकहरुलाई प्रोत्साहित गरिने छ। ५.१० विद्यार्थीलाई विभिन्न कारणले पर्ने मनोसामाजिक समस्यालाई समाधान गर्न गाउँपालिका भित्र रहेका कक्षा ५ माथिका प्रत्येक विद्यालयमा हप्ताका एक घण्टी मनोसामाजिक मनोविमर्श कक्षा संचालन गरिने छ। ५.११ विद्यार्थीको प्रतिभा पहिचान तथा प्रस्फुटन गरी प्रतिभावान विद्यार्थी लाई सिकाईको अवसर प्रदान गर्न नृत्य र संगितको शिक्षक व्यवस्था गरी सबै विद्यालयमा महिनाको एक दिन प्रशिक्षण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।
६. उच्च शिक्षामा पहुँच कायम गर्न स्थापना, सञ्चालन र गुणात्मक सुधार गर्ने।	६.१ गाउँपालिकाभित्र गुणस्तरीय उच्च शिक्षाको व्यवस्था गर्न महाकाली क्याम्पस, सिम्लेको व्यवस्थापन र शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि आवश्यक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ६.२ स्नातक तहमा कक्षा सञ्चालन भएका क्याम्पसलाई स्थानीय आवश्यकताका आधारमा थप विषयको कक्षा सञ्चालनमा आवश्यक पहल गरिनेछ। ६.३ प्राविधिक विषयमा उच्च शिक्षा अध्ययन गर्ने जेहन्दार तथा विपन्न विद्यार्थीलाई गाउँपालिकाबाट सहयोगको व्यवस्था गरिनेछ। ६.४ वडा न. ८ को गणेशचौरमा मदन भण्डारी महाविद्यालयको निर्माणको कार्य यसै आर्थिक वर्षमा शुरु गरी महाविद्यालयमा कृषि र उद्योगका लागि पठन पाठन र अनुसन्धान गर्ने केन्द्रका रुपमा विकास गरिनेछ।
७. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको व्यवस्थापन तथा सिकाई प्रकृयालाई उच्चस्तरीय गराइनेछ।	७.१ प्रारम्भिक बाल कक्षा उमेर समुहका सबै बालवालिकाहरुलाई विद्यालयमा भर्ना गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ। ७.२ विद्यालय तथा प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको भवन, बसाई व्यवस्थापन, सिकाई सामग्री, शौचालय, खानेपानी, खेल मैदानलाई बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री संरचना आधारभूत मापदण्डबमोजिम तयार गरिनेछ। ७.३ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रका बाल विकास सहजकर्ताको क्षमता विकास तथा प्रोत्साहनलाई नियमित तथा व्यवस्थित गरिनेछ।
उद्देश्य २ : स्वास्थ्य सेवाको पहुँच तथा गुणस्तर र पोषणको अवस्थामा सुधार गर्नु	
१.स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँच (Universal health coverage) को अवधारण अनुरुप प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक र उपचारात्मक सेवालाई एकीकृत रुपमा विकास र विस्तार गरिनेछ।	१.१ आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा आम नागरिकको पहुँच स्थापित गर्न स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार, औजार तथा उपकरण, औषधी र स्वास्थ्य सामग्रीको व्यवस्था गरिनेछ। १.२ स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाबाट हुने सेवाको विस्तार तथा गुणस्तर सुधारलाई निरन्तरता दिइनेछ। १.३ विद्यालयहरुमा किशोरकिशोरी स्वास्थ्य शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम तथा सुरक्षित महिनावारी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। १.४ विद्यालयहरुमा सेनिटरी प्याडको उपलब्धता तथा सद्उपयोगलाई प्रभावकारी गराई महिला शिक्षकमार्फत परामर्शको वातावरण गराइनेछ। १.५ नसर्ने रोगको रोकथामका लागि जनसमुदायमा योग, आयुर्वेद, खानपान, जीवनशैली, तनाव व्यवस्थापन बारे सचेतना कार्यक्रम सञ्चलन गरिनेछ। १.६ गरिवीको रेखामुनी रहेका घरपरिवारको निःशुल्क उपचारको प्रवन्ध मिलाइनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	१.७ गाउँवासीको स्वास्थ्यलाई विशेष ध्यानमा राखी प्राकृतिक चिकित्सा र योग अभ्यास, मनोसामाजिक परामर्श सम्बन्धी कार्यक्रमलाई अझै प्रभावकारी रुपमा संचालन गरिनेछ। १.८ एम्वुलेन्स सेवालाई सहज गराइ विपन्न तथा असहाय वर्गलाई निशुल्क सेवा उपलब्ध गराइनेछ। १.९ जटिल तथा खर्चिला रोगको उपचारलाई सहज तुल्याउन विपन्न वर्गलाई लक्षित गरी कोषको स्थापना गरिनेछ। १.१० कोभिड १९ बिरामीको स्वास्थ्य अवस्थाको निरन्तर निगरानी, परामर्श तथा उपचारको लागि घुम्ती सेवा, मनोसामाजिक परामर्श, आपतकालिन उपचार र अक्सिजन सहयोग लगायतका सबै स्वास्थ्य चौकीहरु निःशुल्क २४ घण्टे सेवा उपलब्धताको व्यवस्था मिलाइने छ।
२. स्वास्थ्य सेवाको सदृढीकरण तथा जनशक्ति व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउने	२.१ विद्युतीय हाजिरी तथा सिसि क्यामरा लगायत आधुनिक सूचना प्रविधिको उपयोग गरी तथ्याङ्क व्यवस्थापनलगायत सेवा प्रवाहको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण प्रणालीको विकास गरी नियमन गरिनेछ। २.२ आवश्यकताअनुसार बर्थिङ सेन्टर, खोप केन्द्र, स्वास्थ्य इकाइको विस्तार गरी आवश्यक दरवन्दी थप गरिनेछ। २.३ स्वास्थ्यसम्बन्धी पूर्वाधारहरु महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिकमैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ। २.४ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउँदै लगिनेछ। २.५ स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको सुविधा विस्तार गरी स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी जनचेतना विस्तारमा परिचालन गरिनेछ। २.६ वार्षिक रुपमा उत्कृष्ट स्वास्थ्यकर्मीहरु लाई पुरस्कृत गरिनेछ। २.७ स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई नियमित तालिम तथा अतिरिक्त जिम्मेवारी बहन गर्ने स्वास्थ्यकर्मीलाई विशेष प्रोत्साहन तथा सुबिधा उपलब्ध गराइनेछ।
३. स्वास्थ्य सेवा विस्तार तथा व्यवस्थापन गरी गाउँवासीको सहज पहूँच स्थापित गर्ने ।	३.१ एकीकृत स्वास्थ्य शिविर संचालन तथा १५ शैयाको अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालनलाई छरितो तुल्याइ स्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच कायम गरिनेछ। ३.२ स्वास्थ्य संस्थामा अपुग भौतिक संरचना भवन, शौचालय, खानेपानी सुविधा, तारवार र प्रतिक्षालय निर्माण तथा भौतिक सुविधाहरु थप गर्दै लगिनेछ। ३.३ स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी र शौचालयको उचित व्यवस्थापन गरिनेछ। ३.४ स्वास्थ्य सम्बन्धी पूर्वाधारहरु महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिकमैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ। ३.५ स्वास्थ्य सेवालाई सहज तथा प्रभावकारी गराउन सामाजिक सञ्जाल तथा मोवाइल एपको उपयोगलाई विस्तार गरिनेछ। ३.६ स्वास्थ्य संस्थामा ल्याव सेवा र अल्ट्रा साउण्ड कार्यक्रम विस्तार गर्दै लगिनेछ। ३.७ "एक वडा एक मनोविमर्शकर्ता" कार्यक्रम मार्फत मानसिक रुपमा विक्षिप्त व्यक्तिलाई मनोपरामर्श सेवा उपलब्ध गर्ने कार्य लाई थप प्रभावकारी रुपमा संचालन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	३.८ गर्भवती महिला, जेष्ठ नागरिकलाई स्वास्थ्य चौकी सम्म सहज पहुँचका लागि निशुल्क एम्बुलेन्स सेवा तथा आम गाउँबासीका लागि सहुलियत रुपमा एम्बुलेन्स सेवा प्रदान गरिने छ।
४. पोषण तथा स्वस्थ जीवनशैलीको प्रवर्द्धनका जनस्वास्थ्यलाई सुदृढ गर्ने	४.१ पोषणसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्न विद्यालय तथा समुदायस्तरमा स्थानीय खानबाट पोषणको सन्तुलन कायम गर्ने सम्बन्धमा अभियानात्मक गतिविधि सञ्चालन गरिनेछ। ४.२ पाँच वर्ष मुनिका सम्पूर्ण बालवालिकाको वृद्धि अनुगमन तथा पोषणको अवस्थाको मूल्यांकन गरी सुधार ल्याउन आवश्यक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ। ४.३ कुपोषणरहित टोल/वडा सुनिश्चित अभियान तथा सुनौलो हजार दिन कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ४.४ पोषण सम्बन्धी स्वस्थ बानी व्यवहारको प्रवर्द्धन, योग, खेलकुद र शारीरिक व्यायामसमेत समावेश गरी जनस्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ४.५ पोषण तथा नवजात शिशुको अत्यावश्यक स्याहारबारे जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ। ४.६ असल खानपान सम्बन्धी मार्गदर्शन (Food Based Dietary Guideline) लगायत पोषण सम्बन्धी अन्य सूचनामूलक सामाग्रीहरु स्वास्थ्य संस्था र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका मार्फत समुदाय र घरपरिवारस्तरमा वितरणको व्यवस्था गरिनेछ। ४.७ बालभिटाको उपभोगमा दरमा वृद्धि गर्न आवश्यक सहजीकरण गरिनेछ। ४.८ स्वास्थ्यकर्मी लगायत महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुलाई मातृ, शिशु तथा बाल्यकालिन पोषण सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गरिनेछ। ४.९ पोषण सम्बन्धी ज्ञान, सीप र व्यवहारमा सर्वोत्कृष्ट हुने किसिमको नेतृत्व विकास गर्ने कार्यक्रम संचालन गरिनेछ।
५. जनस्वास्थ्य प्रवर्द्धनका लागि सामुदायस्तर सम्मको संरचनालाई प्रभावकारी गराउने।	५.१ आत्म निर्भर महिला समूह, महिला स्वास्थ्य समुह र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुको क्षमता विकास र सुविधामा सुधार गरी सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाईनेछ। ५.२ स्वास्थ्य क्षेत्रमा सहकार्य गरी रहेको गैससलाई जनस्वास्थ्य क्षेत्रको प्रवर्द्धनमा परिचालन गरिनेछ। ५.३ स्वास्थ्य विमा कार्यक्रमलाई विस्तार गरी सबै नागरिकलाई समेटेन अभियान रुपमा सञ्चालन गरिनेछ। ५.४ बालबालिका, अशक्त, र जेष्ठ नागरिकहरुको नियमित स्वास्थ्य जाँच घर घर मै पुग्ने गरी स्वास्थ्य घुम्ति सेवाको प्रवन्ध गरिनेछ।
६. मातृशिसु स्वास्थ्य तथा पोषणको सुधारका लागि संस्थागत तथा व्यवहारिक पहल गर्ने।	६.१ किशोरकिशारी लक्षित विद्यालय स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम, महिनावारी चक्र तथा सरसफाइ, प्रजनन् स्वास्थ्य बारे कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ६.२ जनस्वास्थ्यको अवस्था सुधारका लागि स्वास्थ्य, पोषण तथा जीवनशैलीलाई एकीकृत गरी जनस्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ६.३ दुर्गम तथा ग्रामीण क्षेत्रमा अल्ट्रासाउण्डको सहायताले गर्भवती महिलाहरुको समयमै जटिलता पत्ता लगाई मातृ तथा नवजात शिशुको मृत्युदर घटाउनको लागि ग्रामीण अल्ट्रासाउण्ड कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	६.४ मातृ तथा नवजात शिशुको मृत्युदर घटाउनको लागि घरमा शुन्य प्रसुती घोषणा अभियान कार्यक्रम निरन्तरता दिइनेछ। ६.५ महिलाको पाठेघर(आङ्ग) खस्ने समस्या सम्बन्धि लक्षित समूहमा जनचेतनामुखी अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ६.६ स्वास्थ्य चौकीमा प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भजाँच तथा प्रसुती गराए वापत सुत्केरी प्याकेज वितरण कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ। ६.७ खोप क्लिनिक तथा गाउँघर क्लिनिक संचालनको लागि भवन बनाउन बजेटको व्यवस्था गरिनेछ। ६.८ मातृ तथा नवजात शिशुको मृत्युदर घटाउन र घरमा शुन्य प्रसुती घोषणा अभियान कार्यक्रमलाई झन टेवा पुग्नको लागि आकस्मिक स्वास्थ्य उपचार कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ। ६.९ स्वास्थ्य चौकीहरुमा प्रसुति प्रतिक्षालय स्थापना तथा संचालन कार्यलाई निरन्तरता दिँदै गर्भवती महिलालाई निःशुल्क क्यालसियम र फोलिक एसिड वितरण तथा उत्तर प्रसुती सेवा (PNC Home Visit) कार्यक्रम संचालनलाई निरन्तरता गरिनेछ।
उद्देश्य ३: स्वच्छ खानेपानीमा सहज पहुँच तथा सरसफाईको प्रवर्द्धन गर्नु	
१. स्वच्छ खानेपानीमा सबैको सहज पहुँच स्थापना गर्ने।	१.१ एक घर एक धारा कार्यक्रमलाई अन्तरसरकार, गैसस, उपभोक्ता तथा समुदायसँग साझेदारी तथा समन्वय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। १.२ खानेपानीका मूल तथा वैकल्पिक श्रोतहरुको पहिचान गरी दिगो रुपमा उपयोग गरिनेछ। १.३ ९५ प्रतिशत भन्दा बढी घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था भएका वडाहरूलाई स्वच्छ खानेपानीयुक्त वडा घोषणा गरिनेछ। १.४ स्वच्छ तथा सुरक्षित खानेपानीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न नियमित खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण तथा शुद्धिकरणका लागि आवश्यक प्रबन्ध मिलाइनेछ। १.५ संचालनमा रहेका खानेपानी आयोजनाको निरन्तरता, संरक्षण र मर्मतसंभारको लागि उपभोक्तासँग सहकार्य गरिनेछ। १.६ खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण तथा सुधारलाई नियमित कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ।
२. समुदायिक तथा व्यक्तिगत तहमा सरसफाई तथा स्वस्थ जीवन शैलीको प्रवर्द्धन गर्ने।	२.१ खानेपानी पुगेका सबै घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानी पुऱ्याई "एक घर एक धारा" कार्यक्रम अन्तरगत हरेक घरका धारमा खानेपानी मीटर जडान गरी व्यवस्थित गर्ने कार्य गरिनेछ। २.२ खानेपानी तथा सरसफाई गुरुयोजना तयार गरी कार्यन्वयनमा ल्याइने छ। २.३ फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्न सेनिटरी ल्याण्डफिल्डको निर्माण सार्वजनिक स्थल सरसफाई, बाटो सरसफाई, प्लाष्टिकजन्य वस्तुको प्रयोगमा न्युनीकरण तथा निषेध गर्न समुदायसँग सहकार्य, समन्वय र पारस्पारिक सहयोगका आधारमा कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ। २.४ खानेपानी तथा सरसफाई गुरु योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। २.५ जलश्रोत व्यवस्थापन गुरुयोजना तयार गरी खानेपानी, सिंचाई, विद्युत र भू तथा जलाधार संरक्षण समेत जल उपयोग रणनीति र कार्यक्रम तयार गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	२.६ अधिक आवत जावत हुने सार्वजनीक स्थलमा शौचालय तथा सार्वजनिक स्थलहरुमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गरिनेछ। २.७ खुला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणालाई पालना गर्दै पुर्ण सरसफाईयुक्त क्षेत्र घोषणाका लागि आधारहरु तयार गरिनेछ। २.८ जनस्वास्थ्य तथा पूर्ण सरसफाई कार्यक्रमसँग एकीकृत गरी संचालन गरिनेछ। २.९ घरपरिवार र टोल तहमा सरसफाईलाई नियमित अभ्यासको रुपमा संचालन गरिनेछ। २.१० सरसफाईको प्रवर्द्धन गर्न आमा/महिला समुह, बाल क्लव र युवा क्लबलाई सचेत गराइ परिचालन गरिनेछ। २.११ पानीका मुहान तथा वितरण प्रणालीलाई प्रर्दुसनबाट जोगाउन सार्थक प्रयत्न गरिनेछ। २.१२ स्वच्छ तथा सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक सामाग्रीको नियमित प्रकाशन र प्रसारणको व्यवस्था गरिनेछ।
३. फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि साझेदारी तथा सहकार्य गर्ने ।	३.१ उपयुक्त स्थलमा ल्याण्डफिल्ड साइट निर्कौल गरी समुदायको साझेदारीमा व्यवस्थित रुपमा प्रयोगमा ल्याइनेछ। ३.२ बजार क्षेत्रमा घरबाट निस्कने फोहोर व्यवस्थापनको लागि लागत साझेदारीमा कम्पोष्ट बिन वितरण गरिनेछ। ३.३ टोल स्तरीय सामुदायिक संस्था परिचालन गरी नियमित अभियानको रुपमा घर गाउँ सरसफाई र फोहोर व्यवस्थापन गरिनेछ। ३.४ बजार तथा घना वस्ती क्षेत्रमा ढल निर्माण तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी रुपमा गरिनेछ। ३.५ प्लास्टिक तथा शिसाजन्य वस्तुको उपयोग निरुत्साहित गर्दै वैकल्पिक वस्तुको उपयोगलाई प्रोत्साहन र पुनः प्रयोग तथा चक्रिय उपयोगका लागि प्रोत्साहित गरिनेछ।
४. वातावरणीय स्वच्छता र सरसफाई अभियानका रुपमा सञ्चालन गर्ने ।	४.१ सडक किनारा, निजी आवास तथा सार्वजनिक क्षेत्रमा हरियाली तथा सौन्दर्य कायम गरिनेछ। ४.२ प्लास्टिकजन्य वस्तुको उपयोगलाई दुरुत्साहन र वैकल्पिक झोलाको रुपमा कपडा, जुटका झोलको उपयोगलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ। ४.३ सार्वजनिक तथा बजार क्षेत्रको फोहोर संकलन तथा व्यवस्थापनका लागि संस्थागत संयन्त्र तयार गरिनेछ। ४.४ फोहोरलाई मोहोर बनाउने अभियानका रुपमा फोहोरलाई वर्गीकरण र व्यवस्थापन गर्ने सीप तथा प्रणालीको विकास गरिनेछ। ४.५ उपयुक्त क्षेत्रको पहिचान गरी उद्यान निर्माण तथा व्यवस्थापनका लागि समुदायसँग समन्वय र सहकार्य विस्तार गरिनेछ।
उद्देश्य ४: लक्षित वर्गको क्षमता विकास तथा आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि गर्नु	
१. आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पिछडिएको वर्गको क्षमता र आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि गर्ने ।	१.१ समाजमा पछाडी परेको वा पारेको वर्ग महिला, अपाङ्गता भएका, दलित, आदिवासी तथा जनजाति र पछाडी परेको वर्गका लागि आयआर्जनका अवसर वृद्धि गर्न तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा उद्यमशिलता तथा सीप विकाससम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिनेछ। १.२ गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सम्पूर्ण महिलाको समग्र विकासका लागि एक परिवार कम्तीमा एक सदस्य रहने गरी गाउँपालिका क्षेत्रभरी महिला समूह गठन,

रणनीति	कार्यनीति
	परिचालन तथा महिला सशक्तिकरण र संस्थागत विकास गर्ने नीतिलाई यस वर्ष पनि निरन्तरता दिइने छ। १.३ पिछडिएको वर्गको अधिकारको सम्बन्धमा सचेत तथा जानकार तुल्याउनका लागि क्षमता अभिवृद्धिका अवसर सृजना गरिनेछ। १.४ विपन्न तथा आर्थिक सामाजिक रुपले पिछडिएको वर्गका विद्यार्थीलाई केन्द्रित गरी सेवा आयोग तयारी कक्षामा सहभागिताका अवसर सृजना गरिनेछ। १.५ आत्म निर्भर महिला समुह, बाल क्लव, टोल विकास संस्था र महिला समूहलाई स्थानीय कानून बमोजिम दर्ता गराई सामाजिक सुधारमा क्रियाशिल गराइनेछ। १.६ अपांगता भएका व्यक्तिहरुको जीवनयापनलाई सहज बनाउन उनीहरुलाई आवश्यक पर्ने सहायता सामाग्रीको व्यवस्थापन गर्न र उनीहरुलाई व्यवसायिक सिप सिकाई आत्मनिर्भर तर्फ उन्मुख गर्न आवश्यक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ।
२. स्थानीय संरचना, नीति तथा निर्णय प्रक्रियामा लक्षित वर्गको संलग्नता सुनिश्चित गर्ने ।	२.१ गाउँ कार्यपालिका, वडा कार्यालय, विषयगत शाखाबाट विभिन्न प्रयोजनका लागि गठन हुने समिति, संस्था तथा संरचनामा सबै वर्गको सहभागिता अर्थपूर्ण बनाइने छ। २.२ उपभोक्ता समिति, स्वास्थ्य संस्था तथा विद्यालय व्यवस्थापन समिति, युवा क्लव, स्थानीय विपद व्यवस्थापन समिति लगायत वडा तथा विषयगत समिति तथा संरचनालाई लैंगिक, सामाजिक रुपमा समावेशी बनाई क्रियाशिलतामा अभिवृद्धि गरिनेछ। २.३ योजना तर्जुमा, निर्णय प्रक्रिया र स्थानीय संरचनामा समावेशी नीतिलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ। २.४ बालबालिका, महिला, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, आदिवासी जाति, दलित, अति विपन्न तथा जोखिममा रहेका वर्गको पालिका तथा वडास्तरीय संजाल/समिति गठन गरी क्रियाशिल बनाइने छ। २.५ लक्षित वर्गका अगुवा तथा संजालका पदाधीकारीलाई कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था र अधिकारकासम्बन्धमा तालिम सञ्चालन गरिनेछ। २.६ लक्षित वर्ग सञ्जालका पदाधिकारीहरुको अधिकार, जिम्मेवारी तथा कार्यदिशा सम्बन्धमा क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। २.७ उपभोक्ता समिति मार्फत संचालन गरिने योजनामा कम्तीमा एक तिहाई योजनामा महिला नेतृत्वमा संचालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिने छ। २.८ प्रत्येक योजनामा ५०% महिला उपभोक्ता समितिमा अनिवार्य राखिने व्यवस्था गरिनेछ।
३. विभेद, हिंसा तथा कुप्रथा अन्त्य गर्न नीतिगत सुधार र व्यवहारिक प्रयत्न प्रभावकारी गराउने ।	३.१ छुवाछुतको लुप्त प्रवृतिलाई धर्म गुरु सहितको सर्वपक्षिय सभा आयोजना गरी छुवाछुतमुक्त गाउँपालिकाको व्यवहारिक कार्यान्वयन गरिनेछ। ३.२ सामाजिक कुप्रथाका रुपमा रहेका बालविवाह, वोक्सी, छुवाछुत, दाइजो प्रथा जस्ता अमानविय व्यवहारलाई निरुत्साहित गर्न नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। ३.३ समाजमा हुने अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, जेष्ठ नागरिक प्रतिका दुर्व्यवहार र हिंसालाई सचेतना, निगरानी तथा न्यायीक उपचारको माध्यमबाट न्यूनीकरण गर्दै लगिनेछ। ३.४ लैगिक तथा घरेलु हिंसा अन्त्यका लागि महिला समूह, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका र निगरानी समूहको क्षमता अभिवृद्धि गरी परिचालन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	३.५ यौन हिंसा तथा यौनजन्य अपराधहरु रोक्न समुदाय तथा किशोरी केन्द्रित कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ। ३.६ सामाजिक सुधारका लागि युवा क्लब, बाल क्लव, टोल विकास संस्था, र आमा समूहरुमार्फत सचेतना अभियान सञ्चालन गरिनेछ। ३.७ लैगिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन पद्दतीलाई संस्थागत गरिनेछ। ३.८ बालप्रतिभा प्रस्फुटन गराउने खालका कार्यक्रमहरु विद्यालय भित्र र बाहिर सञ्चालन गर्ने वातावारण मिलाईनेछ। ३.९ अपाङ्गता भएका व्यक्तिलगायत पिछडिएको वर्गका इच्छुक व्यक्तिलाई सीप, अवसर र सहायक सामग्री वितरण गरी व्यवसायिक बनाइनेछ। ३.१० हिंसा पिडित महिला तथा बालबालिकाहरूका लागि सञ्चालित सुरक्षित आवास गृहको संचालनलाई निरन्तरता दिइनेछ। ३.११ ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य उपचार सहयोग, खानपिन र मनोरञ्जनात्मक कार्यक्रम संचालन गरी उत्तरार्धको जीवनयापनलाई सहज गराइनेछ। ३.१२ जातिय विभेदको न्यूनीकरण र व्यवहारिक रुपमा अन्त्य गर्न जातिय विभेद निगरानी समूह परिचालन गरिनेछ।
४. पूर्वाधार तथा सामाजिक संरचना अपांगमैत्री, जेष्ठ नागरिक मैत्री, बालमैत्री तथा महिलामैत्री गराउने।	४.१ सार्वजनिक धारा, शौचालय, सडक भवनलगायतका भौतिक पूर्वाधार निर्माणलाई यथासक्य बाल, अपांग, जेष्ठ नागरिक मैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ। ४.२ धेरै आवत जावत हुने सार्वजनिक स्थलमा स्तनपान गृह निर्माण गरिनेछ। ४.३ सार्वजनिक यातायात, सार्वजनिक शौचालय तथा मेला जात्रालाई महिला, अपांग, असक्त र जेष्ठ नागरिकमैत्री बनाउन व्यवहारिक तथा नीतिगत प्रयत्न गरिनेछ।
५. लक्षित वर्गको सशक्तीकरण तथा हित रक्षाका लागि समुदायलाई परिचालन प्रभावकारी गराउने।	५.१ महिला समूह, युवा क्लब, बालक्लब, महिला, दलित, अपांगता भएका व्यक्तिसँग सम्बन्धित अधिकारमुखी समूह र संजाल मार्फत समुदाय परिचालनको कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ५.२ समुदाय परिचालन मार्फत दलित, एकल महिला, ज्येष्ठ नागरिक र पछाडी परेको समुदायको अधिकार सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ५.३ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमलाई सर्वसुलभ र सेवाग्राहीमैत्री बनाउन जानकारी तथा सहजीकरण गरिनेछ। ५.४ समुदाय परिचालनको लागि गाउँपालिका स्तरमा क्रियाशिल नागरिक समाज संस्थाहरुसँग साझेदारी र सहकार्य गरिनेछ।
उद्देश्य ५: युवा वर्गको सृजनशिलता तथा उद्यमशिलता विकासका अवसर प्रदान गर्नु	
१. सीप विकास, प्रोत्साहन र स्वरोजगारीका अवसरको माध्यमबाट युवा वर्गको व्यवसायिकतामा अभिवृद्धि गर्ने।	१.१ युवा बेरोजगारहरुको सूची तथा व्यक्तिगत विवरण तयार गरी रोजगारीका अवसर सृजना गर्न सीप विकासका अवसर उपलब्ध गराइ उनीहरुको चाहाना, क्षमता र योग्यता तथा बजारको मागअनुसारको रोजगारी सृजना गरिनेछ। १.२ युवालाई व्यवसायी गराउन कृषि, उद्योग, निर्माण, मर्मत, व्यापार, पर्यटन तथा यातायात क्षेत्रमा लाग्न आवश्यक तालिम तथा अवसरहरु प्रदान गरिनेछ। १.३ टोल विकास समितिमा युवालाई प्रमुख भूमिका प्रदान गरी विकास कार्य संचालन, रेखदेख र सहजीकरणका लागि अग्रसर गराइनेछ। १.४ युवा लक्षित संघीय तथा प्रादेशिक कार्यक्रम एवं संघ/संस्थाका कार्यक्रमसँग एकीकृत गरी युवासम्बन्धी विशेष कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। १.५ युवा उद्यमीलाई सहज कर्जा र सीप प्रदान गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
२. युवा वर्गमा अग्रसरता, नवप्रर्वतन तथा उद्यमशिल संस्कृतिको विकास गर्ने	२.१ युवा समुह, युवा क्लब तथा संजाललाई सामाजिक तथा आर्थिक रुपान्तरणका क्षेत्रमा परिचालन गरिनेछ। २.२ राष्ट्रिय जीवनका विभिन्न क्षेत्रमा सफलता हासिल गरेका युवाहरुका अनुभव स्थानीय युवाहरु माझ आदान प्रदान गरी सत्मार्गमा अभिप्रेरित गरिनेछ। २.३ युवा क्लब, समूह र संघ/संस्था मार्फत क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। २.४ युवा उद्यमशिलता अभिवृद्धि गर्न संघीय र प्रादेशिक कार्यक्रमसँग तादम्यता मिलाई स्थानीय स्तरमा युवा उद्यमी र उद्यमशिलता विकास गरिने छ। २.५ लागु पदार्थ दुर्व्यसन विरुद्ध सचेता बढाउने तथा संभावित ठाउँहरुमा निगरानी समूह गठन गरी परिचालन गरिनेछ। २.६ युवा परिचालन मार्फत लागु पदार्थ दुर्व्यसन र मानव वेचविखन विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिनेछ।
३. खेल पूर्वाधार निर्माण, खेलाडीलाई उचित अवसर र प्रोत्साहनमार्फत युवाको सृजनशिलता विकास गर्ने ।	३.१ गाउँपालिकास्तरमा रंगशाला तथा कवर्ड हल निर्माण र एक वडा एक खेल मैदानसहित सहायक पूर्वाधारको विस्तार गरिनेछ। ३.२ उच्चस्तरको खेल क्षमता विकास हुने गरी खेलकुद प्रशिक्षण तथा खेल सामग्रीको नियमित रुपमा व्यवस्था गरिनेछ। ३.३ स्थानीय युवालाई खेलकुद प्रतियोगिमा सहभागि हुन प्रोत्साहन तथा नियमित कार्यक्रमको व्यवस्था मिलाइनेछ। ३.४ अन्तर स्थानीय तह र पालिकास्तरमा खेलकुद प्रतियोगिता बार्षिक रुपमा संचालन गरिनेछ। ३.५ खेलकुद सामग्री युवा क्लव तथा विद्यालय मार्फत व्यवस्थापन गरिनेछ। ३.६ खेलकुद प्रतियोगिताहरु आयोजना गरी खेलकुदलाई नियमित र व्यवसायमूलक बनाइनेछ।

६.४ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि

६.४.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाले तय गरेको नतिजा हासिल गर्न गाउँपालिकाको आफ्नै स्रोत, स्थानीय संघसंस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र, गैसस, प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता आधारमा सामाजिक विकासका लागि देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम संचालन गरिने छ। स्थानगत तथा आयोजना/कार्यक्रमगत विवरण ***अनुसूची ७***मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८: सामाजिक विकासका लागि संचालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		लक्ष्य रकम (हजारमा)						प्रति एकाइ लागत (रु. हजार)
		आधार वर्ष (०७६/७७)	कुल लक्ष्य	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
१. शिक्षा तथा सीप विकास		-							**६३३३००**	**१०००**
१.१ विद्यालय भवन निर्माण (बालमैत्री तथा अपांगमैत्री)	कोठा संख्या	-	१४८	२००००	३००००	३००००	३४८००	३००००	१४४८००	९७८.३८
१.२ विद्यालय पूर्वाधार सुधार कार्यक्रम	पटक	१	५	२२००	२२००	२२००	२२००	२२००	११०००	२२००
१.३ हरित विद्यालय कार्यक्रम	विद्यालय	०	४५	२७००	२७००	२७००	२७००	२७००	१३५००	३००
१.४ विशेष शिक्षा कार्यक्रम	संख्या	०	१	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	१००००
१.५ आवासिय विद्यालय स्थापना	संख्या	०	१	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	१००००
१.६ विद्यालय सक्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	०	५	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	१००००
१.७ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	०	५	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	४०००
१.८ मातृभाषा कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	०	२	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	२०००
१.९ सूचना प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	पटक	०	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००
१.१० नमुना विद्यालय कार्यक्रम	संख्या	०	१	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५०००
१.११ शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	पटक	०	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००
१.१२ विद्यालय जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	०	५	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००	१६००
१.१३ व्यवहारिक, व्यावसायिक र जीवनउपयोगी शिक्षा कार्यक्रम	पटक	०	५	११००	११००	११००	११००	११००	५५००	११००
१.१४ प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	१	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००
१.१५ विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	०	५	१५०००	१५०००	१५०००	१५०००	१५०००	७५०००	१५०००
१.१६ प्रौद्योगिक महाविद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	०	१	४००००	४००००	८००००	४००००		२०००००	२०००००
१.१७ उच्च शिक्षा प्रवर्द्धन	पटक	०	५	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	४०००
१.१८ शैक्षिक अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम	पटक	०	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००	१००
१.१९ सृजनात्मक कला प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	०	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००
१.२० लामा गुरु शिक्षा प्रोत्साहन	संख्या	०	१	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००	८०००
१.२१ नियमित कार्यक्रम	पटक	१	५	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००	१६००
२. स्वास्थ्य तथा पोषण									**४८०५००**	
२.१ स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	पटक	१	५	५००००	५००००	५००००	५००००	५००००	२५००००	५००००
२.२ स्वास्थ्य सेवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	०	५	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००	३०००
२.३ घरदैलो स्वास्थ्य सेवा	पटक	०	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००
२.३ आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा सुधार	पटक	०	५	४४००	४४००	४४००	४४००	४४००	२२०००	४४००

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		लक्ष्य रकम (हजारमा)						प्रति एकाइ लागत (रु. हजार)
		आधार वर्ष (०७६/७७)	कुल लक्ष्य	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
२.४ अस्पताल निर्माण	संख्या	०	१	५००	१००००	१००००	१००००	१५०००	४५५००	४५५००
२.५ पोषण सुधार कार्यक्रम	पटक	०	५	७००	७००	७००	७००	७००	३५००	७००
२.६ स्वास्थ्य संरचना सुदृढिकरण कार्यक्रम	पटक	०	५	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००	९०००	१८००
२.७ जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	०	५	२४००	२४००	२४००	२४००	२४००	१२०००	२४००
२.८ जनस्वास्थ्य सुधार कार्यक्रम	पटक	०	५	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००	१६००
२.९ स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी गुरु योजना तर्जुमा	पटक	०	१	०	७०००	०	०	०	७०००	७०००
२.१० विपन्न, जटिल रोगी, जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	पटक	०	५	१४००	१४००	१४००	१४००	१४००	७०००	१४००
२.११ मातृशिसु तथा गर्भवती स्याहार कार्यक्रम	पटक	०	५	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००	३०००
२.१२ स्वास्थ्य सेवा घरदैलो कार्यक्रम	पटक	०	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००
२.१३ विद्यालय नर्स कार्यक्रम	संख्या	३	१२	१४००	१४००	१४००	२८००	०	७०००	५८३.३३
२.१४ स्तन तथा पाठेघरको क्यान्सरको स्किनिङ्ग कार्यक्रम	स्थान	०	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	४००
२.१५ स्वस्थ आचरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	०	५	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	३००
२.१६ योग तथा सेमिनार प्रशिक्षण हल निर्माण	संख्या	०	१	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	५००००
२.१७ स्वास्थ्य विमा प्रवर्द्धन	पटक	०	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
२.१८ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	०	५	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	२००
३. खानेपानी तथा सरसफाई									**३३८६००**	
३.१ एक घर एक धारा कार्यक्रम	घरपरिवार	४२००	६७००	५००००	५००००	५००००	५००००	५००००	२५००००	३७.३१
३.२ खानेपानी आयोजना मर्मत	आयोजना	-	६२	९९२०	९९२०	९९२०	९९२०	९९२०	४९६००	८००
३.३ सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या	१	८	२०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१४०००	१७५०
३.४ खानेपानी गुणस्तर परिक्षण तथा सुधार	पटक	०	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	४००
३.५ सरसफाई सचेतना कार्यक्रम	संख्या	०	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	४००
३.६ ल्याण्ड फिल्ड साइड निर्माण	संख्या	०	१		४०००	४०००	४०००		१२०००	१२०००
३.७ फोहोर व्यवस्थापन	पटक	०	५	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	८००
३.८ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	१	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
४. लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण									**१३३१००**	
४.१ उद्यमीसँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम	जना	८५०	३२५०	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५००००	१५.३८
४.२ विपन्नसँग अध्यक्ष कार्यक्रम	जना	-	२७५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१८.१८
४.३ अपांग स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरता कार्यक्रम	जना	११	५५	२८०	२८०	२८०	२८०	२८०	१४००	२५.४५
४.४ लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा न्यूनिकरण कार्यक्रम	पटक	०	५	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००	१५००

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		लक्ष्य रकम (हजारमा)						प्रति एकाइ लागत (रु. हजार)
		आधार वर्ष (०७६/७७)	कुल लक्ष्य	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
४.५ सामाजिक विभेद तथा कुप्रथा निरुपण कार्यक्रम	पटक	०	५	१२००	६००	६००	६००	६००	३६००	७२०
४.६ उद्दार कोष व्यवस्थापन	संख्या	०	१	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	३०००
४.७ सेफ हाउस व्यवस्थापन	संख्या	०	१	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००	७५००
४.८ जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन	संख्या	०	११	२०००	२१००	१५००	५००	५००	६६००	६००
४.९ बालमैत्री गाउँपालिका	पटक	१	५	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००	८०००	१६००
४.१० लक्षित वर्ग सञ्जाल सशक्तिकरण तथा परिचालन	पटक	१	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००	१००
४.११ मानव सेवा आश्रम स्थापना	संख्या	०	१	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	१००००
४.१२ महिला शसक्तीकरण तथा संस्थागत विकास आयोजना	संख्या	०	१	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	१००००
४.१३ एक वडा एक सहजकर्ता कार्यक्रम	संख्या	०	११	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००	१३६४
४.१४ नियमित कार्यक्रम	पटक	१	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
५. युवा तथा खेलकुद									**७३४००**	
५.१. युवा रोजगारी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	जना	०	५००	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००	३०
५.२ गाउँपालिकास्तरीय खेलकूद मैदान निर्माण तथा संचालन	संख्या	०	१	६०००	६०००	६०००	६०००	६०००	३००००	३००००
५.३ खेलकुद पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	०	१२	२८८०	२८८०	२८८०	२८८०	२८८०	१४४००	१२००
५.४ खेलकुद आयोजना	पटक	०	५	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००	१५००
५.५ खेल क्षेत्र प्रवर्द्धन	पटक	०	१०	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	१००
५.६ युवा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	पटक	०	१०	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	२००
५.७ प्रतिभावान युवा पुरस्कार	पटक	०	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००	१००
५.८ सालबसाली कार्यक्रम	पटक	०	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	६००
सामाजिक विकास क्षेत्र जम्मा									**१६५८९००**	

६.४.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण विवरण

आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रकृतिका आधारमा स्थानीय दीर्घकालीन लक्ष्य/रणनीतिक स्तम्भ संकेत, दिगो विकास लक्ष्य संकेत, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत, प्रदेश समृद्धि संकेत, लैंससास संकेत र जलवायु परिवर्तत अनुकूलन संकेतलाई ***अनुसूची ८*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

६.४.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा तालिका

विद्यालय शिक्षामा विद्यालय उमेरका सबैको पहुँच स्थापित भएको हुनेछ। प्राविधिक तथा उच्च शिक्षाका अवसर स्थानीय स्तरमा सहज भएको हुनेछ। सबै विद्यालयमा शिक्षण सिकाइमा विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोग भइ शैक्षिक गुणस्तरको क्षेत्रमा राष्ट्रिय औषतभन्दा अधिक उपलब्धी हासिल भएको हुनेछ। गाउँपालिकामा १५ शैयाको अस्पताल निमाण भई उच्चस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा पहूँच विस्तार भएको हुनेछ। पूर्ण खोप तथा पूर्ण संस्थागत सुत्केरी क्षेत्रको रुपमा घोषणा कार्यान्वयन भएको हुनेछ भने जटिल खालको कुपोषण रहेका बालवालिका संख्या शुन्य भएको हुनेछ। ल्याव सेवासहितको आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच औषत आधा घण्टाभन्दा कम र अस्पतालसम्मको पहुँच औषत १ घण्टा भन्दा कम समयमा हासिल गर्न सकिने अवस्था तयार भएको हुनेछ।

गाउँपालिकाका सत प्रतिशत घरपरिवारमा स्वच्छ खानेपानी तथा स्वच्छ शौचालयको उपयोग तथा पूर्ण सरसफाईका आधारहरु तयार भएको हुनेछ। बजार तथा बजारउन्मुख क्षेत्र र बढी आवत जावत हुने क्षेत्रमा व्यवस्थित ८ स्थानमा सार्वजनिक शौचालयको स्थापना भएको हुनेछ। फोहोरमैलाको दीर्घकालिन व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त स्थानको छनौट गरी फोहोर व्यवस्थापन केन्द्रको निर्माण तथा सञ्चालन भएको हुनेछ।

लक्षित वर्गको निर्णय निर्माण प्रकृयामा समावेशी नीतिअनुसारको सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ। लक्षित वर्गले सञ्चालन गरेको उद्योग तथा व्यवसायको संख्या ५०० भन्दा बढी हुनेछ। स्वरोजगारमूलक तालिम प्राप्त गर्ने महिला तथा पिछडिएको वर्गको जनसंख्या क्रमशः १००० तथा ७०० भएको हुनेछ। राष्ट्रिय तथा प्रदेशस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी संख्या ११ भएको हुनेछ। युवाद्धारा सञ्चालित उद्योगको २०० भएको हुनेछ। सामाजिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका ***अनुसूची ९*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद सात

पूर्वाधार विकास योजना

७.१ पृष्ठभूमि

आर्थिक, सामाजिक सेवा तथा सुविधा प्रवाहमा पूर्वाधार क्षेत्रको भूमिका प्राथमिक तथा महत्वपूर्ण हुन्छ । भौतिक पूर्वाधारको विकासबाट बजार, सेवा सुविधामा सेवाग्राही जनसंख्याको पहुँच र उपभोग बृद्धि हुने तथा अन्तरआवद्धता र अन्तरसम्बन्ध विकास तथा विस्तार भई विकास नतिजा हासिल गर्न प्रत्यक्ष योगदान पुग्दछ । भौतिक पूर्वाधार तथा संरचनाको विकास र विस्तारबाट दिगो लाभ लिन पूर्वाधारको गुणस्तरीय निर्माण र दिगो सञ्चालनका साथै यसबाट वातावरणमा पर्ने नकारात्मक असरलाई न्यूनीकरण गर्न संरक्षणका उपायहरुको अवलम्बन गर्नुपर्दछ । स्थानीय स्तरमा विकास प्रयासलाई योजनाबद्ध र व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गरी सामाजिक, आर्थिक विकास र वातावरणीय स्थितिमा दिगो सुधार गर्न भौतिक पूर्वाधार विकासले विकास उपलब्धिको प्रवेशमार्गको रुपमा कार्य गर्दछ ।

अन्तरराष्ट्रिय प्रतिवद्धताको रुपमा प्रस्तुत दिगो विकास लक्ष्यले समावेशी र दिगो शहरीकरण गर्ने गरी आवासको व्यवस्था गर्ने, गरिबीलाई कम गर्ने तथा सबैलाई हरियाली र खुल्ला ठाउँहरु उपलब्ध गराउने लक्ष्य निर्धारण गरेको छ । यसै लक्ष्य अनुरुप भूउपयोग योजना अनुसार योजनाबद्ध र व्यवस्थित पूर्वाधार तथा संरचनाको विकास द्रुत गतिमा गर्ने, बढी फलदायी र वातावरणमैत्री आयोजना सञ्चालन गर्ने, निर्धारित समय, लागत र गुणस्तरमा सम्पन्न गर्ने गरी भौतिक पूर्वाधार विकासका आयोजनाको छनौट र कार्यान्वयनको जरुरत रहन्छ ।

उपरोक्त सन्दर्भमा आधारित भई विकास प्रतिफललाई विकासको दीर्घकालिन सोच र लक्ष्य तर्फ उन्मुख हुन तथा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न मूलतः आवास, बस्ती तथा शहरी विकास, सडक तथा यातायात, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा र सूचना, संचार र प्रविधि जस्ता विषय क्षेत्रको विकास, विस्तार र दिगो सञ्चालन सम्बन्धी विश्लेषण र विकासको मार्गचित्रलाई पूर्वाधार विकास योजनामा समावेश गरिएको छ । गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर, समस्या तथा चूनौति र चाल्नु पर्ने कदम सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ।

७.२ आवास, भवन, बस्ती तथा सहरी विकास क्षेत्र

७.२.१ विद्यमान अवस्था, सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिकामा क्षेत्रमा गाउँपालिका, प्रदेश तथा नेपाल सरकारका सम्बन्धित निकायबाट आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण, सडक, पूल निर्माण एवम् विद्युतीकरण जस्ता पूर्वाधार तथा संरचना निर्माण भएका छन् । गाउँपालिकामा बस्ती विकास तथा भवन निर्माण र योजना सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड २०७२ को मापदण्डमा आधारित भई पूर्वाधार विकास र निर्माण कार्यहरु संचालन हुँदै आएको छ। यसै अनुसार घरनक्शा पास र भवन तथा भौतिक विकास निर्माणको कार्य सञ्चालनमा रहेको छ। साथै गाउँपालिकामा यातायात गुरुयोजना तर्जुमा गरी सडकको मापदण्ड तयारीको क्रममा रहेको छ ।

गाउँपालिको योजनाबद्ध विकासको लागि राष्ट्रिय भूउपयोग नीति २०७२ तथा राष्ट्रिय भूमि ऐन, २०७६ बमोजिम गाउँपालिकालाई कृषि क्षेत्र, आवास क्षेत्र, औद्योगिक तथा व्यवसायिक क्षेत्र, संस्थागत क्षेत्र र सो क्षेत्रहरुको बिचमा ग्रीन वेल्टको अवधारणा सहितको भूउपयोग क्षेत्रको खाका तयार गर्न जरुरी देखिएको छ । यसको आधारमा भूउपयोग योजना र सोको आधारमा बस्ती विकास तथा भौतिक विकास गुरुयोजना तर्जुमा गरी बस्ती विकास तथा भौतिक निर्माणका कार्यहरु कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ । गाउँपालिका

क्षेत्रबाट विसर्जन हुने फोहोरमैलाको सुरक्षित व्यवस्थापन गर्न ल्याण्डफिल साइट निर्माण गर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

गाउँपालिकाको ११ वटा वडाहरुमा ५० स्थानमा गरी करिब ६०० रोपनी जती सार्वजनिक खुल्ला जमिन उपलब्ध रहेको छ । गाउँपालिकाको ११ वडा कार्यालयहरु मध्ये वडा नं. २, ४, ७, ९ र १० मा वडा कार्यालयहरु आफ्नै भवनमा सञ्चालनमा रहेका छन् भने बाँकी वडाका कार्यालयहरु र गाउँ कार्यपालिका कार्यालयको भवन भाडाको घरमा सञ्चालनमा रहेका छन् । यसैगरी गरी वडा नम्बर ९, आचार्यपोखरीमा नेपाल सरकारबाट औद्योगिक क्षेत्र निर्माणको शुरुवाती अवस्थामा रहेको छ । गाउँपालिकाको वडा नं. २ को सिम्ले, ६ को महादेवबेशी, ९ को पण्डितपौवा, १० को भीमसेनस्थान र ११ को महादेवेशी झोलुङ्गे पुल क्षेत्रमा बस बिसौनी तथा सानो बसबार्क संचालनमा रहेको छ ।

यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कूल घरपरिवार मध्ये ९१.६ प्रतिशत निजी आवास, ६.६ प्रतिशत (अर्थात ४७५) भाडामा र ५९ घरपरिवार संस्थागत घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कुल ७३१६ घरपरिवार मध्ये ६२.९ प्रतिशत पक्की, १७.३ प्रतिशत अर्धपक्की र बाँकी १८.७ प्रतिशत घर कच्ची रहेको देखिन्छ । कुल घरपरिवारमा मध्ये ९१.६ प्रतिशतको परिवार आफ्नै घर भएको ६.६ प्रतिशत (अर्थात ४७५) भाडामा र ५९ घरपरिवार संस्थागत घरमा बसोबास गरेको तत्याङ्कले देखाएको छ ।

। कूल घरपरिवार मध्ये ८.२ प्रतिशतले घरनक्शा पास गरी घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र लिएको देखिन्छ । गाउँपालिमा रहेका ४८ सरकारी र सार्वजनिक भवन रहेको र सो मध्ये ६० प्रतिशत भवन भुकम्प प्रतिरोधी र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएको अभिलेखबाट देखिन्छ । यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र विभिन्न २५ स्थानमा शबदाहस्थल, चिहान तथा कब्रस्तान रहेका छन् ।

यस गाउँपालिका संघीय राजधानी काठमाडौसँग ज्यादै नजिक रहेको छ । बागमती प्रदेश राजधानी हेटौडा लगायत भरतपुर र पोखरा जस्ता देशका ठूला शहर नतिजको अन्तरआवद्धता रहेको छ । पृथ्वी राजमार्ग करिब बीच तथा त्रिभुवन राजपथ र भीमढुङ्गा-लामीडाँडा सडक यसै गाउँपालिका भएर गएका छन् । संघीय राजधानी काठमाडौको समीपमा अवस्थित यस गाउँपालिकालाई देशकै कृषि, पर्यटकीय, औद्योगिक क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौति

गाउँपालिकाको भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण समेत भूउपयोग योजना तर्जुमा नहुँदा बस्ती तथा भौतिक विकासलाई व्यवस्थित गर्न र भवन निर्माण मापदण्ड पालना गर्न गराउन कठिनाई देखिएको छ । यसबाट व्यवस्थित र सुरक्षित बस्ती तथा आवासको निर्माणमा चूनौति थपिएको छ । संघीय राजधानी समिप र देशकै महत्वपूर्ण राष्ट्रिय राजमार्गमा पर्ने औद्योगिक, पर्यटकीय तथा कृषि क्षेत्रको रुपमा विकास तर्फ लम्कदै गरेको यस गाउँपालिका क्षेत्रमा भवन संहिता २०७२ लागू हुनु भन्दा अगाडि बनेका निजी, व्यवसायिक, सरकारी र सार्वजनिक भवनहरु भूकम्प प्रतिरोधी भए नभएको एकिन गरी सो अनुसार नियमन हुन सकेको छैन । गाउँपालिका क्षेत्रमा व्यवस्थित बसपार्क र पार्किङ स्थल र यातायातको सहज व्यवस्थापन हुन सकेको छैन ।

गाउँपालिकाको महादेवबेशी सिम्ले, एक्लेफाँट, दामेचौर, बाहुनस्थान, रानीबारी, जुँगेखोला, सातकिलो, शेराफाँट, फोगटपुर, पण्डितपौवा, चिउरीपाटी, वालुवाफाँट जस्त मुख्य बजार क्षेत्रमा सडक, ढल तथा नाली, शौचालय, फोहोरमैला व्यवस्थापन, कृषि बजार, पार्क तथा खुल्लास्थान, पार्किङस्थल, खानेपानी लगायतका पूर्वाधार र सूविधाको कमी रहेको छ । राष्ट्रिय भूउपयोग नीति २०७२ अनुसार भूउपयोग योजना र क्षेत्र निर्धारण गरी सो अनुसार बस्ती विकास र भवन तथा भौतिक विकास योजना तर्जुमा र पूर्वाधार विकास तथा संरचना निर्माण, औद्योगिक र ग्रिनवेल्टको लागि नीतिगत, कानूनी, प्रक्रियागत र प्राविधिक ढाँचा तयार

हुन सकेको छैन । गाउँपालिका क्षेत्रका २० प्रतिशत क्षेत्रहरु वा बस्तीहरु कटान तथा सो क्षेत्रमा बसोबास गर्ने करिब १५०० जती घरपरिवार पहिरो तथा बाढीको जोखिम रहेका छन् । ग्रामीण क्षेत्र र बजार क्षेत्रका घरहरुमा समेत लाइटिनिङ रडको व्यवस्था नभएको हुँदा आगलागीको जोखिममा रहेका छन् । वन जङ्गल क्षेत्रसँग जोडिएका बस्तीहरुमा मानव वन्यजन्तु द्धन्द्धको समेत जोखिम रहेको छ ।

गाउँपालिकाको सहर उन्मुख तथा ग्रामीण क्षेत्रको विकास निर्माण कार्य र सेवा प्रवाहलाई उपलब्धीमूलक र प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिकामा कार्यपालिकाको एकीकृत प्रशासकीय भवन, वडा कार्यालय भवन, सभा हल, पार्क, मनोरञ्जन स्थल तथा क्रिडास्थल लगायतका भौतिक पूर्वाधारहरुको कमी रहेको छ । गाउँपालिकामा दमकल र एम्बुलेन्स, विपद्को समयमा सुरक्षित आश्रय स्थल, गोदाम घर र विपदको अवस्थामा उद्धारको सरसामग्रीको कमी रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कुल ७,४७५ घरपरिवार मध्ये ३९ प्रतिशत परिवार कच्ची तथा असुरक्षित घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ ।

७.३ सडक, पुल तथा यातायात क्षेत्र

७.३.१ विद्यमान अवस्था, सम्भावना तथा अवसर

नेपालको महत्वपूर्ण पृथ्वी र त्रिभुवन राजमार्गमा पर्ने यस गाउँपालिकाको सडक सञ्जालको स्थिति हेर्दा पक्की सडक ३८.५ कि.मि., ग्राभेल सडक ४८ कि.मि. र कच्ची सडक २५० कि.मि. समेत कुल ३३६.५ कि.मि. सडक रहेको देखिन्छ । कूल सडक मध्ये राष्ट्रिय राजमार्ग ३६ कि.मि., रणनीतिक सडक (जिल्ला सडक) ११० कि.मि. र ग्रामीण सडक १९५ कि.मि रहेको छ । गाउँपालिकाको ११ वडाहरु मध्ये ९ वटा वडाहरु पक्की सडकको सञ्जालमा जोडिएको र बाँकी २ वटा वडाहरु १२ हैं महिना सञ्चालन हुने सडक सञ्जालमा जोडिएका छन् ।

यस गाउँपालिकामा सडक अधिकार क्षेत्र, मापदण्ड र सडकको वर्गीकरण र नामाकरणको प्रक्रियामा रहेको छ । धार्के, सोप्याङखोला, जुङ्गेखाला, ठाडो खोला, आग्रा र महेशखोला आदि समेत ९ स्थानमा पक्की पुल संचालनमा रहेका छन् । गाउँपालिका भित्र लितीखोला, ढाडेखोला, धेरेनीसीम, चालिसे महादेवबेशी कोल्पु समेत १७ वटा झोलुङ्गे पुल संचालन भईरहेका छन् । यसबाट आवतजातमा सहजता र सुविधा भएको छ । गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका १५ प्रतिशत घरपरिवारको पक्की वा कालोपत्र सडक, ११ प्रतिशत ग्राभेल सडक, करिब ४९ प्रतिशत धुले सडक सञ्जालमा जोडिएको र अझै पनि करिब २५ प्रतिशत घरपरिवार सडक सञ्जालमा नजोडिएको गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरणबाट देखिन्छ ।

सडकको नक्शाकंन, नामाकरण, साँकेतीकरण, मापदण्ड निर्धारण सहित यातायात गुरुयोजना पूर्णता दिई सो अनुसार सडक निर्माण र यातायात सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस गाउँपालिका नेपालको संघीय राजधानी काठमाडौसँग नजिक रहेको, ३ वटा राष्ट्रिय राजमार्ग यस गाउँपालिका भएर गएका हुँदा बागमती प्रदेशको राजधानी शहर हेटौडा लगायत भरतपुर र पोखरासँगको अन्तरआवद्धता समेत सहज रहेको छ । यो गाउँपालिका नेपालको औद्योगिक, पर्यटकीय, आवासीय र व्यापारिक केन्द्रको विकासोन्मुख रहेको छ ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौति

गाउँपालिका सबै वडा तथा वस्तीहरु पक्की सडकको सञ्जालमा जोडिन सकेको छैन भने राजमार्गका क्षेत्र, बजार र आवास क्षेत्रमा ढल, नाली तथा फोहोरमैलाको व्यवस्थापन हुन सकेको छैन । सडकको मापदण्ड लागू हुन नसक्दा सडकको अधिकार क्षेत्र निर्धारण र नक्शाकंन हुने सकेको छैन र जसको फलस्वरुप धेरैजसो सडकहरु साँघुरो रहेका छन र मापदण्ड अनुसार निर्माण हुन सकेका छैनन् ।

सडकको अधिकार क्षेत्र सुरक्षित गर्न, सडकलाई मापदण्ड अनुसार चौडौ गर्न र सडकको दायावायाँ वृक्षारोपण गरी सुन्दरता कायम गर्न नसकेको देखिन्छ। गाउँपालिकाको विभिन्न स्थानमा सडक अधिकार क्षेत्र अतिक्रमण भईरहको, सडकहरुको रेखाङ्कन, नक्शाङ्कन, नामाकरण र प्राथमिकता निर्धारण हुन नसकेको, सडक सुरक्षाका संकेतहरु नहुँदा दुर्घटनाका घटना भैरहेको, राजमार्गमा पैदलयात्रु पार गर्न सहज क्रसिङ्गको व्यवस्था हुन नसकेको देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको दुईवटा वडाहरु र ३६ वस्तीहरु अझै पक्की सडक सञ्जालमा जोडिन सकेका छैनन् । निर्माणाधिन सडकहरुको स्तरोन्नति गरी पक्की तथा ग्राभेल भैनसकेको र आवश्यक स्थानमा पक्की पुल तथा कल्भर्ट, सडक नाला र सडक सुरक्षा संकेतका् व्यवस्था हुन सकेको छैन। सडक निर्माण तथा यातायात सञ्चालनमा वातावरणीय पक्ष, गुणस्तर र मापदण्डको पालना हुन सकेको छैन । वातावरणीय संरक्षणको उपाय अवलम्बन नगरी र आर्थिक तथा सामाजिक विश्लेषण विना सडक निर्माण गर्ने क्रम बढ्दै गईरहेको छ । सडक निर्माणसँगै आर्थिक, सामाजिक विकास, वातावरण संरक्षण तथा अन्य विकासका कार्यहरु प्राथमिकता साथ सञ्चालन गर्न सकिएको छैन।

७.४ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा क्षेत्र

७.४.१ विद्यमान अवस्था, सम्भावना तथा अवसर

यस गाउँपालिकाको ११ वटै वटामा विद्युत सेवा उपलब्ध रहेको छ । वत्ती बाल्नको लागि ९५ प्रतिशत घरपरिवारले बिजुली वत्ती र ४६ घरपरिवारले सोलार बत्तीको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। कूल ७,४७५ घरपरिवार मध्ये ३३ प्रतिशतले सुधारिएको इन्धन मुख्य गरेर एलपी ग्यास, विद्युत र बायोग्यासको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। अझ पनि ६७ प्रतिशत घरपरिवारको मुख्य इन्धनको रुपमा दाउराको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । सो मध्ये धुवारहित चुल्हो प्रयोग गर्ने घरपरिवार ३४ प्रतिशत रहेको छ। गाउँपालिकाको विभिन्न क्षेत्रमा १५ स्थानमा गरी ८५ वटा सडक बत्ती जडान गरिएको छ।

७.४.२ समस्या तथा चुनौति

यस गाउँपालिकामा अझै पनि ६७ प्रतिशत घरपरिवारले खाना पकाउने मुख्य इन्धनको रुपमा दाउराको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । विद्युत, वायोग्यास, सुधारिएको चुल्हो लगायत स्वस्थ उर्जा प्रयोगको अवस्था न्यून अर्थात १ प्रतिशत भन्दा कम रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकाको ग्रामीण क्षेत्रमा विद्युत पोलहरु पुराना रहेको, तारहरु यत्रतत्र छरिएर रहेको र बजार क्षेत्रमा विद्युत लाईनलाई भूमिगत रुपमा प्रसारण र वितरण हुन सकेको छैन। ग्रामीण क्षेत्रहरुमा उद्योग व्यवसाय सञ्चालन, पानी तान्न तथा सिंचाईको लागि प्रयोग गर्न आवश्यक पर्ने थ्रिफेजको विद्युत लाईनको कमी रहेको छ। गाउँपालिकाको प्रमुख सडक, चोक र स्थानमा सोलार प्रणालीमा आधारित सडक वत्तीको सुविधा उपलब्ध हुन सकेको छैन। गाउँपालिका क्षेत्रमा विकास निर्माणका क्षेत्रमा कार्य गर्ने निकायहरु बीचको समन्वय र सहकार्य विकासको प्रमुख चूनौतिको रुपमा देखिएको छ।

७.५ सूचना, संचार र प्रविधि क्षेत्र

७.५.१ विद्यमान अवस्था, सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिकाको लगभग सबै क्षेत्रमा मोबाइल टेलिफोन लगायत सूचना तथा सञ्चारमा सुविधाको पहुँच रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ९२ प्रतिशत जनसंख्यासँग मोवाइल टेलिफोन र १२४ वटा ल्याण्डलाईन टेलिफोन उपलब्ध रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कुल घरपरिवार मध्ये ९३ प्रतिशतसँग टेलिभिजन, ५ प्रतिशतसँग कम्प्युटर र ४४ प्रतिशत इन्टरनेट सेवाको पहुँच उपलब्ध रहेको देखिन्छ। गाउँपालिका क्षेत्रभित्र एक दर्जन भन्दा बढी एफएम स्टेशनको कभरेज उपलब्ध रहेको छ।

गाउँपालिका क्षेत्र भित्र कार्यपालिका कार्यालय, ११ वटा वडा कार्यालयहरु, १२ वटा माद्यामिक विद्यालय निर्माणाधिन १५ शैयाको अस्पताल, ५ वटा स्वास्थ्य चौकीहरुमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध रहेको छ । गाउँपालिकामा इन्टरएक्टिभ वेवसाइट, मोबाइल एप्स् र विभिन्न ६ भन्दा बढी प्रकारका सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तथा सफ्टवयर जडान भई शासन सञ्चालन र सेवा प्रवाहलाई विद्युतीय प्रणालीमा आधारित बनाउँदै लाने प्रयास गरिएको छ। गाउँपालिकाको इन्टरएक्टिभ वेवसाइट र सोसियल मेडिया, स्थानीय रेडियो तथा टेलिभिजन तथा राष्ट्रियस्तरका रेडियो र टेलिभिजन, पत्रपत्रिका र अनलाईन मार्फत सूचनाहरु नियमित रुपमा अद्यावधिक, प्रकाशन र प्रसारण भैरहेको छ।

७.५.२ समस्या तथा चुनौति

गाउँपालिका केही घरपरिवारका सदस्यहरुसँग मोबाइल फोन समेत पहुँच नभएको अवस्था छ भने करिब ४५ प्रतिशत घरपरिवारमा कम्युटर तथा इन्टरनेट पहुँच नभएको देखिन्छ । कतिपय बस्ती र स्थानहरुमा मोबाइल टेलिफोन सेवाको गुणस्तरीयता कमजोर रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्र भित्र, सवै विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सेवा केन्द्र र वडा कार्यालयमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध हुन सकेको छैन र उपलब्ध भएका केन्द्र र कार्यालयमा सेवाको गुणस्तर कमजोर रहेको छ। विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र वडा कार्यालयहरुमा पावर व्याकअप सहित सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा सुचारु हुन सकेको छैन ।

७.६ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

यस गाउँपालिकाको आवास, बस्ती, भवन तथा शहरी विकास, सडक तथा यातायात, विद्युत र वैकल्पिक उर्जा, सूचना तथा संचार प्रविधि लगागत स्थानीय तहको लागि उपलब्ध पूर्वाधार विकास सम्बन्धी अधिकार क्षेत्रको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएकोछ।

७.६.१ सोच

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको प्रस्तुत छः

- योजनावद्ध र व्यवस्थित पूर्वाधारयुक्त, आधुनिक, व्यावसायिक, औद्योगिक र पर्यटकीय गाउँपालिका

७.६.२ लक्ष्य

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- बसोबास, भौतिक सुविधा तथा अन्तरआवद्धता सहज, व्यवस्थित र उत्थानशील बनाउने

७.६.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाका पूर्वाधार विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरु देहायअनुसार रहेका छन्:

- व्यवस्थित र उत्थानशील आवास, बजार, औद्योगिक तथा पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गर्नु,
- सुदृढ यातायात र सहायक पूर्वाधार तथा सुविधाको विकास र विस्तार गर्नु,
- विद्युत र स्वच्छ उर्जाको उपलब्धता र उपभोगमा वृद्धि गर्नु, र
- सूचना, सञ्चार तथा विद्युतीय सुशासनको पहुँच र उपभोगमा वृद्धि गर्नु ।

७.६.४ रणनीति तथा कार्यनीति

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई योजनाको समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा प्रतिफल हासिल गर्न देहायअनुसारका रणनीति गर्ने तथा कार्यनीति अबलम्बन गरी पूर्वाधार विकास सम्बन्धी रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछ :

तालिका ९: विषयगत क्षेत्र उपक्षेत्रअनुसार रणनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : व्यवस्थित र उत्थानशील आवास, बजार, औद्योगिक तथा पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गर्नु	
१. पूर्वाधार विकास आयोजनालाई योजनावद्ध, दिगो र सुव्यस्थित रुपमा सञ्चालन गर्ने ।	१.१ गाउँपालिकाबाट रु. ५ लाख भन्दा कम लागतका आयोजना सञ्चालनमा निरुत्साहित गरिनेछ र रु. ५ लाख भन्दा बढी लागतका सबै आयोजनामा योजनाको खाताको प्रयोगलाई सुचारु गरिनेछ। १.२ आयोजना स्थलहरुमा आयोजना सम्बन्धी जानकारी सहितको सूचना पाटी लगायत आयोजना सम्बन्धमा अनुसन्धानमा आधारित भई सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परीक्षणलाई परिमाणमुखी बनाइनेछ। १.३ पूर्वाधार विकास कार्यमा कानूनी व्यवस्था अनुसार वातावरणीय अध्ययन गरी वातावरण व्यवस्थापन कार्यलाई एकीकृत गरी सञ्चालन गरिनेछ। १.४ गाउँपालिकामा भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजनाको निर्माण र सञ्चालनमा सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा लागू गर्न कानूनी र संस्थागत व्यवस्था गरिनेछ। १.७ गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने पूर्वाधार विकास सम्बन्धी आयोजनमा अधिकतम जनसहभागिता प्रवर्द्धनका लागि नीतिगत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। १.५ राष्ट्रिय भवन संहिता २०७२ प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न इञ्जिनियर, सव-इञ्जिनियर, कन्सल्टेण्ट र निर्माण कार्यमा संलग्न दक्ष कामदारहरुलाई सो सम्बन्धी तालिम प्रदान गरी प्रमाणपत्र दिने र प्रमाण पत्र प्राप्त प्राविधिक र दक्ष व्यक्तिहरुबाट मात्र निर्माण कार्य गर्ने गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ। १.६ उपभोक्ता समितिबाट कार्यान्वयन हुने आयोजनामा अनिवार्य रुपमा प्राविधिक सुपरीवेक्षणको गर्ने व्यवस्था गरिनेछ र आयोजना निर्माण गर्नु अघि उपभोक्ता समितिलाई प्राविधिक र व्यवस्थापकीय विषयमा तालिम प्रदान गरिनेछ। १.७ रु. २० लाख भन्दा बढी लागतका आयोजनाहरु टेण्डरबाट कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। १.८ पूर्वाधार विकास तथा निर्माणका कार्यहरु सञ्चालन गर्दा विपद जोखिम संवेदनशीलतालाई केन्द्र बिन्दुमा राखी सोको कार्यान्वयनमा सघाउ पुग्ने गरी डिजाइन तथा इष्टिमेटको व्यवस्था गरिनेछ। १.९ राष्ट्रिय तथा प्रदेशको मापदण्ड अनुकुल पूर्वाधार निर्माणको मापदण्ड निर्धारण गरी पूर्वाधार निर्माण कार्यमा गुणस्तर सुनिश्चितताको लागि गुणस्तर मापनलाई अनिवार्य गरिनेछ। १.१० भौतिक पूर्वाधार तथा संरचनाको गुणस्तर सुनिश्चितताको लागि सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन कार्यलाई नियमित गरी प्रभावकारी बनाइनेछ। १.११ गाउँपालिकाको पुर्वाधार निर्माण गर्दा रु. २० लाख भन्दा कम लागत भएका आयोजनाहरु उपभोक्ता समिति मार्फत र सो भन्दा माथिको आयोजनाहरु अनिवार्य रुपमा ई-बिडिङ मार्फत संचालन गरिनेछ । साथै गाउँपालिकाबाट गरिने खरिद सार्वजनिक निर्माण लगायतका कार्यहरु e-bidding मार्फत गरिने छ। १.१२ पुर्वाधार आयोजनाको समयमा सम्पन्न गर्न, आयोजनाको कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सहज र सरल बनाउन आयोजना कार्यान्वयनको कार्यतालिका तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।
२. वडा कार्यालयलाई सेवा प्रवाह केन्दको विकास गर्ने ।	२.१ वडा कार्यालयमा विषय शाखा र कर्मचारीको व्यवस्था गरी विषयगत सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	२.२ सबै वडा कार्यालयहरुमा पूर्वाधार तथा संरचनाको विकास गरी आफ्नै भवनबाट प्रमुख विषय क्षेत्रको सेवा सुचारु गरिनेछ। २.३ मापदण्ड अनुसार वडा कार्यालय भवन अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री, ज्येष्ठ नागरिकमैत्री तथा महिलामैत्री रुपमा निर्माण र सञ्चालन गरिनेछ। २.४ गाउँपालिका क्षेत्रभित्र पर्ने पर्यटकीय संभावना रहेको पर्यटकीय क्षेत्र जस्तै भूमिचुली, तसर्पू, पोखरीचौर, रानीझरना, थामभञ्ज्याङ र गणेश चौर क्षेत्रलाई संभाव्यताको आधारमा पर्यटकीय, शैक्षिक, खेलकुद र अन्य क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न पूवार्धार लगायत सेवा सुविधाको विकास र विस्तार गरिनेछ। २.५ सडकको मुख्यचोक तथा टोल/बस्तीमा प्रतिक्षालय र चौतारो निर्माण र हरियाली निर्माण कार्यलाई विकास र विस्तार गरिनेछ। २.६ वागमती प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा वडा नं. २ स्थित चालिसेमाथिको जङ्गलमा शान्ति पार्क निर्माण कार्य सञ्चालन गरी पर्यटकीय हवको रुपमा विकास गरिनेछ। २.७ वडामा समानुपातिक विकास गर्ने उद्देश्यले निश्चित मापदण्डको आधारमा वडास्तरबाटै योजना कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ। २.८ गाउँपालिकाको सबै वडाहरुमा मुख्य आयोजनाहरु सडक, खानेपानी, सिंचाई एवम् अन्य पूर्वाधार निर्माणमा DPR तयार गरी सोको आधारमा बजेट विनियोजन र कार्यान्वयनको व्यवस्था गरिनेछ।
३. गाउँपालिकाको व्यवस्थित विकासको लागि भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण गरी सो अनुसार आवास क्षेत्र, कृषि क्षेत्र, औद्योगिक क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र, संस्थागत, संरक्षण क्षेत्रको निर्धारण गर्ने ।	३.१ भुउपयोग क्षेत्र निर्धारणको विस्तृत सर्वेक्षण र नक्शाकंन गरिनेछ। ३.२ भूउपयोग क्षेत्रहरुको विचमा ग्रिनवेल्टको विकास गरिनेछ। ३.३ कृषि क्षेत्रको चक्लाबन्दी गरी स्तरोन्नति गरिनेछ। ३.४ गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको सार्वजनिक तथा पर्ती जग्गाहरुको पहिचान, नक्शाकंन र अभिलेख तयार गरी पार्क, खुल्ला क्षेत्र, पोखरी, खेलमैदान र अन्य व्यवसायिक आयोजनामा उपयोग गरिनेछ। ३.५ गाउँपालिका क्षेत्रमा नापी नक्शा, घरजग्गा, धनीपुर्जा, सडक र घर नम्बरलाई मिलान गरी भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित अद्यावधिक अभिलेख तयार गरिनेछ। ३.७ नमूनाको रुपमा योजनाबद्ध रुपमा जग्गा एकीकरण, विकास र पूर्वाधार निर्माण गरी आवास र वस्ती विकास सुरक्षित र व्यवस्थित बनाइनेछ। ३.८ सेरापाखा वनलाई पर्यापर्यटन क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न यस क्षेत्रमा सरस्वती मन्दिर निर्माण र पिकनिक क्षेत्रको रुपमा विकास गरिनेछ।
४. भूउपयोग क्षेत्र र भौतिक विकास गुरुयोजनाको आधारमा सार्वजनिक निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने ।	३.१ सडकको मापदण्ड, वर्गीकरण, नामाकरण, प्राथमिकीकरण र साँकेतीकरण सहित यातायात गुरुयोजना निर्माण सडक निर्माण तथा भवन र सञ्चालन गर्ने ३.२ भू-उपयोग क्षेत्र अनुसार भौतिक निर्माणको योजना तर्जुमाको आधारमा सडक तथा अन्य पूर्वाधार विस्तार, विकास र स्तरोन्नति गरिनेछ। ३.३ भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डलाई प्रभावकारी रुपमा लागू गर्न भवन बिभाग, नापी कार्यालय, सरोकारवाला निकायसँग समन्वय र साझेदारी गरी तालिम तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ३.४ भूउपयोग क्षेत्र अनुसार निर्धारण गरिएको कृषि क्षेत्रलाई वेचविखन र प्लटिङ लगायत जग्गा विकासका लागि उपयोग गर्ने जग्गाको वेचविखनमा रोक लगाउन आवश्यक कानूनी व्यवस्था गरिनेछ र कृषि कार्यमा प्रयोग गर्नेलाई प्रोत्साहन तथा सहुलियतको व्यवस्था गरिनेछ। ३.५ सडक तथा टोल/बस्तीमा प्रतिक्षालय वा चौतारो निर्माण कार्य संचालन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	३.६ गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेको सार्वजनिक जग्गाको लगत संकलन, नक्शाकंन, अभिलेखकरण गरी कानून अनुसार उत्पादन तथा आयमूलक क्षेत्रमा परिचालनको व्यवस्था गरिनेछ। ३.७ शहरी विकास मन्त्रालयबाट डि.पि.आर.तयार गरी कार्यान्वयनको चरणमा रहेको लामीडाँडा मिनी शहर कार्यक्रमलाई तिव्रताका साथ अगाडी बढाइनेछ। ३.८ व्यवस्थित तथा योजनावद्ध शहरी विकासलाई प्रोत्साहित गर्न नमूना एकीकृत बस्ती विकास र सुरक्षित आवास निर्माण कार्य सञ्चालन गरिनेछ।
५. गाउँपालिकाको शहर एवं बजार उन्मुख क्षेत्रमा भौतिक योजना सहित बजारको पूवार्धार विकास गर्ने।	३.१ भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण, भौतिक विकास योजना तर्जुमा गरी योजनावद्ध तथा व्यवस्थित बस्ती विकासको आधार तयार गरिनेछ। ३.२ औद्योगिक ग्राम, बजार, पार्क, खुल्ला क्षेत्र, आपतकालिन सामाग्री भण्डार गृह लगायत सार्वजनिक पूर्वाधार विकासको लागि स्थान र जग्गाको व्यवस्था गरी निर्माण कार्य क्रमशः सञ्चालन गरिनेछ। ३.३ व्यवस्थित बस्ती विकास र बजार व्यवस्थापनका लागि आधारभूत पूर्वाधारहरुको निर्माण गरी नमूना बस्ती र बजारको विकास गरिनेछ। ३.५ बजार र बस्ती क्षेत्रमा खुल्ला स्थान समेत हरियाली पार्क, पोखरी र खुल्ला स्थान समेतको व्यवस्था गरिनेछ।
उद्देश्य २: सुदृढ यातायात र सहायक पूर्वाधार तथा सुविधाको विकास र विस्तार गर्नु,	
१. गाउँपालिका क्षेत्रभित्र यातायात तथा आवागमन भरपर्दो, सुरक्षित र बजार अनुकुल बनाउने।	१.१ गाउँपालिकाभित्र सडकको मापदण्ड र स्तर निर्धारण, नक्शाकंन, वर्गीकरण, नामाकरण र प्राथमिकता निर्धारण सहित सडक, पुल र यातायातको विकास र विस्तारलाई सुव्यवस्थित बनाउन यातायात गुरुयोजना तर्जुमा गरी सो अनुसार सडक पुल निर्माण तथा यातायात सञ्चालनलाई व्यवस्थित गरिनेछ। १.२ यातायात गुरुयोजना र सडकको मापदण्ड अनुसार सडकहरुको रेखाङ्कन, नक्शाङ्कन, नामाकरण गरी सडक निर्माण, चौडा तथा स्तरोन्नति गर्ने र नियमित मर्मतसंभारको व्यवस्था गरिनेछ। १.३ सबै वडाको केन्द्र, बजार क्षेत्र, औद्योगिक तथा पर्यटकीय केन्द्रहरुमा पक्की सडक सञ्जालमा आवद्ध गरी आवागमन सुचारु गरिनेछ। १.४ गाउँपालिकाको स्तरोन्नत सडक सञ्जाल नपुगेका स्थानहरुमा सडकको पहुँच पुऱ्याउन सडक विस्तार र स्तरोन्नति गरिनेछ। १.५ गाउँपालिका भित्रका मुख्य सडकहरुमा कालोपत्रे तथा स्तरोन्नति गर्ने कार्यलाई तिव्रताका साथ सञ्चालन गरी निरन्तरता दिइनेछ। १.६ सडक तथा सार्वजनिक स्थानमा निर्माण सामाग्री तथा अवरोध पुऱ्याउने खालका अन्य सामाग्रीहरु राख्नेलाई कानून अनुसार कारवाही गरी आवागमनलाई सहज बनाइनेछ। १.७ बसपार्क तथा बिसौनी, सवारी साधन पार्किङ्गस्थल, सवारी साधन सेवा केन्द्र समेत सवारी साधन व्यवस्थापनको लागि उपयुक्त स्थानमा पूर्वाधार निर्माण र व्यवस्थापन गरिनेछ।
२. सडक अधिकार क्षेत्र र मापदण्ड तयार गर्ने।	२.१ यातायात गुरुयोजना अनुसार सडकको मापदण्ड, नामाकरण, रेखाङ्कन र प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। २.२ यातायात गुरुयोजनाको नियमित रुपमा अद्यावधिक गरी सोको प्राथमिकता अनुसार सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति गरिनेछ। २.४ प्रहरी प्रशासन, टोल विकास संस्थाहरु र नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गरी सडक अधिकार क्षेत्रको अतिक्रमण हटाइनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	२.५ सडक मापदण्ड लागू हुनु भन्दा अघि बनेका र रहेका संरचनाहरु हटाउन सरोकारवालासँग परामर्श र वैकल्पिक व्यवस्था गरी संरचना हटाइनेछ। २.६ परम्परागत रुपमा रहेका सडक, बाटो तथा गल्लीहरुको अतिक्रमण हटाउन विशेष पहल गरिनेछ र सडक अधिकार क्षेत्रको संरक्षणको लागि निगरानी र सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। २.७ गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको मूल तथा सहायक सडकहरुको दायाबायाँ दुबै तर्फ वृक्षारोपण गरी सडक संरक्षण र सुन्दरतामा अभिवृद्धि गरिनेछ। २.८ सूचना प्रविधिको प्रयोग बढेसँगै गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई प्रविधिमैत्री बनाउन प्रमु भौतिक संरचनाहरुको डिजिटल नक्शांकनको कार्य प्रारम्भ गरिनेछ। गाउँपालिका क्षेत्रभित्रको सडकलाई जिआईएस (भौगोलिक सूचना प्रणाली) आधारित गरी नामाकरण, साँकेतीकरण तथा अभिलेखीकरण गरिनेछ। २.९ गाउँपालिका तथा वडाको केन्द्र एवम् एक भन्दा बढी वडाहरु जोड्ने रणनीतिक सडकहरुलाई प्राथमिकीकरण गरी सहायक संरचना समेत चरणबद्ध रुपमा ग्राभेल, कालोपत्रे र ढलान गरिनेछ। २.१० सडकको कारणले हुने भूक्षयलाई कम गर्न वायोइन्जिनियरीङ प्रविधिलाई जोड दिईने छ।
३. कृषि, उद्योग र पर्यटन तथा सामाजिक सेवा प्रवाहलाई सहज र सुलभ हुने गरी गुणस्तरीय र वातावरण मैत्री र उत्थानशिल पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने।	३.१ गाउँपालिकाका रणनीतिक सडकहरुको प्राथमिकता अनुसार क्रमशः ग्राभेल, सोलिङ र पिच/ढलान गर्दै स्तरोन्नति गर्दै लगिनेछ। ३.२ सडक सञ्जाल निर्माण गर्दा कृषि, पर्यटन तथा उद्योग व्यवसायको समेत प्रवर्द्धन हुने गरी निर्माण गरिनेछ। ३.३ वातावरणीय अध्ययन पश्चात विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरेर मात्र सडक निर्माण र स्तरोन्नति गरिनेछ। ३.४ सडक विकास र स्तरोन्नतिसँग कृषि, पशु विकास, उद्योग व्यवसाय विकासका प्याकेज कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ३.५ सडकको वर्गीकरण, नामाकरण र मापदण्ड अनुसार चौडा गरी नाला, सडक पेटी, पुल तथा कल्भर्ट लगायतका सडकको सहायक संरचना समेत सडकको स्तरोन्नति गरिनेछ। ३.६ स्थानीय श्रोतसाधन, सीपको प्रयोगबाट संचालन हुने आयोजना र स्थानीय जनतालाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने आयोजना र उपभोक्ताको लागत साझेदारी हुने योजनालाई प्रार्थमिकता दिइनेछ। ३.७ सडक सञ्जाल निर्माण गर्दा यातायातलाई आर्थिक प्रणालीसँग आवद्ध गरी पुर्वाधार र आर्थिक विकासलाई सँगसँगै लैजानका लागि कृषि उत्पादन र बजारीकरणलाई प्राथमिकतामा राखी सडकको विकास र विस्तार गर्दे लगिनेछ।
उद्देश्य ३ : विद्युत र स्वच्छ उर्जाको उपलब्धता, गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि गर्नु,	
१. विद्युत लाइन तथा क्षमता वृद्धि गर्ने।	१.१ विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय र लागत साझेदारीमा विद्युत लाईनको क्षमता विस्तार, जिर्ण पोल र तार मर्मत गरिनेछ। १.२ खुलातार प्रणालीलाई केबल प्रणालीमा रुपान्तरणको लागि सम्बन्धित निकायसँग पैरवी र साझेदारी गरिनेछ। १.३ वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था, विद्यालयहरुमा पावर व्याकअप, इन्टरनेट र इन्ट्रानेटको व्यवस्था गरिनेछ। १.४ ओभर ग्राउण विद्युत लाईनलाई अण्डरग्राउण्ड प्रणालीमा रुपान्तरण गर्न विद्युत प्राधिकरण र नेपाल सरकारसँग पैरवी गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	१.५ नेपाल विद्युत प्राविधिकरणसँग समन्वय र साझेदारी गरी विद्युत क्षमता (Voltage) कम भएको कारण विद्युत अवराधन हुने स्थानहरुमा विद्युतको क्षमता विस्तार गरिनेछ।
२. नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको विस्तार र प्रवर्द्धन गरी स्वच्छ उर्जाको पहुँच र उपयोग वृद्धि गर्ने।	२.१ वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड र योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन र नियमनको व्यवस्था गरी स्वच्छ उर्जामा पहुँच वृद्धि गरिनेछ। २.२ दाउरा र जैविक उर्जाको प्रयोगलाई कम गर्दै लैजान वायोग्यास, सुधारिएको चुलो, बायो ब्रिकेट, विद्युत चुल्हो, सोलारको प्रवर्द्धन एवं विस्तार गरिनेछ। २.३ गरिब तथा विपन्न वर्गसम्म नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको सुलभ पहुँच पुऱ्याउन प्रवर्द्धनात्मक र प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। २.४ नविकरणीय उर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिई प्रवर्द्धन गरिनेछ।
उद्देश्य ४: सूचना, सञ्चार तथा विद्युतीय सुशासनको पहुँच र उपभोगमा वृद्धि गर्नु	
१. विद्युतीय सुशासनको प्रवर्द्धन गर्ने।	१.१ गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई सहज बनाउन विद्युतीय खरिद प्रणाली लगायत सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सुशासन लागू गरिनेछ। १.२ गाउँपालिकामा सूचना केन्द्र स्थापना गरी सूचना प्रविधिमैत्री बनाइने तथा एकीकृत रुपमा स्थानीय तथ्याङ्कको व्यवस्थापन गरिनेछ। १.३ प्रत्येक वडा कार्यालयमा सूचना केन्द्र स्थापना गरी सूचना संकलन, विश्लेषण संस्थागत गरी सूचना प्रवाहलाई व्यवस्थित गरिनेछ। १.४ गाउँपालिकाबाट संचालति सबै आयोजनाहरुमा सार्वजनिक सुनुवाई अनिवार्य गरिनेछ र प्रत्येक वडामा गाउँपालिका स्तरीय चौमासिक सार्वजनिक सुनुवाईको नियमित गरिनेछ। १.५ उपभोक्ता समिति मार्फत संचालन गरिने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी र गुणस्तरीय बनाई पारदर्शिता र जवाफदेही बढाउन उपभोक्ता समितिहरुलाई तालिम प्रदान गरिनेछ। साथै आयोजना तथा कार्यक्रम सम्झौता, अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण र प्रगति प्रतिवेदनलाई लगायतका कार्यहरुलाई अनलाईन योजना सफ्टवेयर प्रणाली माध्यमबाट थप प्रभावकारी बनाइने छ।
२. गाउँबासीमा स्वास्थ्य, शिक्षा, सुरक्षा, रोजगारी, प्रकोप लगायतका विषयमा पहुँच अभिबृद्धि गर्न स्थानीय सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गर्ने ।	२.१ गाउँ कार्यपालिका, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालयमा उपलब्ध इन्टरनेटको क्षमता वृद्धि गरी सेवाको विस्तार तथा गुणस्तरमा सुधार गरिनेछ। २.३ सबै विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा इन्टरनेट सुविधा जडान गर्ने र सूचना प्रविधिमा आधारित भई पठनपाठन र स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ। २.३ कार्यपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था मुख्य बजारमा सिसिटिभी क्यामेरा जडान गरिनेछ। २.४ ल्याण्डलाइन टेलिफोन र अप्टिकल फाइबर प्रविधिको इन्टरनेट विस्तार सञ्चालन र विस्तार गर्न नेपाल टेलीकम र अन्य सेवा प्रदायक संस्थासँग छलफल, समन्वय र पैरवी गरिनेछ। २.५ टेलिफोन टावरको संख्या र क्षमता वृद्धि गर्न टेलिकम सेवा प्रदायकसँग समन्वय र पैरवी गरिनेछ। २.६ स्थानीय संचार माध्ययसँग समन्वय गरेर स्वास्थ्य, शिक्षा, सरसफाई, कृषि, उद्यम विकास र विपद व्यवस्थापन लगायतका विषय क्षेत्रमा जनउपयोगी सूचना सम्प्रेषण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।
३. सूचना तथा सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधि बनाउने ।	३.१ राजस्व, प्रशासन, योजना, पूर्वाधार, खरिद व्यवस्थापन तथा स्थानीय तथ्याङ्क सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तयार गरी सूचना

रणनीति	कार्यनीति
	प्रविधिमा आधारित भई सेवा प्रवाह र विकास कार्य सञ्चालनको व्यवस्था गरिनेछ। ३.२ मोबाइल एप्स्, एफएम रेडियो, पत्रपत्रिका र वेवसाइटको माध्यमबाट सम्पादित योजना, कार्यक्रम, गतिविधि हासिल उपलब्धि प्रकाशन र प्रसारणको लागि सूचना र संचार प्रविधिको अधितकम उपयोग गरिनेछ। ३.३ गाउँपालिकाको मुखपत्रको रुपमा **थाक्रे विकास बुलेटिन** त्रैमासिक प्रकाशनको व्यवस्था गरिनेछ। ३.४ पदाधिकारी र सेवाग्राही रेडियो, टिभी र सामाजिक सञ्जाल माध्यमबाट संवाद कार्यक्रम नियमित रुपमा सञ्चालन गरिनेछ। ३.५ स्थानीय नीति, कानून, नियम र कार्यविधि, निर्णय, विकास कार्य सञ्चालन, उपलब्धी, सफल अभ्यासबारे पत्रकार संवाद, पत्रपत्रिका, रेडियो र टिभिमा नियमित प्रकाशन र प्रसारणको व्यवस्था गरिनेछ। ३.६ सामाजिक सञ्जालको प्रयोगलाई समाज अनुकुल र रचनात्मक बनाउन पहल र प्रयास गरिनेछ। ३.७ कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयलाई प्रविधिमैत्री बनाउन र गाउँपालिकाको निश्चित क्षेत्रलाई फ्रि वाईफाई जोन (free wifi zone) बनाउन आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ। कार्यपालिका र वरपरका क्षेत्र, सबै माध्यमिक विद्यालय, वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थामा CCTV जडान गरी सेवाप्रवाहलाई पारदर्शी र व्यवस्थित गरिनेछ। १.८ पुर्वाधार सम्बन्धी चेकलिष्टहरु तयार गरी तथा प्रविधिमैत्री अनुगमन एप्लिकेसन/औजार जस्तै SOLSTIC/MIMS प्रयोग मार्फत अनुगमन कार्यलाई अझ बढि प्रभावकारी र पारदर्शी बनाइनेछ।

७.७ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि

७.७.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता अनुसार सञ्चालन गरिने पूर्वाधार विकास क्षेत्रको प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत तथा आयोजना/कार्यक्रमगत विवरण **अनुसूची १०** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १०: पूर्वाधार विकासका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
उद्देश्य १: आवास, बस्ती र शहरी विकास									**१६७१०००**	
१.१ एकीकृत वस्ती तथा सहरी विकास आयोजना (थाक्रे गौरवको आयोजना)	संख्या	०	२	८००००	१०००००	१०००००	२२००००	२४००००	७४००००	६०००००
१.२ स्थानीय बसपार्क तथा पार्किङ स्थल निर्माण र सञ्चालन	संख्या	०	४	६०००	७०००	८००००	९०००	१००००	११२०००	१००००
१.३ फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र (Landfill) निर्माण र सञ्चालन	स्थान	०	१	४०००	५०००	६०००	७०००	८०००	३००००	३००००
१.४ विषयगत सेवा सहितको कार्यपालिका कार्यालय प्रशासकीय भवन	स्थान	०	१	१४०००	१५०००	१६०००	१७००००	१८०००	२३३०००	८००००
१.५ विषयगत सेवा सहितको वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	५	६	१६०००	१७०००	१८०००	१९०००	२००००	९००००	१५०००
१.६ आधारभूत पूर्वाधार सहित बजार विकास र व्यवस्थापन	संख्या	०	६	२००००	२२०००	२४०००	२६०००	२८०००	१२००००	२००००
१.७ भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण प्रविधि, सामाग्री, गुणस्तर क्षमता विकास तालिम तथा सचेतना कार्यक्रम	पटक	०	५	८००	१०००	१२००	१४००	१६००	६०००	१०००
१.८ असुरक्षित बस्तीहरुको संरक्षणको लागि रिटेनिङ बाल, ग्याविन वाल तथा बाँध निर्माण	मिटर	०	१५००	४०००	५०००	६०००	७०००	८०००	३००००	२०
१.९ ग्रीन पार्क, उद्यान र पिकनिक स्थल निर्माण	स्थान	०	३	१४०००	१५०००	१६०००	१७०००	१८०००	८००००	१००००
१.१० सामुदायिक भवन निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	३०	३८	१४०००	१५०००	१६०००	१७०००	१८०००	८००००	१००००
१.११ ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र तथा मानव सेवा घर निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	२	५	८०००	१००००	१२०००	१४०००	१६०००	६००००	१००००
१.१२ किरियापुत्री भवन, मठमन्दिर, पाटी पौवा निर्माण, मर्मत संभार र संरक्षण	संख्या	०	३०	१६०००	१७०००	१८०००	१९०००	२००००	९००००	३०००
उद्देश्य २ : सडक, पुल र यातायात									**१६४५०००**	
२.१ पक्की सडक निर्माण (४० कि.मि. थप गर्ने) (थाक्रे गौरवको आयोजना)	कि.मि	३८.५	७८	१२००००	१४००००	१६००००	१९००००	२१००००	८२००००	२५०००
२.२ संरचना समेत ग्राभेल १०० कि.मि. थप गर्ने)	कि.मि.	५०	१५०	११००००	१२००००	१३००००	१४००००	१५००००	६५००००	६५००
२.३ सडक पक्की पूल निर्माण (५ वटा)	संख्या	१	५	२००००	२२०००	२४०००	२६०००	३३०००	१२५०००	२५०००

प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
२.४ कल्भर्ट निर्माण	संख्या	१५	३५	६०००	७०००	८०००	९०००	१००००	४००००	२०००
२.५ झोलुङ्गे पुल	स्थान	१६	१८	१६००	१८००	२०००	२२००	२४००	१००००	५०००
उद्देश्य ३: विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा									**११६८००**	
३.१ सडक वत्ती जडान र विस्तार	संख्या	०	४००	६०००	८०००	१००००	१२०००	१४०००	५००००	१२०
३.२ जिर्ण र काठे विद्युत पोल प्रतिस्थापन कार्यक्रम	संख्या	०	२०००	४०००	५०००	६०००	७०००	८०००	३००००	१५
३.३ लघु तथा सोलार विद्युत उत्पादन	कि.वा.	०	२०	२०००	४०००	४०००	०	०	१००००	१००००
३.४ सोलार, वायोग्यास र सुधारिएको चुल्हो लगायत वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन	पटक	०	५	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	२००००
३.५ पावर व्याकअप प्रणाली जडान र मर्मत संभार	संख्या	१८	६८	१०००	१२००	१४००	१६००	१६००	६८००	१००
उद्देश्य ४: सूचना तथा संचार प्रविधि									**२०६४०**	
४.१ इन्टरनेट क्षमता विस्तार	पटक	१८	६८	४००	४०४	४०८	४१२	४१६	२०४०	३०
४.२ सेवा प्रवाह सम्बन्धी सफ्टवेयर प्रणाली सञ्चालन	पटक	६	१०	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	५००
४.३ थाक्रे विकास बुलेटिन प्रकाशन र प्रसारण	चौमासिक	०	१५	१०००	११००	१२००	१३००	१४००	६०००	४००
४.४ सिसिटिभि, डिजिटल स्प्ले वोर्ड, नेटवर्किङ, विद्युतीय हाजिरी, अडियो नोटिस वोर्ड स्थापना	संस्था	१८	६८	१०००	१२००	१४००	१६००	१६००	६८००	१००
४.५ स्थानीय मिडिया परिचालन कार्यक्रम	पटक	५	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	४००
४.६ जनप्रतिनिधि सेवाग्राही अन्तरसम्बाद कार्यक्रम	पटक	०	६०	३००	३३०	३६०	३९०	४२०	१८००	३०
पूर्वाधार क्षेत्र जम्मा									**३४५३४४०**	

***सडक कालोपत्रे तथा ढलान गर्ने र स्तरोन्नति गर्ने सडकका विवरण**

- महादेववेशी, सिम अर्मखु निगाले मोहरिया सडक (१५ कि.मि.) (थाक्रे गौरवका आयोजना)
- महादेववेशी धैर्यनी रातमाटे काम्राङछाप चल्ती आग्रा सडक (१६ कि.मि.) वडा नं. ६, ४ र केन्द्र जोड्ने (थाक्रे गौरवको आयोजना)
- धार्के आचार्यपोखरी कोल्पुखोला नुवाकोट सडक (१० कि.मि.) वडा नं. ९ र वेलकोटगढी जोड्ने (थाक्रे गौरवका आयोजना)
- आठकिला चिउरीपाटी सडक (१० कि.मि.)
- चारकिला, अमले महांकाल सिम्पानी ससीराङ काउले सडक (९ कि.मि.) वडा नं. ८
- महादेववेशी कृष्णभञ्ज्याङ हल्थुम गोगनपानी सडक (८ कि.मि) वडा नं. ११ र हाइवे जोड्ने
- सिम्ले कटहरे लिलाकाली पानीढुङ्गा सडक (११ कि.मि.) वडा नं. २ र हाइवे जोड्ने सडक
- ढाडे एकले कुचुली भञ्ज्याङ भूमिचुली सडक (१० कि.मि.) वडा नं. १ र हाइवे जोड्ने
- सातकिला खनायोखर्क सातघुम्ती सडक (८ कि.मि.)
- दामेचौर डुम्रेभञ्ज्याङ, वाहुनथान देवालीछाप र छरछरे सडक (८ कि.मि.)
- दामेचौर पोखरी चौर सलामपुर पर्यटन सडक (७ कि.मि.)
- महादेववेशी सेतीदेबी हाप्सेचौर सलामपुर सडक (९ कि.मि.)

७.७.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तभ्म, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची ११*** मा प्रस्तुत गरिएको छ :

७.७.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा तालिका

गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा योजनावद्ध र भौतिक पूर्वाधारयुक्त सुरक्षित तथा व्यवस्थित वस्ती विकास भएको हुनेछ । योजना अवधिमा कम्तिमा तीन वटा बजार केन्द्रहरु आधारभूत पूर्वाधार समेत व्यवस्थित रुपमा नमूनाको रुपमा विकास गरिएका हुनेछन् । वडाका प्रमुख वस्तीहरुमा एक पोखरी, एक मनोरञ्जन पार्क तथा उद्यान र एक खुल्ला स्थानको व्यवस्थापन हुनेछ । गाउँपालिका ८० प्रतिशत घरपरिवार भूकम्प प्रतिरोधि आवासमा बसोबास गरेका हुनेछन् ।

गाउँपालिकाको सबै वडा केन्द्रहरु बाह्रै महिना यातायात सुचारु हुने सडक सञ्जालमा जोडिएका हुनेछन् । कालोपत्रे वा पक्की सडक सञ्जालमा पहूँच भएका जनसंख्या ४० प्रतिशत पुगेको हुनेछ । गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने हरेक घरपरिवार ६० मिनेट सयममा गाउँपालिका केन्द्र र ३० मिनेट समयमा बडा केन्द्रमा पुग्न सक्नेछन् । हरेक स्वास्थ्य संस्थामा यातायात सुविधा पुगेको हुनेछ । गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने ३० प्रतिशत घरपरिवारसँग यातायातको आफ्नै कुनै साधन उपलब्ध रहेको हुनेछ ।

योजना अवधिमा गाउँपालिकाको ६० प्रतिशत घरपरिवारले विद्युत, सुधारिएको चुल्हो, वायोग्यास लगायत सुधारिएको र स्वच्छ उर्जामा पहुँच पुगेको हुनेछ । यसैगरी टिभि, कम्प्युटर, इन्टरनेट र इमेल लगायत सुचना प्रविधिमा ८० प्रतिशत जनसंख्याको पहुँच पुगको हुनेछ। पूर्वाधार विकास क्षेत्रको नतिजा खाका देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। पूर्वाधार विकास क्षेत्रको नतिजा खाका **अनुसूची १२** मा प्रस्तुत गरिएकोछ।

परिच्छेद आठ

वन तथा वातावरण व्यवस्थापन योजना

८.१ पृष्ठभूमि

वन एवम् वातावरण प्रदूषणजन्य समस्याहरू विश्वका साझा र जटिल समस्याका रुपमा स्थापित भइसकेको तथा नेपालको संविधानको अनुसूची ८ ले विपद् व्यवस्थापन तथा जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जैविक विविधतालाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूचीमा राखेको सन्दर्भमा प्रभावकारी वन, वातावरण व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नु समयको माग भएको छ । संविधानले प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन र उपयोगसम्बन्धी नीति अन्तर्गत जनसाधरणमा वातावरणीय स्वच्छता सम्बन्धी चेतना बढाई औद्योगिक तथा भौतिक विकासबाट वातावरणमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै वन, वन्यजन्तु, पंक्षी, वनस्पती तथा जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्धन र दिगो उपयोग गर्ने व्यवस्था गरेको छ । संविधानको भाग ३ धारा ३० ले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हक प्रदान गरेको छ । यसैगरी संविधानले वातावरणीय सन्तुलनका लागि आवश्यक पर्ने भू-भागमा वन क्षेत्र कायम गर्ने र प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापनाको व्यवस्था समेत सुनिश्चित गरेको छ । उपरोक्त संवैधानिक व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न संघीय सरकारबाट राष्ट्रिय वन नीति २०७५, राष्ट्रिय वातावरण नीति, राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६, वन ऐन २०७६ तथा वातावरण संरक्षण ऐन २०७६, वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ लगायतका नीति, ऐन र नियम जारी भएका छन् ।

उपर्युक्त संवैधानिक तथा नीतिगत कार्यसूचीलाई मध्यनजगर गर्दै यस योजनामा रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रमहरू समुदायमा आधारित संस्था र समूहको संस्थागत क्षमता विकास एवम् प्रदेश र संघीय सरकारका सम्बन्धित निकायसँग समन्वय र सहकार्यमा संचालन गर्ने गरी तर्जुमा र प्रस्तावित गरिएका छन् । संघ र प्रदेशका नीतिगत व्यवस्था एवम् दिगो विकासका लक्ष्यजस्ता अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्य तथा प्रतिवद्धतासमेत हासिल गर्न स्थानीय तहहरूको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहने हुँदा वन, वातावरण, भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिसहित क्षेत्रगत मार्गचित्र स्पष्ट गर्न यो योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

पूर्ण रुपमा पहाडी भूगोल रहेको यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रमध्येमा वन क्षेत्रले ४९.१ प्रतिशत भूमि ओगटेको छ । गाउँपालिकाको मध्य भागबाट दुईवटा राष्ट्रिय राजमार्गहरू (पृथ्वी राजमार्ग र त्रिभुवन राजपथ) अघि बढेका हुँदा यी राजमार्गका आसपासमा शहरीकरण भइरहेको छ । बाँकी भागहरूमा प्रायसः कच्ची सडकको पहुँच, छरिएका बस्ती, खेती गरिएका जमिन र वनजंगल, त्रिशुली नदीको जलाधार क्षेत्रमा पर्ने भएकाले यसमा मिल्न आउने विभिन्न खोला खोल्साहरू यस गाउँपालिकाको आधारभूत विशेषता हुन् । शहरीकरण भइरहेको क्षेत्रमा समयमै फोहोरमैला व्यवस्थापनका उचित उपायहरू अपनाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ भने विभिन्न कारणले भइरहेको भूक्षय नियन्त्रणका लागि जलाधार संरक्षण एवम् भिरालो क्षेत्रको स्थिरिकरण जरुरी छ । यिनै मुख्य विषयवस्तुका परिप्रेक्ष्यमा यस योजनामा वन, जैविक विविधता, फोहोरमैला नियन्त्रण, वातावरण संरक्षण, भूसंरक्षण, जलवायु परिर्वतन अनुकूलनका विषय क्षेत्रसँग सम्बन्धित संभावना, अवसर, समस्या तथा चुनौती सहित विद्यमान अवस्था, विषय क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति एवम् रणनीतिक महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समेत संलग्न गरी तर्जुमा गरिएको छ ।

८.२ वर्तमान अवस्था

८.२.१ वन, हरियाली तथा जैविक विविधता

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

गाउँपालिकाको कुल भूमिमध्ये ४९.१ प्रतिशत भूमिमा वन क्षेत्र रहेको छ । करिब आधी भूगोल वन क्षेत्रले ओगट्नु वन तथा वातावरणको क्षेत्रमा यस गाउँपालिकाको एउटा सबल पक्ष हो, यद्यपि वनको गुणस्तर एवम् दीगो व्यवस्थापनका दृष्टिकोणले भने उल्लेख्य रुपमा काम गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । यस गाउँपालिकामा कुल १८२१ हेक्टर जमिनमा ५६ वटा सामुदायिक वन गठन भई कार्यान्वयनको अवस्थामा रहेका छन् र यी सामुदायिक वनमा ६७४७ घरपरिवार संलग्न भएका छन् । सामुदायिक वनको संख्या उल्लेख्य भए पनि केवलपुर, ठहर गैराखोप, ढाडखोरियालगायतका करिब १० वटा वनमा मात्र काठको मात्र सन्तोषजनक रहेको छ । यहाँ २९.२९ हेक्टरमा १० वटा कबुलियती वन पनि रहेका छन् ।

ग्याँस चुल्हो तथा बायोग्याँसको प्रयोगले वनमाथिको चाप घटेको छ । वन क्षेत्रमा चोरी निकासीका घटनाहरू खास पाइँदैनन् भने वन अतिक्रमणको पनि उल्लेख्य समस्या पाइँदैन । वन क्षेत्रका अन्य सवल पक्षहरूमा वन क्षेत्रको पुनरुत्पादन राम्रो हुनु हो ।

गाउँपालिकाका वन क्षेत्रमा बोझो, सिउँडी, घ्युकुमारी, तुलसी, जिम्बु, बाबरी, भृंगराज, रिट्ठा, टिमुर, गुँरास, हर्रो, बर्रो, चिराईतो चुत्रो अमला, रुदिलो, तितेपातीजस्ता जडीबुटीहरू पाइन्छन् । वन र जलाधार क्षेत्रको यस सबल पक्षलाई उपयोग गर्दै आयआर्जन तथा जीविकोपार्जनका अवसरहरू वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । जैविक विविधताको दृष्टिकोणले समेत यो गाउँपालिका समृद्ध रहेको छ । यहाँ कस्तुरी मृग, चितुवा, स्याल, भालु, सालकलगायतका कम्तीमा एक दर्जनभन्दा बढी प्रजातिका स्तनधारीलगायत सर्प, गोहोरो, छेपरो जस्ता घस्रने वन्यजन्तु र ढुकुर, वन कुखुरा, मयुर, डाँफे, कालिज, मुना, तित्रा, जुरेली, लगायतका पक्षीहरू पाइन्छन् ।

गाउँपालिकाले वन संरक्षण, व्यवस्थापन, दिगो उपभोग र स्वच्छ वातावरणका लागि समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्ने; गैरकाष्ठ वन पैदावार, जडीबुटीलगायत अन्य वनस्पतिको अध्ययन, अनुसन्धान, संरक्षण, खेती तथा उत्पादन वृद्धि र प्रशोधन केन्द्रहरू स्थापना गरी वनमा आधारित उद्यमलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति लिएको छ।

ख) समस्या, चुनौती

गाउँपालिकाको ठूलो हिस्सा वन क्षेत्रले ओगटेको भए पनि वन स्रोतलाई दीगो रुपमा स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनसँग जोड्न सकिएको छैन। वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको अभावमा धेरै पुराना भई नकारात्मक वृद्धिको अवस्थामा पुगेका, खोक्रा/धोद्रा, रोग लागेका, लडेकाजस्ता वृक्षहरूको सदुयोग गर्ने र तिनको ठाउँमा स्वस्थ नयाँ बिरुवाहरू हुर्काउने काम हुन नसक्दा एकातिर वनको गुणस्तर खस्किरहेको छ भने अर्कातिर स्थानीय समुदाय र सरकारले त्यसबाट उचित लाभ लिन सकेको छैन। बेलाबखत देखिने वन अतिक्रमण, चोरी शिकारी तथा हरेक वर्षजसो हुने वन डढेलोलाई नियन्त्रण गर्न सकिएको छैन। सिमल, चाँप, अमला जस्ता वनस्पतिहरू लोपोन्मुख अवस्थामा पुगेका छन् । पूर्ण संरक्षित र गुणस्तरीय वन क्षेत्र कायम गर्नु तथा वन क्षेत्रलाई आयआर्जनसँग आबद्ध गर्नु यस क्षेत्रको मुख्य चुनौतीका रुपमा रहेको छ ।

८.२.२ भू–संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

सिंगो गाउँपालिकामा मूलतः त्रिशुली नदीको जलाधार क्षेत्रअन्तर्गत रहेको छ । त्रिशुली नदीभन्दा उत्तर-पश्चिमतर्फको जलाधार क्षेत्रमा कल्लेरी इलाका रहेको छ । त्रिशुली नदीको उत्तरपूर्वमा गोगनपानी क्षेत्र, दक्षिणमा बैरेनी क्षेत्र रहेको छ । त्रिशुली नदीको यस जलाधार क्षेत्रअन्तर्गत महेश खोला, झार्लाङ खोला, खेस्टे खोला, सुगुरे खोला, फेदी खोला, आग्रा खोला, जिमु खोला, सोप्याङ खोलालगायत करिब दुई दर्जन साना ठूला खोलाहरूको उपजलाधार क्षेत्रहरू रहेका छन् । त्रिशुली नदीका अतिरिक्त यहाँ आग्रा, लिती र कोल्पु खोलामा वर्षैभरि पानीको स्रोत उपलब्ध हुने गरेको छ । गाउँपालिकाभरिमा सिम्पानी मुहान (थाक्रे-११), केउरिनी धारा, सल्ले खोला, सागिने मुहान (थाक्रे-११), ठाडो खोला खानेपानी लगायतका १०० भन्दा बढी पानी मुहान भएका खोलाहरू रहेका छन् । पहिरो नियन्त्रणका लागि गाउँपालिकाले हरेक वर्ष विभिन्न किसिमका क्रियाकलापहरू गर्दै आएको छ ।

ख) समस्या, चुनौती

यस गाउँपालिकामा भएका करिब दुई दर्जन खोलाखोल्सामध्ये खासगरी महेश खोला, आग्रा खोला, सोप्याङ खोला, गणेश खोला, सती खोला, धोवीहरूले वर्षेनीजसो बाढी र कटान निम्त्याउने गरेका छन् । जलाधार क्षेत्रहरूको सर्भेक्षण/पहिचान गरी सो संवेदनशील जलाधार क्षेत्रहरूमा प्राथमिकताका साथ जलाधार संरक्षण कार्यक्रम लागू हुन सकेको छैन । सल्ले, आदमारा, गैरीखर्क, थकम, काम्राङलगायत एक दर्जनभन्दा बढी स्थानहरूमा पहिरोको कारण भूक्षय भइरहेको छ । साथै हरेक वर्ष नयाँ पहिरोहरू पनि थपिइरहेका छन् । ढुंगा उत्खनन्का क्रममा पनि पहिरो गएको छ । अनियन्त्रित रुपमा रासायनिक मलको प्रयोग हुँदै आएका कारण जमिनको उत्पादन उत्पादकत्व निरन्तर घट्दो अवस्थामा रहेको छ । जैविक प्रविधिको प्रयोग एवम् एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन गरी भूमिको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउनुपर्ने खाँचो रहेको छ । साना सडक निर्माणका क्रममा पनि भूक्षय निम्तिने गरेको तर गाउँपालिकाले एक करोडसम्मको सडकमा वातावरणीय परीक्षण गर्ने गरेको पाइँदैन ।

८.२.३ फोहोर मैला व्यवस्थापन तथा वातावरणीय स्वच्छता

क) विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

यो गाउँपालिकासहित सिंगो जिल्लामा हरेक घरमा चर्पी निर्माण र प्रयोगको अभियानसहित खुला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा भएकाले यहाँको खुला फोहोरमैला व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण टेवा पुगेको छ। यसले गाउँपालिकाको वातावरणीय स्वच्छतालाई उल्लेखनीय रुपमा वृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ । गाउँपालिकाले बजार क्षेत्रमा कर्मचारी राखेर धुलो सफा गर्ने, पानी हाल्ने काम गरिरहेकाले यसले पनि स्वच्छता वृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ । गाउँटोल सामान्यतया स्वच्छ रहेका छन् । गाउँटोललगायत बजार क्षेत्रमा दैनिक रुपमा निष्कासन हुने प्लाष्टिकजन्य फोहोरको पुनःचक्रीय प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

खासगरी राजमार्ग आसपासका बजार क्षेत्रमा जनसांख्यिक चाप र शहरीकरण बढ्दै गएको हुँदा अन्य ठोस फोहोर, फोहोर पानीको संकलन, प्रशोधनको दीर्घकालीन व्यवस्थापनलाई तत्काल अघि बढाउनुपर्ने खाँचो रहेको छ । गाउँपालिकाले फोहोरमैलाको संकलन, वर्गीकरण, प्रशोधनलगायत फोहोरमैलाको दीगो व्यवस्थापनको पद्धति स्थापना गर्न सकेको छैन । विगत केही दशकयता वनजंगल तथा हरियालीयुक्त क्षेत्रमा उल्लेख्य रुपमा वृद्धि भएकाले यसले वातावरणीय स्वच्छताको अवस्थामा सुधार गर्न सहयोग पुऱ्याइरहेको छ । जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका लागि केही प्रयासहरू भएका भए पनि उल्लेख्य उपलब्धी भइसकेको छैन ।

ख) समस्या, चुनौती

सिंगो गाउँपालिका क्षेत्र खुला दिशामुक्त रहेको भएपनि पूर्ण सरसफाइतर्फ अघि बढ्न नसक्दा स्वच्छता र सरसफाइको स्थिति हासिल गर्नेतर्फको यात्रा अधुरो रहेको छ। साथै गाउँक्षेत्रमा प्लाष्टिकजन्य फोहोर र बजार क्षेत्रमा अन्य ठोस फोहोर र फोहोर पानीको दीगो एवम् वैज्ञानिक व्यवस्थापन हुन सकेको छैन। स्वास्थ्य संस्थालगायत विभिन्न क्षेत्रहरूबाट निष्काशन हुने ठोस फोहोरमैला जलाइने प्रचलन रोकी पुनःप्रशोधन तथा प्रशोधनका कामहरू अघि बढाउन सकिएको छैन। सडक तथा यातायात क्षेत्र, प्लाष्टिक जलाउने, दाउरा बाल्ने, खानी, इँटा भट्टा आदि क्षेत्रबाट उत्सर्जित धुलो धुवाँबाट वायु प्रदूषण भइरहेको छ। ल्याण्डफिल साइटका लागि जग्गा उपलब्ध हुन नसक्दा ल्याण्डफिल साइट निर्माणको काम अघि बढ्न सकेको छैन। रासायनिक मल तथा कीटनाशक विषादीको प्रयोगका कारण माटोको गुणस्तरमा निरन्तर ह्रास आइरहेको छ। जलवायु विषमताका कारण खाद्यान्न उत्पादन निरन्तर प्रभावित हुने गरेको सन्दर्भमा नागरिक र संस्थाहरूको जलवायु अनुकूलन क्षमता विस्तार गरी उत्थानशीलता हासिल गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ।

८.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

यस गाउँपालिकाको वन, जैविक विविधता र वातावरण लगायत उपलब्ध पूर्वाधार विकास सम्बन्धी अधिकार क्षेत्रको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

८.३.१ सोच

- सुन्दर एवम् सन्तुलित पर्यावरण कायम गरी हरित वृद्धि प्रवर्द्धन गर्ने

८.३.२ लक्ष्य

- वनको दीगो व्यवस्थापन, गुणस्तर अभिवृद्धि र जैविक विविधता संरक्षण गर्ने
- दीगो फोहोरमैला व्यवस्थापन एवम् पूर्ण सरसफाइको अवस्था हासिल गर्ने

८.३.३ उद्देश्य

- वन क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने
- जैविक विविधता एवम् वातावरणको संरक्षण/प्रवर्द्धन गर्ने
- जलाधार क्षेत्रको समुचित व्यवस्थापन तथा भूसंरक्षण र भिरालो जमिनको स्थिरता कायम गर्ने
- प्रदूषण नियन्त्रण एवम् फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने
- स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्ने

८.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई योजनाको समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा प्रतिफल हासिल गर्न देहायअनुसारका रणनीति गर्ने तथा कार्यनीति अबलम्बन गरी वन, वातावरण, भूसंरक्षण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछ :

तालिका ११: वन तथा वातावरण क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : वन क्षेत्रको उत्पादन, उत्पादकत्व र पुनरुत्पादनमा वृद्धि गर्ने	
वन संरक्षण र व्यवस्थापन सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा प्रदेश नीति/कार्यक्रम कार्यान्वयनमा	• संघ तथा प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकाय र वन उपभोक्ता समितिहरूसँग समन्वय र सहकार्यमार्फत् वन क्षेत्रको दीगो/वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा सहजीकरण गरी वन क्षेत्रको कार्बन सञ्चिती वृद्धिका साथै स्थानीय जीविकोपार्जनको दीगो स्रोतको रुपमा स्थापित गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
सहकार्य/ सहजीकरण गरी वन व्यवस्थापनमा कार्यकुशलता अभिवृद्धि गर्ने	• गाउँपालिकाले सञ्चालन गरिरहेको "एक मुख तीन रुख" कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिई वृक्षारोपणको कार्यक्रममा घरधुरीस्तरको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ। • वन संरक्षण, व्यवस्थापन, दिगो उपभोग र स्वच्छ वातावरणको लागि समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणालीलाई सुदृढीकरण गरिनेछ। • नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था अनुसार सबै आयोजनामा वातावरणीय अध्ययन सम्बन्धी व्यवस्थाको नियमपालन गर्ने/गराउने र अध्ययनको सिफारिशलाई कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ। • आवश्यक समन्वय र सहकार्य गरी नांगा पाखाहरूमा उपयुक्त प्रजातिका वृक्षारोपण गरिनेछ । वृक्षारोपण र व्यवस्थापनका काममा सामुदायिक वन उपभोक्ताहरूसँग समन्वय, सहकार्य गरिनेछ। • सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा सुदृढीकरणका लागि उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सामुदायिक वनको सुशासनमा सहयोग गरिनेछ।
वन व्यवस्थापनमा सुदृढीकरण गरी वन क्षेत्रको सदुपयोग र संचितीमा वृद्धि गर्ने	• वन क्षेत्रको अतिक्रमण रोक्न र आगलागी नियन्त्रण गर्न आवश्यक कार्ययोजना सहित सङ्घ र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरिनेछ। वन डढेलो नियन्त्रणका लागि यन्त्र उपकरण, तालिम सहित वन उपभोक्ता समिति तथा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। • लामो समयदेखि बाँझो रहँदै आएका निजी जमिनमा निजी वन विस्तार गर्न संभाव्य घरपरिवारलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। • वनमा लाग्ने रोग, कीरा, खडेरी, डढेलो, मिचाहा प्रजातिको प्रकोप न्यूनीकरणलगायतका कार्यहरूका लागि सम्बन्धित वन उपभोक्ता समितिहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। • गाउँपालिकाका विकास भइरहेका बजार केन्द्रहरूमा शहरी वनको अवधारणालाई सुरुवाती समयदेखि नै कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। • वनस्पती, गैरकाष्ठ वन पैदावर तथा जडीबुटि प्रजातिको अध्ययन, अनुसन्धान, संरक्षण, खेती तथा उत्पादन वृद्धि र प्रशोधन केन्द्रहरू स्थापना गरी वनमा आधारित उद्यमलाई प्रोत्साहित गरिने छ। • बाँझो जमिनमा जडीबुटि, गैह्रकाष्ठ पैदावार विरुवा रोपण गर्नका लागि निजी र सार्वजनिक संस्थालाई उक्त जग्गा लिजमा दिई वातावरण संरक्षण र रोजगारी सिर्जना गर्ने कार्यलाई अगाडि बढाउन प्रदेश सरकारलाई अनुरोध गरिने छ। • मुख्य मुख्य सडक किनारामा भूक्षय रोक्नको लागि वृक्षारोपण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। • रेड प्लस (REDD+) तथा स्वच्छ विकास संयन्त्रमार्फत् कार्बन सञ्चितीबापत गाउँपालिकाले प्राप्त गर्न सक्ने आर्थिक लाभको सुनिश्चित गर्न प्रदेश तथा नेपाल सरकारसँग समन्वय र पैरवी गरिनेछ।
उद्देश्य २: जैविक विविधता तथा वातावरणको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने	
वन तथा जैविक विविधतालाई एकीकृत पद्धतिबाट संरक्षण, प्रवर्द्धन गर्न पहल गर्ने	• गाउँपालिकामा वन, जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको आधारभूत अभिलेख निर्माणका लागि संघीय र प्रादेशिक निकायहरूसँग सहकार्य गरिनेछ। • दुर्लभ तथा लोपोन्मुख वन्यजन्तु एवम् वनस्पति प्रजाति, तिनको वासस्थान लगायत संवेदनशील पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षणका लागि सम्बन्धित निकायहरूसँगको सहकार्यमा ठोस कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ। • विद्यमान प्रजातिको संख्या कायम राख्ने र यथासंभव नयाँ प्रजातिको प्रवर्द्धनको प्रयास गरिनेछ। • वन र जैविक विविधताले सम्पन्न क्षेत्रहरू पहिचान गरी संरक्षणका लागि संवर्द्धनका लागि समन्वय, सहकार्यको पद्धति अवलम्बन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य ३: जलाधारको क्षेत्रको समुचित व्यवस्थापन तथा भूसंरक्षण र भिरालो जमिनको स्थिरता कायम गर्ने	
एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन पद्धति अवलम्बन गर्ने	• स्थानीय वन तथा जलाधार क्षेत्रका लागि एक वडा, एक स्रोत व्यक्तिको अवधारणा कार्यान्वयन गर्न डिभिजन वन कार्यालयसँग सहकार्य गरिनेछ। • भूक्षय, बाढी, पहिरो, नदी कटानको आधारमा जलाधार क्षेत्रहरूको अध्ययन, पहिचान, वर्गीकरण र प्राथमिकीकरण गरी छनोट गरिएका उप/जलाधार क्षेत्रमा एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालनको पहल गरिनेछ। • भूक्षय तथा क्षतिग्रस्त जमिनको पुनरुत्थानका लागि जैविक विधि/बायोइञ्जिनियरिङ लगायतका कम खर्चिला प्रविधिहरूको उपयोग र विस्तार गरिनेछ। • गाउँपालिका तथा स्थानीय समुदायसमेतको सहभागितामा भूमिगत पानीको पुनर्भरणका लागि भूमिगत पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण गरिनेछ। • भिरालो जमिन र भूक्षयको जोखिम भएका अन्य क्षेत्रमा साल, बाँस, निगालो, अम्रिसो खेती तथा बायो-इञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रवर्द्धन गरी पहिरो न्यूनीकरणमा दिगोपना कायम गरिनेछ। • जलाधार व्यवस्थापनमा महिला, दलितलगायत सबै समुदायिक वर्गको समानुपातिक सहभागिता कायम गरिनेछ। • भिरालो जमिनमा गरिने खेतीका कारण वार्षिकरूपमा माटो बग्ने समस्या न्यूनीकरण गर्न गह्रा सुधारजस्ता विधिहरू प्रवर्द्धन गरिनेछ। • भू तथा जलाधार व्यवस्थापनमा जल, जमीन र जंगलको संरक्षण र उत्पादन वृद्धिमा विशेष जोड दिइनेछ। • भूसंरक्षण तथा लघु जलाधार व्यवस्थापनलाई एकीकृत गरी सञ्चालन गरिनेछ। • जलाधार तथा भूपरिधि व्यवस्थापनसम्बन्धी अन्यत्रका सफल अभ्यासहरूलाई स्थानीय स्तरमा प्रवर्द्धनको प्रयास गरिनेछ।
उद्देश्य ४: फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्ने	
नागरिक सचेतना एवम् जिम्मेवारीबोधमा वृद्धिलगायत संस्थागत प्रयासका माध्यमबाट प्रदूषण नियन्त्रण तथा वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्ने	• गाउँपालिका क्षेत्रभित्र प्लाष्टिकका गिलास, प्लेट, बोतल जस्ता वस्तुको उपयोगमा प्रतिबन्ध गरी दुना टपरीजस्ता स्थानीय वातावरणमैत्री वस्तुहरूको प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ। साथै, समुदायमा आधारित वातावरणमैत्री झोला, गिलास, प्लेटजस्ता सामग्री उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्न उपयुक्त कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। • टोल सरसफाइका लागि अन्तर वडा प्रतिस्पर्धात्मक टोल सरसफाइ कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। र त्यसपश्चात् प्लास्टिक एवम् अन्य फोहरमैला व्यवस्थापन युक्त घर, टोल, वडा घोषणा कार्यक्रम सञ्चालन गरी फोहोरमैला व्यवस्थापन अभियान सञ्चालन गरिनेछ। • टोल सरसफाइका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू एवम् टोलस्तरीय नागरिक आचार-संहिता जारी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ। • फोहोर संकलन तथा व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।
फोहोरमैला संकलन प्रणाली स्थापना गरी व्यवस्थापकीय प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने	• घना वस्ती भएका क्षेत्रमा सार्वजनिक स्थलका लागि दुई-दुईवटा फोहोर संकलन भाँडो र घर-घरमा दुई-दुईवटा फोहोर संकलन भाँडो राख्ने व्यवस्था मिलाई फोहोरमैला संकलन, वर्गीकरण र प्रशोधनको व्यवस्थापन सुरुआत गरिनेछ। • कुहिने फोहोरलाई कुहाउने, पुनःचक्रीय प्रयोग गर्न मिल्ने फोहोरलाई पुनःचक्रीय प्रयोगमा पठाउने र फोहोरको निष्कासन न्यूनीकरण जस्ता विषयहरूलाई ध्यान दिई तीन आर (reduce, reuse, recycle) को अवधारणालाई व्यवहारिक कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। • फोहोरमैला व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रको सहकार्य र लगानीको सम्भावना खोजी गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य ५: स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्द्धन गर्ने	
वातावरण अनुकुलित जीवनशैली र विकास पद्धति प्रवर्द्धन गर्ने	• खडेरी एवम् अधिक पानी जम्ने क्षेत्रहरूका लागि उपयुक्त हुने कृषि बालीहरूको पहिचान एवम् प्रवर्द्धन गरिनेछ। • बाँझो रहने गरेको कृषियोग्य जमिनमा बहुउपयोगी वृक्ष प्रजातिसहितको कृषिवन प्रणालीको विकास गरिनेछ। • कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने विपद्/जोखिमको बीमा सुनिश्चित गरिनेछ। • सार्वजनिक स्थान र सडकको दायाबायाँ सौन्दर्यप्रधान बिरुवा रोपणलाई अभियानका रुपमा सञ्चालन गरी वातावरणीय स्वच्छता र सौन्दर्यता अभिवृद्धि गरिनेछ।
स्वच्छ ऊर्जा र हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने	• सार्वजनिक स्थलमा उद्यान तथा हरियाली क्षेत्र निर्माण गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गरिनेछ। • विद्युत्, बायोग्याँस, सोलार, सुधारिएको चुल्हो जस्ता स्वच्छ ऊर्जाको प्रयोग; प्रदुषण कम गर्ने निर्माण प्रविधि र सामग्रीको प्रयोग; जलवायु परिवर्तन अनुकूलन प्रवर्द्धन गर्ने आयोजनाहरूलाई स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा प्राथमिकता दिइनेछ। • सौर्यऊर्जा प्रणालीमा आधारित सडक बत्ती प्रयोगलाई प्राथमिकता दिइनेछ। • भौतिक पूर्वाधारहरुको डिजाइन र निर्माण गर्दा जलवायु विषमताजन्य जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू समावेश गरिनेछ।

८.४ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि

८.४.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकता अनुसार प्रस्तुत रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ। वन तथा वातावरण क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना, भौतिक लक्ष्य, कार्यक्रम गर्ने स्थान, अनुमानित लागत तथा जिम्मेवारी सहितको कार्यान्वयन योजना देहायबमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत तथा आयोजना/कार्यक्रमगत विवरण ***अनुसूची १३***मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १२: वन तथा वातावरण व्यवस्थापनका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
१. वन व्यवस्थापन									४६९५२	
१.१ नांगापाखा लक्षित वृक्षारोपणमा सहकार्य	हेक्टर	१०	१००	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	४०
१.२ बिरुवा उत्पादन कार्यक्रममा साझेदारी	बिरुवा संख्या	-	१७६००	७०.४	७०.४	७०.४	७०.४	७०.४	३५२	०.०२
१.३ एक घर दुई फलफूल वितरण	बिरुवा संख्या	-	५०००	१२५	१२५	–	–	–	२५०	०.०५
१.४ वन डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रम	हेक्टर	२०	५००	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००	५०
१.५ दीगो वन व्यवस्थापनमा साझेदारी	वडा	–	११	११००	११००	११००	११००	११००	५५००	५००
१.६ वन उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सुशासनमा सहयोग	संख्या	–	३०	–	१५००	१५००	–	–	३०००	१००
१.७ व्यावसायिक जडिबुटी खेती प्रवर्द्धन	हेक्टर	०.२६	१०	–	२५०	२५०	२५०	२५०	१०००	१००
१.८ निजी वन प्रवर्द्धन	घरपरिवार	–	५०	–	–	२५०	२५०	–	५००	१०
१.९ कबुलियती तथा निजी वनमा फलफूल तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार प्रवर्द्धन	हेक्टर	–	५	–	५००	५००	–	–	१०००	२००
१.१० गैरकाष्ठ वन पैदावारको अध्ययन, संरक्षण तथा उत्पादन र प्रशोधन सम्बन्धी कार्यक्रम	संख्या	–	१	१००	४००	४००	१००	–	१०००	१०००
१.११ जडिबुटी खेती, वन व्यवस्थापन तथा हरित उद्यम कार्यक्रम	संख्या	–	१	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५०००

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
१.१२ वनसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय सहकार्य	पटक	–	१०	७०	७०	७०	७०	७०	३५०	३५
२. जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण									**१३६००**	
२.१ वन, जैविक विविधता स्थिति अध्ययन, अभिलेखीकरण	पटक	–	१	–	–	७००	–	–	७००	७००
२.२ रैथाने बीउको संरक्षण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	परिवार	–	१००	–	५००	५००	–	–	१०००	१०
२.३ जैविक विविधता सम्पन्न क्षेत्रको संरक्षण	स्थान	–	१	–	५००	५००	–	–	१०००	१०००
२.४ वातावरणमैत्री सामग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन	व्यवसायी	–	२०	–	२००	२००	–	–	४००	२०
२.५ समुदायमा आधारित प्रतिस्पर्धामूलक वडा तथा टोल सरसफाई कार्यक्रम	वडा	–	११	४४०	४४०	४४०	४४०	४४०	२२००	२००
२.६ कृषि भूमिमा माटोको गुणस्तर परीक्षण तथा सुधारका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू	वडा		११	३३००	–	–	–	–	३३००	३००
२.७ वातावरण सरसफाई र घरबगैंचा कार्यक्रम	संख्या	–	१	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	५०००
३. जल एवम् भूमि प्रदूषण नियन्त्रण तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन									**५०६००**	
३.१ सामुदायिक फोहोरमैला व्यवस्थापन वम् सरसफाइ कार्यक्रम	वडा	–	११	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	९०.९१

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
३.२ गाउँपालिकाको राजमार्ग क्षेत्रको फोहोरमैला उत्सर्जन अवस्था र परिमाण अध्ययन	पटक	–	१	६००	–	–	–	–	६००	६००
३.३ बजार तथा संस्थागत क्षेत्रको फोहोर व्यवस्थापनका लागि ल्याण्डफिल साइटको सम्भाव्यता अध्ययन	पटक	–	१	८००	२००	–	–	–	१०००	१०००
३.४ ल्याण्डफिल साइट निर्माण	वटा	–	१	–	१००००	१००००	–	–	२००००	२००००
३.५ बजार क्षेत्रमा निष्कासन हुने फोहोरपानी व्यवस्थापन	पटक	–	१	–	–	–	२५००	२५००	५०००	५०००
३.६ सार्वजनिक शौचालय निर्माण (महिला मैत्री, बालमैत्री, अपांगमैत्री)	वटा	–	२२	५०००	५०००	५०००	७०००	–	२२०००	१०००
३.७ थाक्रे स्वच्छता पुरस्कार	टोल	–	५	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	२००
४. जलाधार व्यवस्थापन									**७६४००**	
४.१ जलाधार स्थिति अध्ययन तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	–	१	–	५००	–	–	–	५००	५००
४.२ छनोट गरिएको उप/जलाधार क्षेत्रमा एकीकृत नमुना जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम	क्षेत्र	–	१	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	१०००
४.३ बायोइञ्जिनियरिङ										
सडक संरक्षण	किमी	–	२.५	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००	५०००
पहिरो नियन्त्रण	किमी	–	२.५	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	१२५००	५०००
कृषि भूमि संरक्षण	हेक्टर	–	५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	१०००
४.४ भूमिगत पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण	वटा	३	११	–	१२५०	१५००	–	–	२७५०	२५०

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
४.५ नदी खहरे नियन्त्रण तथा तटबन्धन कार्यक्रम	कि.मी	–	२	१००००	१००००	१००००	१००००	–	४००००	२००००
४.६ पानीका मुहान संरक्षण	वटा	३	३३	–	५५०	५५०	५५०	–	१६५०	५०
४.७ गह्रा सुधार सम्बन्धी जनचेतना	परिवार	–	२००	२५०	२५०	–	–	–	५००	२.५
५. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन									**१४५००**	
५.१ जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वडा	–	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००
५.२ बजार क्षेत्रमा उद्यान/हरित क्षेत्र निर्माण	स्थान	–	२	–	५०००	५०००	–	–	१००००	५०००
५.३ सार्वजनिक स्थल, विद्यालयलगायत सार्वजनिक स्थलमा सौर्य ऊर्जा	सेट	–	२०	–	५०००	५०००	–	–	२०००	१००
जम्मा									**२०२०५२**	

८.५.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तभ्म, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरण ***अनुसूची १४*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

८.५.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

वर्तमानको संरक्षणमुखी वन व्यवस्थापन दीगो एवम् वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा रुपान्तरण भई स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनका लागि महत्वपूर्ण स्रोतका रुपमा सावित भएको हुनेछ । यसबाट वन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुनेछ । स्वीकृत वनजन्य उत्पादनबाट वन उपभोक्ता समितिहरूको आम्दानीमा यस योजनाको अन्तिम समयमा १५ प्रतिशतले वृद्धि भएको हुनेछ । बजार क्षेत्रमा ठोस फोहोर तथा फोहोर पानी संकलन व्यवस्थित भएको छ र सिंगो गाउँपालिकाका कम्तिमा ५० प्रतिशत वस्तीहरू पूर्ण सरसफाइको अवधारणा अनुसारको सरसफाइको अवधारणामा अभ्यस्त भएका हुनेछन् । भूक्षय नियन्त्रण तथा भिरालो जमिनको स्थिरीकरणमा जैविक प्रविधिको प्रवर्द्धन भएको हुनेछ र यसबाट कृषी भूमि, नदीकटान क्षेत्र तथा पहिरो गरी पाँच किलोमिटर क्षेत्रमा भएको भूक्षय नियन्त्रण भएको हुनेछ। हरेक वडामा कम्ती दुईवटाका दरले भूमिगत पानीको पुनर्भरणका लागि पनुर्भरण पोखरीहरू निर्माण भएका हुनेछन् । कम्तीमा दुईवटा उपजलाधार क्षेत्रमा एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम नमुनाका सञ्चालनमा आई भूमिको उत्पादन र उत्पादकत्वमा टेवा पुगेको हुनेछ। वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्रको समग्र नतिजा खाकालाई ***अनसूची १५*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद नौ

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन योजना

९.१ पृष्ठभूमि

सिंगो नेपाल बहुप्रकोप जोखिममा रहेको देश भएको हुँदा धादिङ जिल्ला र थाक्रे गाउँपालिका पनि स्वाभाविक रुपमा विभिन्न प्रकारका प्रकोपको जोखिममा रहेको छ । प्रकोप जोखिम न्यूनीकरणका लागि संघीय तथा स्थानीय स्तरमा विभिन्न नीतिगत/कार्यक्रमगत प्रयासहरू भइआएका भए पनि विश्वभरि नै प्रकोपको आवृत्ति, प्रवृत्ति तथा सघनता निरन्तर वृद्धि हुँदै गएको परिप्रेक्ष्यमा थाक्रे गाउँपालिका, यहाँका नागरिक तथा विकासका उपलब्धीलाई संभाव्य विपद्हरूबाट सुरक्षित बनाई विपद् उत्थानशीलता सुनिश्चित गर्नु स्थानीय सरकार भएका नाताले थाक्रे गाउँपालिकाको प्राथमिक कर्तव्य हो । र, यसै सन्दर्भमा थाक्रे गाउँपालिकाले संभाव्य विपद्हरूलाई सुव्यवस्थित एवम् योजनाबद्ध किसिमले व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्यले यो योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

संघीय सरकारले जारी गरेको विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५ ले विपद् जोखिमबाट सुरक्षित, जलवायु अनुकुलित तथा विपद् उत्थानशील राष्ट्र निर्माण गर्दै दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउने दीर्घकालिन सोच, ध्येय र लक्ष्य सहित प्राकृतिक र गैरप्राकृतिक विपद्बाट हुने क्षति उल्लेख्य रुपमा कम गर्ने मुल उद्देश्य राखेको छ। संविधानमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अधिकार क्षेत्र स्थानीय तहको भएको सन्दर्भलाई मध्यनजर गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजनाले विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा स्थानीय तहको भूमिकालाई महत्वपूर्ण स्थान दिएको छ। यसैगरी राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य ढाँचा, जलवायु नीति लगायत अन्य नीतिहरूले प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् न्यूनीकरण, पूर्व तयारी, उद्दार तथा राहत, पुनर्लाभ जस्ता विषयहरूमा स्पष्ट व्यवस्था गरेका छन् ।

विपद् व्यवस्थापनलाई संविधानले स्थानीय तहको एकल अधिकारका साथै संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा समेत राखेको छ (अनुसूची-८ र ९) । संघ र प्रदेशका नीतिगत व्यवस्था एवम् दिगो विकासका लक्ष्य जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्य एवम् प्रतिवद्धतासमेत हासिल गर्न स्थानीय तहहरूको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहने हुँदा यस योजनाले विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिसहित क्षेत्रगत मार्गचित्र स्पष्ट गर्ने विश्वास लिइएको छ । विपद् व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित संभावना, अवसर, समस्या तथा चुनौती सहित विद्यमान अवस्था, विषय क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति एवम् रणनीतिक महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समेत संलग्न गरी यो विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

९.२ विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

सबैजसो भूभाग त्रिशुली नदीको जलाधार क्षेत्रमा रहेको यस गाउँपालिकामा भूकम्प, पहिरो, बाढी, डढेलो, महामारी, वर्डफ्लू तथा अन्य फ्लूहरू, जंगली जनावरको आतंक, कीट आतंक, चट्याङ, असिना प्रमुख प्रकोपका रुपमा रहेका छन् । बेसी भागहरूमा रातो पाँगो माटो पाइने भए पनि उत्पादनयोग्य भएकाले पर्याप्त सिंचाइ एवम् मलखादको व्यवस्था गरेर तथा स्थानीय भूमि तथा जलवायु सुहाउँदो कृषि प्रणाली प्रवर्द्धन गरी खडेरीलगायतका विपद्हरूको सामना गर्न सकिने संभावना रहेको छ। गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७६ अनुसार यहाँको कुल भूमिमध्ये ४१ प्रतिशत भूभाग कृषियोग्य रहेको हुँदा कृषि क्षेत्रलाई विपद्का दृष्टिकोणले उत्थानशील बनाई विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ। सोही पार्श्वचित्र, २०७६ अनुसार यहाँ २०-४९ वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या ४२.७५ प्रतिशत अर्थात् १२७०८ रहेको छ। कृषि तथा पशु बीमाको प्रभावकारी उपयोग गरी कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न जनसंख्याको संकटनासन्नता न्यूनीकरण सकिन्छ। यस्तैगरी, ठूलो हिस्सामा रहेको युवा जनसंख्यालाई नजिकको काठमाडौंको बजार तथा बीमाको सुनिश्चितता गरी यस क्षेत्रमा आकर्षित गरेर जनसांख्यिक

लाभांसको भरपुर उपयोग गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। उल्लिखित पार्श्वचित्रअनुसार गाउँपालिकाको ४९ प्रतिशत भूमिमा वन क्षेत्र रहेको हुँदा सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय सहकार्य गरी वनको दीगो एवम् वैज्ञानिक व्यवस्थापनमार्फत् स्थानीय वनलाई स्थानीय जीविकोपार्जनसँग आवद्ध गरी विपद् प्रतिरोध गर्ने नागरिक क्षमतामा अभिवृद्धि गर्न सकिने अवस्था रहन्छ। त्रिशुली नदी किनार क्षेत्रमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको उल्लेख्य उपलब्धताका कारण धेरै संख्यामा क्रसर उद्योगहरू स्थापना भएका छन्, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन अनुसार आवश्यक वातावरणीय अध्ययन गरी सिफारिश गरिएको क्षेत्र र परिणाममा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो, स्लेट बिक्री गर्न सक्ने कानुनी व्यवस्था भएकाले गाउँपालिकाले यसरी प्राप्त गर्ने आम्दानीको निश्चित हिस्सा वार्षिक रुपमा नदीजन्य जोखिम नियन्त्रणका लागि विनियोजन गर्न सक्दछ।

गाउँपालिकाको ११ वटा वडाहरुमा ५० स्थानमा करिब ६०० रोपनी सार्वजनिक खुल्ला जमिन उपलब्ध रहेको छ, यी स्थानहरूमा आपत्कालीन आश्रयस्थलहरू निर्माण गर्न सकिने सम्भावना रहन्छ। विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा विभिन्न संघ संस्थाले विभिन्न किसिमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका र स्थानीय सरकारको स्वीकृति र समन्वयमा मात्र अन्य संघसंस्थाले विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सक्ने भएकाले यस्ता संघसंस्थाका कार्यक्रमहरूलाई विपद् जोखिम व्यवस्थापनका प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रहरूमा लक्ष्यित गर्न सकिने संभावना रहन्छ।

भूकम्पपश्चात् बनेका घरहरु भूकम्प प्रतिरोधी रहेका हुँदा भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिकोणले पहिलेभन्दा तुलनात्मक दृष्टिकोणले सुरक्षित रहेका छन्। स्थानीय स्वयम्सेविकाहरु तथा स्वास्थ्यकर्मीको उपलब्धता रहेको हुँदा आपत्कालीन अवस्थामा गाउँपालिकामा प्राथमिक उपचारका लागि न्यूनतम जनशक्ति रहेको छ। यसका अतिरिक्त संविधानले स्थानीय सरकारलाई विपद् जोखिम व्यवस्थापनको अधिकार प्रदान गरेको तथा गाउँपालिकाले धेरै किसिमका करहरू संकलन गर्न सक्ने र संघीय तथा प्रदेश सरकारको तर्फबाट नियमित रुपमा विभिन्न किसिमका अनुदानहरू प्राप्त गर्ने भएकाले विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाले आफ्नो संस्थागत क्षमता सुदृढ गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई प्राथमिकताप्राप्त कार्यक्रमका रुपमा अघि बढाउन सक्दछ। गाउँपालिकाले हाल फोहोरमैला संकलन, पुनःउपयोग, प्रशोधन र विसर्जन गरी सफा शहर निर्माण गर्ने तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि विपद्का क्षेत्रहरूमा जोखिमको अवस्था, जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू तथा संस्थागत प्रवर्द्धन गर्न आवधिक जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गर्ने नीति लिएको छ।

९.३ समस्या चुनौती

गाउँपालिकामा भूकम्प, पहिरो, बाढी, डढेलो, महामारी, वर्डफ्लू तथा अन्य फ्लूहरू, जंगली जनावरको आतंक, कीट आतंक, चट्याङ, असिना दोहोरिइरहने प्रमुख प्रकोपका रुपमा रहँदै आएका छन्। विश्वभरि नै विपद्जन्य घटनाका आवृत्ति (frequency) तथा सघनता (intensity) बढ्दै गएको छ तर विपद्सम्बन्धी पर्याप्त ज्ञान र सूचनाको कमी रहेको छ तथा विकास प्रक्रिया विपद् उत्थानशील हुन सकेको छैन। भूमिको व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक रुपमा उपयोग हुन नसक्दा विकासका प्रयासहरू दीगो नहुने जोखिम रहेको छ। विपद् प्रतिकार्यका लागि सामुदायिक तथा संस्थागत क्षमता कम हुनु विपद् व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाको प्रमुख चुनौतिका रुपमा रहेको छ। विभिन्न स्थानमा नांगाडाँडा रहेका हुँदा भूस्खलनको जोखिम रहेको छ। विपद् पूर्वतयारी, न्यूनीकरण तथा प्रतिकार्यका लागि समुदायस्तरमा ज्ञान, सीप र संयन्त्रको कमी रहेको छ। प्रमुख वस्तीहरूमा सामुदायिक आश्रयस्थलहरू रहेका छैनन्। जलवायु परिवर्तनजन्य जोखिम उच्च भए पनि विपद् प्रतिरोधी कृषि बालीहरूको विस्तार हुन सकेको छैन।

गाउँपालिकाका पहाडी भीर तथा खोचहरू, नदी तथा खोला किनारका भागहरू भूक्षयको दृष्टिकोणले संवेदनशील रहेका छन्। मानवीय गतिविधिका कारणबाट गाउँपालिका क्षेत्रमा अनियन्त्रित डढेलो, चरीचरन एवं खोलाबाट अव्यवस्थित ढंगले ढुंगा तथा बालुवाहरू झिक्नाले प्राकृतिक सन्तुलन बिग्रन गई वस्ती एवं कृषि क्षेत्रमा अनियन्त्रित बाढीको प्रकोप बढेको छ। खोलाको क्षमताभन्दा बढी मात्रामा नदीजन्य वस्तु निकासी

भएकोले खोलाको सतह गहिँरिदैं जाँदा आसपासका क्षेत्रहरूमा कटान तथा भूक्षयको सम्भावना बढ्दो छ। त्यस्तै, अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन उपायहरू अबलम्बन गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई ध्यानमा राख्दै अल्पकालीन उपायको रुपमा स्पर एवं तटबन्ध निर्माण गर्ने मध्यकालीन उपायको रुपमा प्रभावित क्षेत्रको वरिपरि वृक्षारोपण गर्ने र दीर्घकालीन उपायको रुपमा सम्पूर्ण खोला प्रभावित क्षेत्रलाई संरक्षण गर्नेतर्फ काम अगाडि बढाउनु पर्ने देखिन्छ। उल्लेखित क्षेत्रलाई मानवीय गतिविधिबाट अप्रभावित पार्ने र एकीकृत जलाधार संरक्षण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिएको छ।

९.४ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

९.४.१ सोच

गाउँपालिकाको विपद जोखिम न्यूनीकरण र विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको प्रस्तुत छः

- बहुप्रकोपको व्यवस्थापन गर्न सक्षम, विपद्बाट सुरक्षित गाउँपालिका

९.४.२ लक्ष्य

गाउँपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ :

- विकास पूर्वाधारलाई विपद् प्रतिरोधी तथा सामाजिक एवम् संस्थागत जीवनलाई विपद् उत्थानशील र जलवायु अनुकूलित बनाउने

९.४.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाका विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

- सबै प्रकारका प्राकृतिक एवम् मानवीय विपद् तथा महामारीहरूबाट हुनसक्ने आर्थिक, भौतिक, सामाजिक क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण गर्न;
- स्थानीयस्तरमा विपद्का घटनाहरू आइपर्दा तत्काल र प्रभावकारी प्रतिक्रिया जनाउन सक्ने क्षमता विकास गर्ने;
- विपद्पश्चात्को पुनर्लाभ र पुनर्स्थापनालाई सबल र "अझ राम्रो" बनाउने (Build Back Better)

९.४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई योजनाको समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा प्रतिफल हासिल गर्न देहायअनुसारका रणनीति गर्ने तथा कार्यनीति अबलम्बन गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछ :

तालिका १३: विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : सबै प्रकारका प्राकृतिक एवम् मानवीय विपद् तथा महामारीहरूबाट हुनसक्ने आर्थिक, भौतिक, सामाजिक क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण गर्ने	
गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी समन्वय, सहकार्यको सिद्धान्तमा आधारित रही विपद्को प्रभावकारी पूर्वतयारी गर्ने।	• आपत्कालीन व्यवस्थापन तथा समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिकामा विपद् व्यवस्थापन शाखा स्थापना गरिनेछ। • भवन आचार संहिताको तर्जुमा र कडाइका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ। • गाउँपालिकामा कार्यरत सम्बन्धित सबै निकायहरूबीच समन्वय गरी पूर्वतयारी र प्रतिकार्यका लागि आवश्यक बजेट सुनिश्चित गर्ने तथा कार्यान्वयनमा एकद्वार प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ। • गाउँपालिका तथा वडास्तरमा आपत्कालीन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्तिको अभिलेख तयार गरी आपत्कालीन परिचालनका लागि तयारी हालतमा राखिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
विपद्पूर्व, विपद्को समय र विपद्पश्चात्का पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू पहिचान गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।	• वडा तथा टोलस्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति तथा कार्यदल गठन गरी तालिम लगायत क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • पहिलो पटक गाउँपालिकास्तरबाट सबै वडामा आपत्कालीन उद्दार सामग्रीहरू भण्डारण गर्न सहयोग गर्ने र त्यसपश्चात् सबै वडाले उक्त उद्दार सामग्रीहरूको आवश्यकता अनुसार प्रयोग, खपत भएका सामग्रीहरूको परिपूर्ति र वार्षिक रुपमा अद्यावधिकरणको व्यवस्था मिलाइनेछ । • गाउँपालिकास्तरमा आपत्कालीन उद्दारका लागि आपत्कालीन मार्गहरू (evacuation routes) पहिचान गरी सम्बन्धित सबैलाई जानकारी गराइनेछ । • भौतिक पूर्वाधारको सबलीकरण गरी जोखिम न्यूनीकरण गरिनेछ ।
विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन अवधारणाहरूलाई विकास व्यवस्थापन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने	• वायोइञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रवर्द्धन गरी भिर/पहिरो तथा नदी कटानजन्य भूक्षय न्यूनीकरण गरिनेछ । • विषय क्षेत्रगत रुपमा पूर्वतयारी र न्यूनीकरणका पर्याप्त उपायहरू अवलम्बन गरी क्षति नोक्सानी न्यूनीकरण गरिनेछ । • गाउँपालिका स्वयम्लगायत निजी र गैरसरकारी क्षेत्रहरूको विपद् उत्थानशील क्षमता वृद्धिका लागि वार्षिक रुपमा नीति र कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरिनेछ । • विपद्को उच्च जोखिममा रहेका क्षेत्रहरूलाई विपद्पूर्व नै सुरक्षित बनाउने । जस्तो कि पहिरोको उच्च जोखिममा रहेका घरपरिवारलाई समयमा नै स्थानान्तरण गरिनेछ । • स्थानीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्रहरूलाई स्थानीय सामाजिक संरचनाअनुरुप लैंगिक तथा जातीय दृष्टिकोणले समावेशी बनाइनेछ । • आवश्यक पूर्वाधारसहित सामुदायिक भवन निर्माण गरी आपत्कालका लागि सामुदायिक आश्रयस्थल र कोभिड-१९ जस्ता महामारीको लागि सुरक्षित स्थलको रुपमा व्यवस्था गरिनेछ । • योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनमा वडा तथा टोलस्तरीय समितिलाई सहभागी गराई विपद् न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ । • गाउँपालिकाको क्षमता विकास कार्यक्रममा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय अनिवार्य रुपमा समावेश गरी संचालन गरिनेछ ।
उद्देश्य २ : विपद् पूर्वतयारीलाई सुदृढीकरण गर्ने तथा स्थानीय स्तरमा विपद्का घटनाहरू आइपर्दा तत्काल र प्रभावकारी प्रतिक्रिया जनाउन सक्ने क्षमता विकास गर्ने	
सघन पूर्वतयारीको माध्यमले विपद्को समयमा आकस्मिक प्रतिक्रियाका लागि आवश्यक स्रोतसाधन, समन्वय/सहकार्य, सीप र सोचमा स्पष्टता र पर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने ।	• वस्तीस्तर, वडास्तर एवम् गाउँपालिकास्तरका लागि खोज-उद्दार, प्राथमिक उपचार, आपत्कालीन बसोवास, राहत व्यवस्थापनलगायतका आपत्कालीन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित आवश्यक दक्ष जनशक्ति तयार गरिनेछ । • आपत्कालीन व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित कर्मचारी, पदाधिकारी तथा कार्यालयहरूबीच स्पष्ट कार्यविभाजन गरी आपत्कालीन समयमा आपत्कालीन व्यवस्थापन स्वस्फूर्त रुपमा सुरु हुने सुनिश्चित गरिनेछ । • गाउँपालिका/वडास्तरमा रहेको विपद् व्यवस्थापन कोषलाई आपत्कालीन खोज उद्दारमा प्रयोग गरिनेछ तथा यस कोषमा वार्षिक रुपमा रकम विनियोजनको सुनिश्चितता गरिनेछ । • विपद् व्यवस्थापन शाखा अन्तर्गत आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ । • विपद्को समयमा उद्धार कार्यमा खटिने उद्धारकर्ताहरूलाई प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी विपद् उद्धारकर्ताहरूलाई सक्रिय र उद्धारको कामलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	• विपद्को समय अपनाइने आकस्मिक प्रतिक्रियालाई सहज बनाउन वार्षिक रुपमा गाउँपालिकामा कृत्रिम अभ्यास गरिनेछ र यसका लागि सम्बन्धित सुरक्षा निकायहरूसँग समन्वय सहकार्य गरिनेछ।
उद्देश्य ३ : विपद्पश्चात्को पुनर्लाभ र पुनर्स्थापनालाई सबल र "अझ राम्रो" बनाउने	
कोभिड लगायतका अन्य महामारी नियन्त्रणका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	• पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्यको एकीकृत उपायहरू अबलम्बन गरी विपद् जोखिम व्यवस्थापन (कोरोना, सरुवा रोग, कीटजन्य रोग, पशुपन्छीजन्य रोग, जलवायु परिवर्तन र अन्य रोग तथा महामारी नियन्त्रण) गरिने छ। • कोभिड-१९ ले गाउँपालिका क्षेत्रमा पारेको आर्थिक-सामाजिक प्रभावको मूल्यांकन गरी आर्थिक-सामाजिक क्षेत्रको पुनरुत्थानका लागि कार्ययोजना बनाई लागू गरिनेछ। • विपद्का समयमा प्रयोग गर्ने गरी विपद्सँग सम्बन्धित संस्थाहरू जस्तै रेडक्रस लगायतसँग सहकार्य गरी तालिम प्राप्त खोज तथा उद्धारकर्ता तालिम सञ्चालन गरी गाउँपालिकामा खोज उद्दार कार्यकर्ताको दीगो व्यवस्थापन गरिने छ। • स्रोतको दीगो, भरपर्दो र प्रभावकारी ढंगले संरक्षण, प्रवर्द्धन र प्रयोग गरी भविष्यमा आइपर्ने विपद् न्यूनीकरणमा योगदान पुऱ्याउने । • आवधिक जोखिम व्यवस्थापन योजना निर्माण गरी विपद् व्यवस्थापनका लागि विपद् जोखिम क्षेत्रहरूमा जोखिमको अवस्था पहिचान, समुदायस्तरमा जोखिम न्यूनीकरणका लागि सुरक्षित संस्कृतिको विकासमा जोड दिइनेछ। • सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह तथा समुदाय, सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्रसँग सहयोग, समन्वय र सहकार्य गरी विपद् व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। • कोभिड-१९ का कारण उत्पन्न असहज परिस्थितिको सामना गर्न तत्कालीन आवश्यकता पहिचान ढाँचाबाट प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्न निजी क्षेत्र, गाउँपालिकामा कार्यरत गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था तथा स्थानीय सामुदायिक संस्थाहरूलाई परिपूरक भूमिकामा परिचालन गरिनेछ।

९.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि

९.५.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकता अनुसार प्रस्तुत रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ। स्थानगत तथा आयोजना/कार्यक्रमगत विवरण ***अनुसूची १६*** मा प्रस्तुत गरिएको छ। विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना, भौतिक लक्ष्य, कार्यक्रम गर्ने स्थान, अनुमानित लागत तथा जिम्मेवारी सहितको कार्यान्वयन योजना देहायबमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १४: विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि सञ्चालन गरिने रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
१. प्राकृतिक एवम् मानवीय विपद् तथा महामारी सिर्जित क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण									**७५१००**	
१.१ विपद् व्यवस्थापन समिति/कार्यदल गठन र अभिमुखीकरण	संख्या	२५	३०	४५०	-	-	-	-	६७५०	१५
१.२ विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षमता विकास तालिम	संख्या	-	२२	५५०	-	५५०	-	-	११००	५०
१.३ जोखिम, क्षमता तथा संकटासन्नता लेखाजोखाभ	वडा	५	५	२५०	-	-	-	-	२५०	५०
१.४ आपत्कालीन आश्रयस्थलहरू निर्माण/स्तरोन्नती	स्थान	-	६	-	३०००	३०००	-	-	६०००	१०००
१.५ विपद् व्यवस्थापन कोष	रु.	१०००	१०००	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	२०००
१.६ जोखिमयुक्त वस्ती संरक्षण	परिवार	-	५०	-	२५०००	२५०००	-	-	५००००	१०००
१.७ विपद् व्यवस्थापन सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	घरपरिवार	२००	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	-
२. विपद व्यवस्थापन क्षमता विकास									**२१३००**	
२.१ विपद् पूर्वतयारी कृत्रिम अभ्यास र चेतनामूलक कार्यक्रम	वडा	-	११	२००	२००	२००	२००	२००	२२००	२००
२.२ एकीकृत भूउपयोग योजना निर्माणका लागि समन्वय	पटक	-	१	-	५०	-	-	-	५०	५०
२.३ प्रकोप, संकटासन्नता तथा क्षमता नक्सांकन	वडा	५	११	-	१५०	२५०	१५०	-	५५०	५०
२.४ विपद् प्रतिकार्ययोजना तर्जुमा तथा अद्यावधिकरण	वटा	१	१	२००	५०	५०	५०	५०	४००	४००
२.५ विपद् पूर्वसूचना प्रणाली निर्माण अध्ययन र स्थापना	पटक	-	१	-	-	२००	१३००	-	१५००	१५००
२.६ वडास्तरमा आपत्कालीन उद्दार सामग्री भण्डारण/स्तरवृद्धि	वडा	११	११	-	११००	-	-	-	११००	१००
२.७ बाँदरबाट बालीनाली सुरक्षा	वडा		८	१००	१००	१००	१००	१००	५००	१००
२.८ छिमेकी स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा वारुणयन्त्र व्यवस्थापन	वटा	-	१	-	-	१००००	५०००	-	१५०००	१५०००
३. विपद्पश्चात्को पुनर्लाभ र पुनर्स्थापना									**९३५०**	
३.१ कोभिड-१९ प्रभाव लेखाजोखा	पटक	-	१	-	-	-	-	३५०	३५०	
३.२ युवा सञ्चालित व्यवसायमा अनुदान	व्यवसाय	१५०	१००	१०००	१५००	२५००	-	-	५०००	५०
३.३ स्थानीय उत्पादनको बजार प्रवर्द्धनमा सहयोग	व्यवसायी	-	२००	५००	१०००	५००	-	-	२०००	१०
३.४ उद्यम-व्यवसाय पुनरुत्थान कार्यक्रम	संख्या	-	२००	-	-	१०००	१०००	-	२०००	१०
विपद् व्यवस्थापन जम्मा									**१०५७५०**	

९.५.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तभ्म, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरणको विवरण ***अनुसूची १७*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

९.५.३ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यो विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन सम्पन्न भएपछि प्राकृतिक एवम् मानवजन्य विपद्हरूबाट गाउँपालिका सुरक्षित, अनुकुलित र उत्थानशील भएको हुने अनुमान गरिएको छ। विगत पाँच वर्षमा विपद्बाट भएको मानवीय क्षति ४० प्रतिशतबाट २५ प्रतिशतमा झर्नेछ । विपद्बाट प्रभावित र विस्थापित घरपरिवारको संख्या शून्य रहेकोमा शून्य नै रहनेछ । भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालयको हिस्सा ९० प्रतिशत रहेकोमा शतप्रतिशत पुग्नेछ । स्थानीयस्तरमा तालिमप्राप्त खोज उद्दार कार्यकर्ता नभएकामा ५० जना तालिमप्राप्त सक्रिय खोज उद्दार कार्यकर्ता हुनेछन् भने हरेक वडामा कम्तीमा पाँच जनाका दरले गाउँपालिकामा कुल ५५ जना प्राथमिक उपचारमा दक्ष जनशक्ति हुनेछन् । परिवर्तनका अन्य सूचकांक एवम् लक्ष्यहरू नतिजा तालिकाको विवरण ***अनुसूची १८*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद दश
आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ योजना

१०.१ पृष्ठभूमि

विश्वभर महामारीको रुपमा फैलिएको कोभिड-१९ प्रकोपका कारण विश्वले मानवीय एवम् आर्थिक क्षति व्यहोर्नु परेको छ । कोभिड-१९ महामारीबाट विश्व अर्थतन्त्रसँगै नेपालको अर्थतन्त्र पनि प्रभावित भएको छ । महामारीको संक्रमण रोक्न नेपाल सरकारले २०७६ चैत ११ बाट देशव्यापी रुपमा बन्दाबन्दी घोषणा गरेको थियो । बन्दाबन्दीको समयमा अत्यावश्यक बाहेकका आर्थिक क्रियाकलापहरु बढी प्रभावित रहे । नेपाल राष्ट्र बैंकले गरेको एक अध्ययन अनुसार कोभिड-१९ महामारीका कारण बन्दाबन्दी अवधिमा सर्वेक्षणमा संलग्न ३९ प्रतिशत उद्योग/व्यवसाय पूर्ण वा आंशिक रुपमा सञ्चालनमा रहेका र ६१ प्रतिशत उद्योग/व्यवसायहरु पूर्णरुपमा बन्द रहेका पाइएका छन् । उद्योग/व्यवसायले झण्डै एक चौथाइ कर्मचारी/कामदार कटौती गरेको पाइएको छ । यसरी कटौती हुने मध्ये अस्थायी/करारका कामदार दुई तिहाइभन्दा धेरै रहेका छन् । सोही अवधिमा उद्योग/व्यवसायहरुले औसतमा १८.२ प्रतिशतले तलब कटौती गरेको पाइएको छ । बन्दाबन्दी अवधिमा ९६.७ प्रतिशत उद्योग/व्यवसायहरुको उत्पादन/कारोबार ७३.८० प्रतिशतले घटेको पाइएको छ ।[१]

कोभिड–१९ को महामारीको कारण स्थानीय स्तरमा सञ्चालित उद्योग, व्यापार, पर्यटन, कृषि, शिक्षा तथा स्वास्थ्य लगायत समग्र सेवा क्षेत्र विथोलिएको छ। महामारीले आर्थिक, सामाजिक र मनोवैज्ञानिक क्षेत्रमा परेको प्रभावका कारण राष्ट्रिय विकास लक्ष्य प्राप्तिमा चुनौति थपिएको छ। कोभिड १९ को निरन्तर प्रभाव, त्रास र सहज दैनिकीको अनिश्चितताले नागरिकलाई अझै असहज बनाईरहेको छ । असंगठित क्षेत्रमा रहेका र आर्थिक रूपमा सबभन्दा पिंधमा रहेका स्वरोजगार व्यवसायी र ज्यालादारी श्रमिक भने आफ्नो दैनिक रोजीरोटी गुम्न जाँदा सबैभन्दा बढी पीडामा रहेका छन् । आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा गतिरोध उत्पन्न भएको छ । यो महामारीको मार आम वर्ग र क्षेत्रका परेको भएता यसबाट सबैभन्दा बढी जेष्ठ नागरिक, गरिब तथा अन्य पिछडिएका वर्ग, श्रमिक र साना व्यवसायीले व्यहोर्नु परिरहेको छ।

१०.२ विद्यमान स्थिति तथा संभावना

कोभिड १९ बाट सिर्जित संकट व्यवस्थापन र कोभिड १९ का कारण स्वदेश तथा विदेशमा रोजगारी गुमाएका थाक्रे गाउँपालिकावासीलाई कृषि कार्यक्रम मार्फत रोजगारी सिर्जना गर्ने तथा पशुपक्षीं व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय विपद् कोष मार्फत पुनर्लाभका कार्यक्रम संचालन गर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी कोभिड-१९ बाट परेको नकारात्मक असर कम गरी आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउने कार्यक्रम विकास साझेदार निकायहरु सँगको सहकार्यमा अगाडी बढाउने नीति लिएको छ। स्थानीय स्तरमा संक्रमित, पहिचान, परीक्षण, उपचार, आइसोलेसन केन्द्र र क्वारेण्टाइनको व्यवस्था गरिएको छ।

थाक्रे गाउँपालिकाले आ.व. २०७८/७९ मा प्रस्तुत नीति कार्यक्रम मार्फत कोभिड-१९ महामारीले सिर्जना गरेका सर्वाधिक चुनौतीपूर्ण परिस्थितिको सामना गर्दै सम्पुर्ण थाक्रेवासीहरुको जीवन रक्षा गर्न र समग्र विकासको प्रकृयालाई अझ गतिशील बनाउने प्रमुख लक्ष्य लिएको छ। यस गाउँपालिकामा कोभिड १९ महामारीका कारण ३२९ जना संक्रमित रहेको, ३९० घरपरिवारको व्यापार व्यवसाय नै वन्द भएको तथा २ जनाको मृत्यू समेत भएको अवस्थाबाट गुज्रिरहेको छ । आर्थिक हिसावले २० करोड भन्दा बढी बराबरको क्षति भईसकेको अनुमान गरिएको छ । महामारीका कारण व्यवसाय, रोजगारी, शिक्षा, स्वास्थ्य र विकास

[१] कोभिड-१९ ले अर्थतन्त्रमा पारेको प्रभावसम्बन्धी सर्वेक्षण प्रतिवेदन, नेपाल राष्ट्र बैंक, अनुसन्धान विभाग, असार २०७७

निर्माणको क्षेत्रमा नकारात्मक असर पुगेको छ । जोखिम कायमै रहेको वर्तमान परिवेशमा कोभिड १९ लगायत अन्य महामारीको जोखिम कम गर्दै यसबाट भएको आर्थिक, सामाजिक तथा मनोवैज्ञानिक प्रभावलाई मध्यनजर गर्दै सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभका लागि रचनात्मक अग्रसरता आवश्यकता रहेको छ ।

१०.३ समस्या तथा चूनौति

क. सम्भावना तथा अवसर

कोभिड १९ को रोकथाम सम्बन्धी सचेतना, पूर्व तयारी, उपचार तथा क्षति न्यूनीकरण र राहतका लागि यस गाउँपालिका क्रियाशील रहेको छ । यस गाउँपालिका क्षेत्रमा रोजगारी गुमाउने संख्या ३५६ र राहत तथा उपचार सहयोग पाउनेको संख्या ३२९ रहेको तथ्याङ्क सहितको कोभिड प्रभाब लेखाजोखा प्रतिवेदन तयार गरिएकोछ । कोभिड १९ विरुद्धको खोप सेवा स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाबाट उपलब्ध गराइएको छ ।

ख. समस्या चुनौती

कोभिड १९ नियन्त्रणका लागि स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरबाट निरन्तर प्रयासहरु भएता पनि नयाँ भेरियन्ट तथा नयाँ लहरहरुको सम्भावना कायमै रहेको छ भने महामारी पूर्ण रुपमा नियन्त्रणमा आइसकेको छैन । दैनिक रुपमा संक्रमित हुने तथा मृत्य वरण गर्नेको संख्या हाल सम्म पनि उल्लेख्य रहेको छ । कोभिड १९ को रोकथाम र संक्रमण न्यूनीकरणका लागि लागू गरि लामो बन्दावन्दी र निषेधाज्ञाको कारण आर्थिक, सामाजिक तथा विकास निर्माणको क्षेत्रमा दुरगामी प्रभावहरु रहेका छन् । हाल चाडपर्व मनाउँदा तथा विद्यालय, बजार, यातायात, सभा गोष्ठी लगायत जमघट हुने स्थानमा सुरक्षा मापदण्डको पालना गर्ने अभ्यासमा कमी रहेको छ । गाउँपालिकाको शिक्षा, स्वास्थ्य, पूर्वाधार निर्माण, पर्यटन, कृषि, साना उद्योग, व्यापार तथा रोजगारीको क्षेत्रमा महामारीको प्रत्यक्ष रुपमा प्रभाब परेको छ । प्रभाबित क्षेत्रलाई पुनलार्भ लागि योजना समयमा तर्जुमा गरी लागू गर्न ढिला भइसकेको अवस्था छ ।

१०.४ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

१०.४.१ सोच

- महामारी तथा मानव सिर्जित विपद्बाट सुदृढ पुनर्लाभ

१०.४.२ लक्ष्य

- कोभिड १९ लगायतका महामारी र मानव सिर्जित विपद्बाट सामाजिक आर्थिक क्षेत्रलाई पुनःजागृत गराउने

१०.४.३ उद्देश्य

यस क्षेत्रको उद्देश्य देहायअनुसार रहेका छन् :

- कोभिड १९ को महामारीबाट प्रभावित क्षेत्रलाई पूर्ववत रुपमा सञ्चालन गर्ने वातावरण तयार गर्नु,
- महामारीका कारण असर परेको आर्थिक, सामाजिक, मानसिक तथा विकास निर्माण क्षेत्रमा भएको क्षति परिपूर्ति गर्नु

१०.४.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई योजनाको समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा प्रतिफल हासिल गर्न देहायअनुसारका रणनीति एवम् कार्यनीति अबलम्बन गरी आर्थिक सामाजिक पूनउत्थान क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछ :

तालिका १५: आर्थिक तथा सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: कोभिड १९ को महामारीबाट प्रभाबित क्षेत्रलाई पूर्ववत रुपमा सञ्चालन गर्ने वातावरण तयार गर्नु	
१. कोभिड १९ को महामारीबाट भएको क्षतिको विवरण तयार गरी आर्थिक, सामाजिक तथा विकास निर्माणको क्षेत्रलाई गतिशिल र पुनर्जागृत गराउन प्रोत्साहन, राहत तथा क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गर्ने ।	१.१ कोभिड महामारीबाट बन्द भएका उद्यम व्यवसाय एवं रोजगारी गुमाएकाहरुको यथार्थ विवरण संकलन तथा अद्यावधिकरण गरिनेछ। १.२ कोभिड महामारीका कारण विद्यालय शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित बालबालिकालाई विशेष शिक्षाका अवसर प्रदान गरिनेछ । १.३ कोभिड महामारीबाट भएको क्षतिको वर्गीकरण र लेखाजोखा गरी कृषि, पर्यटन तथा अन्य व्यवसाय पुनः सञ्चालनका लागि सहयोग तथा राहत उपलब्ध गराइनेछ।
२. कोभिड १९ को प्रभाबबाट रोजगारी गुमाएकाहरुका लागि रोजगारीका अवसर सृजना गर्न स्थानीय पूर्वाधार निर्माण, कृषि तथा उद्यम क्षेत्रमा अवसरहरु सृजना गरी प्राथमिकता प्रदान गर्ने ।	२.१ स्थानीयस्तरमा सञ्चालन हुने विकास निर्माण आयोजनामा कोभिड महामारीका कारण रोजगारी गुमाएकाहरुका लागि सीप, दक्षता र क्षमता अनुसारको रोजगारीमा प्राथमिकता दिइनेछ। २.२ कोभिड महामारीका कारण रोजगारी गुमाएकाहरुका लागि कृषि, पर्यटन एवं उद्योग व्यवसाय सञ्चालनसँग सम्बन्धित तालिमको अवसर उपलब्ध गराइ व्यवसाय सञ्चालनका लागि सहयोग उपलब्ध गराइनेछ। २.३ स्थानीय स्तरमा रोजगारी सृजना हुने गरी उद्योग तथा व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहने व्यक्तिका लागि विशेष सहुलियत उपलब्ध गराइनेछ।
उद्देश्य २: महामारीका कारण असर परेको आर्थिक, सामाजिक, मानसिक तथा विकास निर्माण क्षेत्रमा भएको क्षति परिपुर्ती गर्नु	
१. कोभिड १९ को महामारीको नकारात्मक प्रभाब कम गरी आर्थिक सामाजिक विकासलाई गति प्रदान गर्न अन्तर-सरकार, विकास साझेदार तथा निजी क्षेत्रसँग साझेदारी एवं सहकार्य गर्ने ।	१.१ मापदण्ड तयार गरी कोभिड १९ बाट पुनर्लाभको लागि प्रदान गरिने राहत तथा सहयोग वितरण गरिनेछ । १.२ कोभिड १९ प्रभावितका लागि अन्य तहको सरकार, विकास साझेदार संस्था, निजी क्षेत्र तथा समुदायमा आधारित संस्थासँग अधिकतम सहयोगको पैरवी र समन्वय गरिनेछ। १.३ कोभिड १९ को नकारात्मक प्रभाब कम गर्ने उद्देश्यले सञ्चालन गरिने अन्य तहको सरकार, गैसस, निजी क्षेत्र, सहकारीका कार्यक्रमहरुमा सहकार्य र साझेदारी हटाइनेछ।
२. कोभिड १९ संक्रमित भइ पोष्ट कोभिड प्रभाब रहेका व्यक्तिको पहिचान गरी उपचार तथा मनोपरामर्श सेवा निशुल्क उपलब्ध गराउने ।	२.१ कोभिड १९ संक्रमित भइ पोष्ट कोभिड असर रहेका व्यक्तिहरुको विवरण टोलस्तरबाट संकलन तथा अद्यावधिक गरिनेछ। २.२ पोष्ट कोभिड प्रभाब रहेका व्यक्तिहरुका लागि निशुल्क स्वास्थ्य परीक्षण एवं स्वास्थ्य समस्या पहिचान गरी मनोपरामर्श लगायतका स्वास्थ्य सेवा निशुल्क उपलब्ध गराइनेछ। २.३ पोष्ट कोभिड प्रभाब रहेका विपन्न तथा कमजोर स्वास्थ्य अवस्था रहेका व्यक्तिका लागि राहत तथा विशेष सहयोगको व्यवस्था गरिनेछ।
३. प्रोत्साहनमूलक वातावरण सिर्जना गरी उद्यमी व्यवसायीलगायत युवा, महिला, अपांगता भएका व्यक्ति	३.१ बीमा कार्यक्रमहरूमार्फत् जोखिम हस्तान्तरणका विधिहरू अपनाई युवा जनशक्तिलाई कृषि, पशुपालन, उद्योगलगायतका उत्पादनशील आर्थिक क्षेत्रमा आकर्षित गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
एवम् अति विपन्न वर्गलाई उद्यम व्यवसायमा आकर्षित गर्ने ।	३.२ आर्थिक ऐन तर्जुमा गर्दा उत्पादनशील व्यवसायलाई व्यवसायको प्रकृतिअनुसार निश्चित अवधिका लागि कर छुटको प्रावधान राखिनेछ। ३.३ व्यवसायीहरूलाई व्यवसायिक प्रयोजनमा वित्तीय पहुँचमा सहजताका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूसँग सहजीकरण गरिनेछ । ३.४ स्थानीय उत्पादनका लागि बजारको पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गरिनेछ । ३.५ रोजगारमूलक उद्यम व्यवसायलाई निश्चित अवधिका लागि सिर्जित रोजगारीको संख्याका आधारमा कर छुट सम्बन्धी नीति कार्यान्वयनमा ल्याइनेछन् । ३.६ स्थानीय स्रोत, साधन प्रयोग गर्ने तथा दुर्गम स्थानमा सञ्चालित उद्यम व्यवसायका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरू ल्याइनेछ । ३.७ महिला, अल्पसंख्यक, अपांगता भएका व्यक्ति तथा अति विपन्न परिवारलाई उद्यम व्यवसायमा आकर्षित गर्न प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू ल्याइनेछ । ३.८ गाउँपालिकाका उत्पादनहरूलाई बजारको सुनिश्चितता, व्यवासायिक परामर्श तथा बजारसम्बन्धी अन्य समस्याहरू सम्बोधनका लागि उद्योग वाणिज्य संघसँगको सहकार्यमा छुट्टै संयन्त्रको विकास गरी निरन्तर सहयोग र सहजीकरणको व्यवस्था मिलाइनेछ।

१०.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धी

१०.५.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

यस आवधिक विकास योजना अन्तगत आर्थिक सामाजिक पुनउत्थान क्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रम गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकताको आधारमा देहायअनुसारको सञ्चालन गरिनेछ। यस विषय क्षेत्र अन्तर्गतका कार्यक्रमको स्थानगत तथा आयोजना गत विवरण **अनुसूची २२** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १६: आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
उद्देश्य १: महामारी र विपदबाट प्रभावित क्षेत्रलाई पूर्ववत रुपमा सञ्चालन गर्ने वातावरण तयार गर्नु									**१०६०००**	
१.१ कोभिड १९ क्षति विवरण संकलन तथा लेखाजोखा	पटक	०	१	१५००					१५००	१५००
१.२ विद्यार्थी केन्द्रित अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	०	४५	१०००	१०००	१०००	१०००		४०००	८८.८९
१.३ विद्यालय शिक्षामा वैकल्पिक विधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	विद्यालय	०	४५	२०००	१०००	१०००	१०००	१०००	६०००	१३३.३३
१.४ आइसोलेसन वार्ड सहित अस्पताल निर्माण र सञ्चालन	संख्या	०	१	२५०००	२५०००	२५०००	५०००	५०००	८५०००	८५०००
१.५ कोभिड १९ प्रभावित व्यवसायी राहत सहयोग कार्यक्रम	वडा	०	५५	२७५०	२७५०				५५००	१००
१.६ व्यवसाय सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम	जना	०	४०	२०००	२०००				४०००	१००
उद्देश्य २: आर्थिक, सामाजिक, मानसिक तथा विकास निर्माण क्षेत्रमा भएको क्षति परिपुर्ती गर्नु									**२८२००**	
२.१ पोष्ट कोभिड विरामी खोज पडताल तथा उपचार कार्यक्रम	वडा	०	११	१६००	१६००				३२००	२९०.९१
२.२ कोभिड प्रभावित स्वरोजगार कार्यक्रम	जना	०	३५०	५०००	५०००				१००००	२८.५७
२.३ कोभिड अति प्रभावित विपन्न सहयोग	जना	०	३००	१५००	१५००				३०००	१०.००
२.४ मनोसामाजिक परामर्श, सीप तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	जना	०	८००	३०००	३०००	३०००	१५००	१५००	१२०००	१५
सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ जम्मा									**१३४२००**	

१०.५.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तभ्म, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरणको विवरण ***अनुसूची २३*** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१०.५.३ अपेक्षित उपलब्धित तथा नतिजा तालिका

कोभिड १९ सामाजिक आर्थिक प्रभावको लेखाजोखा हुनेछ। गाउँपालिकाको ४५ वटा विद्यालयहरुमा अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन हुनुका साथै वैकल्पिक विधिको उपयोग गरिनेछ । पोष्ट कोभिड विरामीहरु पहिचान भई उपचार सहयोग प्राप्त हुनेछ । गाउँपालिकामा आइसोलेशन वार्ड समेत १५ शैयाको अस्तताल सञ्चालनमा आउनेछ । गाउँपालिका गाउँपालिकाका कोभिड १९ को महामारी लगायतका विपदबाट अति प्रभावित ५०० जनाले मनोसामाजिक र व्यवसायिक परामर्शका साथै सीप, क्षमता विकास र सहयोग प्राप्त गर्नेछन् । सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ क्षेत्रको नतिजा खाका **अनुसूची २४** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद एघार

संस्थागत विकास तथा सुशासन योजना

११.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानबाट प्रत्यक्ष अधिकारको संघीयताको मोडेलमा आधारित स्थानीय सरकारहरु स्थापना भई संविधान अनुसार विकास कार्य तथा सेवा प्रवाहमा क्रियाशिल रहेका छन् । स्थानीय सरकार जनताको घरदैलोको सरकार हुन् । तसर्थ आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा पछाडि परेका वर्ग एवं समुदायले स्थानीय सरकारबाट ठूलो अपेक्षा गरेका हुन्छन् । संवैधानिक व्यवस्था, कानूनी शासन र जनअपेक्षा अनुसार कुशल, पारदर्शी, जवाफदेही ढंगले स्थानीय शासन सञ्चालन गरी सेवा प्रवाह र विकास कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने अहम् दायित्व स्थानीय सरकारहरुको रहेको हुन्छ । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र स्थापना पश्चात् स्थानीय सरकारलाई संवैधानिक अधिकार प्राप्त भएको छ । अधिकार र साधन स्रोतमा बढोत्तरीसँगै स्थानीय सरकारसँग जनअपेक्षा र जिम्मेवारीमा निरन्तर बढोत्तरी हुँदै गएको छ ।

असिमित जनआकांक्षाको सम्बोधन परम्परागत तथा पुरानै सोच र तरिकाबाट संभव देखिदैन । बदलिदो परिवेशसँगै विकास व्यवस्थापन र सेवा प्रवाह प्रक्रियामा सिर्जनशिलता र वैकल्पिक उपायहरु अबलम्बन गर्न जरुरी छ । अबका दिनमा स्थानीय सरकारहरुले संगठन तथा क्षमता विकास, कर्मचारी व्यवस्थापन र अन्तर सरकार, समुदाय, सहकारी, निजी तथा गैर सरकारी संस्था साझेदारीको माध्यमबाट सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउने तर्फ विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिन्छ । यसलाई मध्यनजर गर्दै गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता अभिवृद्धि गरी स्थानीय सुशासन कायम गर्न स्थानीय नीति, कानून, संगठन तथा क्षमता विकास, राजस्व तथा श्रोत परिचालन र योजना व्यवस्थापन योजना देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

११.२ विद्यमान स्थिति, सम्भावना तथा अवसर

संविधानको अनुसूची ८ र ९ को अधिकार सूची अन्तर्गत गाउँ सभाबाट वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोतको ऐन, स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, कृषि तथा पशुपालन ऐन, कृषि व्यवसाय प्रवर्धन ऐन, बालवालिका सम्बन्धी ऐन र आर्थिक तथा विनियोजन ऐन समेत २३ वटा विषयमा नीति तथा ऐन तयारी, १४ प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भई कार्यान्वयनमा रहेका छन् । यसैगरी गाउँ कार्यपालिकाबाट स्थानीय तहको अधिकार सूची अनुसार कार्यविभाजन तथा कार्यसम्पादन नियमावली, शिक्षा नियमावली, सार्वजनिक खरिद नियमावली लगायत ५ विषयमा नियमावली र ५० विषयमा कार्यविधि, ९ वटा निदेशिका, पदाधिकारी आचारसंहिता तयार भई र सो को अभ्यासमा रहेका छन् । संविधान तथा प्रचलित कानून अनुसार गाउँ सभाबाट न्यायिक समिति, विद्यायन समिति, लेखा समिति र कार्यपालिकाबाट विषयगत समितिहरु गठन भई तत्सम्बन्धी विषयमा क्रियाशिलता उन्मुख रहेका छन् । साथै समुदाय र नागरिक ञसमाज समेतको सहभागितामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेवसाइट र सूचना पाटी मार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भैरहेको छ ।

हाल गाउँ कार्यपालिकाको प्रशासनिक भवन निर्माण शुरुवाती चरणमा रहेको छ । यसैगरी वडा नं. २, ४, ७, ९ र १० वडा कार्यालयहरु आफ्नै भवनमा र १, ३, ५, ८, र ११ वडा कार्यालय भाडामा सञ्चालन गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन र सेवा प्रवाहलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने प्रयास भैरहेको छ । एकीकृत सेवा सहितको गाउँ कार्यपालिका, ११ वटै वडाको केन्द्रमा आधारभूत सुविधा सहित वडा कार्यालय, ११ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट सेवा प्रवाह भैरहेको र उपरोक्त कार्यालयहरुको स्तरोन्नतिको लागि प्रयास भैरहेको छ । कार्यालयमा इन्टरनेट, विषयगत सेवा प्रवाहको लागि न्यूनतम कार्यकक्ष र भौतिक सामग्रीको व्यवस्थापन

गरिएको छ। संघीय संरचना अनुसार कर्मचारीको समायोजन प्रक्रियासँगै हाल गाउँपालिकामा विषय क्षेत्रगत समेत ६५ जना कर्मचारी दरबन्दी रहेका छन् ।

संघीय शासन व्यवस्था र स्थानीय तहको योजना तर्जुमा नमूना दिग्दर्शन, २०७८ को व्यवस्था अनुसार पहिलो पटक गाउँपालिकाको विषयगत वस्तुस्थिति विवरण तथा समष्टिगत आर्थिक सामाजिक विकासको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा रणनीतिक कार्यक्रमसहितको आवधिक योजना तर्जुमा तयार गरी विकासको मार्गचित्र तयार गरिएको छ। गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच समेत विकास प्रयासहरुलाई दिशानिर्देश गर्न दीर्घकालीन योजना तर्जुमा तथा अन्तिम मस्यौदा समेत तयार भई स्वीकृतिको प्रक्रियामा रहेको छ।

गाउँपालिकाको २५ वर्षे रणनीतिक गुरुयोजना बनाई आवश्यकता, प्राथमिकता, उपलब्ध स्रोत र संभावनालाई व्यवस्थित गर्न यातायात गुरुयोजना र एवं भूउपयोग, पर्यटन र बस्ती विकास गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने योजना कार्यक्रम तय गरिएको छ। बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रिया टोल एवं तथा बस्तीबाटै शुरु गरी सहभागितामूलक योजना प्रक्रियाको अभ्यास भैरहेको छ । गाउँपालिकाको मुख्य लगानीको क्षेत्रको रुपमा स्थास्थ्य, शिक्षा, कृषि र यातायात क्षेत्रमा आवश्यक स्रोत परिचालन गरी प्राथमिकताक्रम अनुसार व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्न ऐन, नियम, कार्यविधि तथा सडकको मापदण्ड निर्धारण गरिएको छ। गाउँपालिकामा संचालित स्थानीय संचित कोष र अन्य स्रोतबाट संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रगति तथा गुणस्तर कायम गर्न स्थलगत अनुगमन तथा प्रगति विवरण समीक्षा कार्यलाई नियमित गरिएकोछ।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, संभाव्यता विश्लेषण र विद्यमान अवस्थाको आधार राजस्ज सुधार कार्यक्रम तर्जुमा र सोको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण समेत राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । सो अनुसार आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँट र अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरणको औषत अनुपात क्रमशः २०, १३, ६७ प्रतिशत रहेको दखिन्छ । राजस्व सुधार कार्ययोजना तथा राजस्व परामर्श समितिको अध्ययन र शिफारिशका आधारमा कर तथा गैर दर निर्धारण गरी सो अनुसार गत आ.व. २०६६/७७ मा ११ करोड ४२ लाखा आन्तरिक आय संकलन गरिएको छ । गाउँपालिकाको कुल आय बजेटमा आन्तरिक श्रोतको योगदान २० प्रतिशत मात्र रहेको छ । साथै गाउँपालिकासँग समन्वय र सहकार्य गर्ने गैर सरकारी संस्था, सहकारी र समुदायबाट विकास कार्यमा बार्षिक अनुमानित रु. ३ करोड, ४९ लाख बराबरको लगानी हुने गरेको देखिन्छ। यसैगरी निजी क्षेत्रबाट उत्पादन तथा व्यवसायमूलक आयोजनामा बार्षिक रु. १ करोड ३२ लाख ७८ हजार बराबारको लगानी भएको अनुमान गरिएको छ।

संघीय संरचना अनुसार बागमती प्रदेश धादिङ जिल्लामा अवस्थित यस गाउँपालिकामा कृषि, बसोबास, औद्योगिक तथा पर्यटन विकासको केन्द्रको रुपमा रहेको छ भने गाउँपालिकामा प्राकृतिक श्रोत तथा जैविक विविधता जस्ता वातावरणीय सेवाका अवसरहरु उपलब्ध रहेका छन् । संविधानिक अधिकार सहितको संघीय शासन व्यवस्थामा आधारित स्थानीय सरकारबाट नागरिकहरुमा शासन प्रक्रियामा नागरिकको पहुँच वृद्धि भएको छ। गाउँपालिकामा योजना तर्जुमा र विकास गतिविधिको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नतिजा मापन प्रणालीमा समावेशी, सहभागितामूलक, परामर्श तथा सहकार्यमा आधारित पद्धतिहरुको विकास तथा अनुशरण हुँदै गएको छ। गाउँपालिकाको स्रोतसाधन, सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन स्तरमा स्थानीय समुदायको चासो र निगरानीमा वृद्धि हुँदै गएको छ। गाउँपालिकाको वित्तीय स्रोत बढ्दै गएको र संस्थागत सबलीकरण र क्षमता विकासमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा विकास साझेदारहरुको सहयोगमा पनि क्रमशः बढ्दै गएको छ। साथै यस गाउँपालिकामा विकास साझेदार, अन्तरराष्ट्रिय र राष्ट्रिय संघ/संस्था तथा निजी

क्षेत्रको लगानीको आकर्षण केन्द्रको रुपमा समेत स्थापित हुन सक्ने अवस्था रहेको छ ।

११.३ समस्या तथा चूनौति

नेपालको संविधानले संवैधानिक व्यवस्था र कानून अनुसार स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र भित्रका विषयमा नीति, कानून, योजना तथा बजेट बनाउने, श्रोत परिचालन गर्ने र विकास कार्य सञ्चालन र सेवा प्रवाह गर्ने व्यवस्था गरेको छ । देशको रणनीतिक स्थानमा अवस्थित र विकासको अथाह संभावना भएर पनि गाउँपालिकाको विकास र सेवा प्रवाहको अवस्था अपेक्षित रुपमा अगाडि बढाउन सकिएको छैन । योजनाबद्ध तथा नतिजामूलक विकास, संस्थागत सुदृढीकरण र सुशासन कायम गर्न उपयुक्त, सरल र सहज प्रणाली स्थापना लगायत समस्या तथा चूनौतिहरु विद्यमान रहेका छन् ।

नेपालको संविधान व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाले अझै विपद् व्यस्थापन तथा अनुकुलन, पूर्वाधार विकास, पर्यटन तथा खेलकुद विकास, कला तथा संस्कृति संरक्षण, महिला, बालबालिका र सशक्तिकरण लगायतका विषयमा नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि निर्माण गर्न बाँकी नै रहेको छ । तर्जुमा भएका ऐन, नीति, नियम, कार्यविधिको बारेमा सबै निर्वाचित जनप्रतिनिधि, वडा समिति, आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा लक्षित वर्गलाई सूसूचित गराउने, प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने र सो को पालना हुन सकिरहेको छैन । विषय क्षेत्रगत रुपमा बजेट विनियोजन सन्तुलित नभई पूर्वाधार क्षेत्रमा अधिक हुने गरेको र रोजगार, उत्पादनमूलक तथा आयमूलक आयोजना तथा कार्यक्रममा लगानी अपेक्षाकृत कमजोर रहेको छ ।

गाउँपालिकामा एकातिर संस्थागत क्षमता कमी रहेको छ भने निर्वाचित पदाधिकारी, प्रशासनिक र प्राविधिक कर्मचारीहरुमा निष्ठा, मनोबल र जवाफदेहिता कमी रहेको छ । योजना तथा बजेट तर्जुमा, वित्तीय व्यवस्थापन, लेखा परीक्षण र निर्णय प्रक्रियामा समावेशीता, सहभागिता र पारदर्शिताको कमी देखिन्छ । योजनाबद्ध विकास तथा सेवाको न्यूनतम मापदण्ड पुरा गर्न आवश्यक स्रोत परिचालन र दक्षतामा कमी रहेको छ । संस्थागत संरचना, मानव श्रोत, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति अवैज्ञानिक र परम्परागत देखिन्छ । गाउँपालिकाको सेवा व्यवस्थापन प्रक्रियामा कार्यसम्पादन आधारित, दण्ड र पुरस्कार तथा वृत्ती विकासको व्यवस्था लागू हुन सकेको छैन । प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको छोटो समयमा हुने फेरबदल र संघीय निजामती र स्थानीय सेवा प्रतिको जवाफदेहितामा दोहोरोपनाले पनि योजना तथा बजेट तर्जुमा, श्रोत परिचालन, कार्यसम्पादन र नीति, योजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयमा ढिलाई तथा कठिनाई हुने गरेको छ ।

गाउँ कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा, वडा कार्यालय र इकाईहरुमा आवश्यकता र दरबन्दी अनुसार प्रशासनिक तथा विषयगत कर्मचारीहरुका पदपूर्ती नहुँदा सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन कठिनाई भैरहेको छ । कार्यपालिका कार्यालयमा आफ्नो भवन नहुँदा एकीकृत सेवा प्रवाहमा कठिनाई रहेको छ । गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, प्राथमिकता तथा रणनीति सहित आवधिक योजना, विकासको अग्रणी क्षेत्रहरु पर्यटन विकास, बस्ती तथा भौतिक विकास, यातायात, उद्यम विकास तथा कृषि सम्बन्धी गुरुयोजना आदीको तर्जुमा नहुँदा ठोस तथा नतिजामुखी योजना तर्जुमाका साथै प्राथमिकताका आधार र प्रक्रिया निर्धारण, मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार नहुँदा वितरणमुखी हिसाबले आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट र बजेट विनियोजन हुने गरेको छ। फलस्वरुप आयोजना तथा कार्यक्रमलाई गुणस्तरमा कायम गरी समयमा उपलब्धि रुपमा सम्पन्न गर्न सकिएको छैन ।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रका विषयमा राजस्वको संभाव्यता विश्लेषण तथा राजस्व प्रशासन सम्बन्धी ज्ञान, सीप, दक्षता, प्रणालीको कमी रहेको छ । राजस्व श्रोत परिचालन सम्बन्धी ऐन, कार्यविधि र कार्यप्रणालीमा कमी हुँदा आन्तरिक आय सम्बन्धी क्षेत्र पहिचान, संभाव्यता विश्लेषण, कराधार र दर निर्धारण,

अनुमान तथा प्रक्षेपण गर्न र सो अनुसार करदाता शिक्षा, असुली र अभिलेख व्यवस्थित हुन सकेको छैन। जसको कारण गाउँपालिकाको विकास उपलब्धिका मुख्य रुपमा संघीय र प्रदेश सरकारको अनुदानमा भर पर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ।

सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र र गैसस र समुदायमा आधारित संस्थासँग संयन्त्रको विकास गरी प्रभावकारी समन्वय, सहकार्य र साझेदारी हुन सकेको छैन। उपयुक्त भौतिक सुविधा र लगानीको वातावरण तयार गरी गाउँपालिकामा स्थानीय गैसस, व्यवसायी र लगानीकर्तालाई आकर्षित गर्न सकिएको छैन। उद्योग तथा व्यवसाय विकास, पर्यटन पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधा विकास र विस्तार, कृषि प्रसार, प्रविधि हस्तान्तरण, व्यवसायिक परामर्श सेवा, पूर्वाधार विकास सम्बन्धी अध्ययन, डिजाइन इष्टिमेट, प्राविधिक सुपरभिजन, सम्पन कार्य प्रगतिको अभिलेखन र प्रकाशन जस्ता व्यवसायिक कार्यहरुमा निजी, गैसस र विकास साझेदार लगायतका सेवा प्रदायक संस्था र निकायबाट सम्पादन गर्ने कार्यको व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन। प्रचुर संभावनाका बाबजुद निजी क्षेत्र र गैर सरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई अपेक्षाकृत परिचालन गर्न सकिएको छैन।

११.४ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

यस गाउँपालिकाको नीति, कानून तथा सुशासन, संगठन तथा क्षमता विकास, स्रोत परिचालन र विकास व्यवस्थापन लगायत स्थानीय सुशासन तथथा संस्थागत विकास क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम, अपेक्षित उपलब्धी र नतिजा खाकालाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

११.४.१ सोच

गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको प्रस्तुत छः

- सक्षम, जनमुखी, पारदर्शी र जवाफदेही स्थानीय सरकारको स्थापना

११.४.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- सेवा प्रवाह तथा विकास उपलब्धीलाई समावेशी, सहज, प्रभावकारी र जवाफदेही बनाउने

११.४.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको उद्देश्यहरु देहायअनुसार रहेका छन्:

- स्थानीय शासन तथा विकास नीति, कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु,
- स्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता, मानव संशाधन, कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि गर्नु,
- आन्तरिक र वाह्य श्रोत परिचालन तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउनु,
- योजना तथा विकास प्रणाली सूचना प्रविधिमा आधारित, समावेशी तथा नतिजामूलक बनाउनु।

११.४.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति

संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपनाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

तालिका १७: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: स्थानीय शासन तथा विकास नीति, कार्य सञ्चालन प्रणाली एवं प्रक्रिया सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु	
१. स्थानीय शासन तथा नीति, कानून, निर्णय, कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउने	१.१ स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका विषयमा नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि तथा मापदण्ड निर्माण र प्रवोधीकरण गरी नियमपालनामा अभिवृद्धि गरिनेछ। १.२ स्थानीय सरकारको जवाफदेहिता अभिवृद्धि सम्बन्धी एकीकृत संयन्त्रको विकास गरी नियमित अभ्यास गरिनेछ। १.३ आयोजनाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण सम्बन्धी स्तरीय कार्यविधि तयार गरी टोल विकास संस्था, आमा समूह, युवा क्लब, बालक्लब तथा नागरिक संस्था मार्फत सेवाग्राहीलाई जानकारी गराउने तथा सचेतना अभिवृद्धि गरी कार्य सम्पादन प्रक्रियामा र उपलब्धीमा जवाफदेहिता वृद्धि गरिनेछ। १.४ गाउँपालिकाबाट प्रवाह गरिने सेवा तथा कार्य सम्पादनलाई जनउत्तरदायी र पारदर्शी बनाउन कार्यपालिका र वडा कार्यालयहरुमा क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र, गुनासो सुनुवाई संयन्त्र, हेल्पडेक्स, नागरिक भेला र पृष्ठपोषण संयन्त्रको अभ्यास गरिनेछ। १.५ सुशासन तथा सेवा प्रवाहलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाउन स्वीकृत नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्डको पालना गरिनेछ र सेवा प्रवाहमा कर्मचारीको मनोबल बढाउन प्रोत्साहनको कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । १.६ सदाचार नीतिको प्रवर्द्धन गरिनेछ र भ्रष्टचार विरुद्ध शुन्य सहनशीलताको नीति अबलम्बन गरिनेछ। **१.७** सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन e-governance प्रणाली प्रयोग बढाइनेछ।
२. गाउँपालिकाको नीति, कानून तथा निर्णय प्रक्रियामा लक्षित समुदाय र आम नागरिकको अपनत्व वृद्धि गर्ने	२.१ गाउँपालिकाको नीति, निर्णय, सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन बारे सेवाग्राहीसँग मत सर्वेक्षण तथा सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया गरी नागरिक र सरोकारवालाको पृष्ठपोषण र सुझाव प्राप्त गरिनेछ। २.२ वडा तथा गाउँपालिकास्तरबाट सेवा प्रवाहका लागि मापदण्ड तथा मान्यता (Standard and Norms) को विकास गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। २.३ गाउँपालिकाको नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि र मापदण्ड बारे पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता विकास गरिनेछ। २.४ गैसस, टोल विकास संस्था तथा अन्य समुदायमा आधारित संस्था मार्फत नागरिक शिक्षा सञ्चालन गरी स्थानीय नीति, कानून, नियम, मापदण्ड, कार्यविधि, सेवा र सुविधा बारे प्रवोधीकरण गरिनेछ। **२.५** निर्णय प्रक्रियामा नागरिकको दायित्व र अधिकारका सम्बन्धमा आम नागरिकलाई सचेत गराउन नागरिक शिक्षा प्रदान गरिनेछ।
उद्देश्य २: स्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता, मानव संशाधन र कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि गर्नु	
१. स्थानीय सेवा प्रवाहलाई सरल, सहज, सूचना प्रविधिमा आधारित र सेवाग्राहीमैत्री बनाउने	१.१ कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरुमा एकीकृत सेवा प्रवाह सहितको सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण गरी कार्यालयको भौतिक क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। १.२ एकीकृत सेवा सञ्चालनको लागि सूचना प्रविधि समेत भौतिक सुविधा र विषयगत क्षेत्रका कर्मचारीहरुको समेत व्यवस्थापन गरी वडा कार्यालयलाई सेवा केन्दको रुपमा विकास तथा सुदृढ गरिनेछ। १.३ सेवा प्रवाह, विकास निर्माण र प्रशासनिक कार्यमा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा क्रमशः वृद्धि गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	१.४ सेवा प्रवाहको सहजता र सुविधाको लागी सरोकारवालाको समन्वयमा कम्तीमा बर्षमा १ पटक घुम्ति सेवा शिविरको सञ्चालन गरिनेछ। १.५ विकास कार्यमा समुदायको सहभागिता वृद्धि गर्न, वडास्तरका आयोजना सञ्चालन गर्न र संचालित आयोजना सञ्चालन प्रक्रिया तथा गुणस्तरमा समुदायको निगरानी बढाउन वडाका प्रत्येक टोलमा टोल सुधार समिति गठन गरी परिचालन गरिनेछ। १.६ विकास निर्माण, कृषि तथा पशुपालन, उद्योग तथा व्यवसाय, पर्यटन, खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा सेवा केन्द्र तथा इकाई स्थापना गरी सेवा सञ्चालन गरिनेछ। १.७ सार्वजनिक भवन तथा अन्य संरचना निर्माण गर्दा बाल, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक मैत्री र महिलामैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ। १.८ गाउँपालिकाको संस्थागत तथा वित्तीय क्षमता अनुरुप कोभिड लगायत महामारी र विपद् पश्चात राहत तथा सुविधा उपलब्ध गराउने र नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त सहयोग वितरण एवं व्यवस्थापनमा सहजीकरण गरिनेछ। १.९ सूचनाको हक सम्बन्धी ऐनका बारेमा गाउँपालिकाबासीलाई सूसुचित गरिनेछ।
२. गाउँ कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयको संगठन क्षमता सुदृढीकरण गर्ने ।	२.१ कार्यविभाजन र कार्यसम्पादन नियमावलीको आधार र संगठन व्यवस्थापन सर्वेक्षण प्रतिवेदन अनुसार संगठन संरचना, दरबन्दी र कार्यविवरणको व्यवस्था कार्यान्वयन गरिनेछ । सो अनुसार प्रदेश लोक सेवा आयोगमा कर्मचारी पदपुर्तिका लागि नियमित रुपमा माग पेश गर्ने र अत्यावश्यक सेवाका लागि करारमा नियुक्ति गरी सेवा सञ्चालन गरिनेछ। २.२ कार्यालयमा एकीकृत सेवा प्रवाहको लागि लेआउट सहितको सोधपुछ, सहायता कक्ष, स्तनपान कक्ष र सेवाग्राही प्रतिक्षालय सहित कार्यकक्षको व्यवस्था गरिनेछ। २.३ संगठन तथा क्षमता विकास रणनीति सहित गाउँपालिकाको विस्तृत क्षमता विकास योजना र कार्यहरु तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। २.४ गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुमा विषयगत दक्षता, कार्यकुशलता, जवाफदेहिता र उच्च मनोवलको विकास गरिनेछ। २.५ सेवा प्रवाह र व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र विद्युतीय सञ्चार माध्यमको प्रयोग क्रमशः वृद्धि गरिनेछ। २.६ कर्मचारीको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई वैज्ञानिक तथा नतिजामा आधारित, सेवामुखी र जवाफदेही बनाइनेछ र कार्यसम्पादनमा उत्कृष्ट सेवा प्रवाह गर्ने राष्ट्रसेवक कर्मचारीलाई नगद पुरस्कारको व्यवस्था गरिनेछ।
३. कार्यविधि निर्माण गरी सेवा प्रवाह तथा कार्य सम्पादनलाई व्यवस्थित गर्ने	३.१ स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका विषयमा प्रचलित कानून र कार्यविभाजन तथा कार्यसम्पादन नियमावली अनुसार सरल र स्पष्ट कार्यविधि निर्माण गरी कार्य सम्पादन र सेवा प्रवाह सुचारु गरिनेछ। ३.२ नियमित कार्यक्रममा समावेश गरी स्वीकृत नीति, ऐन, नियम कार्यविधि बारेमा जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक समाज तथा सेवाग्राहीलाई अभिमुखीकरण गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	३.३ एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, भूमिहिन, विस्थापित तथा विपन्नहरुको संस्था तथा सञ्जाल निर्माण, क्षमता विकास गरी सेवा प्रवाह प्रक्रियामा परिचालन गरिनेछ। ३.४ गाउँपालिकामा कार्यसम्पादनमा आधारित करार पद्धति र कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणालीको स्थापना गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। ३.५ स्वमूल्याङ्कन र लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण कार्ययोजना तर्जुमा गरी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। ३.६ अक्ष्यक्षले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले अन्य कर्मचारीसँग कार्य सम्पादन सम्झौता कार्यप्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाइनेछ र उत्कृष्ट काम गर्ने कर्मचारीलाई सम्मान र प्रोत्साहन गरिनेछ ।
उद्देश्य ३: आन्तरिक र वाह्य श्रोत परिचालनमा वृद्धि गर्नु तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउनु,	
१. आन्तरिक राजस्व वृद्धिमा जोड गर्ने ।	१.१ आन्तरिक राजस्व व्यवस्थापन सम्बन्धी एकीकृत ऐन र कार्यविधि तयार गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ। १.२ नियमित वैठक, तालिम तथा क्षमता विकास गरी राजस्व परामर्श समितिको क्रियाशिलतामा अझ वृद्धि गरिनेछ। १.३ आन्तरिक र वाह्य स्रोत परिचालनका लागि छिमेकी स्थानीय तह, प्रदेश तथा संघीय सरकारका निकायसँग नियमित वैठक र छलफल गरिनेछ। १.४ कोभिड १९ लगायतका महामारीले व्यापार व्यवसायमा परेको असरलाई ध्यानमा राखी सो अवधीमा बुझाउने पर्ने कर तथा शुल्कको रकममा छुटको व्यवस्था गरिनेछ। १.५ माद्यामिक तहको पाठ्यक्रममा कर, शुल्क र दस्तुर सम्बन्धी विषय समावेश गरी पठनपाठन शुरुवात गरिनेछ। १.६ राजस्व प्रशासन बारे जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र करदाताको क्षमता विकास गरिनेछ। १.७ वैज्ञानिक आधार र प्रमाणमा आधारित भई राजस्व स्रोतको संभाव्यता अध्ययन, विश्लेषण र प्रक्षेपणको व्यवस्था गरिनेछ। १.८ व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण कार्यविधि तर्जुमा गरी यसबारे जानकारी र प्रचार प्रसारद्धारा व्यवसाय दर्ता र बार्षिक कर संकलनलाई सहज बनाइनेछ।
२. राजस्वको स्रोत, आधार, दर र प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित गरी व्यवस्थित गर्ने ।	२.१ राजस्व शाखालाई थप व्यवस्थित र क्रियाशील बनाउन शाखामा कर्मचारीको व्यवस्था सीप तथा दक्षता अभिबृद्धि गरिनेछ। २.२ स्थानीय राजस्व प्रशासनलाई सहज, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन सूचना प्रविधिमा आधारित राजस्व व्यवस्थापन प्रणाली लागू गरिनेछ। २.३ सूचना प्रविधिमा आधारित भई आन्तरिक आयको संकलन, दाखिला तथा अभिलेखनलाई नियमित र व्यवस्थित गरिनेछ। २.१ राजस्व सम्बन्धी आधार सूचना, अभिलेख, राजश्व संकलन, प्रशासन र खर्च व्यवस्थापनमा समसामयिक सुधार गरिनेछ। २.२ बार्षिक खर्चको आन्तरिक लेखा परीक्षण र सार्वजनिक परीक्षण गरी खर्चको लेखाजोखा र वित्तीय जोखिम न्यूनीकरण गरिनेछ। २.३ गाउँपालिकाबासीलाई सम्बन्धित वडा कार्यालयबाट नै सम्पूर्ण कर, शुल्क र दस्तुर तिर्न कम्प्युटर सफ्टवयर तथा आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था मिलाइनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	२.४ सूचना प्रविधिको उपयोग गरी गाउँपालिकाको बजेट तर्जुमा, आम्दानी र खर्चको लेखाङन, अभिलेख तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गरी वित्तीय अनुशासन कायम गरिनेछ। २.५ कोभिड १९ लगायतको विपदको प्रभावको कारण उत्पादन, उद्यम व्यवसाय, रोजगारी र आयमा परेको नकारात्मक असरलाई मध्यनजर गर्दै आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरी कर छुट तथा सहुलियतको व्यवस्था गरिनेछ। २.६ राजस्व शाखामा थप कर्मचारी, भौतिक सुविधा र राजस्व सम्बन्धी ऐन, नियम, कार्यविधि तथा सफ्टवयरको व्यवस्था गरी राजस्व परिचालनलाई थप व्यवस्थित गरिनेछ।
३. सरकारी तथा सार्वजनिक सम्पत्तीको पहिचान तथा अभिलेख तयार गरी संरक्षण र उपयोग गर्ने ।	३.१ स्वामित्वमा रहेको, अन्य सरकारी र सार्वजनिक सम्पत्ती (जग्गा, भवन तथा अन्य भौतिक संरचना) अभिलेख तयार गरी संरक्षण र सार्वजनिक हित तथा आयस्रोतको लागि समोचित व्यवस्थापन गरिनेछ। ३.२ कार्यविधि तर्जुमा गरी गाउँपालिकाको सम्पत्तीको भाडा लगाउने तथा नष्ट भएर जाने संरचना तथा भौतिक सामग्रीको लिलामको व्यवस्था गरिनेछ। ३.३ प्राकृतिक स्रोत साधन, धार्मिक, सांस्कृतिक र पुरातात्विक महत्वका सम्पदाहरुको पहिचान, सर्वेक्षण, नक्शाङ्कन र अभिलेखीकरण विवरण अद्यावधिक गरिनेछ र प्रचलित कानून अनुसार परिचालन गरिनेछ।
४. स्रोत परिचालनका लागि गैसस, निजी क्षेत्र, समुदाय, विकास साझेदार, प्रद्रेश र संघीय सरकारका निकायहरु सँग साझेदारी विकास गर्ने ।	४.१ निजी क्षेत्र, समुदायमा आधारित संस्था, गैसस, विकास साझेदार, प्रदेश तथा संघीय सरकारका निकायसँग समन्वय र साझेदारी गरी स्रोत परिचालनमा अभिबृद्धि गरिनेछ। ४.२ स्रोत परिचालनका लागि गैसस, विकास साझेदार, प्रदेश र संघीय संरकारका निकायसँग नियमित वैठक, छलफल र संचार गरिनेछ। ४.३ निजी क्षेत्रलाई कर परामर्श सेवा केन्द्र सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।
उद्देश्य ४: योजना तथा विकास प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमैत्री, समावेशी र नतिजामूलक बनाउनु,	
१. योजना व्यवस्थापन प्रक्रिया लाई सरल, सूचना प्रविधि तथा नागरिकमैत्री र पारदर्शी बनाउने ।	१.१ आयोजना वैंक सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरी आवधिक योजना तथा विषय क्षेत्र गुरुयोजनाको आधारमा गाउँपालिकामा आयोजना वैंक तयार गरिनेछ। १.२ कार्यविधि तयार गरी विस्तृत संभाव्यता अध्ययन भएका वा डिपिआर तयार भएका आयोजनामा मात्र बजेट विनियोजनको व्यवस्था गरिनेछ। १.३ आयोजनाको प्राविधिक लगत ईस्टिमेट नेपाली भाषामा तयार गर्ने व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। १.४ पुर्वाधार विकास गर्दा अपाङ्ग तथा बालमैत्री अवधारणा लागु गरिनेछ। १.५ आयोजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन, सार्वजनिक सुनुवाई तथा समग्र कार्यक्रमको सामाजिक आर्थिक उपलब्धीको लेखाजोखा समेत सामाजिक परीक्षण लगायत सामाजिक उत्तरदायित्व संयन्त्रलाई नियमित र प्रभावकारी बनाइनेछ।
२. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक र नतिजामूलक बनाउने ।	२.१ योजना तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्दा स्थानीय समुदायको जनसहभागिता अभिवृद्धि गरिनेछ। २.२ आयोजना कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित, गुणात्मक र परिणाममुखी बनाइनेछ २.३ आवधिक योजना र मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुसार नतिजामूलक ढाँचामा बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	२.४ एकाईगत कार्यान्वयन योजनालाई एकीकृत गरी बार्षिक कार्यान्वयन योजना तयार गर्ने सो अनुसार बार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था गरिनेछ। २.५ रु. ५० लाख भन्दा माथिको लागतका आयोजनाहरुको स्वतन्त्र प्राविधिक परीक्षकद्धारा प्रभाव मूल्याङ्कन गरिनेछ। २.६ स्वीकृत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यविधि अनुसार नीति, योजना तथा कार्यक्रमका नियमित, बार्षिक, मद्यावधी र आवधिक रुपमा प्रक्रिया तथा नतिजा अनुगमन एवं चौमासिक र बार्षिक समीक्षा तथा प्रमुख आयोजनाको प्रभाव मूल्याङ्कन गरिनेछ।
३. गैसस, निजी क्षेत्र, समुदायमा आधारित संस्थासँग समन्वय र साझेदारीमा अभिवृद्धि गर्ने	०.१ गैसस तथा समुदायमा आधारित संस्था समन्वय र परिचालन कार्यविधि तयार गरी नियमित वैठक तथा अन्तरक्रिया सञ्चालन गरिनेछ। ०.२ गैसस, समुदाय, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र, प्रद्रेश र संघीय सरकारका निकायसँग समन्वय वैठक तथा साझेदारीका क्षेत्रबारे अन्तरक्रिया गरिनेछ। ०.३ टोल विकास संस्था गठन गरी सामाजिक परिचालनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। ०.४ सेवा निवृत्त शिक्षक, प्राध्यापक, सैनिक, प्रहरी र राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरुको अनुभव, ज्ञान, सीप र दक्षतालाई विकासको प्रक्रियामा परिचालन गरिनेछ। ०.५ गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका नवप्रवर्तन, सीप, अध्ययन, कला, भाषा, संस्कृति, उद्यम व्यवसाय आदि क्षेत्र प्रतिभालाई संरक्षण र प्रोत्साहन गरिनेछ।

११.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा अपेक्षित उपलब्धि

११.५.१ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

सुशासन र संस्थागत विकास र क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकताको आधारमा देहायअनुसारको कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ । सुशासन तथा संस्थागत विकासतर्फको स्थानगत विवरण **अनुसूची १९** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १८: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको कार्यान्वयन योजना

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
१. ऐन, कानून तथा जवाफदेहिता			**६४००**	**६४००**	**६४००**	**६४००**	**६४००**	**३२०००**	
२.१ नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका मापदण्ड निर्माण, प्रवोधीकरण तथा प्रकाशन	विषय	४०	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	६०००००
२.२ सुशासन तथा जबाफदेहिता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	१००००
२.३ क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र तयारी, अद्यावधिक र पालना कार्यक्रम	पटक	५	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	८००००
२.४ नागरिक पृष्ठपोषण र वहश कार्यक्रम	पटक	२०	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	१५०००
२.५ सूचना प्रविधिमैत्री शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	
२.६ विवाद मध्यस्थता, कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप कार्यक्रम	पटक	६०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	
२.७ स्थानीय विकास नीति, योजना, सेवा प्रवाह र कार्यक्रम सम्बन्धी अध्ययन तथा सर्वेक्षण कार्यक्रम	पटक	१०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	
२.८ सदाचार नीति तर्जुमा	पटक	५	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
२. संगठन तथा क्षमता विकास			**४४००**	**३६०००**	**४४००**	**९१२००**	**४४००**	**२९४१००**	
२.१ कार्यालय व्यवस्थापन एवं भौतिक निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम	एकाइ	१८	२५०००	२५०००	८५०००	८००००	२५०००	२४००००	२५०००
२.२ स्थानीय सरकारको कार्य सम्पादन तथा संस्थागत स्वमूल्याङ्कन (LISA) कार्यक्रम	पटक	५	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
२.३ जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक संस्था क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	२५	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	
२.४ अन्तर स्थानीय तह अध्ययन, परामर्श र टिम विल्डिङ कार्यक्रम	पटक	१०	१४००	१४००	१४००	१४००	१४००	७०००	१५
२.५ कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	६०	३००	४००	५००	६००	८००	२६००	१००००
२.६ क्षमता विकास योजना तर्जुमा र अद्यावधिक	पटक	२	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	१००
२.७ संगठन विकास तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	२		५००		५००		१०००	
२.८ सेवाग्राही प्रतिक्षालय, कार्यकक्ष, भौतिक सुविधा, सूचना प्रविधि र उपकरण व्यवस्थापन कार्यक्रम (गाउँ कार्यापालिका, कार्यालय, विषयगत शाखा र वडा कार्यालय र सेवा केन्द्रहरु समेत)	एकाइ	२५	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	१००००	
२.९ न्यायिक समिति र मेलमिलाप केन्द्र सञ्चालन तथा न्याय सम्पादन सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	५००
२.१० आत्मनिर्भर महिला समूह (टोल विकास संस्थाको समेत कार्य गर्ने)	संख्या	३५०	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	४००

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)						प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा	
२.११ लक्षित वर्ग संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	२५	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	६०००	३०
२.१२ गै.स.स. समन्वय डेस्क स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	१	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
३. श्रोत परिचालन			**२१००**	**२८५०**	**२१००**	**२१००**	**२८५०**	**१२०००**	
३.१ आन्तरिक आयको संभाव्यता विश्लेषण तथा प्रक्षेपण (राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा र परिमार्जन)	पटक	२		७५०			७५०	१५००	
३.२ करदाता शिक्षा कार्यक्रम	पटक	१५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	
३.३ करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	१५	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
३.४ राजस्व सुदृढीकरण कार्यक्रम (राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन)	पटक	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
३.५ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली स्थापना र सुदृढीकरण	पटक	५	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
३.६ अन्तर स्थानीय तह, संघीय तथा प्रदेश सरकार, निजि क्षेत्र र विकास साझेदार समन्वय तथा अन्तरसम्बाद कार्यक्रम	पटक	५	६००	६००	६००	६००	६००	३०००	
४. योजना व्यवस्थापन			**७३००**	**८८००**	**७३००**	**८८००**	**७३००**	**३९५००**	
४.१ स्थानीय आयोजना वैक तर्जुमा तथा सूची अद्यावधीकरण	पटक	५	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	
४.२ योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाई प्रणाली सञ्चालन	पटक	२५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
४.३ विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम	विषय	५	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
४.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी तथा आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	पटक	६	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	
४.५ तेश्रो पक्षवाट प्राविधिक परीक्षण तथा आयोजनाको मूल्याङ्कन	आयोजना	१५	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	
४.६ उपभोक्ता समिति क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१५	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
४.७ वस्तुस्थिति विवरण तयारी तथा अद्यावधिक कार्यक्रम	पटक	२	०	१५००	०	१५००	०	३०००	
४.८ बजेट तथा कार्यक्रमको लैससास तथा जलवायु परीक्षण	पटक	५	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	
संस्थागत विकास कुल जम्मा			**२०२००**	**५४०५०**	**२०२००**	**१०८५००**	**२०९५०**	**३७७६००**	

११.५.२ आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानीय रणनीतिक स्तभ्म, दिगो विकास लक्ष्य, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धि, लैंगिक र जलवायु सांकेतीकरणको विवरण ***अनुसूची २०*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

११.५.३ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

संविधानको एकल तथा साझा अधिकार सूचीका विषयमा स्वीकृत नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्ड, प्रवोधीकरण, कार्यान्वयनको अवस्था अध्ययन तथा विश्लेषण गरी आवश्यकता अनुसार परिमार्जन भएको हुनेछ । अधिकार क्षेत्रका अन्य विषयमा नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्ड तर्जुमा, प्रकाशन र नागरिक शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम मार्फत प्रवोधीकरण गरी गाउँबासीलाई जानकारी प्रदान गरिनेछ। स्वीकृत नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्ड परिपालन अभिबृद्धि भएको हुनेछ। गाउँपालिकाको विकास नीति, कार्यक्रम, कार्यसम्पादन र उपलब्धि बारे नागरिक बहश लगायत सामाजिक जवाफदेहिता अभिबृद्धि मार्फत नागरिकको पृष्ठपोषण प्राप्त तत् सम्बन्धी नीति, कानून तथा कार्यविधि परिमाजर्नन हुनेछ । निर्वाचित पदाधिकारीको लागि सदाचार नीति तर्जुमा गरी सुशासन समिति मार्फत निगरानी अभिबृद्धि भएको हुनेछ। विश्वविद्यालय तथा कलेजसँग समन्वय र सहकार्य मार्फत विकास नीति, योजना, कार्यक्रम तथा सेवा प्रवाहको उपलब्धि बारे अध्ययन तथा सर्वेक्षण भएको हुनेछ ।

संगठन व्यवस्थापन सर्वेक्षण भई संगठन संरचना, कर्मचारीको दरबन्दी, कार्यविवरण तयार हुने र सो अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ती, संगठन सुदृढीरण र क्षमता विकासका कार्यहरु संचालन हुनेछन् । योजना तथा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, खरिद व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, गुणस्तर नियन्त्रण तथा नतिजा मापन, उपभोक्ता समितिको क्षमता विकास र योजना, विषयगत क्षेत्रमा निर्वाचित पदाधिकारी, कर्मचारी, नागरिक समाजको क्षमता विकास भएको हुनेछ । विषय क्षेत्रगत एकीकृत सेवा समेत गाउँ कार्यपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय र सेवा केन्द्र भवन निर्माण र भौतिक व्यवस्था, औजार उपकरण र सूचना प्रविधि उपलब्ध भएको हुनेछ। गाउँपालिकाका प्रमुख वस्तीहरुमा टोल विकास संस्थाहरु गठन तथा परिचालन मार्फत विकास निर्माण र सेवा प्रवाह समुदाय परिचालन, नागरिक सहभागिता र निगरानी अभिबृद्धि भएको हुनेछ। समुदाय परिचालन, विकास निर्माण, सेवा प्रवाह, क्षमता विकास प्रक्रियामा गैर सरकारी संस्था, समुदायमा आधारित संस्था तथा सहकारीको सहभागिता, क्रियाशीलता तथा योगदानमा बृद्धि हुनेछ ।

संविधान तथा प्रचलित कानून बमोजिम गाउँबासी, उद्यमी व्यवसायी, निजी क्षेत्र तथा सरोकारवालासँग रायपरामर्श गरी कर, गैर कर राजस्व परिचालन, राजस्व बाँडफाँट, अनुदान, जनसहभागिता र आन्तरिक ऋण मार्फत गाउँपालिकाको विकास प्राथमिकताको क्षेत्रमा लगानी बृद्धि हुनेछ। गाउँपालिकाको समग्र आय बजेटमा आन्तरिक आयको योगदान ३० प्रतिशत पुगेको हुनेछ। गाउँपालिकाको कूल स्रोतमा समुदाय, निजी क्षेत्र, सहकारी तथा समुदायमा आधारित संस्था र गैससको योगदान ५ प्रतिशत भन्दा बढी पुऱ्याइनेछ ।

स्थानीय आवश्यकता, माग र प्राथमिकता एवं चालु आयोजना संचालनको अवस्था अध्ययन आधारमा गाउँपालिकामा आयोजना बैंक स्थापना भई आयोजना कार्यान्वयन उपलब्धिमूलक, लागत प्रभावकारी, गुणस्तरीय र निर्धारण समयभित्र सम्पन भएका हुनेछन् । दीर्घकालिन तथा आवधिक योजनाको आधारमा यातायात, पर्यटन, कृषि तथा उद्यम विकास आदि गाउँपालिकाको समष्टिगत विकासका अग्रणी विषय क्षेत्रमा रणनीतिक तथा गुरुयोजना तर्जुमा भई सो अनुसार बार्षिक कार्यक्रम तथा कार्यक्रम तर्जुमा भई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अनुसार योजनाको प्रगति तथा उपलब्धीको मापन प्रणाली संस्थागत हुनेछ । स्थानीय सुशासन तथा संस्थागत विषयत क्षेत्रको नतिजा खाका ***अनुसूची २१*** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद बाह्र
कार्यान्वयन योजना

१२.१ वित्तिय व्यवस्थापन योजना

१२.१.१ श्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण

आवधिक योजना अनुसार तर्जुमा गरिएको कार्यान्वयन तथा लगानी योजनामा गाउँपालिकाको आन्तरिक श्रोत तथा राजस्व बाँडफाँडको रकम, अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, गैसस तथा समुदायमा आधारित सस्था र समुदाय एवं निजी क्षेत्र, प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारको लगानी समेत प्रक्षेपण गरी योजनाको लागि उपलब्ध अनुमानित स्रोतमा समावेश गरिएको छ। योजनाको लागि संभाव्य श्रोत तथा सो को प्रक्षेपण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १९: प्रक्षेपण गरिएको आवधिक/बार्षिक बजेट

क्र.सं.	बजेटका सोतहरु	आ.व. २०७६/७७ यथार्थ	आ.व. २०७७/७८ यथार्थ	आगामी ५ आर्थिक वर्षको प्रक्षेपण					५ बर्षको प्रक्षेपण जम्मा
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	
१	आन्तरिक आय	१५१३२१	३५७४७१	३९७३६२	४१७२३०	४३८०९२	४५९९९६	४८२९९६	२१९५६७६
२	राजस्व बाँडफाडबाट प्राप्त आय	६२६९०	१७२३४३	१०१४३१	१०६५२४	१११८७४	११७४९४	१२३३९७	५६०७२०
२.१	नेपाल सरकार	६०५५४	१४३१७१	८०८८६	८४९३०	८९१७७	९३६३६	९८३१७	४४६९४६
	मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्त शुल्क	६०५५४	१४३१७१	८०८८६	८४९३०	८९१७७	९३६३६	९८३१७	४४६९४६
२.२	प्रदेश सरकार	२१३६	२९१७२	२०५४५	२१५९४	२२६९७	२३८५८	२५०८०	११३७७४
	बाँडफाँटबाट प्राप्त सवारी साधन कर	१४३६	२९१७२	१८६१४	१९५४५	२०५२२	२१५४८	२२६२५	१०२८५४
	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क	७००	०	१५००	१५७५	१६५४	१७३६	१८२३	८२८८
	बाँडफाँटबाट प्राप्त विज्ञापन कर	०	०	४३१	४७४	५२२	५७४	६३१	२६३१
३	रोयल्टी बाँडफाँट	०	०	२	२	२	२	२	११
	वनबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँट	०	०	२	२	२	२	२	११
४	अन्तर सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	४१९५२२	४३५३३१	५१७६३२	५४३५१४	५७०६८९	५९९२२४	६२९१८५	२८६०२४४
४.१	नेपाल सरकार	३७६४४५	३८८४६९	४५१५००	४७४०७५	४९७७७९	५२२६६८	५४८८०१	२४९४८२३
	वित्तीय समानीकरण अनुदान	१६३४००	१६२२००	१६९१००	१७७५५५	१८६४३३	१९५७५४	२०५५४२	९३४३८४
	सशर्त अनुदान	१७३९४५	२१६२६९	२००३००	२१०३१५	२२०८३१	२३१८७२	२४३४६६	११०६७८४
	विशेष अनुदान	०	१००००	४१५००	४३५७५	४५७५४	४८०४१	५०४४४	२२९३१४
	समपुरक अनुदान	३९१००	०	४०६००	४२६३०	४४७६२	४७०००	४९३५०	२२४३४१
४.२	प्रदेश सरकार	४३०७७	४६८६२	६६१३२	६९४३९	७२९११	७६५५६	८०३८४	३६५४२१
	वित्तीय समानीकरण अनुदान	१०२०३	१०२१६	१४९५३	१५७०१	१६४८६	१७३१०	१८१७५	८२६२५
	सशर्त अनुदान	१२९४७	१६६४६	१७११५	१७९७१	१८८६९	१९८१३	२०८०३	९४५७१
	विशेष अनुदान	०	०	४१००	४३०५	४५२०	४७४६	४९८४	२२६५५
	समपुरक अनुदान	१९९२७	२००००	२९९६४	३१४६२	३३०३५	३४६८७	३६४२१	१६५५७०
५	अन्य अनुदान	०	०	९५४५३	१००२२६	१०५२३७	११०४९९	११६०२४	५२७४३८
	नेपाल सरकार	०		६८२५०	७१६६३	७५२४६	७९००८	८२९५८	३७७१२४
	बागमती प्रदेश सरकार	०		२७२०३	२८५६३	२९९९१	३१४९१	३३०६५	१५०३१४
६	जनसहभागिता	०	०	११०४३	११५९५	१२१७५	१२७८४	१३४२३	६१०२१

क्र.सं.	बजेटका स्रोतहरु	आ.व. २०७६/७७ यथार्थ	आ.व. २०७७/७८ यथार्थ	आगामी ५ आर्थिक वर्षको प्रक्षेपण					५ बर्षको प्रक्षेपण जम्मा
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	
७	संघ र प्रदेश सरकारको कार्यक्रममा लगानी	०	०	१०००००	१०५०००	११०२५०	११५७६	१२१५५१	५५२५६३
	नेपाल सरकारको कार्यक्रममा लगानी	०	०	७००००	७३५००	७७१७५	८१०३४	८५०८५	३८६७९४
	प्रदेश सरकारको कार्यक्रममा लगानी	०	०	३००००	३१५००	३३०७५	३४७२९	३६४६५	१६५७६९
८	निजी क्षेत्रको लगानी	०	०	०	०	०	०	०	०
९	गैसस योगदान	०		२१०००	२२०५०	२३१५०	२४३०८	२५५२३	११६०३०
१०	नगद मौज्दात	२२७५९९	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा आय	**८६११३२**	**९६५१४५**	**१२४३९२३**	**१३०६१४१**	**१३७१४६९**	**१४४००६९**	**१५१२१०१**	**६८७३७०३**

नोट:

- *यस तालिकामा आव २०७७/७८ को लागि यथार्थ आयलाई आधार मानी आगामी आ.व.मा हुनसक्ने सम्भावित आयलाई अनुमानित आयको रुपमा गणना गरिएको छ।*
- *कुल आयमा आव २०७७/७८ को यथार्थ आयलाई समावेश गरिएको छैन। २०७८/७९ देखि २०८२/८३ (५ वर्षको) आयलाई मात्र कुल अनुमानित आयमा समावेश गरिएको छ।*
- *सामजिक सुरक्षातर्फको आय एवं अन्य स्थानीय तह, जिल्ला समन्वय समितिबाट प्राप्त हुनसक्ने आयलाई यस प्रक्षेपणमा समावेश गरिएको छैन।*

१२.१.२ विषयक्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट

आवधिक विकास योजना अनुसार विषय क्षेत्रगत ५ बर्षको बजेट प्रक्षेपण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ। विषय क्षेत्रगत ५ बर्षको बजेट कुल वजेट रु ६ अर्व ८९ करोड ७४ लाख ४२ हजार अनुमान गरिएको छ। चालू आ.व.को अनुमानित आयको तुलनामा बृद्धि हुन सक्ने आयको आधारमा ५ वर्षको कुल अनुमानित आय गणना गर्दा गाउँपालिकाको कुल आय करीव रु. ६ अर्व ८७ करोड ३७ लाख ३ हजार हुनसक्ने देखिन्छ। यसर्थ आवधिक योजनाको प्राथमिकताका आधारमा प्रस्तावित क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयनका लागि अन्तर सरकार, नीजि, गैर सरकारी, सहकारी र समुदायसँग कार्यमूलक समन्वय, साझेदारी र सहकार्यको आवश्यकता देखिन्छ।

तालिका २०: विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट

उद्देश्य/प्रतिफल	विषय क्षेत्र तथा उप क्षेत्र	रकम (रु. हजारमा)	प्रतिशत
उद्देश्य १	**आर्थिक विकास**	**८३९५००**	**१२.२**
प्रतिफल १.१	कृषि विकास	४२२५००	६.१
प्रतिफल १.२	सिंचाई विकास	१३००००	१.९
प्रतिफल १.३	पशु विकास	११६०००	१.७
प्रतिफल १.५	उद्योग र व्यापार	१४७५००	२.१
प्रतिफल १.६	बैक तथा वित्तीय सेवा	२३५००	०.३
उद्देश्य २	**पर्यटन तथा संस्कृति**	**१२६०००**	**१.८**
प्रतिफल २.१	पर्यटन प्रवर्द्धन	१०८०००	१.६
प्रतिफल २.२	संस्कृति संरक्षण	१८०००	०.३
उद्देश्य ३	**सामाजिक विकास**	**१६५८९००**	**२४.१**
प्रतिफल ३.१	शैक्षिक विकास	६३३३००	९.२
प्रतिफल ३.२	स्वास्थ्य तथा पोषण	४८०५००	७.०
प्रतिफल ३.३	खानेपानी तथा सरसफाई	३३८६००	४.९
प्रतिफल ३.४	महिला, बालबालिका र समावेशीकरण	१३३१००	१.९
प्रतिफल ३.५	युवा तथा खेलकुद	७३४००	१.१

उद्देश्य/प्रतिफल	विषय क्षेत्र तथा उप क्षेत्र	रकम (रु. हजारमा)	प्रतिशत
उद्देश्य ४	**पूर्वाधार विकास**	**३४५३४४०**	**५०.१**
प्रतिफल ४.१	आवास, भवन र शहरी विकास	१६४५०००	२३.८
प्रतिफल ४.२	सडक तथा यातायात	१६७१०००	२४.२
प्रतिफल ४.३	विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	११६८००	१.७
प्रतिफल ४.४	सूचना तथा संचार	२०६४०	०.३
उद्देश्य ५	**वन तथा वातावरण**	**२०२०५२**	**२.९**
प्रतिफल ५.१	वन, जैविक विविधता र हरियाली	६०५५२	०.९
प्रतिफल ५.२	भू तथा जलाधार व्यवस्थापन	७६४००	१.१
प्रतिफल ५.३	वातावरण र फोहोरमैला व्यवस्थापन	५०६००	०.७
प्रतिफल ५.४	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	१४५००	०.२
उद्देश्य ६	**विपद जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन**	**१०५७५०**	**१.५**
प्रतिफल ६.१	विपद जोखिम न्यूनीकरण	७५१००	१.१
प्रतिफल ६.२	विपद व्यवस्थापन	२१३००	०.३
प्रतिफल ६.३	विपद पुनर्लाभ तथा पुनर्स्थापना	९३५०	०.१
उद्देश्य ७	**सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ**	**१३४२००**	**१.९**
प्रतिफल ७.१	सामाजिक आर्थिक पुनजागृति	१०६०००	१.५
प्रतिफल ७.२	राहत तथा क्षतिपूर्ति	२८२००	०.४
उद्देश्य ८	**संस्थागत विकास र सुशासन**	**३७७६००**	**५.५**
प्रतिफल ८.१	नीति तथा कानून	३२०००	०.५
प्रतिफल ८.२	संगठन तथा क्षमता विकास	२९४१००	४.३
प्रतिफल ८.३	श्रोत परिचालन	१२०००	०.२
प्रतिफल ८.४	विकास व्यवस्थापन	३९५००	०.६
	कुल जम्मा	**६८९७४४२**	**१००**

१२.१.३ श्रोत परिचालन रणनीति

गत आ.व. २०७७७८ को यथार्थ आय ९६ करोड ५१ लाख ४५ हजार रहेको र चालू आ.ब. समेतको अनुमानका आधारमा आगामी ५ वर्षसम्ममा बृद्धि हुनसक्ने आयको आधारमा ५ वर्षको कुल अनुमानित आय गणना गर्दा गाउँपालिकाको कुल आय करीव रु. ६ अर्व ८७ करोड ३७ लाख ३ हजार हुनसक्ने अनुमान गरिएको छ। यसरी अनुमान गरिएको आयमा समुदाय तथा गैसस, अगैसस, विकास साझेदारबाट संचालित आयोजना/कार्यक्रमबाट प्राप्त हुनसक्ने योगदानलाई आय गणनामा समावेश गरिएको छैन।

तालिका २१: विषय क्षेत्रगत लागत अनुमान तथा अनुमानित आयको तुलनात्मक अवस्था

विषय क्षेत्र	कुल अनुमानित लागत (रु. हजार)	प्रतिशत
आर्थिक विकास	८३९५००	१२.१७
पर्यटन तथा संस्कृति	१२६०००	१.८३
सामाजिक विकास	१६५८९००	२४.०५
पूर्वाधार विकास	३४५३४४०	५०.०७
वन तथा वातावरण	२०२०५२	२.९३
विपद जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन	१०५७५०	१.५३
सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभ	१३४२००	१.९५
संस्थागत विकास र सुशासन	३७७६००	५.४७
कुल अनुमानित बजेट	**६८९७४४२**	**१००.००**

यसरी अनुमान गरिएको स्रोत परिचालनका लागि देहायअनुसारको रणनीति अख्तियार गरिनेछ :

- आन्तरिक श्रोत (सम्पत्ती कर, व्यवसाय कर, सेवा शुल्क, नदीजन्य पदार्थ विक्री) दायरा र दर बढाउने तथा प्रक्रिया व्यवस्थित गर्ने
- संघीय र प्रदेश सरकारसँग अनुदान रकम बढाउन पैरवी गर्ने
- गैसस तथा विकास साझेदारसँग साझेदारी र सहकार्य वृद्धी गर्ने
- स्वदेश तथा विदेशमा भएका संस्था तथा व्यक्तिबाट सहयोग जुटाउने
- जनश्रम, स्थानीय स्रोत र सामग्री योगदानमा बृद्धि गर्ने
- निजी क्षेत्रको लगानी र साझेदारी अभिबृद्धि गर्ने
- संघ तथा प्रदेश सरकारसँग समपुरक गरी आयोजना संचालन गर्ने
- उत्पादनमूलक आयोजनामा नेपाल सरकारको स्वीकृती लिई ऋण परिचालन गर्ने
- लगानी सम्मेलन तथा पैरवी गरी लगानी भित्राउने

१२.२ आवधिक योजना कार्यान्वयन

आवधिक योजनाको कार्यान्वयन बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममार्फत गरिनेछ। यसरी वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा प्राथमिकता, विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति एवं कार्यक्रमलाई आधार लिईनेछ। आवधिक विकास योजनामा आधारित भई तीन बर्षको खर्चको प्रक्षेपण सहित मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिनेछ। मध्यकालीन खर्च संरचनाबमोजिम प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रममा बार्षिक बजेट तयार गरी योजनाको कार्यान्वयन गरिनेछ।

यसैगरी वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा गर्दा मध्यमकालीन खर्च संरचना र आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, क्षेत्रगत उद्देश्य तथा कार्यक्रमलाई आधार लिईने छ। योजनाको स्वीकृती पछि कार्यपालिकाबाट सवै विषयगत समिति एवं शाखा, सवै वडा कार्यालय तथा सम्बन्धीत सरोकारवालालाई बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम मार्फत योजनाको कार्यान्वयनको लागि लिखित रुपमा जानकारी प्रदान गरिनेछ। आवधिक योजनाको आधारमा आयोजना बैक, मध्यमकालीन खर्च योजना र सो बमोजिम बार्षिक योजना तर्जुमा गरी आवधिक योजना कार्यान्वयन गरिनेछ।

१२.२.१ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संशाधन योजना

संघीय सरकारले उपलब्ध गराएको संगठन संरचना तथा यस गाउँपालिकाले स्वीकृत गरेको कार्यविभाजन तथा कार्यसम्मादन नियमावली बमोजिम कार्य सम्पादन तथा सेवा प्रवाह हुने गरेको छ। संघीय ऐन बमोजिम कर्मचारी समायोजन भए पश्चात वडा कार्यालय समेत कार्यपालिका कार्यालयबाट प्रवाह गर्ने सेवा सुविधा र सम्पादन गर्ने कार्यलाई सहज, प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउन अभ्यासरत रहेको छ। संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट प्राप्त संगठन संरचना अनुसार यस गाउँपालिकामा ५ वटा शाखा र ११ वटा एकाई र ११ वटा वडा कार्यालय प्रस्ताव गरिएका छन्।

प्रस्तावित संगठन संरचना अनुसार कूल ४१ रहने गरी कर्मचारी दरबन्दी प्रस्ताव गरिएको छ। उक्त दरबन्दी बाहेक कार्यालय सहयोगी, फायरमेन र हलुका सवारी चालकको दरबन्दी संख्या .. रहेको छ। थाक्रे गाउँपालिकाको संगठन संरचना देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

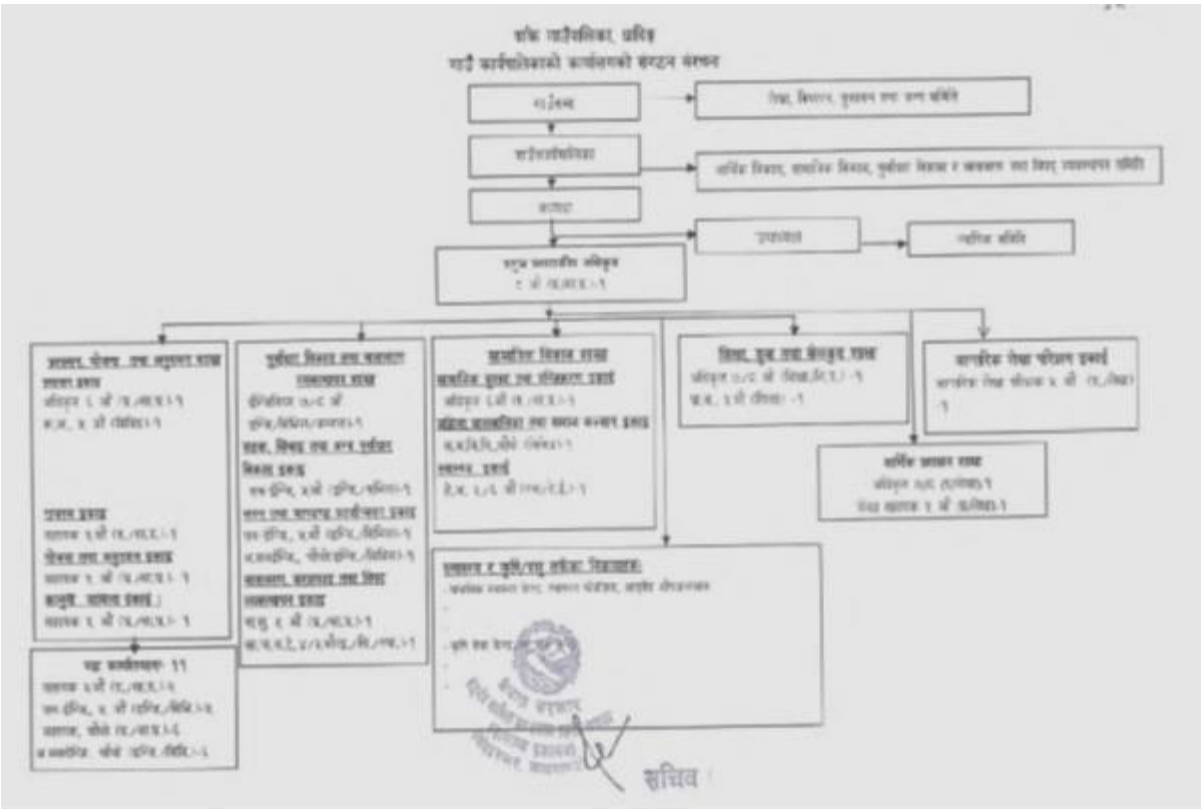

श्रोत: संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट प्राप्त संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण

गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य एवम् विषय क्षेत्रगत लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न, प्रस्तावित रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रम सञ्चालन गर्न देहायअनुसार मानव संशाधन प्रस्ताव गरिएको छ। उक्त मानव संशासन स्थानीय सेवा सञ्चालनको नियमित प्रक्रिया, सेवा करार र सेवा खरिद गरी व्यवस्थापन सकिनेछ। मानव संशाधनको प्रस्तावित कर्मचारी दरबन्दीलाई आधार लिईएको छ।

तालिका २२: प्रस्तावित कर्मचारी दरबन्दी

विषय क्षेत्र	स्तर अनुसार आवश्यक मानव संशाधन (जना)						
	अधिकृत आठौं/नवौं	अधिकृत सातौं	अधिकृत छैटौं	सहायक पाँचौं	सहायक चौथो	श्रेणी विहिन	जम्मा
प्रशासन तथा स्थानीय कानून	१	१	१	१०	१०	१०	३३
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद विकास	१	०	१	०	०	०	२
कृषि, पशु विकास, उद्योग र पर्यटन	०	१	२	२	०	०	५
जनस्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई	१	१	२	१२	१०	१०	३५
योजना, पूर्वाधार विकास र अनुगमन	१	०	२	४	४	०	१०
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	०	०	१	१	०	०	२
महिला बालबालिका र समाज कल्याण	०	०	१	२	०	०	३
सामाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण	०	०	०	१	१	०	२
आर्थिक प्रशासन तथा राजस्व	०	०	१	१	०	०	२
सूचना तथा प्रविधि	०	०	१	०	०	०	१
जम्मा	४	३	१२	३५	२५	२०	१०९

नोटः यस प्रस्तावमा संघीय निजामति सेवाबाट पदस्थापना हुने प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र विद्यालयमा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरु समावेश गरिएको छैन

१२.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

गाउँपालिका क्षेत्रको समग्र विकासका लागि निर्धारित लक्ष, उद्धेश्य तथा अपेक्षित प्रतिफलहरु प्राप्तिमा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीले महवपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको स्थापना गरी आफूले निर्धारण गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्ने दिशातर्फ भएको प्रगति सुनिश्चित गर्नुपर्ने देखिन्छ। कार्यान्वयनका दौरान आईपर्ने समस्याहरुको समस्या समाधान एवं गरिएको लगानी तथा साधनको प्रवाह आशातित ढंगबाट भए नभएको जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ । तसर्थ गाउँपालिकाले आवधिक गाउँ विकास योजनाको आधारमा वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने एवं सो का लागि वार्षिक योजना कार्यान्वयन तालिका समेत तयार गर्नेछ । यसरी तयार भएको कार्यान्वयन तालिकामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यहरूसमेत निर्दिष्ट गर्ने एवं सो अनुसार अनुगमन गर्ने कार्यप्रणाली स्थापित गरिनेछ ।

१२.३.१ वर्तमान अवस्था

वार्षिक वजेटको कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी संतोषजनक रुपमा कार्यान्वयनमा आएको देखिँदैन । अनुगमन कार्यलाई सामान्य स्थलगत निरीक्षण एवं वजेट खर्चसंगको सरोकारसंग मात्र जोडेर हेर्ने गरेको पाइन्छ। केही योजना तथा कार्यक्रमहरुको हकमा प्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरु समेतको सहभागितामा अनुगमन हुने गरेको एवं चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षामा प्रगतिको स्थितिको समीक्षा पनि हुने गरेको छ। तथापी स्पष्ट ढंगले कार्यतालिका तयार गरी सूचकहरूको आधारमा अनुगमन हुने गरेको भने देखिँदैन। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य योजना चक्र व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण कार्यको रूपमा ग्रहण गर्ने तथा यसका लागि बजेट विनियोजन समेत हुने गरेको परिस्थिति विद्यमान छ ।

१२.३.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधि तथा प्रक्रिया

आवधिक गाउँ विकास योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा संचालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिने छ। प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ भने यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गर्नेछ । गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहायअनुसार रहेको छ।

- गाउँ कार्यपालिका तथा विषयगत समिति
- सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति
- जिल्ला समन्वय समिति
- विषयगत शाखा उपशाखा,, परियोजना, संघ, संस्था
- नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष

आवधिक गाउँ विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका औजार तथा विधि देहायअनुसार रहनेछ।

- स्थलगत अनुगमन
- कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति विच तुलना
- नागरिक अनुगमन
- नतिजामा आधारित ढाँचा अनुसार बार्षिक समीक्षा
- नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा
- नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन)

आवधिक गाउँ विकास योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उल्लेख भए अनुसारका सूचकहरुका अधीनमा रही प्रतिवेदन तयार गरी समिक्षा तथा पृष्ठपोषण गर्नु पर्नेछ । आवधिक तथा बार्षिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रक्रिया देहायअनुसार हुनु पर्नेछ।

तालिका २३: आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया

के अनुगमन गर्ने?	कसले अनुगमन गर्ने?	कहिले अनुगमन गर्ने?	कसरी अनुगमन गर्ने?
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गैसस, परियोजना	पटके, मासिक, चौमासिक र बार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने
प्रतिफल अनुगमन	गाउँ कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति	चौमासिक, अर्धवार्षिक, बार्षिक र मध्यावधि	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • बार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने
असर तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	बार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	• सहभागितामूलक छलफल गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने • नमूना सर्वेक्षण गर्ने
प्रभाव तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	• नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने • सहभागितामूलक छलफल गर्ने • अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने

परिच्छेद तेह्र

मध्यमकालीन खर्च संरचना

१३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको व्यवस्था अनुसार अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले संघीय एवम् प्रदेश नीति र कानून, स्थानीय दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनाको आधारमा स्थानीय तहले आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्चको प्रक्षेपण सहित मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा र सोको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको बार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । उक्त प्रावधान अनुसार मध्यकालीन खर्च संरचनामा प्रस्तावित योजनाको उद्धेश्य तथा सो योजनका लागि संभाव्यता अध्ययन गर्न वा बजेट विनियोजनमा आवश्यकताको पुष्ट्याईंलाई समेटिनु पर्ने, प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुने आर्थिक वर्ष र त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने प्रतिफल र उपलब्धि समेत उल्लेख गर्नुपर्ने व्यवस्था छ ।

आवधिक योजनाले लिएका समष्टिगत तथा विषय क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन जस्ता विषयहरू सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनका मुख्य अवयवहरू हुन् । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादात्म्यता ल्याउन मध्यमकालीन खर्च संरचनाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । यसले स्रोत व्यवस्थापन र अपेक्षित उपलब्धिको खाका समेत प्रस्तुत गर्दछ ।

नेपालमा आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवलम्बन गरिएको हो । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख उद्देश्य प्राथमिकताका आधारमा सार्वजनिक स्रोतको बाँडफाँट गरी खर्चको प्रभावकारिता बढाउनु हो । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले स्थानीय तहमा विकास योजनाको लक्षित नतिजा हासिल गर्न स्रोत साधनको प्रभावकारी विनियोजन र परिचालन, पारदर्शी र मितव्ययी खर्च प्रणाली, वित्तीय सुशासन जस्ता पक्षमा सुधार ल्याउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ ।

प्रस्तुत संरचना तयारीको लागि कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत समितिहरु, विषयगत शाखा, उपशाखा र वडा कार्यालय र सेवा केन्द्रसँग राय परामर्श गरिएको थियो ।

१३.२ अवधारणा तथा उद्देश्य

मध्यमकालीन खर्च संरचना नीति तथा योजनाको निर्दिष्ट लक्ष्य प्राप्तिका लागि आवधिक योजना र वार्षिक बजेटलाई जोड्ने सेतुको कार्य गर्ने संयन्त्र हो । यसले नीतिगत परिवर्तन एवम् खर्चको पुनर्वितरणलाई निर्देशित गर्न मध्यमकालीन दृष्टि र समष्टिगत तथा क्षेत्रगत स्रोतको अनुमान योग्यता बढाउन मार्गदर्शन गर्दछ । साथै यसले सरकारसँग उपलब्ध सीमित साधन स्रोतको आँकलन गर्ने र त्यसलाई आवधिक योजनाको प्राथमिकताको क्षेत्रमा मध्यम अवधिको लागि बाँडफाँट गर्ने गर्दछ। यो सीमित स्रोत र असीमित आवश्यकता बीच तादाम्यता ल्याउने र नीतिगत प्राथमिकताको आधारमा स्रोतलाई बाँडफाँट गर्ने प्रक्रिया हो ।

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा बजेटको कार्यान्वयनबाट तीन वर्षमा प्राप्त हुने प्रतिफलको पनि अनुमान गरिन्छ । यसमा पहिलो वर्ष बजेट अनुमान हुन्छ जुन चाहि वार्षिक बजेटसँग तादम्यता रहन्छ र बाँकी दुई वर्षको खर्चको प्रक्षेपण गरिन्छ। पहिलो वर्ष बजेट कार्यान्वयन भएपछि नयाँ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिन्छ। जसमा पहिलो वर्षको प्रगति समीक्षा गरिन्छ भने बाँकी दुई वर्षको विगतमा प्रक्षेपण गरेको अनुमानलाई परिमार्जन गरी एक वर्षको बजेट प्रक्षेपण थप गरिन्छ । यसरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा चक्रीय हिसाबले प्रत्येक वर्ष तीन वर्षको बजेटको आँकलन गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैले यसलाई विकासको आवश्यकता, आयोजना

कार्यान्वयनको अवस्था, राजस्व, अनुदान र अन्य स्रोतको अनुमान समेतका आधारमा प्रत्येक वर्ष परिमार्जन गरिनुपर्ने हुन्छ ।

गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनासँग र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ सँगै तर्जुमा गरिएको यस मध्यमकालीन खर्च संरचना गाउँपालिकाको पहिलो प्रयास हो । यसबाट गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना अनुसार समग्र विकासको प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र तथा कार्यक्रममा लगानी, निरन्तरता र कार्यान्वयनको सुनिश्चितताको माध्यमद्धारा दिगो विकास हासिल गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच **"समृद्ध थाक्रे, सुखी थाक्रेवासी"** र प्रथम आवधिक योजना, प्रदेश तथा राष्ट्रिय लक्ष्य र दीगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउने छ । यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा पहिलो प्रयासको रुपमा तयार प्रथम आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न विषय क्षेत्रगत स्रोत तथा खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ । यसबाट बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मुख्य उद्देश्य उपलब्ध स्रोत साधनलाई गाउँपालिकाको समिष्टगत नीति, आवधिक योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम बीच तालमेल गराई सार्वजनिक खर्च प्रणालीमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु हो । यसका अतिरिक्त मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीबाट देहायअनुसारको उद्देश्य हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ :

(क) आवधिक योजना र वार्षिक विकास योजनालाई बजेटसँग तादाम्यता कायम गरी स्रोत-साधनको विनियोजनलाई उपलब्धिमुलक बनाउनु,

(ख) आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्न र प्राथमिकता प्राप्त आयोजनालाई स्रोतको सुनिश्चितता गर्नु,

(ग) स्थानीय सरकारलाई प्राप्त हुने मध्यम अवधिको आन्तरिक र बाह्य स्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट खाका तर्जुमा गर्नु,

(घ) सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रभावकारी र कुशल बनाई लक्षित प्रतिफल सुनिश्चित गर्नु,

(ङ) बजेट अनुमानलाई यथार्थपरक बनाउनु ।

१३.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरू

सार्वजनिक खर्चको तर्जुमा गर्दा संविधानले व्यवस्था गरेका प्रावधानहरु एवं स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्रका आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथा राजनीतिक पक्षसँग सम्बन्धित विभिन्न नीति, ऐन, नियमको कार्यान्वयन तथा दीर्घकालीन योजना, आवधिक योजना र विषयगत रणनीतिक योजनाहरुको लक्ष्य हासिल गर्ने पक्षलाई ध्यान दिनु आवश्यक छ । सो बमोजिम यस मध्ममकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा देहायमा उल्लिखित लगायत अन्य पक्षलाई आधार लिइएको छ :

- नेपालको संविधान
- दिगो विकासका लक्ष्यको अवस्था र मार्गचित्र (२०१५-२०३०)
- अन्तरसरकार वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, २१०० तथा पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजना (२०७६/७७-२०८१/८२)
- बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८१/८२)
- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम (आ.व.२०७७/७८)

- गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना (२०७७/७८-२०८१/८२)
- गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति पत्र (प्रोफाईल), २०७३
- गाउँपालिकाका नीति, कानून, विषयगत योजना, विगत ४ वर्षको नीति, बजेट तथा कार्यक्रम
- गाउँपालिका संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन, राजस्व सुधार कार्ययोजना, लैंगिक परीक्षण लगायतका अध्ययन प्रतिवेदनहरु

१३.४ मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक खाका

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, आवधिक योजनाका लागि निर्धारण गरिएको लक्ष्य तथा उद्देश्य अनुरुप गाउँपालिका क्षेत्रभित्र उत्पादन, रोजगारी, आय र लगानी लगायत सूचकहरुको मध्यमअवधिको समष्टिगत आर्थिक खाका विगत आर्थिक वर्षको अवस्था, उपलब्धी, चालु आर्थिक वर्षको समीक्षाका आधारमा तयार गरिएको छ। यस मध्यमकालीन आर्थिक खाका तयार गर्ने सिलसिलामा आवधिक योजनाको प्रभाव र असर तहको प्रमुख नतिजा सूचकलाई समेत आधार लिइएको छ। समष्टिगत आर्थिक खाका देहायअनुसार रहेको छ :

तालिका २४: समष्टिगत आर्थिक खाका

क.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	आधार बर्षसम्मको स्थिति			योजनाको अन्त्यको स्थिति		
			नेपाल	प्रदेश	थाक्रे	नेपाल	प्रदेश	थाक्रे
क.	समष्टिगत गन्तव्य तथा सूचक							
१	मानव विकास सुचकाङ्क	इन्डेक्स	०.५७१	०.६४१	०.४६१	०.६२४	०.६७१	०.४७०
२	औसत आयु	वर्ष		७२	६७.४१		७४.४	७०
३	ग्राहर्स्थ प्रतिव्यक्ति आम्दानी	युसडलर			८५७			१०००
४	साक्षरता दर (१५ बर्ष भन्दा माथि)	प्रतिशत		६९	६९		९६	९०
५	वेरोजगारी दर	प्रतिशत						
६	निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनीको जनसंख्या	प्रतिशत	१७.१	१२.२			९	

१३.५ समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका

"समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली" को राष्ट्रिय सोच तथा संकल्प र बागमती प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना तथा गाउँपालिकाको विकासको सोच र लक्ष्य अनुरुप आगामी तिन आर्थिक बर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख लक्ष्य तथा नतिजा सूचक निर्धारण गरिएको छ। सो अनुसार समष्टिगत लक्ष्यहरुको विद्यमान स्थिति तथा आगामी ३ वर्षको अपेक्षित उपलब्धि देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका २५: समष्टिगत नतिजा खाका

क.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	आधार बर्षसम्मको स्थिति			योजनाको अन्त्यको स्थिति		
			नेपाल	प्रदेश	थाक्रे	नेपाल	प्रदेश	थाक्रे
१	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जि.	११७.५	१११.७	२४३	२५०	२००	२५०
२	काठको उत्पादन (लाखमा)	घ.मि.	११४			३००		
३	कूल उद्योग व्यवसाय	संख्या			१०१८			१२००
४	उद्योगबाट रोजगारीको सिर्जना (हजारमा)	संख्या			५३१२			५५००
५	पर्यटन आगमन (हजारमा)	संख्या						
६	बैदेशिक रोजगारी रहेका घरपरिवार	प्रतिशत			८.२			७.५
७	विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	८८		९९			१००
८	नवीकरणीय उर्जा उपयोगको अनुपात	प्रतिशत	७		१२			३०

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	आधार बर्षसम्मको स्थिति			योजनाको अन्त्यको स्थिति		
			नेपाल	प्रदेश	थाक्रे	नेपाल	प्रदेश	थाक्रे
९	सिंचित क्षेत्रफल	प्रतिशत		४३	३१		६०	५०
१०	उपलब्ध सडक लम्बाई	कि.मी.	७८९०		१३४.८	२०२००		१७५
११	सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	४०	-	६३	६०	७०	८०
१२	प्राविधिक र व्यावसायिक तालिम प्राप्त जनसंख्या	जना			२२८७			२५००
१३	सुरक्षित सुत्केरी गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत		७०.७	२६.५		८८	६०
१४	आधारभूत स्तरको खानेपानीबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	८९		९५.३५	९९		१००
१५	सुरक्षित र सुलभ शौचालय भएका परिवार	प्रतिशत		६४	७६.८		१००	९०.०
१६	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	४८.२	६६.०	६३	८०	८५	८०
१७	आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	१७	१६.८	१२	६०	७५	४०

१३.६ समष्टिगत मध्यमकालीन बजेट खाका

विगत आर्थिक वर्षको आय तथा व्ययको आधारमा गाउँपालिकाको तीन वर्षको खर्च अनुमान तथा स्रोत आँकलन गर्दा देहायका आधार अपनाइएको छ :

१. आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को बजेट राजस्व तथा विनियोजनका आधारमा खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको राजस्व तथा खर्च आँकलन गरिएको छ। दोस्रो र तेस्रो वर्षको प्रक्षेपण गर्दा गाउँपालिकाको आवधिक योजनामा उल्लेख गरेको आवधिक लक्ष्य, घोषित कार्यक्रम र सो अनुसार संचालन हुने कार्यक्रम तथा हासिल गर्ने नतिजालाई प्रमुख आधार मानिएको छ। प्रक्षेपणका क्रममा गाउँपालिकाको प्राथमिकताका क्षेत्र तथा रणनीतिक महत्वका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई प्रर्याप्त स्रोत व्यवस्था गरिएको छ। आन्तरिक श्रोत, राजस्व बाँडबाँट, अन्तरसरकार वित्तीय हस्तान्तरणबाट उपलब्ध हुने स्रोत र आवश्यकता समेतका आधारमा अन्य कार्यक्रम तथा साधारण खर्च अनुमान गरिएको छ।

२. नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँट वापत प्राप्त हुने रकम र आन्तरिक श्रोत समेतका आधारमा गाउँपालिकालाई प्राप्त हुने राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ।

३. रोयल्टी (वन, खानी र खनिज आदि) बाट प्राप्त हुने राजस्व अनुमान गरी गणना गरिएको छ।

४. नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण हुने वित्तीय समानीकरण, सशर्त अनुदान, समपुरक र विशेष अनुदान रकम नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको मध्यमकालीन खर्च संरचनामा उल्लेखित रकम तथा सोको प्रक्षेपणको आधारमा आँकलन तथा अनुमान गरिएको छ।

६. उल्लेखित आधारलाई विश्लेषण गर्दा आगामी तीन वर्षको अवधिमा कुल बजेट रु. ३ अरब ९२ करोड १५ लाख ३३ हजार (प्रचलित मूल्यमा) रहने प्रक्षेपण गरिएको छ। यस मध्ये चालु खर्च रु. ९९ करोड ६५ लाख ४ हजार (२५.४ प्रतिशत) र पुँजीगत खर्च रु. २ अरब ९२ करोड ५० लाख २९ हजार (७४.६ प्रतिशत) रहने प्रक्षेपण गरिएको छ। त्यसैगरी स्रोत परिचालनतर्फ आन्तरिक आयबाट रु. १ अर्ब २५ करोड २६ लाख ८४ हजार (३१.९ प्रतिशत), राजस्व बाँडफाटबाट रु. ३१ करोड ९८ लाख २९ हजार (८.२ प्रतिशत) र नेपाल सरकारको वित्तीय हस्तान्तरणबाट रु. १ अरब ४२ करोड ३३ लाख ५४ हजार (३६.२९ प्रतिशत) र प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरणबाट रु. २० करोड ८४ लाख ८१ हजार (५.३१ प्रतिशत), अन्य श्रोतबाट रु. ७१ करोड ७१ लाख ७९ हजार (१८.३ प्रतिशत) व्यहोरिने प्रक्षेपण गरिएको छ। यस सम्बन्धी विवरण तालिका २६ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २६: त्रिबर्षिय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण (रकम रू हजारमा)

क्र. सं.	विवरण	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	चालु आ.व.को अनुमान	आगामी दुई वर्षको प्रक्षेपण		
					२०७९/८० को प्रक्षेपण	२०८०/८१ को प्रक्षेपण	तीन वर्षको कुल अनुमान
क.	**कुल खर्च**	**८६११३२**	**९६५१४५**	**१०७७६३५**	**१३१५८६९**	**१५२८०२८**	**३९२१५३३**
१	चालु खर्च	३०१३९६	३३७८०१	२६९३०२	३२८७९७	३९८४०६	९९६५०४
२	पुँजीगत खर्च	५५९७३६	६२७३४४	८०८३३३	९८७०७३	११२९६२३	२९२५०२९
३	बचत बजेट	०	०	०	०	०	०
४	वित्तीय व्यवस्था	०	०	०	०	०	०
५	आन्तरिक श्रण	०	०	०	०	०	०
ख.	**कुल राजस्व**	**८६११३२**	**९६५१४५**	**१२४३९२३**	**१३०६१४१**	**१३७१४६९**	**३९२१५३३**
१.	**आन्तरिक आय**	**१५१३२१**	**३५७४७१**	**३९७३६२**	**४१७२३०**	**४३८०९२**	**१२५२६८४**
२.	**राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त रकम**	**६२६९०**	**१७२३४३**	**१०१४३१**	**१०६५२४**	**१११८७४**	**३१९८२९**
	क. नेपाल सरकार	६०५५४	१४३१७१	८०८८६	८४९३०	८९१७७	२५४९९३
	ख. प्रदेश सरकार	२१३६	२९१७२	२०५४५	२१५९४	२२६९७	६४८३६
३.	**रोयल्टी बाँडफाँट**	**०**	**०**	**२**	**२**	**२**	**६**
४.	**नेपाल सरकार वित्तीय हस्तान्तरण**	**३७६४४५**	**३८८४६९**	**४५१५००**	**४७४०७५**	**४९७७७९**	**१४२३३५४**
	क. वित्तीय समानीकरण अनुदान	१६३४००	१६२२००	१६९१००	१७७५५५	१८६४३३	५३३०८८
	ख. सशर्त अनुदान	१७३९४५	२१६२६९	२००३००	२१०३१५	२२०८३१	६३१४४६
	ग. समपूरक अनुदान	३९१००	०	४०६००	४२६३०	४४७६२	१२७९९२
	घ. विशेष अनुदान	०	१००००	४१५००	४३५७५	४५७५४	१३०८२९
५.	**प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण**	**४३०७७**	**४६८६२**	**६६१३२**	**६९४३८९**	**७२९११**	**२०८४८१**
	क. वित्तीय समानीकरण अनुदान	१०२०३	१०२१६	१४९५३	१५७०१	१६४८६	४७१३९
	ख. सशर्त अनुदान	१२९४७	१६६४६	१७११५	१७९७१	१८८६९	५३९५५
	ग. समपूरक अनुदान	१९९२७	२००००	२९९६४	३१४६२	३३०३५	९४४६२
	घ. विशेष अनुदान	०	०	४१००	४३०५	४५२०	१२९२५
६.	आन्तरिक ऋण	०	०	०	०	०	०
७.	अन्य अनुदान	०	०	९५४५३	१००२२६	१०५२३७	३००९१६
८.	जनसहभागिता	०	०	११०४३	११५९५	१२१७५	३४८१४
९.	अन्तर स्थानीय तह साझेदारी रकम	०	०	०	०	०	०
१०.	मौज्दात रकम	२२७५९९	०	०	०	०	०
११.	अ/गैसस, विकास साझेदारको आयोजना/ कार्यक्रममा लगानी रकम	०	०	२१०००	२२०५०	२३१५०	६६२००
१२.	नेपाल सरकारबाट सञ्चालित कार्यक्रममा लगानी रकम	०	०	७००००	७३५००	७७१७५	२२०६७५
१३.	प्रदेश सरकारबाट सञ्चालित कार्यक्रममा लगानी रकम	०	०	३००००	३१५००	३३०७५	९४५७५
१४.	निजी क्षेत्रको लगानी रकम	०	०	०	०	०	०

१३.७ विषय क्षेत्रगत तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

प्रथम आवधिक योजनाको प्राथमिकता अनुसार आगामी तीन आर्थिक वर्षको आयोजना तथा कार्यक्रम र सोको बजेट अनुमान तथा खर्चको प्रक्षेपण विषय क्षेत्रगत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ :

१३.७.१ आर्थिक विकास क्षेत्र

१३.७.१.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

आर्थिक विकास क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका २७: आर्थिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
कृषि	०७८/७९	५३५००	१४४४५	३९०५५	२११२३.२	२५२४६.७	४३४६.२	२७८३.९	५३५००
	०७९/८०	११८५००	३०८१०	८७६९०	४६७८६.८	५५९२०.२	९६२६.६	६१६६.३	११८५००
	०८०/८१	११८५००	३१९९५	८६५०५	४६७८६.८	५५९२०.२	९६२६.६	६१६६.३	११८५००
सिंचाई	०७८/७९	२६०००	५७२०	२०२८०	१०२६५.५	१२२६९.४	२११२.२	१३५२.९	२६०००
	०७९/८०	२६०००	५९८०	२००२०	१०२६५.५	१२२६९.४	२११२.२	१३५२.९	२६०००
	०८०/८१	२६०००	६३७०	१९६३०	१०२६५.५	१२२६९.४	२११२.२	१३५२.९	२६०००
पशु	०७८/७९	१५५००	४३४०	१११६०	६११९.८	७३१४.५	१२५९.२	८०६.६	१५५००
	०७९/८०	३१०००	८०६०	२२९४०	१२२३९.६	१४६२८.९	२५१८.४	१६१३.१	३१०००
	०८०/८१	३८५००	१०२०२.५	२८२९७.५	१५२००.८	१८१६८.२	३१२७.६	२००३.४	३८५००
उद्योग	०७८/७९	२९५००	७३७५	२२१२५	११६४७.४	१३९२१.१	२३९६.५	१५३५.१	२९५००
	०७९/८०	२९५००	७६७०	२१८३०	११६४७.४	१३९२१.१	२३९६.५	१५३५.१	२९५००
	०८०/८१	२९५००	८११२.५	२१३८७.५	११६४७.४	१३९२१.१	२३९६.५	१५३५.१	२९५००
सहकारी, बैंक तथा वित्तीय सेवा	०७८/७९	४७००	१३१६	३३८४	१८५५.७	२२१७.९	३८१.८	२४४.६	४७००
	०७९/८०	४७००	१३६३	३३३७	१८५५.७	२२१७.९	३८१.८	२४४.६	४७००
	०८०/८१	४७००	१३०६.६	३३९३.४	१८५५.७	२२१७.९	३८१.८	२४४.६	४७००
जम्मा		**५५६१००**	**१४५०६६**	**४११०३४**	**२१९५६३**	**२६२४२४**	**४५१७६.१**	**२८९३७.४**	**५५६१००**

१३.७.१.२ आर्थिक विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान

आर्थिक विकास क्षेत्रको मध्यकालीन खर्च संरचनासँग सम्बन्धित आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा सोको खर्च अनुमानको विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका २८: आर्थिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
१. कृषि विकास							२९०५००	
१.१ कृषि तथा पशुजन्य उपज प्रशोधन केन्द्र तथा बजारीकरण आयोजना (थाक्रे गौरवको आयोजना), वडा नं. २ सिम्ले	संख्या	०	१	१५०००	१५०००	१५०००	४५०००	
१.२ उत्पादन पकेट विकास कार्यक्रम (कृषि फार्म स्थापना समेत)	संख्या	०	२२	१००००	१००००	१००००	३००००	१३६३.६४
१.३ जैविक मल तथा विषादी प्रयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम (गोठ सुधार कार्यक्रम समेत)	पटक	०	११	२०००	२०००	२०००	६०००	५४५.४५
१.४ कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्ने	संख्या	०	१	४०००	४०००	४०००	१२०००	१२०००.००
१.५ बहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी स्थापना र संचालन गर्ने	संख्या	०	११	६०००	६०००	६०००	१८०००	१६३६.३६
१.६ फलफूल, मसलाजन्य तथा व्यवसायजन्य, औषधिजन्य, जडिबुटी, पुष्प वा फूलजन्य खेती विस्तार गर्ने	रोपनी	०	५००	२०००	२०००	२०००	६०००	१२.००
१.७ संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने	स्थान	०	५	६०००	६०००	६०००	१८०००	३६००.००
१.८ खाद्यान्न तथा वीउ भण्डारण गृह निर्माण	मेट	०	३०००		४००००	४००००	८००००	२६.६७
१.९ शीतभण्डार गृह निर्माण	मेट	०	१०००		२५०००	२५०००	५००००	५०.००
१.१० कृषि प्रविधि तथा यान्त्रिकीकरणमा अनुदान सहयोग कार्यक्रम	संख्या	०	१	६०००	६०००	६०००	१८०००	१८०००.००
१.११ कृषि सूचना तथा प्रचार प्रसार कार्यक्रम	संख्या	०	५	१०००	१०००	१०००	३०००	६००.००
१.१२ माटो प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालन	संख्या	०	१	५००	५००	५००	१५००	१५००.००
१.१३ कृषि सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	०	५	१०००	१०००	१०००	३०००	६००.००
२. सिंचाई							७८०००	
२.१ सिंचाई योजना पुनर्निमाण	किमि	०	५०	४०००	४०००	४०००	१२०००	२४०.००
२.२ सिंचाई कूलो निर्माण	किमि		२००	१२०००	१२०००	१२०००	३६०००	१८०.००
२.३ बैकल्पिक सिंचाई प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	०	५	४०००	४०००	४०००	१२०००	२४००.००
२.४ सिंचाई सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	संख्या	१	५	६०००	६०००	६०००	१८०००	३६००.००
३. पशु विकास							८५०००	
३.१ नश्ल सुधार तथा पशु उपचार केन्द्र स्थापना	संख्या	१	५	४०००	४०००	४०००	१२०००	२४००.००
३.२ उन्नत घाँसेबाली विस्तार कार्यक्रम	रोपनी	०	१०००	५००	५००	५००	१५००	१.५०
३.३ व्यवसायिक पशु तथा पन्छीपालन कार्यक्रम	संख्या	१	११	१००००	१००००	१००००	३००००	२७२७.२७
३.४ उन्नत जातको वाखा स्रोत केन्द्र स्थापना गर्ने	संख्या	०	१		३०००	३०००	६०००	६०००.००
३.५ दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	०	३		२५००	५०००	७५००	२५००.००
३.६ मासु वजार विकास कार्यक्रम	संख्या	०	१		१००००	१५०००	२५०००	२५०००.००

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
३.७ पशुसेवा सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	पटक	१	५	१०००	१०००	१०००	३०००	६००.००
४. उद्योग र व्यापार							८८५००	
४.१ औद्योगिक ग्राम स्थापना (थाक्रे गौरवको आयोजना)	स्थान	०	१	२००००	२००००	२००००	६००००	६००००.००
४.२ उद्योगको संभाव्यता अध्ययन	पटक	०	१	१०००	१०००	१०००	३०००	३०००.००
४.३ कृषि, जडिबुटी र पशुपंक्षीजन्य उपजको प्रशोधन उद्योग स्थापना	संख्या	०	५	५०००	५०००	५०००	१५०००	३०००.००
४.४ दक्ष जनशक्ति उत्पादन कार्यक्रम	संख्या	१	१०००	२५००	२५००	२५००	७५००	७.५०
४.५ व्यापार मेला, महोत्सव तथा उद्यमी अन्तक्रिया कार्यक्रम	संख्या		५	१०००	१०००	१०००	३०००	
५. बैंक, सहकारी तथा वित्तीय सेवा							१४१००	
५.१ जैविक उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरणका लागि सहकारी विकास कार्यक्रम	वटा	०	२०	२०००	२०००	२०००	६०००	३००.००
५.२ बैंकिंग सेवा विस्तार कार्यक्रम	संख्या	०	५	५००	५००	५००	१५००	३००.००
५.३ विप्रेषण पुँजी परिचालन कार्यक्रम	जना	०	१०००	२००	२००	२००	६००	०.६०
५.४ वेरोजगार उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम (कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसाय)	जना	०	५००	२०००	२०००	२०००	६०००	१२.००
कूल जम्मा							**५५६१००**	

१३.७.२ पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्र

१३.७.२.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका २९: संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
पर्यटन	०७८/७९	२०६००	५५६२	१५०३८	८१३३.४	९७२१.२	१६७३.५	१०७१.९	२०६००
	०७९/८०	२५६००	६६५६	१८९४४	१०१०७.५	१२०८०.७	२०७९.७	१३३२.१	२५६००
	०८०/८१	२०६००	५५६२	१५०३८	८१३३.४	९७२१.२	१६७३.५	१०७१.९	२०६००
सँस्कृति	०७८/७९	३४००	७४८	२६५२	१३४२.४	१६०४.५	२७६.२	१७६.९	३४००
	०७९/८०	३४००	७८२	२६१८	१३४२.४	१६०४.५	२७६.२	१७६.९	३४००
	०८०/८१	३९००	९५५.५	२९४४.५	१५३९.८	१८४०.४	३१६.८	२०२.९	३९००
जम्मा		**७७५००**	**२०२६५.५**	**५७२३४.५**	**३०५९९**	**३६५७२.३**	**६२९५.९**	**४०३२.८२**	**७७५००**

१३.७.२.२ संस्कृति तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान

संस्कृति तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको मध्यमकालीन खर्च संरचनासँग सम्बन्धित आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा सोको खर्च अनुमानको विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३०: संस्कृति तथा पर्यटन विकासको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
१. पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा र सुविधा							**६६८००**	
१.१ भूमिचुली पर्यटन पूर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम (गौरवका आयोजना)	संख्या	०	०.६	५०००	५०००	५०००	१५०००	२५०००.००
१.२ पोखरीचौर प्याराग्लाडिङ तथा होमस्टे सञ्चालन कार्यक्रम (गौरवका आयोजना)	संख्या	०	०.६	३५००	३५००	३५००	१०५००	१७५००.००
१.३ रानीझरना क्यानोईङ, मिनी लुम्बिनी एण्ड रिसर्च सेन्टर निर्माण तथा संचालन	संख्या	०	०.६	२५००	२५००	२५००	७५००	१२५००.००
१.४ पर्यटन गुरुयोजना तयारी	संख्या	०	०.६	०	५०००	०	५०००	८३३३.३३
१.५ कृषि पर्यटन कार्यक्रम	स्थान	०	६	४०००	४०००	४०००	१२०००	२०००.००
१.६ पर्यटकीय पदमार्ग मार्ग विकास	कि.मि.	०	१२	१०००	१०००	१०००	३०००	२५०.००
१.७ पर्यटकीय पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	०	०.६	४०००	४०००	४०००	१२०००	२००००.००
१.८ पर्यटन पूर्वाधार, सुविधा सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	१	३	६००	६००	६००	१८००	६००.००
२. साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण र प्रवर्धन							**१०७००**	
२.१ साँस्कृतिक महोत्सव	पटक	०	३	०	५००	५००	१०००	३३३.३३
२.२ सरस्वती पार्क तथा भाषा संग्राहलय निर्माण आयोजना	संख्या	०	०.६	२०००	२०००	२०००	६०००	१००००.००
२.३ सम्पदा अध्ययन तथा वृतचित्र	वटा	०	०.६	५००	०	५००	१०००	१६६६.६७
२.४ स्थानीय सम्पदा संरक्षण	वटा	०	२	३००	३००	३००	९००	४५०.००
२.५ सँस्कृति सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	१	३	६००	६००	६००	१८००	६००.००
पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्र कूल जम्मा							**७७५००**	

१३.७.३ सामाजिक विकास क्षेत्र

१३.७.३.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

सामाजिक विकास क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ३१: सामाजिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
शिक्षा तथा सीप विकास	०७८/७९	११७७००	३१७७९	८५९२१	४६४७१.०	५५५४२.७	९५६१.६	६१२४.७	११७७००
	०७९/८०	१२७७००	३३२०२	९४४९८	५०४१९.२	६०२६१.७	१०३७४.०	६६४५.०	१२७७००
	०८०/८१	१६७७००	४५२७९	१२२४२१	६६२१२.३	७९१३७.७	१३६२३.५	८७२६.५	१६७७००
स्वास्थ्य तथा पोषण	०७८/७९	८६१००	१८९४२	६७१५८	३३९९४.५	४०६३०.६	६९९४.५	४४८०.३	८६१००
	०७९/८०	१०२६००	२३५९८	७९००२	४०५०९.१	४८४१७.०	८३३५.०	५३३८.९	१०२६००
	०८०/८१	९५६००	२३४२२	७२१७८	३७७४५.३	४५११३.७	७७६६.३	४९७४.७	९५६००
खानेपानी तथा सरसफाई	०७८/७९	६४५२०	१८०६५.६	४६४५४.४	२५४७४.२	३०४४७.०	५२४१.४	३३५७.४	६४५२०
	०७९/८०	६९५२०	१८०७५.२	५१४४४.८	२७४४८.३	३२८०६.५	५६४७.६	३६१७.६	६९५२०
	०८०/८१	६९५२०	१८४२२.८	५१०९७.२	२७४४८.३	३२८०६.५	५६४७.६	३६१७.६	६९५२०
लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण	०७८/७९	२७७८०	६९४५	२०८३५	१०९६८.३	१३१०९.४	२२५६.८	१४४५.६	२७७८०
	०७९/८०	२७२८०	७०९२.८	२०१८७.२	१०७७०.८	१२८७३.४	२२१६.२	१४१९.६	२७२८०
	०८०/८१	२६६८०	७३३७	१९३४३	१०५३३.९	१२५९०.३	२१६७.४	१३८८.३	२६६८०
युवा तथा खेलकूद	०७८/७९	१४६८०	४११०.४	१०५६९.६	५७९६.०	६९२७.५	११९२.६	७६३.९	१४६८०
	०७९/८०	१४६८०	४२५७.२	१०४२२.८	५७९६.०	६९२७.५	११९२.६	७६३.९	१४६८०
	०८०/८१	१४६८०	४०८१.०४	१०५९८.९६	५७९६.०	६९२७.५	११९२.६	७६३.९	१४६८०
जम्मा		**१०२६७४०**	**२६४६०९**	**७६२१३१**	**४०५३८३**	**४८४५१९**	**८३४०९.७**	**५३४२७.८**	**१०२६७४०**

१३.७.३.२ सामाजिक विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान

सामाजिक विकास क्षेत्रको मध्यकालीन खर्च संरचनासँग सम्बन्धित आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा सोको खर्च अनुमानको विवरण देहाय अनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३२: सामाजिक विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
१. शिक्षा तथा सीप विकास		-					**४१३१००**	
१.१ विद्यालय भवन निर्माण (बालमैत्री तथा अपांगमैत्री)	कोठा संख्या	-	८९	२००००	३००००	३००००	८००००	८९९
१.२ विद्यालय पूर्वाधार सुधार कार्यक्रम	पटक	१	३	२२००	२२००	२२००	६६००	२२००
१.३ हरित विद्यालय कार्यक्रम	विद्यालय	०	२७	२७००	२७००	२७००	८१००	३००
१.४ विशेष शिक्षा कार्यक्रम	संख्या	०	०.६	२०००	२०००	२०००	६०००	१००००
१.५ आवासिय विद्यालय स्थापना	संख्या	०	०.६	२०००	२०००	२०००	६०००	१००००
१.६ विद्यालय सक्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	०	३	१००००	१००००	१००००	३००००	१००००
१.७ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	०	३	४०००	४०००	४०००	१२०००	४०००
१.८ मातृभाषा कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	०	१	८००	८००	८००	२४००	२४००
१.९ सूचना प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	पटक	०	३	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
१.१० नमुना विद्यालय कार्यक्रम	संख्या	०	०.६	१०००	१०००	१०००	३०००	५०००
१.११ शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	पटक	०	३	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
१.१२ विद्यालय जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	०	३	१६००	१६००	१६००	४८००	१६००
१.१३ व्यवहारिक, व्यावसायिक तथा जीवनउपयोगी शिक्षा कार्यक्रम	पटक	०	३	११००	११००	११००	३३००	११००
१.१४ प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	१	३	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
१.१५ विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	०	३	१५०००	१५०००	१५०००	४५०००	१५०००
१.१६ प्रौद्योगिक महाविद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	०	०.६	४००००	४००००	८००००	१६००००	२६६६६७
१.१७ उच्च शिक्षा प्रवर्द्धन	पटक	०	३	४०००	४०००	४०००	१२०००	४०००
१.१८ शैक्षिक अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम	पटक	०	३	१००	१००	१००	३००	१००
१.१९ सृजनात्मक कला प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	०	३	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
१.२० लामा गुरु शिक्षा प्रोत्साहन	संख्या	०	०.६	१६००	१६००	१६००	४८००	८०००
१.२१ नियमित कार्यक्रम	पटक	१	३	१६००	१६००	१६००	४८००	१६००
२. स्वास्थ्य तथा पोषण			०				**२८४३००**	
२.१ स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	पटक	१	३	५००००	५००००	५००००	१५००००	५००००
२.२ स्वास्थ्य सेवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	०	३	३०००	३०००	३०००	९०००	३०००
२.३ घरदैलो स्वास्थ्य सेवा	पटक	०	३	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
२.३ आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा सुधार	पटक	०	३	४४००	४४००	४४००	१३२००	४४००
२.४ अस्पताल निर्माण	संख्या	०	०.६	५००	१००००	१००००	२०५००	३४१६७
२.५ पोषण सुधार कार्यक्रम	पटक	०	३	७००	७००	७००	२१००	७००

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
२.६ स्वास्थ्य संरचना सुदृढिकरण कार्यक्रम	पटक	०	३	१८००	१८००	१८००	५४००	१८००
२.७ जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	०	३	२४००	२४००	२४००	७२००	२४००
२.८ जनस्वास्थ्य सुधार कार्यक्रम	पटक	०	३	१६००	१६००	१६००	४८००	१६००
२.९ स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी गुरु योजना तर्जुमा	पटक	०	०.६	०	७०००	०	७०००	११६६७
२.१० विपन्न, जटिलरोगी तथा जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	पटक	०	३	१४००	१४००	१४००	४२००	१४००
२.११ मातृशिसु तथा गर्भवती स्याहार कार्यक्रम	पटक	०	३	३०००	३०००	३०००	९०००	३०००
२.१२ स्वास्थ्य सेवा घरदैलो कार्यक्रम	पटक	०	३	२०००	२०००	२०००	६०००	२०००
२.१३ विद्यालय नर्स कार्यक्रम	संख्या	३	७	१४००	१४००	१४००	४२००	६००
२.१४ स्तन तथा पाठेघरको क्यान्सरको स्किनिङ्ग कार्यक्रम	स्थान	०	३	४००	४००	४००	१२००	४००
२.१५ स्वस्थ आचरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	०	३	३००	३००	३००	९००	३००
२.१६ योग तथा सेमिनार प्रशिक्षण हल निर्माण	संख्या	०	०.६	१००००	१००००	१००००	३००००	५००००
२.१७ स्वास्थ्य विमा प्रवर्द्धन	पटक	०	३	१०००	१०००	१०००	३०००	१०००
२.१८ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	०	३	२००	२००	२००	६००	२००
३. खानेपानी तथा सरसफाई			०				**२०३५६०**	
३.१ एक घर एक धारा कार्यक्रम (घरपरिवार)	संख्या	४२००	६७००	५००००	५००००	५००००	१५००००	२२.३९
३.२ खानेपानी आयोजना मर्मत	आयोजना	-	६२	९९२०	९९२०	९९२०	२९७६०	४८०
३.३ सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या	१	८	२०००	३०००	३०००	८०००	१०००
३.४ खानेपानी गुणस्तर परिक्षण तथा सुधार	पटक	०	५	४००	४००	४००	१२००	२४०
३.५ सरसफाई सचेतना कार्यक्रम	संख्या	०	५	४००	४००	४००	१२००	२४०
३.६ ल्याण्ड फिल्ड साइड निर्माण	संख्या	०	१		४०००	४०००	८०००	८०००
३.७ फोहोर व्यवस्थापन	पटक	०	५	८००	८००	८००	२४००	४८०
३.८ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	१	५	१०००	१०००	१०००	३०००	६००
४. लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण			०				**८१७४०**	
४.१ उद्यमीसँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम	जना	८५०	३२५०	१००००	१००००	१००००	३००००	९
४.२ विपन्नसँग अध्यक्ष कार्यक्रम	जना	-	२७५	१०००	१०००	१०००	३०००	११
४.३ अपांग स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरता कार्यक्रम	जना	११	५५	२८०	२८०	२८०	८४०	१५
४.४ लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा न्यूनिकरण कार्यक्रम	पटक	०	५	१५००	१५००	१५००	४५००	९००
४.५ सामाजिक विभेद तथा कुप्रथा निरुपण कार्यक्रम	पटक	०	५	१२००	६००	६००	२४००	४८०
४.६ उद्दार कोष व्यवस्थापन	संख्या	०	१	६००	६००	६००	१८००	१८००
४.७ सेफ हाउस व्यवस्थापन	संख्या	०	१	१५००	१५००	१५००	४५००	४५००

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
४.८ जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन	संख्या	०	११	२०००	२१००	१५००	५६००	५०९
४.९ बालमैत्री गाउँपालिका	पटक	१	५	१६००	१६००	१६००	४८००	९६०
४.१० लक्षित वर्ग सञ्जाल सशक्तिकरण तथा परिचालन	पटक	१	५	१००	१००	१००	३००	६०
४.११ मानव सेवा आश्रम स्थापना	संख्या	०	१	२०००	२०००	२०००	६०००	६०००
४.१२ महिला शसक्तीकरण तथा संस्थागत विकास आयोजना	संख्या	०	१	२०००	२०००	२०००	६०००	६०००
४.१३ एक वडा एक सहजकर्ता कार्यक्रम	संख्या	०	११	३०००	३०००	३०००	९०००	८१८
४.१४ नियमित कार्यक्रम	पटक	१	५	१०००	१०००	१०००	३०००	६००
५. युवा तथा खेलकुद			०				**४४०४०**	
५.१. युवा रोजगारी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	जना	०	५००	३०००	३०००	३०००	९०००	१८
५.२ गाउँपालिकास्तरीय खेलकूद मैदान निर्माण तथा संचालन	संख्या	०	१	६०००	६०००	६०००	१८०००	१८०००
५.३ खेलकुद पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	०	१२	२८८०	२८८०	२८८०	८६४०	७२०
५.४ खेलकुद आयोजना	पटक	०	५	१५००	१५००	१५००	४५००	९००
५.५ खेल क्षेत्र प्रवर्द्धन	पटक	०	१०	२००	२००	२००	६००	६०
५.६ युवा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	पटक	०	१०	४००	४००	४००	१२००	१२०
५.७ प्रतिभावान युवा पुरस्कार	पटक	०	५	१००	१००	१००	३००	६०
५.८ सालबसाली कार्यक्रम	पटक	०	५	६००	६००	६००	१८००	३६०
कुल जम्मा							**१०२६७४०**	

१३.७.४ पूर्वाधार विकास क्षेत्र

१३.७.४.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

पूवार्धार विकास क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ३३: पूर्वाधार विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
आवास, बस्ती र शहरी विकास	०७८/७९	१९६८००	५३१३६	१४३६६४	७७७०१.७	९२८७०.०	१५९८७.५	१०२४०.७	१९६८००
	०७९/८०	२२९०००	५९५४०	१६९४६०	९०४१५.१	१०८०६५.२	१८६०३.४	११९१६.३	२२९०००
	०८०/८१	३१३२००	८४५६४	२२८६३६	१२३६५९.४	१४७७९९.३	२५४४३.६	१६२९७.८	३१३२००
	०७८/७९	२५७६००	५६६७२	२००९२८	१०१७०७.१	१२१५६१.६	२०९२६.८	१३४०४.६	२५७६००

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
सडक, पुल र यातायात	०७९/८०	२९०८००	६६८८४	२२३९१६	११४८१५.३	१३७२२८.७	२३६२३.८	१५१३२.२	२९०८००
	०८०/८१	३२४०००	७९३८०	२४४६२०	१२७९२३.५	१५२८९५.८	२६३२०.९	१६८५९.८	३२४०००
विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	०७८/७९	१७०००	४७६०	१२२४०	६७१२.०	८०२२.३	१३८१.०	८८४.६	१७०००
	०७९/८०	२२२००	५७७२	१६४२८	८७६५.१	१०४७६.२	१८०३.५	११५५.२	२२२००
	०८०/८१	२५४००	६७३१	१८६६९	१००२८.६	११९८६.३	२०६३.४	१३२१.७	२५४००
सूचना तथा संचार प्रविधि	०७८/७९	३५००	८७५	२६२५	१३८१.९	१६५१.७	२८४.३	१८२.१	३५००
	०७९/८०	३८३४	९९६.८४	२८३७.१६	१५१३.८	१८०९.३	३११.५	१९९.५	३८३४
	०८०/८१	४१६८	११४६.२	३०२१.८	१६४५.६	१९६६.९	३३८.६	२१६.९	४१६८
पूर्वाधार विकास क्षेत्र जम्मा		**१६८७५०२**	**४२०४५७**	**१२६७०४५**	**६६६२६९**	**७९६३३३**	**१३७०८८**	**८७८११.४**	**१६८७५०२**

१३.७.४.२ पूर्वाधार विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान

पूर्वाधार विकास क्षेत्रको मध्यकालीन खर्च संरचनासँग सम्बन्धित आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा सोको खर्च अनुमानको विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३४: पूर्वाधार विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
उद्देश्य १: आवास, बस्ती र शहरी विकास						**७३९०००**	
१.१ एकीकृत वस्ती तथा सहरी विकास आयोजना	संख्या	१.२	८००००	१०००००	१०००००	२८००००	२३३३३३
१.२ स्थानीय बसपार्क तथा पार्किङ स्थल निर्माण र सञ्चालन	संख्या	२.४	६०००	७०००	८००००	९३०००	३८७५०
१.३ फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र (Landfill) निर्माण र सञ्चालन	स्थान	०.६	४०००	५०००	६०००	१५०००	२५०००
१.४ विषयगत सेवा सहितको कार्यपालिका कार्यालय प्रशासकीय भवन	स्थान	०.६	१४०००	१५०००	१६०००	४५०००	७५०००
१.५ विषयगत सेवा सहितको वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	३.६	१६०००	१७०००	१८०००	५१०००	१४१६७
१.६ आधारभूत पूर्वाधार सहित बजार विकास र व्यवस्थापन	संख्या	३.६	२००००	२२०००	२४०००	६६०००	१८३३३
१.७ भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण प्रविधि, सामाग्री, गुणस्तर सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम तथा सचेतना कार्यक्रम	पटक	३	८००	१०००	१२००	३०००	१०००
१.८ असुरक्षित बस्तीहरुको संरक्षणको लागि रिटेनिङ बाल, ग्याविन वाल तथा बाँध निर्माण	मिटर	९००	४०००	५०००	६०००	१५०००	१७
१.९ ग्रीन पार्क, उद्यान र पिकनिक स्थल निर्माण	स्थान	१.८	१४०००	१५०००	१६०००	४५०००	२५०००

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
१.१० सामुदायिक भवन निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	२२.८	१४०००	१५०००	१६०००	४५०००	१९७३.६८
१.११ ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र तथा मानव सेवा घर निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	३	८०००	१००००	१२०००	३००००	१००००
१.१२ किरियापुत्री भवन, मठमन्दिर, पाटी पौवा निर्माण, मर्मतसंभार र संरक्षण	संख्या	१८	१६०००	१७०००	१८०००	५१०००	२८३३
उद्देश्य २ : सडक, पुल र यातायात						**८७२४००**	
२.१ पक्की सडक निर्माण (५० कि.मि. थप गर्ने)	कि.मि	४६.८	१२०००००	१४०००००	१६०००००	४२०००००	८९७४
२.२ संरचना समेत ग्राभेल १०० कि.मि. थप गर्ने)	कि.मि.	९०	११००००	१२०००००	१३०००००	३६०००००	४०००
२.३ सडक पक्की पूल निर्माण (५ वटा)	संख्या	३	२००००	२२०००	२४०००	६६०००	२२०००
२.४ कल्भर्ट निर्माण	संख्या	२१	६०००	७०००	८०००	२१०००	१०००
२.५ झोलुङ्गे पुल	स्थान	१०.८	१६००	१८००	२०००	५४००	५००
उद्देश्य ३: विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा						**६४६००**	
३.१ सडक वत्ती जडान र विस्तार	संख्या	२४०	६०००	८०००	१००००	२४०००	१००
३.२ जिर्ण र काठे विद्युत पोल प्रतिस्थापन कार्यक्रम	संख्या	१२००	४०००	५०००	६०००	१५०००	१२.५०
३.३ लघु तथा सोलार विद्युत उत्पादन	कि.वा.	१२	२०००	४०००	४०००	१००००	८३३
३.४ सोलार, वायोग्यास र सुधारिएको चुल्हो लगायत वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन	पटक	३	४०००	४०००	४०००	१२०००	४०००
३.५ पावर व्याकअप प्रणाली जडान र मर्मत संभार	संख्या	४०.८	१०००	१२००	१४००	३६००	८८.२४
उद्देश्य ४: सूचना तथा संचार प्रविधि						**११५०२**	
४.१ इन्टरनेट क्षमता विस्तार	पटक	४०.८	४००	४०४	४०८	१२१२	२९.७१
४.२ सेवा प्रवाह सम्बन्धी सफ्टवेयर प्रणाली सञ्चालन	पटक	६	४००	४००	४००	१२००	२००
४.३ थाक्रे विकास बुलेटिन प्रकाशन र प्रसारण	चौमासिक	९	१०००	११००	१२००	३३००	३६७
४.४ सिसिटिभि, डिजिटल स्प्ले वोर्ड, नेटवर्किङ, विद्युतीय हाजिरी, अडियो नोटिस वोर्ड स्थापना	संस्था	४०.८	१०००	१२००	१४००	३६००	८८.२४
४.५ स्थानीय मिडिया परिचालन कार्यक्रम	पटक	३	४००	४००	४००	१२००	४००
४.६ जनप्रतिनिधि सेवाग्राही अन्तरसम्बाद कार्यक्रम	पटक	३६	३००	३३०	३६०	९९०	२७.५०
जम्मा						**१६८७५०२**	

३.७.५ वन तथा वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्र

१३.७.५.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

वन तथा वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ३५: वन तथा वातावरण क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
वन व्यवस्थापन	०७८/७९	८२६५.४	२२३१.६५८	६०३३.७४२	३२६३.४	३९००.४	६७१.५	४३०.१	८२६५.४
	०७९/८०	१०८१५.४	२८१२.००४	८००३.३९६	४२७०.२	५१०३.८	८७८.६	५६२.८	१०८१५.४
	०८०/८१	१०९४०.४	२९५३.९०८	७९८६.४९२	४३१९.६	५१६२.८	८८८.८	५६९.३	१०९४०.४
जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण	०७८/७९	४७४०	१०४२.८	३६९७.२	१८७१.५	२२३६.८	३८५.१	२४६.७	४७४०
	०७९/८०	२६४०	६०७.२	२०३२.८	१०४२.३	१२४५.८	२१४.५	१३७.४	२६४०
	०८०/८१	३३४०	८१८.३	२५२१.७	१३१८.७	१५७६.१	२७१.३	१७३.८	३३४०
जल एवम् भूमि प्रदूषण नियन्त्रण तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन	०७८/७९	६८००	१९०४	४८९६	२६८४.८	३२०८.९	५५२.४	३५३.८	६८००
	०७९/८०	१५६००	४०५६	११५४४	६१५९.३	७३६१.६	१२६७.३	८११.८	१५६००
	०८०/८१	१५४००	४०८१	११३१९	६०८०.३	७२६७.३	१२५१.१	८०१.४	१५४००
जलाधार व्यवस्थापन	०७८/७९	१६४५०	४११२.५	१२३३७.५	६४९४.९	७७६२.८	१३३६.४	८५६.०	१६४५०
	०७९/८०	१८७५०	४८७५	१३८७५	७४०३.०	८८४८.१	१५२३.२	९७५.७	१८७५०
	०८०/८१	१८२५०	५०१८.७५	१३२३१.२५	७२०५.६	८६१२.२	१४८२.६	९४९.७	१८२५०
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	०७८/७९	५००	१४०	३६०	१९७.४	२३६.०	४०.६	२६.०	५००
	०७९/८०	१०५००	३०४५	७४५५	४१४५.७	४९५५.०	८५३.०	५४६.४	१०५००
	०८०/८१	१०५००	२९१९	७५८१	४१४५.७	४९५५.०	८५३.०	५४६.४	१०५००
जम्मा		**१५३४९१**	**४०६१७.१**	**११२८७४**	**६०६०२.३**	**७२४३२.६**	**१२४६९.२**	**७९८७.१२**	**१५३४९१**

१३.७.५.२ वन तथा वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान

वन तथा वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्रको मध्यमकालीन खर्च संरचनासँग सम्बन्धित आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा सोको खर्च अनुमानको विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३६: वन तथा वातावरण व्यवस्थापन क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
१. वन व्यवस्थापन							**३००२१**	
१.१ नांगापाखा लक्षित वृक्षरोपणमा सहकार्य	हेक्टर	१०	१००	८००	८००	८००	२४००	२४.००
१.२ बिरुवा उत्पादन कार्यक्रममा साझेदारी	बिरुवा संख्या	-	१७६००	७०.४	७०.४	७०.४	२११.२	०.०१
१.३ एक घर दुई फलफूल वितरण	बिरुवा संख्या	-	५०००	१२५	१२५	-	२५०	०.०५
१.४ वन डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रम	हेक्टर	२०	५००	५०००	५०००	५०००	१५०००	३०.००
१.५ दीगो वन व्यवस्थापनमा साझेदारी	वडा	-	११	११००	११००	११००	३३००	३००.००
१.६ वन उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सुशासनमा सहयोग	संख्या	-	३०	-	१५००	१५००	३०००	१००.००
१.७ व्यावसायिक जडिबुटी खेती प्रवर्द्धन	हेक्टर	०.२६	१०	-	२५०	२५०	५००	५०.००
१.८ निजी वन प्रवर्द्धन	घरपरिवार	-	५०	-	-	२५०	२५०	५.००
१.९ कबुलियती तथा निजी वनमा फलफूल तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार प्रवर्द्धन	हेक्टर	-	५	-	५००	५००	१०००	२००.००
१.१० गैरकाष्ठ वन पैदावारको अध्ययन, संरक्षण तथा उत्पादन र प्रशोधन सम्बन्धी कार्यक्रम	संख्या	-	१	१००	४००	४००	९००	९००.००
१.११ जडिबुटी खेती, वन व्यवस्थापन तथा हरित उद्यम कार्यक्रम	संख्या	-	१	१०००	१०००	१०००	३०००	
१.१२ वनसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय सहकार्य	पटक	-	१०	७०	७०	७०	२१०	२१.००
२. जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण							१०७२०	
२.१ वन, जैविक विविधता स्थिति अध्ययन, अभिलेखीकरण	पटक	-	१	-	-	७००	७००	
२.२ रैथाने बीउको संरक्षण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	परिवार	-	१००	-	५००	५००	१०००	१०.००
२.३ जैविक विविधता सम्पन्न क्षेत्रको संरक्षण	स्थान	-	१	-	५००	५००	१०००	१०००.००
२.४ वातावरणमैत्री सामग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन	व्यवसायी	-	२०	-	२००	२००	४००	२०.००
२.५ समुदायमा आधारित प्रतिस्पर्धामूलक वडा तथा टोल सरसफाई कार्यक्रम	वडा	-	११	४४०	४४०	४४०	१३२०	१२०.००
२.६ कृषि भूमिमा माटोको गुणस्तर परीक्षण तथा सुधारका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू	वडा		११	३३००	-	-	३३००	
२.७ वातावरण सरसफाई र घरबगैंचा कार्यक्रम	संख्या	-	१	१०००	१०००	१०००	३०००	
३. जल एवम् भूमि प्रदूषण नियन्त्रण तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन							३७८००	
३.१ सामुदायिक फोहोरमैला व्यवस्थापन वम् सरसफाइ कार्यक्रम	वडा	-	११	२००	२००	२००	६००	५४.५५
३.२ राजमार्ग क्षेत्रको फोहोरमैला उत्सर्जन अवस्था र परिमाण अध्ययन	पटक	-	१	६००	-	-	६००	६००.००

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
३.३ बजार तथा संस्थागत क्षेत्रको फोहोर व्यवस्थापनका लागि ल्याण्डफिल साइटको सम्भाव्यता अध्ययन	पटक	-	१	८००	२००	-	१०००	१०००.००
३.४ ल्याण्डफिल साइट निर्माण	वटा	-	१	-	१००००	१००००	२००००	२००००.००
३.५ बजार क्षेत्रमा निष्कासन हुने फोहोरपानी व्यवस्थापन	पटक	-	१	-	-	-	०	०.००
३.६ सार्वजनिक शौचालय निर्माण (महिला मैत्री, बालमैत्री, अपांगमैत्री)	वटा	-	२२	५०००	५०००	५०००	१५०००	६८१.८२
३.७ थाक्रे स्वच्छता पुरस्कार	टोल	-	५	२००	२००	२००	६००	
४. जलाधार व्यवस्थापन							५३४५०	
४.१ जलाधार स्थिति अध्ययन तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	-	१	-	५००	-	५००	५००.००
४.२ छनोट गरिएको उप/जलाधार क्षेत्रमा एकीकृत नमुना जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम	क्षेत्र	-	१	२००	२००	२००	६००	६००.००
४.३ बायोइन्जिनियरिङ							०	
सडक संरक्षण	किमी	-	२.५	२५००	२५००	२५००	७५००	३०००.००
पहिरो नियन्त्रण	किमी	-	२.५	२५००	२५००	२५००	७५००	३०००.००
कृषि भूमि संरक्षण	हेक्टर	-	५	१०००	१०००	१०००	३०००	६००.००
४.४ भूमिगत पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण	वटा	३	११	-	१२५०	१५००	२७५०	२५०.००
४.५ नदी खहरे नियन्त्रण तथा तटबन्धन कार्यक्रम	कि.मी	-	२	१००००	१००००	१००००	३००००	१५०००.००
४.६ पानीका मुहान संरक्षण	वटा	३	३३	-	५५०	५५०	११००	३३.३३
४.७ गह्रा सुधार सम्बन्धी जनचेतना	परिवार	-	२००	२५०	२५०	-	५००	२.५०
५. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन							२१५००	
५.१ जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वडा	-	५	५००	५००	५००	१५००	३००.००
५.२ बजार क्षेत्रमा उद्यान/हरित क्षेत्र निर्माण	स्थान	-	२	-	५०००	५०००	१००००	५०००.००
५.३ सार्वजनिक स्थल, विद्यालयलगायत सार्वजनिक स्थलमा सौर्य ऊर्जा	सेट	-	२०	-	५०००	५०००	१००००	५००.००
जम्मा							**१५३४९१**	

१३.७.६ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन क्षेत्र

१३.७.६.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ३७: विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
प्राकृतिक एवम् मानवीय विपद् तथा महामारी सिर्जित क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण	०७८/७९	३४५०	९३१.५	२५१८.५	१३६२.१	१६२८.१	२८०.३	१७९.५	३४५०
	०७९/८०	३०२००	७८५२	२२३४८	११९२३.७	१४२५१.४	२४५३.४	१५७१.५	३०२००
	०८०/८१	३०७५०	८३०२.५	२२४४७.५	१२१४०.९	१४५१०.९	२४९८.०	१६००.१	३०७५०
विपद व्यवस्थापन क्षमता विकास	०७८/७९	५००	११०	३९०	१९७.४	२३६.०	४०.६	२६.०	५००
	०७९/८०	१६५०	३७९.५	१२७०.५	६५१.५	७७८.६	१३४.०	८५.९	१६५०
	०८०/८१	१०८००	२६४६	८१५४	४२६४.१	५०९६.५	८७७.४	५६२.०	१०८००
विपद्पश्चात्को पुनर्लाभ र पुनर्स्थापना	०७८/७९	१५००	४२०	१०८०	५९२.२	७०७.९	१२१.९	७८.१	१५००
	०७९/८०	२५००	६५०	१८५०	९८७.१	११७९.८	२०३.१	१३०.१	२५००
	०८०/८१	४०००	१०६०	२९४०	१५७९.३	१८८७.६	३२४.९	२०८.१	४०००
जम्मा		**८५३५०**	**२२३५१.५**	**६२९९८.५**	**३३६९८.४**	**४०२७६.७**	**६९३३.६१**	**४४४१.३**	**८५३५०**

१३.७.६.२ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन क्षेत्रको मध्यमकालीन खर्च संरचनासँग सम्बन्धित आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा सोको खर्च अनुमानको विवरण देहाय अनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका ३८: विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
१. प्राकृतिक एवं मानवीय विपद् र महामारी सिर्जित क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण							**६४४००**	
१.१ विपद् व्यवस्थापन समिति/कार्यदल गठन/ पुनर्गठन अभिमुखीकरण	संख्या	२५	३०	४५०	-	-	४५०	१५.००
१.२ विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षमता विकास पुनर्ताजगी/तालिम	संख्या	-	२२	५५०	-	५५०	११००	५०.००
१.३ जोखिम, क्षमता तथा संकटासन्नता लेखाजोखा	वडा	५	५	२५०	-	-	२५०	५०.००
१.४ आपत्कालीन आश्रयस्थलहरू निर्माण/स्तरोन्नती	स्थान	-	६	-	३०००	३०००	६०००	१०००.००
१.५ विपद् व्यवस्थापन कोष	रु.	१०००	१०००	२०००	२०००	२०००	६०००	६.००
१.६ जोखिमयुक्त वस्ती संरक्षण	परिवार	-	५०	-	२५०००	२५०००	५००००	१०००.००
१.७ विपद् व्यवस्थापन सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	घरपरिवार	२००	१०००	२००	२००	२००	६००	०.६०
२. विपद व्यवस्थापन क्षमता विकास							**१२९५०**	
२.१ विपद् पूर्वतयारी कृत्रिम अभ्यास तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम	वडा	-	११	२००	२००	२००	६००	५४.५५

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
२.२ एकीकृत भूउपयोग योजना निर्माणका लागि समन्वय	पटक	-	१	-	५०	-	५०	५०.००
२.३ प्रकोप, संकटासन्नता तथा क्षमता नक्सांकन	वडा	५	११	-	१५०	२५०	४००	३६.३६
२.४ विपद् प्रतिकार्ययोजना तर्जुमा तथा अद्यावधिकरण	वटा	१	१	२००	५०	५०	३००	३००.००
२.५ विपद् पूर्वसूचना प्रणाली निर्माण अध्ययन तथा स्थापना	पटक	-	१	-	-	२००	२००	२००.००
२.६ वडास्तरमा आपत्कालीन उद्दार सामग्री भण्डारण/स्तरवृद्धि	वडा	११	११	-	११००	-	११००	१००.००
२.७ बाँदरबाट बालीनाली सुरक्षा	वडा		८	१००	१००	१००	३००	३७.५०
२.८ छिमेकी स्थानीय तहहरूसँगको सहकार्यमा वारुणयन्त्र व्यवस्थापन	वटा	-	१	-	-	१००००	१००००	१००००.००
३. विपद्पश्चात्को पुनर्लाभ र पुनर्स्थापना							**८०००**	
३.१ कोभिड-१९ प्रभाव लेखाजोखा	पटक	-	१	-	-	-	०	०.००
३.२ युवा सञ्चालित व्यवसायमा अनुदान (व्यवसाय)	संख्या	१५०	१००	१०००	१५००	२५००	५०००	५०.००
३.३ स्थानीय उत्पादनको बजार प्रवर्द्धनमा सहयोग	व्यवसायी	-	२००	५००	१०००	५००	२०००	१०.००
३.४ उद्यम-व्यवसाय पुनरुत्थान कार्यक्रम	संख्या	-	२००	-	-	१०००	१०००	५.००
जम्मा							**८५३५०**	

१३.७.७ सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्र

१३.७.७.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका ३९: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
१. ऐन, कानून तथा जवाफदेहिता	०७८/७९	६४००	१७२८	४६७२	२५२६.९	३०२०.२	५१९.९	३३३.०	६४००
	०७९/८०	६४००	१६६४	४७३६	२५२६.९	३०२०.२	५१९.९	३३३.०	६४००
	०८०/८१	६४००	१७२८	४६७२	२५२६.९	३०२०.२	५१९.९	३३३.०	६४००
२. संस्थागत विकास	०७८/७९	३५४००	७७८८	२७६१२	१३९७६.८	१६७०५.३	२८७५.८	१८४२.१	३५४००
	०७९/८०	३६०००	८२८०	२७७२०	१४२१३.७	१६९८८.४	२९२४.५	१८७३.३	३६०००
	०८०/८१	९५६००	२३४२२	७२१७८	३७७४५.३	४५११३.७	७७६६.३	४९७४.७	९५६००
३. श्रोत परिचालन	०७८/७९	२१००	५८८	१५१२	८२९.१	९९१.०	१७०.६	१०९.३	२१००
	०७९/८०	२८५०	७४१	२१०९	११२५.३	१३४४.९	२३१.५	१४८.३	२८५०
	०८०/८१	२१००	५५६.५	१५४३.५	८२९.१	९९१.०	१७०.६	१०९.३	२१००

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
४. योजना व्यवस्थापन	०७८/७९	७३००	१८२५	५४७५	२८८२.२	३४४४.९	५९३.०	३७९.९	७३००
	०७९/८०	८८००	२२८८	६५१२	३४७४.५	४१५२.७	७१४.९	४५७.९	८८००
	०८०/८१	७३००	२००७.५	५२९२.५	२८८२.२	३४४४.९	५९३.०	३७९.९	७३००
जम्मा		**२१६६५०**	**५२६१६**	**१६४०३४**	**८५५३९**	**१०२२३७**	**१७६००.१**	**११२७३.७**	**२१६६५०**

१३.७.७.२ सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान

सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको मध्यमकालीन खर्च संरचनासँग सम्बन्धित आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा सोको खर्च अनुमानको विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका ४०: सुशासन तथा संस्थागत विकासको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
१. ऐन, कानून तथा जवाफदेहिता						**१९२००**	
२.१ नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका मापदण्ड निर्माण, प्रवोधीकरण तथा प्रकाशन	विषय	३०	६००	६००	६००	१८००	९
२.२ सुशासन तथा जबाफदेहिता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	३	४००	४००	४००	१२००	८०
२.३ क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र तयारी, अद्यावधिक र पालना कार्यक्रम	पटक	३	३००	३००	३००	९००	१८०
२.४ नागरिक पृष्ठपोषण र वहश कार्यक्रम	पटक	९	८००	८००	८००	२४००	९६
२.५ सूचना प्रविधिमैत्री शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	३	२०००	२०००	२०००	६०००	१२००
२.६ विवाद मध्यस्थता, कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप कार्यक्रम	पटक	९	१०००	१०००	१०००	३०००	२००
२.७ स्थानीय विकास नीति, योजना, सेवा प्रवाह र कार्यक्रम सम्बन्धी अध्ययन/सर्वेक्षण	पटक	६	१०००	१०००	१०००	३०००	३००
२.८ सदाचार नीति तर्जुमा	पटक	१	३००	३००	३००	९००	१८०
२. संस्थागत विकास						**१६७०००**	
२.१ कार्यालय व्यवस्थापन एवं भौतिक निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम	एकाइ	१८	२५०००	२५०००	८५०००	१३५०००	७५००
२.२ स्थानीय सरकारको कार्य सम्पादन तथा संस्थागत स्वमूल्याङ्कन (LISA) कार्यक्रम	पटक	३	१००	१००	१००	३००	६०
२.३ जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक संस्था क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	१५	४०००	४०००	४०००	१२०००	४८०
२.४ अन्तर स्थानीय तह अध्ययन, परामर्श र टिम विल्डिङ कार्यक्रम	पटक	६	१४००	१४००	१४००	४२००	२८०
२.५ कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	३६	३००	४००	५००	१२००	३
२.६ क्षमता विकास योजना तर्जुमा र अद्यावधिक	पटक	१	२००	२००	२००	६००	३००
२.७ संगठन विकास तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	१		५००		५००	२५०

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
			०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
२.८ सेवाग्राही प्रतिक्षालय, कार्यकक्ष, भौतिक सुविधा, सूचना प्रविधि र उपकरण व्यवस्थापन कार्यक्रम (कार्यापालिका, कार्यालय, विषयगत शाखा र वडा कार्यालय र सेवा केन्द्रहरु समेत)	एकाइ	१५	२०००	२०००	२०००	६०००	२४०
२.९ न्यायिक समिति र मेलमिलाप केन्द्र सञ्चालन तथा न्याय सम्पादन सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	३	४००	४००	४००	१२००	१०९
२.१० महिला आत्मनिर्भर समूह गडन र परिचालन कार्यक्रम	संख्या	६०	५००	५००	५००	१५००	४
२.११ लक्षित वर्ग संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१५	१२००	१२००	१२००	३६००	१४४
२.१२ गै.स.स. समन्वय डेस्क स्थापना तथा सञ्चालन	पटक	३	३००	३००	३००	९००	९००
३. श्रोत परिचालन						**७०५०**	
३.१ आन्तरिक आयको संभाव्यता विश्लेषण तथा प्रक्षेपण (राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा र परिमार्जन)	पटक	१		७५०		७५०	३७५
३.२ करदाता शिक्षा कार्यक्रम	पटक	९	६००	६००	६००	१८००	१२०
३.३ करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	३	२००	२००	२००	६००	४०
३.४ राजस्व सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	३	५००	५००	५००	१५००	३००
३.५ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली स्थापना र सुदृढीकरण	पटक	३	२००	२००	२००	६००	१२०
३.६ अन्तर स्थानीय तह, संघीय तथा प्रदेश सरकार, निजि क्षेत्र र विकास साझेदार समन्वय तथा अन्तरसम्बाद कार्यक्रम	पटक	३	६००	६००	६००	१८००	३६०
४. योजना व्यवस्थापन						**२३४००**	
४.१ स्थानीय आयोजना वैक तर्जुमा र सूच अद्यावधीकरण	पटक	३	४०००	४०००	४०००	१२०००	२४००
४.२ योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाई प्रणाली सञ्चालन	पटक	३	५००	५००	५००	१५००	६०
४.३ विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम	विषय	३	५००	५००	५००	१५००	३००
४.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी र आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	पटक	३	८००	८००	८००	२४००	४००
४.५ तेश्रो पक्षवाट प्राविधिक परीक्षण तथा आयोजनाको मूल्याङ्कन	आयोजना	९	१०००	१०००	१०००	३०००	२००
४.६ उपभोक्ता समिति क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	९	१००	१००	१००	३००	६०
४.७ वस्तुस्थिति विवरण तयारी तथा अद्यावधिक कार्यक्रम	पटक	१		१५००		१५००	७५०
४.८ बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको लैंगिक तथा जलवायु परीक्षण	पटक	३	४००	४००	४००	१२००	२४०
संस्थागत विकास कुल जम्मा						**२१६६५०**	

१३.७.८ आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्र

१३.७.८.१ विषय क्षेत्रगत खर्च र श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान

आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान देहाय बमोजिम रहेको छ:

तालिका ४१: आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान

उपक्षेत्र	आर्थिक वर्ष	खर्चको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)			श्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (रु. हजारमा)				
		कुल	चालु	पुँजीगत	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	अन्य	जम्मा
आर्थिक तथा सामाजिक पुनः जागृती	०७८/७९	३४२५०	९२४७.५	२५००२.५	१३५२२.८	१६१६२.६	२७८२.४	१७८२.२	३४२५०
	०७९/८०	३१७५०	८२५५	२३४९५	१२५३५.७	१४९८२.८	२५७९.३	१६५२.२	३१७५०
	०८०/८१	२७०००	७२९०	१९७१०	१०६६०.३	१२७४१.३	२१९३.४	१४०५.०	२७०००
राहत तथा क्षतिपूर्ति	०७८/७९	१११००	२४४२	८६५८	४३८२.६	५२३८.१	९०१.७	५७७.६	१११००
	०७९/८०	१११००	२५५३	८५४७	४३८२.६	५२३८.१	९०१.७	५७७.६	१११००
	०८०/८१	३०००	७३५	२२६५	११८४.५	१४१५.७	२४३.७	१५६.१	३०००
जम्मा		**११८२००**	**३०५२२.५**	**८७६७७.५**	**४६६६८.४**	**५५७७८.६**	**९६०२.२६**	**६१५०.६९**	**११८२००**

१३.७.८.२ आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको तीन वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटको अनुमान

आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको मध्यमकालीन खर्च संरचनासँग सम्बन्धित आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा सोको खर्च अनुमानको विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ४२: आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा खर्चको अनुमान

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
उद्देश्य १: कोभिड १९ को महामारीबाट प्रभाबित क्षेत्रलाई पूर्ववत रुपमा सञ्चालन गर्ने वातावरण तयार गर्नु							**९३०००**	
१.१ कोभिड १९ क्षति विवरण संकलन तथा लेखाजोखा	संख्या	०	१	१५००	०	०	१५००	१५००.००
१.२ विद्यार्थी केन्द्रित अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन	पटक	०	४५	१०००	१०००	१०००	३०००	६६.६७
१.३ विद्यालय शिक्षामा वैकल्पिक विधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	०	४५	२०००	१०००	१०००	४०००	८८.८९
१.४ आइसोलेसन वार्ड सहित अस्पताल निर्माण र सञ्चालन	संख्या	०	१	२५०००	२५०००	२५०००	७५०००	७५०००.००
१.५ कोभिड १९ प्रभावित व्यवसायी राहत सहयोग कार्यक्रम	रोपनी	०	५५	२७५०	२७५०	०	५५००	१००.००

कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	आधार वर्ष ०७७/०७८ को अवस्था	योजनाको कूल लक्ष्य	लक्ष रकम (रु. हजारमा)				प्रति इकाई लागत (रु. हजारमा)
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	जम्मा	
१.६ व्यवसाय सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम	स्थान	०	४०	२०००	२०००	०	४०००	१००.००
उद्देश्य २: महामारीका कारण असर परेको आर्थिक, सामाजिक, मानसिक तथा विकास निर्माण क्षेत्रमा भएको क्षति परिपुर्ती गर्नु							**२५२००**	
२.१ पोष्ट कोभिड विरामी खोज पडताल तथा उपचार कार्यक्रम	वटा	०	११	१६००	१६००	०	३२००	२९०.९१
२.२ कोभिड प्रभावित स्वरोजगार कार्यक्रम	संख्या	०	३५०	५०००	५०००	०	१००००	२८.५७
२.३ कोभिड अति प्रभावित विपन्न सहयोग	जना	०	३००	१५००	१५००	०	३०००	१०.००
२.४ मनोसामाजिक परामर्श, सीप तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	जना	०	८००	३०००	३०००	३०००	९०००	११.२५
कूल जम्मा							**११८२००**	

अनुसूची १: आर्थिक विकास क्षेत्रतर्फको स्थानगत तथा आयोजना वा कार्यक्रमगत विवरण

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
१. कृषि विकास			**४२२५००**	**उद्धेश्य १**	
१.१ कृषि तथा पशुजन्य उपज प्रशोधन केन्द्र तथा बजारीकरण आयोजना (थाक्रे गौरवको आयोजना), वडा नं. सिम्ले	संख्या	१	७५०००	वडा नं. सिम्ले	नेपाल सरकार
१.२ उत्पादन पकेट विकास कार्यक्रम (कृषि फार्म स्थापना समेत)	संख्या	२२	५००००	प्रत्येक वडामा २-२ (रैथाने जातको धान, तरकारी, कफी, मसलाबाली र मौरीपालन केन्द्रित)	गाउँपालिका
१.३ जैविक मल तथा विषादी प्रयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम (गोठ सुधार कार्यक्रम समेत)	पटक	११	१००००	गाउँपालिकास्तरमा	गाउँपालिका
१.४ कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्ने	संख्या	१	२००००	वडा नं ८ को गणेशचौर	गाउँपालिका
१.५ बहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी स्थापना र संचालन गर्ने	संख्या	११	३००००	सबै वडामा	गाउँपालिका
१.६ फलफूल, मसलाजन्य तथा व्यवसायजन्य, औषधिजन्य, जडिबुटी, पुष्प वा फूलजन्य खेती विस्तार गर्ने	रोपनी	५००	१००००	टिमुर, लसुन अदुवा, रुद्राक्ष, श्रीखण्ड, शितलचिनी, पाउलोनिया, अगरउड, अन्य जडिबुटी, पुष्प वा फूलजन्य खेती गरी उत्पादन सम्भावना बोकेका वडाहरुमा	गाउँपालिका
१.७ संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने	स्थान	५	३००००	तरकारी, फलफूल, मसलाबाली दुध जन्य उत्पादन पकेटहरुमा	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
१.८ खाद्यान्न तथा वीउ भण्डारण गृह निर्माण	मेट	३०००	८००००	महादेवबेशी	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
१.९ शीतभण्डार गृह निर्माण	मेट	१०००	७५०००	महादेवबेशी	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
१.१० कृषि प्रविधि तथा यान्त्रिकीकरणमा अनुदान सहयोग कार्यक्रम (कस्टम हायरिंग समेत)	संख्या	१	३००००	गाउँपालिकास्तरमा	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
१.११ कृषि सूचना तथा प्रचार प्रसार कार्यक्रम	संख्या	५	५०००	गाउँपालिकास्तरमा	गाउँपालिका
१.१२ माटो प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालन	संख्या	१	२५००	गाउँपालिकास्तरमा	गाउँपालिका
१.१३ कृषि सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	५०००	मागको आधारमा	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
२. सिंचाई			**१३००००**	**उद्देश्य १**	
२.१ सिंचाई योजना पुनर्निमाण	किमि	५०	२००००	सबै वडामा	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
२.२ सिंचाई कूलो निर्माण	किमि	२००	६००००	श्रोत पहिचान भईसकेका विभिन्न वडाका कूलोहरु	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
२.३ बैकल्पिक सिंचाई प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	५	२००००	सतह सिंचाई सुविधा पुर्‍याउन नसकिएका वा श्रोत नभएका वडाहरु	गाउँपालिका
२.४ सिंचाई सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	संख्या	५	३००००	नियमित कार्यक्रम	गाउँपालिका
३. पशु विकास			**११६०००**	**उद्देश्य १**	
३.१ नश्ल सुधार तथा पशु उपचार केन्द्र स्थापना	संख्या	५	२००००	प्रमुख ५ वजार केन्द्रहरुमा	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
३.२ उन्नत घाँसेबाली विस्तार कार्यक्रम	रोपनी	१०००	२५००	सबै वडामा	गाउँपालिका
३.३ व्यवसायिक पशु तथा पन्छीपालन कार्यक्रम	संख्या	११	५००००	सबै वडामा	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
३.४ उन्नत जातको वाखा स्रोत केन्द्र स्थापना गर्ने	संख्या	१	६०००	वडा नं. ७ मा	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
३.५ दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	३	७५००	सिम्ले, महादेवबेशी र धार्के	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
३.६ मासु वजार विकास कार्यक्रम	संख्या	१	२५०००	गाउँपालिकास्तरमा	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
३.७ पशुसेवा सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	पटक	५	५०००	गाउँपालिकास्तरमा	गाउँपालिका
४. उद्योग र व्यापार			**१४७५००**	**उद्देश्य २**	
४.१ औद्योगिक ग्राम स्थापना (थाक्रे गौरवको आयोजना)	स्थान	१	१०००००	गाउँपालिकास्तरमा	गाउँपालिका
४.२ उद्योगको संभाव्यता अध्ययन	पटक	१	५०००	प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी कृषिको २, जडिबुटी सम्बन्धी १, पशुपंक्षी उपज सम्बन्धी १ र बाँसको १ गरी ५ वटा उपयुक्त पाँच स्थानमा संचालन गर्ने	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
४.३ कृषि, जडिबुटी र पशुपंक्षीजन्य उपजको प्रशोधन उद्योग स्थापना	संख्या	५	२५०००	वडा नं. २, सिम्ले	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
४.४ दक्ष जनशक्ति उत्पादन कार्यक्रम	संख्या	१०००	१२५००	सबै वडाका युवा लक्षित	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
४.५ व्यापार मेला, महोत्सव तथा उद्यमी अन्तक्रिया कार्यक्रम	संख्या	५	५०००	गाउँपालिका केन्द्र रहेको बजारमा स्थानीय व्यवसायी र अन्य क्षेत्रका व्यवसायी, उद्यमीसंग अन्तर्क्रिया कार्यक्रम समेत	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
५. बैंक, सहकारी तथा वित्तीय सेवा			**२३५००**	उद्देश्य ३	
५.१ जैविक उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरणका लागि सहकारी विकास कार्यक्रम	वटा	२०	१००००	सबै वडामा क्रियाशील सहकारीहरु	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
५.२ बैंकिंग सेवा विस्तार कार्यक्रम	संख्या	५	२५००	गाउँपालिकाका सबै वडामा शाखारहित सेवा	निजी तथा व्यावसायिक क्षेत्र
५.३ विप्रेषण पुँजी परिचालन कार्यक्रम	जना	१०००	१०००	सबै वडा अत्नर्गतका वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका वा परिवारलाई लक्षित	गाउँपालिका
५.४ कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसाय वेरोजगार उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम	जना	५००	१००००	**उद्देश्य ४**	गाउँपालिका
कूल जम्मा			**८३९५००**		

अनुसूची २: आर्थिक विकास क्षेत्रतर्फको आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

उद्धेश्य नम्बर	प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दीगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	कृषि तथा पशुजन्य उपज प्रशोधन केन्द्र तथा बजारीकरण आयोजना (थाक्रे गौरवको आयोजना), वडा नं. सिम्ले		२	२	४		३	२
	उत्पादन पकेट विकास कार्यक्रम (कृषि फार्म स्थापना समेत)	संख्या	१	२	४		२	१
	जैविक मल तथा विषादी प्रयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम (गोठ सुधार कार्यक्रम समेत)	पटक	१	२	४		३	१
	कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना	संख्या	१	२	४		३	३
	बहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी स्थापना र संचालन	संख्या	१	२	४		३	२
	फलफूल, मसलाजन्य तथा व्यवसायजन्य, औषधिजन्य, जडिबुटी, पुष्प वा फूलजन्य खेती विस्तार	रोपनी	२	२	४		२	१
	संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना	स्थान	२	२	४		३	२
	खाद्यान्न तथा वीउ भण्डारण गृह निर्माण	मेट	२	२	४		३	२
	शीतभण्डार गृह निर्माण	मेट	२	२	४		३	२
	कृषि प्रविधि तथा यान्त्रिकीकरणमा अनुदान सहयोग कार्यक्रम (कस्टम हायरिंग समेत)	संख्या	२	२	४		३	२
	कृषि सूचना तथा प्रचार प्रसार कार्यक्रम	संख्या	२	२	४		३	२
	माटो प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालन	संख्या	२	२	४		३	२
	कृषि यान्त्रिकीकरणमा अनुदान सहयोग कार्यक्रम	संख्या	१	२	४		३	३
	कृषि सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	१	२	४		२	२
	सिंचाई योजना पुनर्निमाण	किमि	१	२	४		३	१
	सिंचाई कूलो निर्माण	किमि	१	२	४		३	१
	बैकल्पिक सिंचाई प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	१	२	४		३	१
	सिंचाई सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	संख्या	१	२	४		३	३
	नश्ल सुधार तथा पशु उपचार केन्द्र स्थापना	संख्या	१	२	४		३	२
	उन्नत घाँसेबाली विस्तार कार्यक्रम	रोपनी	१	२	४		३	१
	व्यवसायिक पशु तथा पन्छीपालन कार्यक्रम	संख्या	१	२	४		३	२
	उन्नत जातको वाखा स्रोत केन्द्र स्थापना गर्ने	संख्या	१	२	४		३	२
	दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	२	२	४		३	२
	मासु वजार विकास कार्यक्रम	संख्या	३	२	४		३	२

उद्धेश्य नम्बर	प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाइ	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दीगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
	पशुसेवा सम्बन्धी सालवसाली कार्यक्रम	पटक	१	२	४		३	२
२	औद्योगिक ग्राम स्थापना (थाक्रे गौरवको आयोजना)	संख्या	३	९	४		३	२
	उद्योगको संभाव्यता अध्ययन	पटक	३	९	४		३	२
	कृषि, जडिबुटी र पशुपंक्षीजन्य उपजको प्रशोधन उद्योग स्थापना	संख्या	३	९	४		३	२
	दक्ष जनशक्ति उत्पादन कार्यक्रम	संख्या	१	८	४		२	३
३	जैविक उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरणका लागि सहकारी विकास कार्यक्रम	वटा	२	९	४		२	३
	बैंकिंग सेवा विस्तार कार्यक्रम	संख्या	३	९	४		२	३
	विप्रेषण पुँजी परिचालन कार्यक्रम	जना	३	९	४		२	३
४	कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसाय वेरोजगार उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम	जना	३	९	४		२	३

अनुसूची ३: आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

नतिजा श्रृङखला	सूचक		आधाररेखा (आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईका आधारहरु	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रभाव : स्थानीय उत्पादन, रोजगारी र आयमा दिगो बृद्धि गर्नु	कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा रोजगार	जना	५४६७	५५००	५७००	६०००	६२००	६५००	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -आर्थिक सर्वेक्षण -संघ सरकार र प्रदेश सरकारबाट क्षेत्रगत प्रतिवेदनहरु	- कृषि, औद्योगिक र रोजगारी क्षेत्रमा संघ, प्रदेश र विकास साझेदारको लगानी बृद्धि हुनेछ - जलवायु परिवर्तन र विपद्को असर न्युन हुनेछ ।
	उद्योग र व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार	जना	२९४२	३०००	३५००	४०००	४५००	५०००		
	वैदेशिक रोजगारीमा गएका व्यक्ति	जना	१०००	९००	८००	७००	६००	५००		
	साना किसान तथा उत्पादकको औषत वार्षिक आय	रु. लाखमा	२.४	२.८	३.०	३.२५	३.५	४.०		
	आफ्नो उत्पादनबाट वर्षभरी खानपुग्ने परिवार	प्रतिशत	२५.५३	२८	३२	३५	४०	४५		
असर १: व्यवसायिक कृषि तथा पशुपंछीजन्य उत्पादनको विकास, संस्थागत तथा समूहगत क्षमतामा सुदृढीकरण एवं उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु	जमीनको उत्पादकत्व प्रति हेक्टर (वार्षिक औषत कुल कृषि उत्पादन)	रु. लाखमा	६	७	८	९	१०	१०	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- कृषि तथा पशुसेवा प्रवाह र प्रविधी प्रसारमा वैकल्पिक प्रणालीको प्रयोग हुनेछ । - जलवायु परिवर्तन तथा विपद् असर न्यून हुनेछ - कृषि वातावरणीय ह्रास कम हुनेछ ।
	१२ है महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	रोपनी	११२८२	११५००	११८००	१२०००	१२२००	१२७००		
	उन्नत विउ, जैविक मल, विषादी र आधुनिक कृषि प्रविधि प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	२५	३०	३५	४०	४५	५०		
प्रतिफल १.१: वडास्तरमा कृषि तथा पशुपन्छी सेवा केन्द्रको विकास भएको हुनेछ	एकिकृत सेवा (कृषि, पशुपन्छी, माछा, मौरी लगायतका) सेवा संचालन भएका पकेट क्षेत्र	संख्या	०	५	१०	१५	२०	२२	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -	जलवायु परिवर्तन र विपद्को असर न्युन हुनेछ ।
	पकेट क्षेत्र विकास कार्यक्रममा संलग्न कृषक, कृषक समूह वा सहकारी र निजी क्षेत्र	संख्या	०	१०	१५	२०	२५	३०		
	प्रवर्धित कृषिउपज संकलन तथा बजार केन्द्र	संख्या	६	३	४	५	७	११		
	भुइघाँसको व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्र	रोपनी	१००	२००	४००	६००	८००	१०००		
	सक्रिय व्यवसायिक कृषक सूमह	संख्या	८२	११०	१२५	१३५	१५०	१६०		
	व्यवसायिक उत्पादनमा संलग्न कृषक	संख्या	२००	२५०	३००	३५०	४००	५००		

नतिजा श्रृङखला	सूचक		आधाररेखा (आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईका आधारहरु	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रतिफल १.२ कृषि व्यवसाय विशिष्टीकरण भई उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि भएको हुनेछ।	संचालित एक वडा एक नमूना कार्यक्रम	संख्या	०	३	५	७	९	११	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -	- जलवायु परिवर्तन र विपद्को असर न्युन हुनेछ।
	व्यावसायिक कृषि नर्सरी	संख्या	३	५	७	९	११	११		
	कोल्ड स्टोर/रष्टिक स्टोर/सेलार स्टोर	संख्या	०	१	२	३	४	५		
असर २: स्थानीय सीप एवं कच्चा पदार्थमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योगको विकास एवं विस्तार तथा औद्योगिकीकरणको आधार तयार गर्नु	उद्योग तथा व्यवसायमा संलग्न जनसंख्या	संख्या	२९४२	३०००	३५००	४०००	४५००	५०००	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -	- उद्यम तथा व्यापार प्रवर्द्धनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकार सहयोग बृद्धि हुनेछ। - निजी क्षेत्र बीच स्वस्थ्य प्रतिस्पर्धा हुनेछ। - औद्योगिक विकास नीति तर्जुमा हुनेछ।
	व्यवसायिक प्राविधिक सीपयुक्त दक्षव्यक्ति	संख्या	११८	२००	४००	६००	८००	१०००		
प्रतिफल २.१: स्थानीय स्रोत साधन, कच्चा पदार्थ तथा सीप र प्रविधिमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र विस्तार भएको हुनेछ।	सुचारु व्यापार व्यवसाय	संख्या	१०२१	१२००	१५००	१८००	२२००	२५००	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -	- अन्तर सरकार, निजी, सहकारी र समुदायको लगानी बृद्धि हुनेछ।
	उत्पादन र बजारीकरण सहकारी संस्था	संख्या	०	३	५	७	९	११		
	उद्यम सृजना र विकास सम्बन्धी तालिम लिने उद्यमी	संख्या	०	५०	१५०	२००	२५०	३००		
प्रतिफल २.२: औद्योगिक विकासको आधार तयार भएको हुनेछ।	औद्योगिक ग्राम स्थापना	संख्या	०	०	०	१	१	१	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -	- अन्तर सरकार, निजी, सहकारी र समुदायको लगानी बृद्धि हुनेछ।
	संचालित औद्योगिक व्यापार मेला	पटक	०	१	२	३	४	५		
	औद्योगिक प्रतिष्ठान तथा उद्यमी व्यवसायी अन्तरक्रिया कार्यक्रम	पटक	०	१	२	३	४	५		
असर ३: बैंक तथा वित्तीय सेवामा	सहकारी तथा वित्तीय संस्थामा आवद्ध घरपरिवार	प्रतिशत	७०	७२	७५	७८	८२	८५	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल)	

नतिजा श्रृङखला	सूचक		आधाररेखा (आ.व. ०७७/७८ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईका आधारहरु	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
स्थानीयको पहुँच कायम गर्नु	सेवा सुचारु वैक शाखा र वित्तीय सेवा प्रदायक	संख्या	४५	४५	५०	५०	५०	५०	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -	- वित्तीय सेवा र सुविधा स्थानीय तहमा विस्तार हुनेछ।
प्रतिफल ३.१: व्यवसायिक गतिविधि केन्द्रित वित्तीय सेवा विस्तार भएको हुनेछ।	वित्तीय साक्षरता कार्यमबाट लाभान्वित जनसंख्या	संख्या	२०००	२५००	३०००	३५००	४०००	५०००	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- अन्तर सरकार, निजी, सहकारी र समुदायको लगानी बृद्धि हुनेछ।
	बैंक र वित्तीय संस्थाबाट औद्योगिक, व्यवसायिक क्षेत्रमा लगानी रकम	रु. लाखमा								
प्रतिफल ३.२ बैंकिङ कारोवारमा गाउँवासीको सहज पहुँच कायम	बैकमा खाता हुने वा सेवा उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	७०	७२	७५	७८	८२	८५	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- अन्तर सरकार, निजी, सहकारी र समुदायको लगानी बृद्धि हुनेछ।
	घुम्ति बैंकिङ प्रणाली संचालन	पटक	११	५	७	९	११	१५		
असर ४: स्थानीय युवा रोजगारी अभिबृद्धि गर्नु	कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा रोजगार	संख्या	५४६७	५५००	५७००	६०००	६२००	६५००	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- संघीय शासन व्यवस्था अनुसार रोजगार प्रबर्द्धन सम्बन्धी संघीय तथा स्थानीय कानून तथा नीति तत्काल तर्जुमा भई कार्यान्वयन हुनेछ। - निजी क्षेत्र बीचको सहकार्यमा बिकास हुनेछ।
	उद्योग र व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार	संख्या	२९४२	३०००	३५००	४०००	४५००	५०००		
	पर्यटन तथा सेवा क्षेत्रमा रोजगार	संख्या	२००	३००	४००	५००	७००	१०००		
प्रतिफल ४.१: युवालाई लक्षित गरी उत्पादन र रोजगारीमा बृद्धि भएको हुनेछ।	वेरोजगार लक्षित संचालित व्यवसाय विकास कार्यक्रम	संख्या	८०	५००	१०००	१५००	२०००	२५००	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	
	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका र जान लागेका युवाले संचालन गरेको व्यवसाय संख्या	संख्या	५०	१२५	१७५	२५०	३२५	५००		
क्र.सं.	**प्रतिफल अनुसार प्रमुख आयोजना र कार्यक्रम**									
१.१.१	यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण ४.५.१ मा प्रस्तुत छ।								-	- अन्तर सरकार, निजी, सहकारी र समुदायको लगानी बृद्धि हुनेछ।

अनुसूची ४ः संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रतर्फको स्थानगत तथा आयोजना वा कार्यक्रमगत विवरण

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
१. पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा र सुविधा			**१०८०००**	**उद्धेश्य १**	
१.१ भूमिचुली पर्यटन पूर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम (थाक्रे गौरवका आयोजना)	संख्या	१	२५०००	वडा नं. ३	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
१.२ पोखरीचौर प्याराग्लाडिङ तथा होमस्टे सञ्चालन कार्यक्रम (थाक्रे गौरवका आयोजना)	संख्या	१	१७५००	वडा नं. ५	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
१.३ रानीझरना क्यानोईङ, मिनी लुम्बिनी एण्ड रिसर्च सेन्टर निर्माण तथा संचालन	संख्या	०	१	वडा नं.	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
१.४ पर्यटन गुरुयोजना तयारी	संख्या	१	५०००	गाउँपालिकास्तरमा	गाउँपालिका
१.५ कृषि पर्यटन कार्यक्रम	स्थान	११	२००००	सबै वडामा पर्नेगरी ११ स्थानमा	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
१.६ पर्यटकीय पदमार्ग मार्ग विकास	कि.मि.	२०	५०००	भूमेचुली पर्यटकीय पदमार्ग र थामभञ्ज्याङ्ग पर्यटकीय पदमार्ग	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
१.७ पर्यटकीय पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	१	२००००	पहिचान भएका पर्यटकीय स्थानहरुमा	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
१.८ पर्यटन पूर्वाधार, सुविधा सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	३०००	गाउँपालिकास्तरमा	नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
२. साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण र प्रवर्धन			**१८०००**	**उद्धेश्य २**	
२.१ साँस्कृतिक महोत्सव	पटक	५	२०००	गाउँपालिकाको प्रमुख वजार केन्द्रहरुमा	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
२.२ सरस्वती पार्क तथा भाषा संग्राहलय निर्माण आयोजना	संख्या	१	१००००	वडा नं.	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
२.३ सम्पदा अध्ययन तथा वृतचित्र	वटा	१	१५००	सबै सम्पदा तथा संस्कृति समेटिने गरी	नेपाल सरकार र गाउँपालिका
२.४ स्थानीय सम्पदा संरक्षण	वटा	४	१५००	सबै वडाका सम्पदाहरु	प्रदेश सरकार र गाउँपालिका
२.५ सँस्कृति सम्बन्धी सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	३०००	नेपाल सरकार र प्रदेश सरकाको ससर्त अनुदान र	गाउँपालिका
कूल जम्मा			**१२६०००**		

अनुसूची ५: संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

उद्धेश्य नम्बर	विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	स्थानीय् णनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दीगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	भूमिचुली पर्यटन पूर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम (थाक्रे गौरवका आयोजना) वडा नं. ३	संख्या	२	१	४	१.१	२	१
	पोखरीचौर प्याराग्लाडिङ तथा होमस्टे सञ्चालन कार्यक्रम (थाक्रे गौरवका आयोजना) वडा नं. ५	संख्या	२	१	४	१.१	२	१
	रानीझरना क्यानोईङ, मिनी लुम्बिनी एण्ड रिसर्च सेन्टर निर्माण तथा संचालन	संख्या	२	१	४	१.१	२	१
	पर्यटन गुरुयोजना तयारी	संख्या	२	८	४	१.१	३	१
	कृषि पर्यटन कार्यक्रम	स्थान	२	१	४	१.१	२	१
	पर्यटकीय पदमार्ग मार्ग विकास कार्यक्रम	कि.मि.	२	८	४	१.१	३	१
	पर्यटकीय पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	२	८	४	१.१	३	१
	पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	२	८	४	१.१	३	१
२	साँस्कृतिक महोत्सव	पटक	२	८	४	१.२	२	१
	सरस्वती पार्क तथा भाषा संग्राहलय निर्माण आयोजना	संख्या	२	८	४	१.२	२	१
	सम्पदा अध्ययन तथा वृतचित्र	वटा	२	८	४	१.२	२	१
	स्थानीय सम्पदा संरक्षण	वटा	२	८	४	१.२	२	१
	सँस्कृति संरक्षण कार्यक्रम	पटक	२	८	४	१.२	२	१

अनुसूची ६: संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको नतिजा खाका

नतिजा श्रृङखला	सूचक		आधाररेखा (आ.व.०७७/७८ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईका आधारहरु	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रभाव १: साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा विकास भएको हुने	पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी सृजना	संख्या	२००	३००	४००	५००	७००	१०००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - आर्थिक सर्वेक्षण - संघ सरकार र प्रदेश सरकारबाट क्षेत्रगत प्रतिवेदनहरु	- सांस्कृतिक तथा पर्यटन क्षेत्रमा संघ, प्रदेश र विकास साझेदारको लगानी बृद्धि हुनेछ।
	पर्यटन विकास गुरुयोजना तर्जुमा	भए/नभएको	नभएको	भएको	अद्यावधिक भएको	अद्यावधिक भएको	अद्यावधिक भएको	अद्यावधिक भएको		
	संरक्षित कला, सँस्कृति र सम्पदा	संख्या	०	१	२	३	४	४		
असर १: आन्तरिक एवं बाह्य पर्यटकको आगमनमा बृद्धि गर्नु	पर्यटन प्रवर्धनमा संलग्न संघ/संस्था	संख्या	०	१	२	३	४	४	- गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- संघीय संरचना अनुसार पर्यटन पर्धन संबन्धी संघीय कानून तथा नीति तर्जुमा हुनेछ। - संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकार, विकास साझेदार र निजी क्षेत्रबाट पर्यटन विकासमा लगानी हुनेछ।
	पर्यटनसँग सबन्धित संयन्त्र/समिति	वटा	०	१	२	३	४	४		
	पर्यटन र सँस्कृतीसँग सम्बन्धित अध्ययन र सर्वेक्षण विषय	संख्या	०	१	२	३	४	४		
	पर्यटन प्रवर्धनमा संलग्न संघ/संस्था	संख्या	०	२	५	८	१०	१५		
प्रतिफल १.१: पर्यटकीय स्थलको पहिचान, नक्सांकन, विकास र प्रवर्धन भएको हुनेछ।	भमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (बाह्य)	संख्या	५१००	६०००	७०००	८०००	९०००	१००००	- गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकार, विकास साझेदार र निजी क्षेत्रबाट लगानी बृद्धि हुनेछ।
	भ्रमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (आन्तरिक)	संख्या	२२०५००	२३००००	२४००००	२५००००	२६००००	२८००००		
	स्तरोन्नती गरिएका पर्यटकीय सम्पदा	संख्या	२	७	१२	१८	२०	२०		
प्रतिफल १.२ पर्यटकीय सम्पदा र सेवाको विशिष्टीकरण भएको हुनेछ।	व्यवस्थित पर्यटकीय स्थल	संख्या	२	७	१२	१८	२०	२०	- गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकार, विकास साझेदार र निजी क्षेत्रबाट लगानी बृद्धि हुनेछ।
	व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	१	३	५	७	९	११		
	पर्यटकीय स्तरका होटेल तथा रेष्टुरेण्ट	संख्या	२१	२५	३०	३५	४०	४५		
	कृषि पर्यटन संचालन स्थान	संख्या	०	३	५	७	९	११		

नतिजा श्रृङखला	सूचक		आधाररेखा (आ.व.०७७/७८ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईका आधारहरु	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई		०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
असर २: स्थानीय कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्नु	गाउँपालिकाबाट प्रोत्साहन भएका कलाकार तथा श्रष्टा	संख्या	१	२	५	७	९	११	- गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाको प्रतिबद्धता र सहभागितामा अभिबृद्धि हुनेछ ।
	संरक्षित ऐतिहासिक तथा साँस्कृतिक स्थल	संख्या	२	७	१२	१८	२०	२०		
प्रतिफल २.१: मौलिक संस्कृति तथा सम्पदाको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन भएको हुनेछ ।	स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन	संख्या	०	१	२	३	४	५	- गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाईल) - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाको प्रतिबद्धता र सहभागितामा अभिबृद्धि हुनेछ ।
	संरक्षण प्राप्त स्थानीय जात्रा तथा मेला	संख्या	१	२	३	४	५	६		
	मातृभाषा पढाइ हुने आधारभूत विद्यालय संख्या	संख्या	१	१	१	१	२	२		
प्रतिफल अनुसार प्रमुख आयोजना र कार्यक्रम										
यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण बुँदा ५.७ मा प्रस्तुत छ :									-	- संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकार, विकास साझेदार र निजी क्षेत्रबाट लगानी बृद्धि हुनेछ ।

अनुसूची ७: सामाजिक विकास तर्फको स्थानगत तथा आयोजना वा कार्यक्रमगत विवरण

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
१.१ विद्यालय भवन निर्माण (बालमैत्री तथा अपांगमैत्री)	कोठा संख्या	१४८	*१४८ कोठाका विद्यालयको पक्की भवन निर्माण (ट्रस विस्थापन सहित) – वन देवि आवि २ कोठा, पञ्चकन्या आवि ६ कोठा, सेती देवि आवि ४ वटा कोठा, महाकाली आवि २ वटा कोठा, महाकाली मावि सिम्ले १२ कोठा, मदरसा हम्फिया आवि ४ वटा कोठा, शिलादेवि आवि ४, भगवती आवि २ वटा कोठा, भुमेश्वरी आवि ४ वटा कोठा, भैरवी आवि ४ वटा कोठा, नवज्योती आवि २ वटा कोठा, भैरुङ देवि आवि ४ वटा कोठा, सिद्देश्वरी आवि ६ वटा कोठा, काम्राङ आवि ४ वटा कोठा, शुन्दरी आवि ६ वटा कोठा, लिति महाकाल मावि २ वटा कोठा, राष्ट्रिय आविमा ६ वटा कोठा, चण्डीभूमि आवि २ वटा कोठा, शिव शंकर आवि ४ वटा, कालिका मावि ८ वटा कोठा, जनजागृति मावि ६ वटा कोठा, बाराही आवि ४ वटा कोठा, अमरज्योति मावि ६ वटा कोठा, उडुवा देवि आवि २ वटा कोठा, जनता आवि ६ वटा कोठा, काउले आवि २ कोठा, जनकल्याण आवि २ वटा कोठा, सरस्वती अवि ६ वटा कोठा, ज्योति मावि ४, केवलपुर मावि ४ वटा कोठा, बाघ भैरव आवि ४ वटा कोठा, हिमालचुली आवि ४ वटा कोठा, जनजागृति आवि ६ वटा कोठा र बाघ वच्छला आवि ४ वटा कोठा	प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा
१.२ विद्यालय पूर्वाधार सुधार कार्यक्रम	पटक	५	११ विद्यालयमा खानेपानी तथा शौचालय निर्माण	गाउँपालिका आफै
			७५० जना विद्यार्थीका लागि फर्निचर थप	
			४३ विद्यालयमा खेलमैदान निर्माण	
			३५ विद्यालयमा घेरावार निर्माण	
			विद्यालयमा गुनासो पेटीका स्थापना	
			विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम (सबै मावि)	
१.३ हरित विद्यालय कार्यक्रम	विद्यालय	४५	सबै विद्यालयमा वगैंचा निर्माण	गाउँपालिका आफै
१.४ विशेष शिक्षा कार्यक्रम	संख्या	१	बहिराका लागि कक्षा सञ्चालन	गाउँपालिका आफै
१.५ आवासिय विद्यालय स्थापना	संख्या	१	विद्यालय छनौट तथा सञ्चालन	गाउँपालिका आफै
१.६ विद्यालय सक्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	५	विद्यालय प्राथमिक उपचार सामग्री व्यवस्था	गाउँपालिका आफै
			हरेक वडामा सामुदायिक इ लाइब्रेरी स्थापना	
			विद्यालयमा खेलकुद तथा सिकाइ सामाग्रीको व्यवस्था	
			विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अविभावक संघ अभिमुखिकरण	
			विद्यालयमा जंगफुड निषेध	

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
			विद्यालयका महिला तथा पुरुष शिक्षकलाई मनोविमर्श तालिम	
१.७ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	५	जनता आवि, अमरज्योति, वाराही आवि, सेती देवि आवि, शिलादेवि आवि, मदरशा आवि, सिद्देश्वरी आवि, काम्राङ आवि गरी ८ वटा बाल विकास केन्द्रमा कक्षा थप	गाउँपालिका आफै
			प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रमा स्वच्छ खानेपानी, शौचालय, सिकाई सामग्री, खेल सामग्री तथा बसाई व्यवस्थापन	
			बालविकास सहजकर्तालाई नियमित तालिम	
			प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रमा सिकाइ कुना निर्माण	
१.८ मातृभाषा कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	२	महाकाली देविस्थान आवि र महाकाली आविमा मातृभाषामा कक्षा सञ्चालन	गाउँपालिका आफै
१.९ सूचना प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	पटक	५	७ वटा निमाविमा विद्युतीय पुस्तकालयको स्थापना	गाउँपालिका आफै
			सबै विद्यालयमा विद्युतिय हाजिरी तथा सिसि क्यामरा स्थापना	
			मोवाइल एप तथा वेभसाइटको व्यवस्था	
			सबै विद्यालयमा सिसि क्यामरा तथा विद्युतीय हाजिरी स्थापना	
			सबै विद्यालयमा गुणस्तरीय इन्टरनेट सुविधा विस्तार	
			सबै विद्यालयमा मल्टि मिडिया व्यवस्था	
			सूचना प्रविधिमा आधारित सिकाइसम्बन्धी शिक्षक अभिमुखीकरण	
१.१० नमुना विद्यालय कार्यक्रम	संख्या	१	विद्यालय छनौट तथा सञ्चालन	गाउँपालिका आफै गाउँपालिका आफै
१.११ शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	पटक	५	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण	
			शैक्षिक क्यालेण्डर निर्माण	
			शिक्षा सम्बन्धी गुरु योजना तर्जुमा	
			सामुदायिक सिकाइ केन्द्र ८ वटा (बाँकी वडामा)	
			विद्यालयमा बाहिर रहेका बालबालिकाको नियमित खोजपडताल	
			विद्यालयमा सिकाई सामाग्री व्यवस्थापन	
			अतिरिक्त कृयाकलाप संचालन	
			अभिभावक शिक्षा	
			शिक्षक विद्यार्थी नियमितता अनुगमन	
			शिक्षक विद्यार्थी अनलाइन सिकाई	
			विद्यार्थी सिकाइ मोवाइल एप तयारी	
			देशका सफल विद्यालयसँग सफल अनुभव स्थानीयकरण	
			विपन्न बालबालिकाका लागि शैक्षिक सामाग्री तथा कपडाको व्यवस्था गर्ने	
			विपन्न अविभावकका लागि आय आर्जनका अवसर	
			अतिरिक्त क्रियाकलापलाई नियमित	

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
१.१२ विद्यालय जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	५	उत्कृष्ट विद्यालय, शिक्षक, बाल विकास सहजकर्ता तथा विद्यार्थी पुरस्कार तथा सम्मान	प्रदेश सरकार तथा नेपाल सरकारको समन्वयमा
			बाल विकास केन्द्र सहजकर्ता थप प्रोत्साहन	
			दरवन्दी मिलान	
			शिक्षक तथा बाल विकास सहजकर्ता तालिम	
			एक शिक्षक एक ल्यापटप	
			शिक्षकलाई सूचना प्रबिधिबाट शिक्षण सिकाइ तालिम	
१.१३ व्यवहारिक, व्यावसायिक तथा जीवनउपयोगी शिक्षा कार्यक्रम	पटक	५	सबै माध्यमिक विद्यालयमा नर्सरी, तरकारी खेती, नगदेवाली, पुष्प खेतीका लागि अभ्यास केन्द्र स्थापना	
			कृषि अभ्यास तथा सफल व्यवसायी, अभियन्ता र विज्ञसँग अन्तरकृया	
			विद्यार्थीलाई सूचना प्रविधि तथा अन्य प्राविधिक ज्ञान हस्तान्तरण	
			स्वास्थ्य, सरसफाइ र पोषण सम्बन्धी अभिमूखिकरण	
१.१४ प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	२ विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा तर्फ कृषि तथा भेटेरिनरी धारमा कक्षा सञ्चालन	प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा
			प्राविधिक शिक्षालय सामग्री तथा व्यवस्थापन सहयोग	
१.१५ विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	५	सेनेटरी प्याड व्यवस्थापन	
			विद्यालय खाजा व्यवस्था तथा जंक फुड नियन्त्रण कार्यक्रम	
			स्थानीय खाद्यवस्तुबाट पौष्टिक तथा स्वादिष्ट खाना तयारी अभिमुखिकरण	
			उत्कृष्ट विद्यार्थीलाई पुरस्कृत	
			विपन्न विद्यार्थीलाई पोषक तथा शौक्षिक सामग्री निशुल्क वितरण	
१.१६ प्रौद्योगिक महाविद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	१	वडा नं. ८ गणेशे चौर	नेपाल सरकारसँग समन्वयमा
१.१७ उच्च शिक्षा प्रवर्द्धन	पटक	५	बुहारी शिक्षा	गाउँपालिका आफै
			क्याम्पस सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सहयोग	
१.१८ शैक्षिक अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम	पटक	५	क्याम्पस र विश्वविद्यालयसँग सहकार्य गर्ने	गाउँपालिका आफै
१.१९ सृजनात्मक कला प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	आधारभूत विद्यालयमा सृजनात्मक कला विषय शिक्षण	गाउँपालिका आफै
१.२० लामा गुरु शिक्षा प्रोत्साहन	संख्या	१	वडा नं. ३ मल्डुङ	गाउँपालिका आफै
१.२१ नियमित कार्यक्रम	पटक	५	तालिम, अनुगमन मर्मत लगायत नियमित कार्यक्रम	गाउँपालिका आफै
२.१ स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	पटक	५	मापदण्ड अनुसार थाक्रे तथा महादेववेशी हेल्थपोष्टका २ वटा, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइको १ वटा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र ५ वटा भवन निर्माण	प्रदेश सरकारको समन्वयमा
			१६ स्थानमा खोप केन्द्र भवन निर्माण	

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
			सबै स्वास्थ्य संस्थामा स्तनपान कक्षको निर्माण	
२.२ स्वास्थ्य सेवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	किशोरी परामर्श सेवा हरेक स्वास्थ्य चौकीमा	गाउँपालिका आफै
			महादेववेशी तथा भूमेस्थान स्वास्थ्य चौकीमा प्रयोगशाला स्तरोन्नती	
			सबै स्वास्थ्य चौकीमा एक्सरे सेवा विस्तार	
			विपन्न तथा असाहायहरुका लागि निशुल्क स्वास्थ्य सेवा	
			स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	
			धामी झाँक्रीलाई सचेतना तालिम	
			ग्रामीण अल्ट्रा साउण्ड कार्यक्रम	
२.३ घरदैलो स्वास्थ्य सेवा	पटक	५	विरामी खोज पडताल (वार्षिक)	गाउँपालिका आफै
			मानसिक रोग पहिचान तथा सहयोग (वार्षिक)	
			वडागत स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन (वार्षिक)	
२.३ आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा सुधार	पटक	५	वडा नं १, २, ४, ५, ७, ८, ९, १० र ११ मा एम्बुलेन्स सुबिधा थप	गाउँपालिका आफै
			प्रकोपको समयमा स्वास्थ्य संस्थामा २४ घण्टे सेवा	
			महामारी नियन्त्रणमा जनशक्ति, बेड, औषधी तथा आवश्यक सामग्री व्यवस्थापन	
२.४ अस्पताल निर्माण	संख्या	१	विपिने चौरमा	नेपाल सरकारसँग समन्वयमा
२.५ पोषण सुधार कार्यक्रम	पटक	५	स्थानीय खाद्यवस्तुबाट पौष्टिक तथा स्वादिष्ट खाना तयारीमा आत्म निर्भर समूह अभिमुखिकरण	गाउँपालिका आफै
			सबै स्वास्थ्य संस्थामा पोषण परामर्श	
			स्वास्थ्य संस्थामा पोषण कर्नर स्थापना	
			विपन्न बालबालिका, गर्भवती तथा सुत्केरीका लागि पौष्टिक आहार वितरण	
२.६ स्वास्थ्य संरचना सुदृढिकरण कार्यक्रम	पटक	५	स्वास्थ्य संस्थामा सोलार, सिसि क्यामरा, इन्टरनेट तथा विद्युतिय हाजिरी र कम्प्युटर तथा ल्यापटपको व्यवस्था	प्रदेश सरकारसँग समन्वयमा
			अति आवश्यक औषधी खरिद	
			जनस्वास्थ्य मोवाइल एप तथा भिडियो मार्फत स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी जनचेतना	
			नियमित तथा आकास्मिक औषधी तथा उपकरण व्यवस्थापन	
			स्वास्थ्य संस्थामा फोहोर व्यवस्थापन स्थल निर्माण	
२.७ जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	५	स्वास्थ्यकर्मीका लागि नियमित तथा अतिरिक्त क्षमता विकास तालिम	नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसँग समन्वयमा
			८ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंम सेविका थप	
			रात्रीकालिन तथा थप समय कार्यसम्पादन गर्ने स्वास्थ्यकर्मी प्रोत्साहन	
			स्वास्थ्य संस्थामा २ जना दरवन्दी थप	

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
२.८ जनस्वास्थ्य सुधार कार्यक्रम	पटक	५	शिक्षकहरुलाई स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी अभिमूखिकरण	गाउँपालिका आफै
			स्वास्थ्य आमा समूह तथा आत्म निर्भर महिला समूहलाइ प्रशिक्षण (स्वस्थ आनिवानी र पोषण सुधारका लागि)	
			स्वास्थ्य तथा पोषण सुधारका लागि सडक नाटक, विद्यालयमा विशेष कक्षा	
२.९ स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी गुरु योजना तर्जुमा	पटक	१	गाउँपालिकास्तरमा	गाउँपालिका आफै
२.१० विपन्न, जटिल रोगी तथा जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	पटक	५	विपन्न तथा जटिल रोग लागेका जनतालाई उपचार सहयोग	गाउँपालिका आफै
			जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य परिक्षण	
			समुदायस्तरमा स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	
२.११ मातृशिसु तथा गर्भवती स्याहार कार्यक्रम	पटक	५	सबै स्वास्थ्य संस्थामा भिडियो एक्सरे सेवा विस्तार	गाउँपालिका आफै
			घर घरमा प्रसुति चेक जाँच	
			निशुल्क एम्बुलेन्स सेवा	
			गर्भ परीक्षण तथा संस्थागत सुत्केरी प्रोत्साहन	
			स्वास्थ्य चौकीहरुमा प्रसुती प्रतिक्षालय स्थापना	
			सुत्केरी पोषणयुक्त खाना कार्यक्रम	
			आकस्मिक प्रेषण कोषको व्यवस्थापन (गर्भवती तथा सुत्केरीका लागि)	
२.१२ स्वास्थ्य सेवा घरदैलो कार्यक्रम	पटक	५	वार्षिक रुपमा सबैको स्वास्थ्य विवरण संकलन तथा स्वास्थ्य परिक्षण तथा परापर्श	गाउँपालिका आफै
२.१३ विद्यालय नर्स कार्यक्रम	संख्या	१२	सबै माध्यमिक विद्यालयमा (साझेदारी)	प्रदेश सरकारसागको समन्वयमा
२.१४ स्तन तथा पाठेघरको क्यान्सरको स्किनिङ्ग कार्यक्रम	स्थान	५	सबै स्वास्थ्य चौकीमा (प्रत्येक ६ महिनामा)	गाउँपालिका आफै
२.१५ स्वस्थ आचरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	५	हरेक वडामा नियमित योग अभ्यास	गाउँपालिका आफै
			स्वस्थ खानपान अभिमुखिकरण	
२.१६ योग तथा सेमिनार प्रशिक्षण हल निर्माण	संख्या	१	पोखरी चौर वडा नम्बर ५	गाउँपालिका आफै
२.१७ स्वास्थ्य विमा प्रवर्द्धन	पटक	५	गाउँपालिकाभर	गाउँपालिका आफै
२.१८ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	५	नियमित कार्यक्रम	गाउँपालिका आफै
३.१ एक घर एक धारा कार्यक्रम	घरपरिवार	६७००	गाउँपालिका भर	प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा
३.२ खानेपानी आयोजना मर्मत	आयोजना	६२	सबै संचालित आयोजना	गाउँपालिका आफै

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
३.३ सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या	८	महादेववेशी, सिम्ले बजार, जुगे खोला, पण्डित पौवा, चिउरी पाटी, दामेचौर तथा हाप्सेचौरमा गरी ७ स्थलमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	गाउँपालिका आफै
३.४ खानेपानी गुणस्तर परीक्षण तथा सुधार	पटक	५	सबै आयोजना	प्रदेश सरकारसँग समन्वयमा
३.५ सरसफाई सचेतना कार्यक्रम	संख्या	५	वार्षिक पूर्ण सरसफाई सप्ताह	गाउँपालिका आफै
			सरसफाइ सम्बन्धमा आत्मनिर्भर महिला समूह अभिमूखिकरणमा	
			विद्यालय अतिरिक्त कक्षा	
			युवा क्लव, आमासमुह तथा बालक्लव अभिमूखिकरण तथा परिचालन	
			सडक नाटक	
३.६ ल्याण्ड फिल्ड साइड निर्माण	संख्या	१	स्थान छनौट तथा संरचना निर्माण	नेपाल सरकारसँग समन्वय
३.७ फोहोर व्यवस्थापन	पटक	५	घरमै फोहोर व्यवस्थापन सम्बन्धी अभिमुखिकरण	गाउँपालिका आफै
			बजार क्षेत्रमा साझेदारीमा फोहोर व्यवस्थापन	
३.८ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	५	नियमित कार्यक्रम	गाउँपालिका आफै
४.१ उद्यमीसँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम	जना	३२५०	**मागका आधारमा महिला, दलित, सिमान्तकृत लक्षित समुदाय सीपमूलक तालिम – बाखापालन तथा व्यवस्थापन तालिम, मादल बनाउने तथा मर्मत तालिम, लोकल/ब्रोइलर कुखुरापालन तालिम, खरायोपालन तथा व्यवस्थापन तालिम, बाटेको धुप बनाउने तालिम, चाउमिन बनाउने तालिम, बेकरी तालिम, मोटरवाइक मर्मत तालिम, मोवाइल, घडी मर्मत रिपेयरिङ तालिम, वेल्डिङ तालिम, व्यवसायिक च्याँउ खेती तालिम, कुशन, गुडिया बनाउने तालिम, ढाँका बुनाई तालिम, बेसिक कम्प्युटर तालिम, अटोरिक्सा डाइभिङ तालिम, सिलाई कटाई तालिम (बेसिक/एड्भान्स), व्युटिसियन तालिम (बेसिक/एड्भान्स), कपाल कटाई तालिम, वेटर /वेट्रेश तालिम, वेतबाँस सामाग्री बनाउने तालिम, ढुँगा कुदेर मुर्ति तथा वस्तुकला बनाउने, अचार बनाउने तालिम, माटोको सामाग्री बनाउने तालिम, काठमा बुट्टा कुद्ने सम्बन्धि तालिम, फलफुल तथा नर्सरी व्यवस्थापन तालिम, फोटो धुलाई तथा फेमिङ सम्बन्धि तालिम, साबुन बनाउने तालिम, उनको कपडा बुन्ने तालिम, ग्याँस चुलो बनाउने तालिम, भेटनेरी तालिम, बङ्गुर पालन सम्बन्धी तालिम, महिला पञ्चेबाजा बजाउने सम्बन्धी तालिम, बेमौसमी खेती तालिम, प्लम्बीङ तालिम, उद्यमीसँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम	गाउँपालिका आफै
			प्रतिफलमा आधारित व्यवसाय प्रोत्साहन सहयोग	

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
४.२ विपन्नसँग अध्यक्ष कार्यक्रम	जना	२७५	माग तथा लाभ लागत विश्लेषणका आधारमा विपन्न तथा आर्थिक रुपमा पछि परेको वर्गका लागि स्वरोजगारमूलक सहयोग (तालिम तथा व्यवसाय सञ्चालन सहयोग	
४.३ अपाङ्ग स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरता कार्यक्रम	जना	५५	माग तथा लाभ लागत विश्लेषणका आधारमा तालिम र व्यवसाय सञ्चालन सहयोग	गाउँपालिका आफै
४.४ लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा न्यूनिकरण कार्यक्रम	पटक	५	लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा न्यनिकरणसम्बन्धी आत्मनिर्भर महिला समूहलाई अभिमूखिकरण	गाउँपालिका आफै
			भिडियो तयारी तथा प्रसारण र रेडियो कार्यक्रम	गाउँपालिका आफै
			महिला सहकारी संस्था तथा संजाल, युवा संजाल तथा क्लव अभिमुखिकरण	
			हिंसा पिडितका लागि निशुक्लः परामर्श, उद्दार, पुनस्थापना तथा निशुल्क कानूनी उपचार	
			विद्यालय निशुल्क मनोविमर्श कक्षा सञ्चालन	
			हटलाइन नम्बरबाट गोप्य सुनुवाइ, परामर्श तथा कानूनी उपचार	
४.५ सामाजिक विभेद तथा कुप्रथा निरुपण कार्यक्रम	पटक	५	रातो पहिरन कार्यक्रम	गाउँपालिका आफै
			सामाजिक कुप्रथा विरुद्ध विद्यालयमा अतिरिक्त कक्षा	
			सामाजिक कुप्रथा विरुद्ध सडक नाटक	
			सहभोज कार्यक्रम	
			महिला हिंसा, बाल विवाह र बालश्रम विरुद्ध वडास्तरमा अन्तरकृया	
			दिवसीय कार्यक्रम सञ्चालन (जेष्ठ नागरिक दिवस, अपांगता दिवस, बाल दिवस, अन्तराष्ट्रिय महिला दिवस)	
			सडक नाटक, रेडियो कार्यक्रम	
			पोष्टर पम्प्लेट	
४.६ उद्दार कोष व्यवस्थापन	संख्या	१	गाउँपालिका स्तरमा	
४.७ सेफ हाउस व्यवस्थापन	संख्या	१	निर्माणधिन सेफ हाउस व्यवस्थापन	गाउँपालिका आफै
४.८ जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन	संख्या	११	सबै वडामा	गाउँपालिका आफै
४.९ बालमैत्री गाउँपालिका	पटक	५	बाल विवाह तथा बाल दुर्व्यवहार न्यूनिकरण सचेतना	गाउँपालिका आफै
			अनाथ बालबालिका व्यवस्थापन (पालिकास्तरमा)	गाउँपालिका आफै
			वडा तथा पालिकास्तरमा बाल क्लव गठन तथा परिचालन	
			अनाथ तथा विपन्न बालबालिका सहयोगका लागि बालकोष स्थापना	
			बालमैत्री सिकाई तालिम (विद्यालय शिक्षक)	
४.१० लक्षित वर्ग सञ्जाल सशक्तिकरण तथा परिचालन	पटक	५	सञ्जालहरु गठन	
			सञ्जाल पदाधिकारीलाई अधिकार तथा जिम्मेवारीसम्बन्धी अभिमुखिकरण	
४.११ मानव सेवा आश्रम स्थापना	संख्या	१	निर्माणधिन आश्रम, वडा नं. ९ शेराफाँट	गाउँपालिका आफै

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	स्थानगत तथा कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
४.१२ महिला शसक्तीकरण तथा संस्थागत विकास आयोजना	पटक	५	गाउँपालिकाभर	
४.१३ एक वडा एक सहजकर्ता कार्यक्रम	संख्या	११	सबै वडामा सहजकर्ता परिचालन	गाउँपालिका आफै
४.१४ नियमित कार्यक्रम	पटक	५	नियमित कार्य	गाउँपालिका आफै
५.१. युवा रोजगारी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	जना	५००	उच्च प्रतिफल तथा मागमा आधारित तालिम	गाउँपालिका आफै
			उद्यमशिल युवा सहयोग	
५.२ गाउँपालिकास्तरीय खेलकूद मैदान निर्माण तथा संचालन	संख्या	१	वडा नं. १०	गाउँपालिका आफै
५.३ खेलकुद पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	१२	कवर्ड हल निर्माण	गाउँपालिका आफै
			वडास्तरीय खेल मैदान ११ स्थानमा	
५.४ खेलकुद आयोजना	पटक	५	वार्षिकरुपमा पालिकास्तरीय खेल आयोजना	गाउँपालिका आफै
			वार्षिक अन्तरपालिका खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना	
			राष्ट्रपति रनिगं शिल्ड आयोजना	
५.५ खेल क्षेत्र प्रवर्द्धन	पटक	१०	उत्कृष्ट ५ खेलाडी सम्मान तथा पुरस्कार	गाउँपालिका आफै
			खेलाडी प्रोत्साहन	
			एथलेटिक्स, मार्सल आर्ट, भलिवल र फुटवल प्रशिक्षण	
			युवा क्लवलाई खेल सामग्री वितरण	
५.६ युवा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	पटक	१०	युवा उत्प्रेरणाका लागि अभियन्ता तथा उत्प्रेरकहरुसँग अन्तगरकृया	गाउँपालिका आफै
			दुर्वेसन विरुद्ध युवा क्लव परिचालन	
			सदाचार प्रवर्द्धन कार्यशाला	
५.७ प्रतिभावान युवा पुरस्कार	पटक	५	आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिकलगायतका क्षेत्रमा उदाहरणिय कार्य गर्ने २ युवा लाई हरेक वर्ष	गाउँपालिका आफै
५.८ सालबसाली कार्यक्रम	पटक	५	नियमित कार्यक्रम	गाउँपालिका आफै

अनुसूची ८: सामाजिक विकासतर्फको आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

उद्देश्य नम्बर	रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१.	विद्यालय भवन निर्माण (बालमैत्री तथा अपांगमैत्री)	४	४	२	१.४	२	३
	विद्यालय पूर्वाधार सुधार कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	हरित विद्यालय कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	१
	विशेष शिक्षा कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	आवासिय विद्यालय स्थापना	४	४	२	१.४	२	३
	विद्यालय सक्षमता विकास कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	मातृभाषा कक्षा सञ्चालन	४	४	२	१.४	२	३
	सूचना प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	नमुना विद्यालय कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	विद्यालय जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	व्यवहारिक, व्यावसायिक तथा जीवनउपयोगी शिक्षा कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	प्रौद्योगिक महाविद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन	४	४	२	१.४	२	३
	उच्च शिक्षा प्रवर्द्धन	४	४	२	१.४	२	३
	शैक्षिक अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
	सृजनात्मक कला प्रवर्द्धन कार्यक्रम						३
	लामा गुरु शिक्षा प्रोत्साहन						३
	नियमित कार्यक्रम	४	४	२	१.४	२	३
२	स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	स्वास्थ्य सेवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	घरदैलो स्वास्थ्य सेवा	४	३	७	२.१	२	३
	आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा सुधार	४	३	७	२.१	२	३
	अस्पताल निर्माण	४	३	७	२.१	२	३
	पोषण सुधार कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	स्वास्थ्य संरचना सुदृढिकरण कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	जनस्वास्थ्य सुधार कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३

उद्देश्य नम्बर	रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
	स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी गुरु योजना तर्जुमा	४	३	७	२.१	२	३
	विपन्न, जटिल रोगी तथा जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	मातृशिसु तथा गर्भवती स्याहार कार्यक्रम	४	३	७	२.१	१	३
	स्वास्थ्य सेवा घरदैलो कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	विद्यालय नर्स कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	स्तन तथा पाठेघरको क्यान्सरको स्किनिङ्ग कार्यक्रम	४	३	७	२.१	१	३
	स्वस्थ आचरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
	योग तथा सेमिनार प्रशिक्षण हल निर्माण	४	३	७	२.१	२	३
	स्वास्थ्य विमा प्रवर्द्धन	४	३	७	२.१	२	३
	सालवसाली कार्यक्रम	४	३	७	२.१	२	३
३.	एक घर एक धारा कार्यक्रम	४	६	५	२.१	२	३
	खानेपानी आयोजना मर्मत	४	६	५	२.१	२	३
	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	४	६	५	२.१	२	३
	खानेपानी गुणस्तर परिक्षण तथा सुधार	४	६	५	२.१	२	३
	सरसफाई सचेतना कार्यक्रम	४	६	५	२.१	२	२
	ल्याण्ड फिल्ड साइड निर्माण	४	६	५	२.१	२	२
	फोहोर व्यवस्थापन	४	६	५	२.१	२	२
	सालवसाली कार्यक्रम	४	६	५	२.१	२	३
४.	उद्यमीसँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम	४	५,८	६	१.४	१	३
	विपन्नसँग अध्यक्ष कार्यक्रम	४	५,८	६	१.४	१	३
	अपांग स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरता कार्यक्रम	४	८	६	१.४	१	३
	लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा न्यूनिकरण कार्यक्रम	४	५	६	१.४	१	३
	सामाजिक विभेद तथा कुप्रथा निरुपण कार्यक्रम	४	५,८	६	१.४	१	३
	उद्दार कोष स्थापना	४	५	६	१.४	१	३
	सेफ हाउस व्यवस्थापन	४	५,८	६	१.४	१	३
	जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन	४	८	६	१.४	१	३
	बालमैत्री गाउँपालिका	४	५	६	१.४	१	३
	लक्षित वर्ग सञ्जाल सशक्तिकरण तथा परिचालन	४	५,,८	६	१.४	१	३
	हिंसा पिडित महिलाका लागि सुरक्षित आश्रय भवन निर्माण	४	५	६	१.४	१	३
	मानव सेवा आश्रम स्थापना	४	८	६	१.४	१	३
	नियमित कार्यक्रम	४	५,८	६	१.४	१	३

उद्देश्य नम्बर	रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
	युवा रोजगारी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४	८	२	३.२	२	३
	खेलकुद पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४	३	२	३.२	२	३
	खेलकुद आयोजना	४	३	२	३.२	२	३
५	खेल क्षेत्र प्रवर्द्धन	४	३	२	३.२	२	३
	युवा उत्प्रेरणा कार्यक्रम	४	८	२	३.२	२	३
	प्रतिभावान युवा प्रोत्साहन	४	८	२	३.२	२	३
	सालबसाली कार्यक्रम	४	३,८	२	३.२	२	३

अनुसूची ९: सामाजिक विकास विषय क्षेत्र नतिजा खाका

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरु									जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधाररेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईका आधारहरु	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेश्रो बर्ष	चौंथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
प्रभाब: सुसस्कृत, स्वस्थ्य र उद्यमशील जनशक्ति निर्माण गर्ने ।	उच्च शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	८०	१२०	१७०	२५०	३२०	४००	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	
	अस्पताल पुग्न लाग्ने औसत समय	घण्टा	२	२	२	१	१	१		
	कक्षा १० को जिपिए औसत	प्रतिशत	२.७५	२.८	२.९	२.९	३	३		
	लक्षित वर्गले सञ्चालन गरेका उद्योग	संख्या	-	२०	७०	१४०	२२०	३००		
	लैंगिक तथा बाल हिंसाका घटना	संख्या	३३	२५	२३	२०	१८	१६		
असर १: गुणस्तरीय, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका अवसर तयार गर्नु ।	वार्षिक रुपमा प्राविधिक शिक्षामा उत्तिर्ण विद्यार्थी	संख्या	६७	८०	८०	२००	२००	३००	- गाउँ स्थितिपत्र - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - विद्यालय सुधार योजना प्रतिवेदन - नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	-स्थानीय सरोकारवालाको योगदान अभिवृद्धि हुनेछ । -शैक्षिक विकासमा सरकारी, गैसस र समुदायको सहकार्य र साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ । -कोभिड १९ को असर न्यूनीकरण हुनेछ ।
	विद्यालय वाहिर रहेका (५-१५ वर्ष) बालबालिका	संख्या	६७	३०	१०	०	०	०		
	कक्षा १० को निरन्तरता दर	प्रतिशत	७१	७३	७६	८०	८२	८५		
	कक्षा ८ को निरन्तरता दर	प्रतिशत	८४	८५	८७	८८	८९	९०		
प्रतिफल १.१: विद्यालय तहको गुणस्तरीय शिक्षाका अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	कक्षा १ भर्ना भएका प्रारम्भिक बाल विकास कक्षाको अनुभव भएका बालबालिका	संख्या	९१	९३	९७	१००	१००	१००	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	कक्षा ८ को उपलब्धी दर (औषत जिपिए)	प्रतिशत	२.९५	२.९८	२.९९	३	३	३.१		
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	अंक	२७	२७	२७	२६	२६	२५		
	सिकाइमा विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोग गर्ने विद्यालय	संख्या	१२	२०	३५	४५	४५	४५		
प्रतिफल १.२: प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका आधार तयार भएको हुनेछ ।	स्थानीय स्तरमा सञ्चालित प्राविधिक धारका विद्यालय	संख्या	१	१	२	३	३	३	- सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	प्राविधिक शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	७८	७८	१६०	२७०	३५०	३५०		
	स्थानीय स्तरमा सञ्चालित प्राविधिक विषय	संख्या	१	१	२	३	३	३		

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरु									जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधाररेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईका आधारहरु	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेश्रो बर्ष	चौंथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
असर २: स्वास्थ्य सेवाको पहुँच तथा गुणस्तर र पोषणको अवस्थामा सुधार गर्ने	कम तौल भएका २ बर्षमूनीका बालबालिका	प्रतिशत	१.२	१.१	०.८	०.५	०.२	०	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- सामाजिक सुरक्षा तथा सकारात्मक विभेद नीति र लक्षित वर्ग कार्यक्रमको निरन्तरता हुनेछ । - राजनीतिक प्रतिबद्धता तथा स्थानीय तहका सरोकारवाला बीच समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	७५.६३	७७	८२	९०	९५	९९		
	झाडापखालाको संक्रमण दर (प्रति हजारमा)	जना	३४७	३३०	३१०	२९०	२७०	२५०		
	स्वाशप्रश्वासको संक्रमण (ARI) दर (प्रति हजारमा)	जना	७४४	७००	५५०	४००	४५०	३००		
	परिवार नियोजनाका साधानको उपयोग दर	संख्या	१४	१६	२५	३५	४०	४४		
	स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामा उपचार दर	प्रतिशत	७३.५	७०	६५	६०	५५	५०		
प्रतिफल २.१: स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच विस्तार भएको हुनेछ ।	प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भ परिक्षण गराउने गर्भवती	प्रतिशत	६३	६७	७२	८५	८७	९९	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	ल्याव सेवा उपलब्ध स्थानीय स्वास्थ्य संस्था	संख्या	२	३	४	५	५	५		
	स्वास्थ्य चौकीसम्म पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	४०	४०	३५	३०	३०	३०		
प्रतिफल १.२: पोषणसम्बन्धी अभ्यासमा गुणात्मक सुधार भएको हुनेछ।	जंक फुड निषेधित विद्यालय संख्या	संख्या	०	१०	२५	४५	४५	४५	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	कुपोषणको समस्या भएका बाल बालिका	प्रतिशत	१.२	१	०.४	०	०	०		
	असल खानपानसम्बन्धी अभिमुखिकरणमा सहभागी	संख्या	०	५०	१००	१५०	२००	२५०		
असर ३: स्वच्छ खानेपानीमा सहज पहुँच तथा सरसफाईको प्रवर्द्धन गर्नु	पाइपबाट वितरित पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	संख्या	९५.३९	९७	९९	१००	१००	१००	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ । - स्थानीय सरोकारवालाको सहयोग एवं साझेदारी वृद्धि हुनेछ।
	जोखिमयुक्त अवस्थामा साबुन पानीले हातधुने अभ्यास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	१२	१५	१७	२०	२२	२५		
	फोहोर वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्ने परिवार	संख्या	०	५	११	१८	२४	३०		
	WASH Plan अनुसार सरसफाईको मापदण्ड पुरा गर्ने घरधुरी	संख्या	०	५	११	१८	२४	३०		

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरु									जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधाररेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईका आधारहरु	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेश्रो बर्ष	चौंथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
प्रतिफल ३.१: सबै घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानीको पहुँच स्थापित भएको हुनेछ ।	निजी धारा संख्या	संख्या	४२	४५	५७	७०	८२	९५	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	नियमित गुणस्तर परिक्षण भएको खानेपानी आयोजना	संख्या	०	२०	४५	७०	९०	१००		
	गुणस्तर कायम गरिएको खानेपानी उपयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०		
प्रतिफल ३.१: सरसफाईजन्य आनीवानीमा सुधार भएको हुनेछ।	सुरक्षित शौचालय भएका घरधुरी	संख्या	९५	९६	९८	१००	१००	१००	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	सार्वजनिक शौचालय संख्या	संख्या	१	३	४	६	७	८		
	फोहोर विसर्जनको स्थल (खाडल) भएको घरधुरी	संख्या	०	१०	२०	३०	४०	५०		
असर ४: लक्षित वर्गको क्षमता विकास तथा आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि गर्नु	लक्षित वर्गको कार्यक्रममा विनियोजना हुने वार्षिक बजेट	रु. हजार	१६३००	५००००	६५०००	८००००	९००००	१०००००	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- सामाजिक सुरक्षा र सकारात्मक विभेद नीति तथा कार्यक्रमको निरन्तरता हुनेछ ।
	सीपमुलक तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	संख्या	५	१५	२५	३५	४५	५५		
	व्यवसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	संख्या	१०००	१२००	१४००	१६००	१८००	२०००		
	जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र	संख्या	०	३	८	११	११	११		
प्रतिफल ४.१: आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडी परेको वर्गको नीति निर्माण तहमा सहभागिता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	महिला तथा लक्षित वर्गले नेतृत्व गरेका स्थानीय समिति/संरचना	संख्या	११	१२	१३	१४	१५	१५	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	बस्तीस्तरको योजना तर्जुमा छलफलमा सहभागी लक्षित वर्ग	प्रतिशत	२०	२२	२५	३०	३५	४०		
	उपभोक्ता समितिमा लक्षित वर्गको सहभागिता	प्रतिशत	४०	४१	४२	४३	४४	४५		
प्रतिफल ४.२: लक्षित वर्गको क्षमता विकासका अवसरहरु उपलब्ध भएको हुनेछ।	गाउँपालिकाले लक्षित वर्गको क्षमता विकासको लागि आयोजना गरिने तालिम	पटक	३	४	६	७	९	१०	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	महिला तथा बालबालिकाको क्षमता विकासका कार्यक्रममा वार्षिक रुपमा संलग्न	संख्या	५५०	७००	१३००	१६००	२१००	२५००		

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरु									जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधाररेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)					पुष्ट्याईका आधारहरु	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेश्रो बर्ष	चौंथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
प्रतिफल ४.३: आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडी परेको वर्गको रोजगार प्राप्तिका अवसर प्रवर्द्धन भएको हुनेछ ।	सीपमूलक तालिम हासिल गर्ने दलित		५५	७५		१३५		२००	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	सीपमूलक तालिम हासिल गर्ने अपांग		५	२०		३५		५५		
	सहयोग वा अनुदानमा महिला, दलित तथा अपांगद्धारा सञ्चालित व्यवसाय		–	२०	४५	८०	१२०	१५०		
असर ५: युवा वर्गको सृजनशिलता तथा उद्यमशिलता विकासका अवसर प्रदान गर्नु	सक्रिय युवा क्लव तथा संजाल	संख्या	१०	१०	११	१२	१२	१२	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ। - युवामैत्री वातावरण र लगानीमा वृद्धि हुनेछ ।
	क्लब तथा सञ्जालमा आवद्ध युवा	संख्या	२५०	२७०	२९०	३१०	३३०	३५०		
	उद्यम व्यवसाय र स्वरोजगारीमा संलग्न युवा	संख्या	–	५०	१००	१५०	२००	२५०		
	कभर्ड हल तथा खेलकुद मैदान	संख्या	०	०	०	१	१	१		
	राष्ट्रियस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	संख्या	१	१	२	३	४	५		
प्रतिफल ५.१: युवा स्वरोजगारीका अवसर प्रवर्द्धन भएको हुनेछ ।	वार्षिक रुपमा स्वरोजगारमूलक तालिममा सहभागी हुने युवा	संख्या	०	१००	१००	१२०	१२०	१२०	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	सहयोग वा अनुदानमा युवाद्धारा सञ्चालित उद्यम	संख्या	–	१५	४५	६५	९०	१२०		
	तालिम हासिल गरे पछि स्वरोजगारीमा लागेका युवा	संख्या	–	२०	५०	८०	१२०	१५०		
प्रतिफल ५.२: खेलकुद क्षेत्रको विकासका अवसर उपलब्ध भएको हुनेछ ।	खेल प्रशिक्षणमा सहभागी युवा	संख्या	०	५०	१००	१५०	२००	२५०	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	प्रदेशस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	संख्या	०	१	२	५	८	१०		
	वार्षिक रुपमा पालिकास्तरमा आयोजना हुने खेलकुद	संख्या	२	३	४	५	५	५		
आयोजना तथा कार्यक्रम	यस सम्बन्धी विवरण ६.७ मा प्रस्तुत छ ।								-	-

अनुसूची १०: पूर्वाधार विकास क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत तथा आयोजना वा कार्यक्रमको विवरण

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
उद्देश्य १: आवास, बस्ती र शहरी विकास			**१६७१०००**		
१.१ एकीकृत वस्ती विकास आयोजना	संख्या	२	७४००००	वडा नं. १०: चिउरीपाटी भीमसेनथान वडा नं. ११: वालुवाफाँट	नेपाल सरकार तथा गाउँपालिका
१.२ स्थानीय बसपार्क तथा पार्किङ स्थल निर्माण र सञ्चालन	संख्या	४	११२०००	बसपार्क : वडा नं. ६ महादेवबेशी पुलमुनीको क्षेत्र, पार्किङस्थल : जुङ्गेखोला, सिम्ले, दामेचौर	नेपाल सरकार तथा गाउँपालिका
१.३ फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र (Landfill) निर्माण र सञ्चालन	स्थान	१	३००००	वडा नं. ११ को सतीखोला क्षेत्र	नेपाल सरकार तथा गाउँपालिका
१.४ विषयगत सेवा सहितको कार्यपालिका कार्यालय प्रशासकीय भवन	स्थान	१	२३३०००	वडा नं. ६ को लुइकिल	नेपाल सरकार तथा गाउँपालिका
१.५ विषयगत सेवा सहितको वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	६	९००००	वडा नं. १ : रानागाउँ वडा नं. ३ : वगैचा वडा नं. ५ : डुम्रेभज्याङ्ग वडा नं. ६ : लुइकिल वडा नं. ८ : फोगटपुर वडा नं. ११ : चण्डीस्थान	गाउँपालिका
१.६ आधारभूत पूर्वाधार सहित बजार विकास र व्यवस्थापन	संख्या	६	१२००००	वडा नं. २ : सिम्लेबजार, वडा नं. ५ : दामेचौर, वडा नं. ४ : वाहुनस्थान, वडा नं. ६ : महादेवबेशी, वडा नं. ७ : जुँगेखोला र वडा नं. ९ : पण्डितपौवा	नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार
१.७ भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण प्रविधि, सामाग्री, गुणस्तर सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम तथा सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	६०००		गाउँपालिका
१.८ असुरक्षित बस्तीहरुको संरक्षणको लागि रिटेनिङ बाल, ग्याविन वाल तथा बाँध निर्माण	मिटर	१५००	३००००		नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार
१.९ ग्रीन पार्क, उद्यान र पिकनिक स्थल निर्माण	स्थान	३	८००००	वडा नं. २: शहिदपार्क, वडा नं. ३: भूमिचुली,	प्रदेश सरकार

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
				वडा नं. ४: काम्राङ गुम्बाडाँडा वडा नं. ५: पोखरीचौर, वडा नं. ६: रानी झरनाक्षेत्र, वडा नं. ७: थाम भञ्ज्याङ, वडा नं. ९ : सरस्वती पार्क वडा नं. १०: किसानपार्क	
१.१० सामुदायिक भवन निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	३८	८००००	वडा नं. १ : कुचुलीभञ्ज्याङ वडा नं. २ : सिम्ले वडा नं. ३: वेशीमल्डुम वडा नं. ४: छाप माझागाउँ वडा नं. ५: डुम्रेभञ्ज्याङ वडा नं. ६ : सेतीदेवी (स्तरोन्नति, वडा नं. ७ : अमरज्योति वडा नं. ९ : पण्डितपौवा	प्रदेश सरकार तथा गाउँपालिका
१.११ ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र तथा मानव सेवा घर निर्माण र स्तरोन्नति	संख्या	५	६००००	वडा नं. ६ को ठूलोचौतारो र वडा नं. ९ को सरस्वती पार्क क्षेत्रमा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र निर्माण र सञ्चालन गर्ने र वडा नं. ७ को सातकिला कामीटारमा रहेको वृद्धाश्रमलाई दिवा सेवा केन्द्रमा स्तरोन्नति गर्ने	प्रदेश सरकार तथा गाउँपालिका
१.१२ किरियापुत्री भवन, मठमन्दिर, पाटी पौवा निर्माण, मर्मतसंभार र संरक्षण	संख्या	३०	९००००		गाउँपालिका
उद्देश्य २ : सडक, पुल र यातायात			**१६४५०००**		
२.१ पक्की सडक निर्माण (५० कि.मि. थप गर्ने)	कि.मि	७८	८२००००	यातायात गुरुयोजनाको प्राथमिकताक्रम अनुसार बार्षिक ८ कि.मि.का दरले देहायमा उल्लिखित पक्की पिच गर्ने – महादेववेशी, सिम अर्मखु निगाले मोहरिया सडक (१५ कि.मि.) (थाक्रे गौरवका आयोजना)	नेपाल सरकार

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
				– महादेवबेशी धैर्यनी रातमाटे काम्राङछाप चल्ती आग्रा सडक (१६ कि.मि.) वडा नं. ६, ४ र केन्द्र जोड्ने (थाक्रे गौरवको आयोजना) – धार्के आचार्यपोखरी कोल्पुखोला नुवाकोट सडक (१० कि.मि.) वडा नं. ९ र वेलकोटगढी जोड्ने (थाक्रे गौरवका आयोजना) – आठकिला चिउरीपाटी सडक (१० कि.मि.) – चारकिला, अमले महांकाल सिम्पानी ससीराङ काउले सडक (९ कि.मि.) वडा नं. ८ – महादेवबेशी कृष्णभञ्ज्याङ हल्थुम गोगनपानी सडक (८ कि.मि) वडा नं. ११ र हाइवे जोड्ने – सिम्ले कटहरे लिलाकाली पानीढुङ्गा सडक (११ कि.मि.) वडा नं. २ र हाइवे जोड्ने सडक – ढाडे एकले कुचुली भञ्ज्याङ भूमिचुली सडक (१० कि.मि.) वडा नं. १ र हाइवे जोड्ने – सातकिला खनायोखर्क सातघुम्ती सडक (८ कि.मि.) – दामेचौर डुम्रेभञ्ज्याङ, वाहुनथान देवालीछाप र छरछरे सडक (८ कि.मि.) – दामेचौर पोखरी चौर सलामपुर पर्यटन सडक (७ कि.मि.)	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
				– महादेवबेशी सेतीदेबी हाप्सेचौर सलामपुर सडक (९ कि.मि.)	
२.२ संरचना समेत ग्राभेल १०० कि.मि. थप गर्ने)	कि.मि.	१५०	६५००००	यातायात गुरुयोजनाको प्राथमिकताक्रम अनुसार बार्षिक २० कि.मि. का दरले सहायक संरचना २.१ मा उल्लिखित सडकहरु ग्राभेल गर्ने	नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार
२.३ सडक पक्की पूल निर्माण (५ वटा)	संख्या	५	१२५०००	देहायका स्थानमा ५ वटा पक्की पुल कल्भर्ट निर्माण गर्ने	नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार
				– लितिखोला पुल (वडा नं. ४)	
				– निगाले खोला पुल (वडा नं. ३)	
				– सुली खोला पुल (वडा नं. १)	
				– चल्ती आग्रा पुल (वडा नं. ४ र थाहा नगरपालिका	
				– खयरघारी (थाक्रे २ र गल्छी)	
२.४ कल्भर्ट निर्माण	संख्या	३५	४००००	माग र प्राथमिकताको आधारमा २० स्थानमा कल्भर्ट निर्माण गर्ने	प्रदेश सरकार तथा गाउँपालिका
२.५ झोलुङ्गे पुल	स्थान	१८	१००००	– वडा नं. ४ को छापभोर्ले	गाउँपालिका
				– समनटार र महादेवबेशी	
उद्देश्य ३: विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा			**११६८००**		
३.१ सडक वत्ती जडान र विस्तार	संख्या	४००	५००००		प्रदेश सरकार तथा गाउँपालिका
३.२ जिर्ण र काठे विद्युत पोल प्रतिस्थापन कार्यक्रम	संख्या	२०००	३००००		प्रदेश सरकार तथा गाउँपालिका
३.३ लघु तथा सोलार विद्युत उत्पादन	कि.वा.	२०	१००००	वडा नं. ४ : हागर्दी र लिती	नेपाल सरकार तथा गाउँपालिका
				वडा नं. ३ : निगाले	
३.४ सोलार, वायोग्यास र सुधारिएको चुल्हो लगायत वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन	पटक	५	२००००		नेपाल सरकार तथा गाउँपालिका
३.५ पावर व्याकअप प्रणाली जडान र मर्मत संभार	संख्या	६८	६८००	विषयगत शाखा, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालय	गाउँपालिका

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
उद्देश्य ४: सूचना तथा संचार प्रविधि			**२०६४०**		
४.१ इन्टरनेट क्षमता विस्तार	पटक	६८	२०४०	१ कार्यपालिका कार्यालय, ११ वडा कार्यालयहरु ४५ वटा विद्यालयहरु ११ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरु	गाउँपालिका
४.२ सेवा प्रवाह सम्बन्धी सफ्टवेयर प्रणाली सञ्चालन	पटक	१०	२०००		गाउँपालिका
४.३ थाक्रे विकास बुलेटिन प्रकाशन र प्रसारण	चौमासिक	१५	६०००		गाउँपालिका
४.४ सिसिटिभि, डिजिटल स्प्ले वोर्ड, नेटवर्किङ, विद्युतीय हाजिरी, अडियो नोटिस वोर्ड स्थापना	संस्था	६८	६८००		गाउँपालिका
४.५ स्थानीय मिडिया परिचालन कार्यक्रम	पटक	५	२०००		गाउँपालिका
४.६ जनप्रतिनिधि सेवाग्राही अन्तरसम्वाद कार्यक्रम	पटक	६०	१८००		गाउँपालिका
जम्मा			**३४५३४४०**		

अनुसूची ११: पूर्वाधार विकास क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य नम्बर	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाई	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दीगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	एकीकृत वस्ती तथा सहरी विकास आयोजना	स्थान	५	११	१.१	३.१	३	३
	स्थानीय बसपार्क तथा पार्किङ स्थल निर्माण र सञ्चालन	संख्या	५	११	१.१	३.१	२	३
	फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन केन्द्र (Landfill) निर्माण र सञ्चालन	स्थान	५	११	१.१	३.१	३	१
	विषयगत सेवा सहितको वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	५	११	१.१	३.१	२	३
	आधारभूत पूर्वाधार सहित बजार विकास र व्यवस्थापन	संख्या	५	११	१.१	३.१	२	२
	भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण प्रविधि, सामाग्री, गुणस्तर सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम सञ्चालन	पटक	५	११	१.१	३.१	३	२
	असुरक्षित बस्तीहरुको संरक्षणको लागि रिटेनिङ बाल, ग्याविन वाल तथा बाँध निर्माण	कि.मि.	५	११	१.१	३.१	२	१
	ग्रीन पार्क, उद्यान र पिकनिक स्थल निर्माण	स्थान	५	११	२.३	३.१	२	१
	स्थानीय बसपार्क र पार्किङ स्थल निर्माण र सञ्चालन	संख्या	५	११	१.१	३.१	३	३
२	पक्की सडक निर्माण	कि.मि	५	११	१.१	३.१	३	३
	संरचना समेत ग्राभेल	कि.मि.	५	११	१.१	३.१	३	३
	नयाँ ट्र्याक (सडक) निर्माण	कि.मि.	५	११	१.१	३.१	३	३
	सडक पक्की पूल निर्माण	संख्या	५	११	१.१	३.१	३	३
	कल्भर्ट निर्माण	संख्या	५	११	१.१	३.१	२	३
३	सडक वत्ती जडान र विस्तार	संख्या	५	७	१.१	३.१	२	३
	जिर्ण र काठे पोल प्रतिर्स्थापन कार्यक्रम	संख्या	५	७	१.१	३.१	३	३
	लघु तथा सोलार विद्युत उत्पादन	मे.गा.	५	७	१.१	३.१	२	२
	सोलार, वायोग्यास र सुधारिएको चुल्हो लगायत वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन	पटक	५	७	१.१	३.१	२	१
	कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालयमा पावर व्याकअप प्रणाली जडान	संख्या	५	७	१.१	३.१	३	३
४	इन्टरनेट क्षमता विस्तार	पटक	५	९	१.१	३.१	३	३
	सेवा प्रवाह सम्बन्धी सफ्टवेयर प्रणाली सञ्चालन	पटक	५	११	१.१	३.१	२	३
	थाक्रे विकास बुलेटिन प्रकाशन र प्रसारण	चौमासिक	५	९	१.१	३.१	३	३

उद्देश्य नम्बर	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाई	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दीगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
	सिसिटिभि, डिजिटल स्प्ले वोर्ड, नेटवर्किङ, विद्युतीय हाजिरी, अडियो नोटिस वोर्ड स्थापना	संस्था	५	९	१.१	३.१	२	३
	स्थानीय मिडिया परिचालन कार्यक्रम	पटक	५	९	१.१	३.१	२	२
	जनप्रतिनिधि सेवाग्राही अन्तरसम्बाद कार्यक्रम	पटक	५	१६	१.१	३.१	२	२

अनुसूची १२: पूर्वाधार विकास विषय क्षेत्र नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	अनुमान तथा जोखिम
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रभाव बसोबास र भौतिक सुविधा तथा अन्तर आवद्धता सहज, व्यवस्थित र उत्थानशील बनाउने	सुरक्षित स्थान तथा घरमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	८०	८३	८६	८९	९२	९५	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको विषय क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ । - समुदायको योगदान र निगरानीमा वृद्धि हुनेछ ।
	गाउँपालिका केन्द्रमा पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	९०	८५	८०	७५	७०	६०		
	१२ है महिना यातायात सुचारु सडक लम्बाई	कि.मि.	६५	८०	९५	११२	१३०	१५०		
	आफ्नै यातायातको साधन भएका घरपरिवार	प्रतिशत	१५	१७	२०	२३	२६	३०		
	नविकरणीय उर्जाको प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	१५	१८	२१	२४	२७	३०		
	कम्प्युटर, इन्टरनेट र इमेल लगायत सुचना प्रविधिमा पहँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	४४	४८	५५	६२	६८	७५		
असर १ : व्यवस्थित र उत्थानशील आवास, बजार, औद्योगिक तथा पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गर्नु,	**वस्ती विकास र आवास**									
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि अनुसार निर्माण भएका आवासीय घर	प्रतिशत	८०	८३	८६	८९	९२	९५	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघीय शासन अनुसार नीतिगत वातावरण तयार हुनेछ । - स्थानीय सरोकारवालाको सहकार्य एवं साझेदारी वृद्धि हुनेछ ।
	मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवास घर	प्रतिशत	६०	६५	७०	७५	८०	९०		
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक भवन र संरचना	संख्या	४८	५०	५५	६०	७०	७९		

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	अनुमान तथा जोखिम
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
	चट्याङ रहित घर निर्माण	प्रतिशत	२	५	१२	१८	२४	३०		- कोभिड १९ को असर न्यूनीकरण हुनेछ ।
	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण सम्बन्धी दक्ष व्यक्ति	जना	१५०	१७५	२००	२२५	२५०	३००		
असर २ : सुदृढ यातायात र सहायक पूर्वाधार तथा सुविधाको विकास र विस्तार गर्नु,	**सडक तथा यातायात**									
	नियमित यातायात सञ्चालन हुने रुट	संख्या	६	६	७	८	९	१०	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ। - संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
	पक्की सडक	कि.मि.	३८.५	४८	५८	६८	७५	७८		
	ग्राभेल सडक	कि.मि.	५०	६५	८५	१०५	१३०	१५०		
	पक्की पुल	संख्या	५	६	७	८	९	१०		
	नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्बाई	कि.मि.	१०	१८	२४	३६	४२	५०		
	वायोइञ्जिनिरिङ्ग प्रविधी प्रयोग र सडक किनार वृक्षारोपण सडक लम्बाई	कि.मि.	०	१०	२०	३०	४०	५०		
असर ३ : विद्युत र स्वच्छ उर्जाको उपलब्धता, गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि गर्नु	विद्युत र वैकल्पिक उर्जा									
	जडान भएका सडक वत्ती	संख्या	८५	१३५	२००	२७५	३६०	५००	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	धुवारहित चुल्हो जडान भएका परिवार	प्रतिशत	३४	३५	३६	३८	३९	४०		
	प्रति घरपरिवार वार्षिक विद्युत खपत दर	प्रतिशत	२४०	२५०	२७५	३००	३३०	३६०		
असर ४: सूचना, सञ्चार तथा विद्युतीय सुशासनको पहूँच र उपभोगमा वृद्धि गर्नु	**सूचना तथा संचार**									
	टेलिभिजन र कम्प्युटर उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	९३	९४	९६	९७	९८	१००	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धि हुनेछ ।
	इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	४४	५०	५८	६५	७२	८०		
	गाउँपालिकाबाट सञ्चालित मोवाइल एप्स, सफ्टवयर आदि	संख्या	७	८	९	१०	१०	१०		
	फ्रि वाइफाइ जोन	संख्या	०	३	६	११	१७	२२		

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	अनुमान तथा जोखिम
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रतिफल १.१ योजनावद्ध पूर्वाधारयुक्त सुरक्षित र व्यवस्थित वस्ती तथा आवासको विकास भएको हुनेछ	योजनावद्ध र भौतिक पूर्वाधारयुक्त सुरक्षित र व्यवस्थित वस्ती	संख्या	०	१	१	२	२	३	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश, गैसस, निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
	पोखरी, उद्यान र खुल्ला स्थान उपलब्ध वस्ती	संख्या	४	५	६	७	८	१०		
प्रतिफल १.२ : आधारभूत पूर्वाधारयुक्त व्यवस्थित बजारको विकास भएको हुनेछ	आधारभूत पूर्वाधारयुक्त व्यवस्थित बजार	स्थान	०	१	३	४	५	६	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ। - संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
	पक्की सडकमा पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	६०	८०	७०	६०	५०	४५		
प्रतिफल २.१ : यातायातको पहुँचमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	१२ है यातायात सुचारु सडक संजालमा जोडिएका वडा	संख्या	९	१०	११	११	११	११	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
	वडा केन्द्र पुग्न लाग्ने समय	मिनेट	६०	५०	४५	४०	३५	३०		
प्रतिफल ३ : विद्युत स्वच्छ उर्जाको पहुँचमा बृद्धि भएको हुनेछ	सुधारिएको इच्धनमा पहुँच भएका घरपरिवार	प्रतिशत	६५	६६	६८	७२	७६	८०	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
प्रतिफल ४ : सूचना प्रविधिको पहुँचमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	कम्प्युटर, इन्टरनेट र इमेल लगायत सुचना प्रविधिमा पहँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	४४	५०	५८	६५	७२	८०	-प्रगति प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।

अनुसूची १३: वन तथा वातावरण क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत तथा आयोजनागत विवरण

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
१. वन व्यवस्थापन			**४६९५२**	**उद्धेश्य १**	
१.१ नांगापाखा लक्षित वृक्षारोपणमा सहकार्य	हेक्टर	१००	४०००	डिभिजन वन कार्यालयसँग सहकार्य, क्षेत्रहरू: पञ्चकन्या क्षेत्र, सल्ले क्षेत्र, खोला किनार,	प्रदेश सरकार
१.२ बिरुवा उत्पादन कार्यक्रममा साझेदारी	बिरुवा संख्या	१७६००	३५२	डिभिजन वन कार्यालयसँग सहकार्य	गाउँपालिका
१.३ एक घर दुई फलफूल वितरण	बिरुवा संख्या	५०००	२५०		गाउँपालिका
१.४ वन डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रम	हेक्टर	५००	२५०००	अग्नी रेखा निर्माण, सरसफाई र समुदाय सचेतना तथा तालिम संचालन गर्ने	प्रदेश सरकार
१.५ दीगो वन व्यवस्थापनमा साझेदारी	वडा	११	५५००	डिभिजन वन कार्यालयसँग सहकार्य	प्रदेश सरकार
१.६ वन उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सुशासनमा सहयोग	संख्या	३०	३०००	वनमा लाग्ने रोग, कीरा, खडेरी, डढेलो, मिचाहा प्रजातिको प्रकोप न्यूनीकरण, वन व्यवस्थापनमा सुशासन र अन्य सरोकारका विषयमा तालिम र कार्ययोजना निर्माण	गाउँपालिका
१.७ व्यावसायिक जडिबुटी खेती प्रवर्द्धन	हेक्टर	१०	१०००	इच्छुक युवाहरूका लागि तालिम र प्रोत्साहनमूलक सहयोग कार्यक्रम	गाउँपालिका
१.८ निजी वन प्रवर्द्धन	घरपरिवार	५०	५००	सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय, सम्भाव्य व्यक्तिहरूसँग छलफल । निजी वन लगाउनेलाई प्रोत्साहित गर्ने	गाउँपालिका
१.९ कबुलियती तथा निजी वनमा फलफूल तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार प्रवर्द्धन	हेक्टर	५	१०००	कबुलियती तथा निजी वन क्षेत्रमा प्रवर्द्धन	प्रदेश सरकार
१.१० गैरकाष्ठ वन पैदावारको अध्ययन, संरक्षण तथा उत्पादन र प्रशोधन सम्बन्धी कार्यक्रम	संख्या	१	१०००	सामुदायिक, कबुलियती तथा निजी वन क्षेत्रमा प्रवर्द्धन	प्रदेश सरकार
१.११ जडिबुटी खेती, वन व्यवस्थापन तथा हरित उद्यम कार्यक्रम	संख्या	१	५०००	सामुदायिक, कबुलियती तथा निजी वन क्षेत्रमा प्रवर्द्धन	प्रदेश सरकार
१.१२ वनसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय सहकार्य	पटक	१०	३५०	वार्षिक कम्तीमा दुई पटक बैठक, छलफल, निर्णयहरू पुनरावलोकन	प्रदेश सरकार
२. जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण			**१३६००**	**उद्धेश्य २**	
२.१ वन, जैविक विविधता स्थिति अध्ययन, अभिलेखीकरण	पटक	१	७००		गाउँपालिका
२.२ रैथाने बीउको संरक्षण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	परिवार	१००	१०००	प्रदर्शनी, पहिचान, संकलन, प्रोत्साहन	गाउँपालिका

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
२.३ जैविक विविधता सम्पन्न क्षेत्रको संरक्षण	स्थान	१	१०००		गाउँपालिका
२.४ वातावरणमैत्री सामग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन	व्यवसायी	२०	४००	वातावरणमैत्री झोला, गिलास, प्लेट आदि सामग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन	गाउँपालिका
२.५ समुदायमा आधारित प्रतिस्पर्धामूलक वडा तथा टोल सरसफाई कार्यक्रम	वडा	११	२२००		गाउँपालिका
२.६ कृषि भूमिमा माटोको गुणस्तर परीक्षण तथा सुधारका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू	वडा	११	३३००	छनोट गरिएका प्रमुख कृषि क्षेत्रहरूमा माटोको परीक्षण	गाउँपालिका
२.७ वातावरण सरसफाई र घरबगैंचा कार्यक्रम	संख्या	१	५०००	गाउँपालिकाभर	गाउँपालिका
३. जल एवम् भूमि प्रदूषण नियन्त्रण तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन			**५०६००**	**उद्धेश्य ३**	
३.१ सामुदायिक फोहोरमैला व्यवस्थापन वम् सरसफाइ कार्यक्रम	वडा	११	१०००	सार्वजनिक स्थल, बजार र मुख्य पदमार्गमा डष्ट विन, कम्पोष्ट विन राख्ने र घरायसी फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी नागरिक सचेतना तालिम सञ्चालन गर्ने	गाउँपालिका
३.२ गाउँपालिकाको राजमार्ग क्षेत्रको फोहोरमैला उत्सर्जन अवस्था र परिमाण अध्ययन	पटक	१	६००	गापाका बजार क्षेत्रमा ठोस फोहोर र फोहोर पानीको दैनिक र वार्षिक निष्कासन अवस्था र परिमाण अध्ययन गर्ने	प्रदेश सरकार
३.३ बजार तथा संस्थागत क्षेत्रको फोहोर व्यवस्थापनका लागि ल्याण्डफिल साइटको सम्भाव्यता अध्ययन	पटक	१	१०००	प्रमुख बजार, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालयबाट निष्कासन हुने फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि	प्रदेश सरकार
३.४ ल्याण्डफिल साइट निर्माण	वटा	१	२००००	मुख्य बजार क्षेत्रका लागि	प्रदेश सरकार
३.५ बजार क्षेत्रमा निष्कासन हुने फोहोरपानी व्यवस्थापन	पटक	१	५०००	फोहोर पानी प्रशोधन	गाउँपालिका
३.६ सार्वजनिक शौचालय निर्माण (महिला मैत्री, बालमैत्री, अपांगमैत्री)	वटा	२२	२२०००	मुख्या बजार क्षेत्रहरूका लागि	गाउँपालिका
३.७ थाक्रे स्वच्छता पुरस्कार	टोल	५	१०००	स्वच्छ टोल घोषणा भएका टोललाई अनुगमन प्रतिवेदनका आधारमा हरेक वर्ष थप सरसफाइका लागि	गाउँपालिका
४. जलाधार व्यवस्थापन			**७६४००**	**उद्धेश्य ४**	
४.१ जलाधार स्थिति अध्ययन तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	१	५००		गाउँपालिका

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
४.२ छनोट गरिएको उप/जलाधार क्षेत्रमा एकीकृत नमुना जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम	क्षेत्र	१	१०००		प्रदेश सरकार
४.३ बायोइञ्जिनियरिङ			०		प्रदेश सरकार
सडक संरक्षण	किमी	२.५	१२५००		
पहिरो नियन्त्रण	किमी	२.५	१२५००		
कृषि भूमि संरक्षण	हेक्टर	५	५०००		
४.४ भूमिगत पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण	वटा	११	२७५०		गाउँपालिका
४.५ नदी खहरे नियन्त्रण तथा तटबन्धन कार्यक्रम	कि.मी	२	४००००		प्रदेश सरकार
४.६ पानीका मुहान संरक्षण	वटा	३३	१६५०		गाउँपालिका
४.७ गह्रा सुधार सम्बन्धी जनचेतना	परिवार	२००	५००	गह्रा सुधारका लागि कृषहरूलाई तालिम तथा तालिमअनुसार ग्रहा सुधार गरेका कृषकहरूलाई ४० प्रतिशत अनुदान	गाउँपालिका
५. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन			**१४५००**	**उद्धेश्य ५**	
५.१ जलवायुमैत्री कृषि प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वडा	५	२५००	कृषहरूलाई जलवायु परिवर्तन सचेतीकरण/तालिम, जलवायु विषयमा सहन सक्ने कृषि बाली विस्तार, मौसम पूर्वानुमान सूचना आदि	प्रदेश सरकार
५.२ बजार क्षेत्रमा उद्यान/हरित क्षेत्र निर्माण	स्थान	२	१००००		गाउँपालिका
५.३ सार्वजनिक स्थल, विद्यालयलगायत सार्वजनिक स्थलमा सौर्य ऊर्जा	सेट	२०	२०००	सुधारिएको चुल्हो, बायो ग्याँस, सौर्य ऊर्जा आदिको विस्तारमा अनुदान सहयोग	नेपाल सरकार
जम्मा			**२०२०५२**		

अनुसूची १४: वन तथा वातावरण क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य नम्बर	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	नांगापाखा लक्ष्यित वृक्षारोपणमा सहकार्य	१३.२	२.३	८	२.१	१
	बिरुवा उत्पादन कार्यक्रममा साझेदारी	१३.२	२.३	८	२.१	१
	वन डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रम	१५.२	२.३	८	२.१	१
	दीगो वन व्यवस्थापनमा साझेदारी	१३.२	२.३	८	२.१	१
	वन उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सुशासनमा सहयोग	१६.६, १६.७	२.३	८	२.१	२
	व्यावसायिक जडिबुटी खेती प्रवर्द्धन	८.५	२.३	८	२.१	२
	निजी वन प्रवर्द्धन	१३.२	२.३	८	२.१	१
	व्यावसायिक एवम् दीगो रुपमा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन गर्न सकिने क्षेत्रहरू पहिचान	८.५	२.३	८	२.१	२
	वनसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय सहकार्य	१६.७	२.३	८	२.१	२
२	वन, जैविक विविधता स्थिति अध्ययन	१५.५	२.३	८	२.१	१
	जैविक विविधता सम्पन्न क्षेत्रको संरक्षण	१३.२	२.३	८	२.१	१
	वातावरणमैत्री सामग्री उत्पादनमा प्रोत्साहन (झोला, गिलास, प्लेट)	१५.९	२.३	८, ४	२.१	१
	समुदायमा आधारित प्रतिस्पर्धामूलक वडा तथा टोल सरसफाई कार्यक्रम	६.३	२.३	८	२.१	१
	कृषि भूमिमा माटोको गुणस्तर परीक्षण तथा सुधारका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू		२.३	८, ३	२.१	२
३	सामुदायिक फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	६.२	२.३	८	२.१	२
	गाउँपालिकाको फोहोरमैला उत्सर्जन अवस्था र परिमाण अध्ययन	६.२	२.३	८	२.१	२
	बजार तथा संस्थागत क्षेत्रको फोहोर व्यवस्थापनका लागि ल्याण्डफिल साइटको सम्भाव्यता अध्ययन	६.२	२.३	८	२.१	१
	ल्याण्डफिल साइट निर्माण	६.२	२.३	८	२.१	१
	बजार क्षेत्रमा निष्कासन हुने फोहोरपानी व्यवस्थापन	६.७	२.३	८	२.१	१
	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	६.२	२.३	८	२.१	१
	थाक्रे स्वच्छता पुरस्कार	६.२	२.३	८	२.१	१
४	जलवायुमैत्री कृषि प्रणाली प्रवर्द्धन	२.१	२.३	८	२.१	१
	बजार क्षेत्रमा उद्यान/हरित क्षेत्र निर्माण	१५.९	२.३	८	२.१	१
	वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन	७.२	२.३	२	२.१	१
	सौर्यऊर्जा प्रणालीमा आधारित सडक बत्ती	७.२	२.३	२	२.१	१
	सालबसाली कार्यक्रमहरू	१३, १५	२.३	८	२.१	१

अनुसूची १५: वन तथा वातावरण क्षेत्रको नतिजा खाका

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आधार सूचकहरु	इकाई	आधाररेखा (आ.व. ०७७/७८ को अवस्था)	आवधिक योजनाको लक्ष्य (अपेक्षित परिमाण)						पुष्ट्याईका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
प्रभाव: पर्यावरण सुन्दर एवम् सन्तुलित भई हरित वृद्धि प्रवर्द्धन भएको हुने	कुल भूमिमा वन/हरियाली क्षेत्र	प्रतिशत	४९.१	४९.१	४९.३	४९.५	४९.७	५०.०	५०	डिभिजन वन कार्यालयको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	गाउँपालिकाले आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको हुने गाउँपालिकाले प्राथमिकता क्षेत्रमा राखी कार्यक्रम कार्यान्वयन गरेको हुने
	स्वीकृत वनजन्य उत्पादनबाट वन उपभोक्ता समितिहरूको आम्दानीमा आएको वृद्धि	प्रतिशत	१०	-	५	१०	१५	२०	२५		
	वनमा आधारित उद्यम र आयआर्जन कार्यक्रमबाट लाभान्वित परिवार	परिवार	२५	२५	५०	१००	२००	२५०	२५०		
	वनमा आधारित उद्यमबाट रोजगार जनसंख्या	जना	९६	१२५	२५०	३५०	४५०	५००	५००		
	पुनर्स्थापित क्षतिग्रस्त वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	-	-	-	२	२	१	५		
असर १: वन एवम् भूमिको दीगो व्यवस्थापन, गुणस्तर अभिवृद्धि र जैविक विविधताको संरक्षण भएको हुने	वन क्षेत्रबाट लाभान्वित हुने घरपरिवार	प्रतिशत	-	५००	१०००	१५००	२०००	२५००	२५००	डिभिजन वन कार्यालयको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	डिभिजन वन कार्यालय तथा गाउँपालिकाबीचको समन्वय तथा सहकार्यमा वृद्धि भएको हुने गाउँपालिकाले आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको हुने
	वनबाट गाउँपालिकामा प्राप्त रोयल्टी	रु. हजारमा	-	-	३००	५००	८००	१०००	१०००		
	उत्पादित काठ	घन फुट	-	७३६४	७८२४	८२८५	८७४४	९२०५	९२०५		
	गाउँपालिकासँग नियमित समन्वयमा रहने वन उपभोक्ता समितिहरूको हिस्सा	प्रतिशत	५	२०	५०	७०	१००	१००	१००		
	नियमित रुपमा वार्षिक वन विकास कार्यक्रम तयार गर्ने, पूर्णरुपमा कार्यान्वयन गर्ने वन उपभोक्ता समितिहरूको हिस्सा	प्रतिशत	७०	७५	९०	१००	१००	१००	१००		

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आधार सूचकहरु	इकाई	आधाररेखा (आ.व. ०७७/७८ को अवस्था)	आवधिक योजनाको लक्ष्य (अपेक्षित परिमाण)						पुष्ट्याईका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
	व्यावसायिक जडीबुटी खेतीमा संलग्न घरपरिवार	संख्या	-	-	२५	२५	५०	५०	५०		
	जोखिमपूर्ण क्षेत्र सूचक - अचष्तष्अर्वा बचभब ष्लमभह)										
	पुनर्स्थापित क्षतिग्रस्त भूमिको क्षेत्रफल	हेक्टर									
प्रतिफल १.१ : वन क्षेत्रको उत्पादन, उत्पादकत्व, पुनरुत्पादनमा वृद्धि र जैविक विविधताका संरक्षण भएको हुने	संरक्षित खेतबारीको क्षेत्रफल	हेक्टर	२	२.५	३	४	५	५	५	डिभिजन वन कार्यालयको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	डिभिजन वन कार्यालय तथा गाउँपालिकाबीचको समन्वय तथा सहकार्यमा वृद्धि भएको हुने गाउँपालिकाले आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको हुने
	उत्पादित गैह्रकाष्ठ वन पैदावर	के.जि.									
	वनमा आधारित उद्योग व्यवसाय	संख्या	४८	६०	७०	८०	९०	१००	१००		
	दर्ता निजी वन क्षेत्र	हेक्टर	-	-	-	२	४	५	५		
	जैविक प्रविधिबाट नियन्त्रित खोला किनार तथा सडक र नहरको लम्बाई	कि.मि.	१	.५	१	१.५	२	२.५	२.५		
	उद्यान	संख्या	-	१	२	४	४	४	४		
	जैविक विविधतायुक्त संरक्षित क्षेत्र	संख्या	-	-	-	१	१	१	१		
प्रतिफल १.२: जलाधारको क्षेत्रको समुचित व्यवस्थापन तथा भूसंरक्षण भई भिरालो जमिनमा स्थिरता कायम भएको हुने	जैविक प्रविधिबाट नियन्त्रित कृषि भूमिको क्षेत्र	हे	१	२	३	४	४	५	५	डिभिजन वन कार्यालयको प्रगति प्रतिवेदन	डिभिजन वन कार्यालय तथा गाउँपालिकाबीचको समन्वय तथा सहकार्यमा वृद्धि भएको हुने गाउँपालिकाले आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको हुने
	पुनर्भरण पोखरी	संख्या		२	५	८	४	२	२२		
	संरक्षित पानी मुहान	संख्या	३	४	५	६	७				
	संरक्षित बाढी/पहिरो संवेदनशील वस्ती	संख्या	-	-	-	१	१	१	१		
	एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन लागू भएका उपजलाधार क्षेत्रहरू	संख्या		१	०	२	२	२	२		

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आधार सूचकहरु	इकाई	आधाररेखा (आ.व. ०७७/७८ को अवस्था)	आवधिक योजनाको लक्ष्य (अपेक्षित परिमाण)						पुष्ट्याईका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
										गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	
असर २ : फोहोरमैला व्यवस्थापन र वातावरणीय स्वच्छता वृद्धि भएको हुने	पूर्ण स्वच्छता र सरसफाइ कार्यान्वयन गर्ने वस्ती	प्रतिशत	-	१०	२०	३०	४०	५०	५०	गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण वातावरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन शाखाको प्रतिवेदन	स्थानीय समुदायको सहभागिता र सक्रियतामा वृद्धि भएको हुने विकास साझेदारहरूको सहयोग र सहभागितामा वृद्धि भएको हुने गाउँपालिकाले आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको हुने
	बजार केन्द्रहरूमा उत्पादन हुने कुल फोहोरमैलामध्ये नियमितरुपमा संकलन भई प्रशोधन समेत गरिने परिमाण	हिस्सा	-	-	-	५०	-	८०	-		
	संचालित व्यवस्थित सार्वजनिक शौचालय	संख्या	-	-	-	५	१०	१०	१०		
	कम्तीमा साप्ताहिक रुपमा सार्वजनिक क्षेत्रको फोहोर संकलन गरी व्यवस्थापन गरिने वस्ती	प्रतिशत	१०	-	-	२०	२०	३०	३०		
	फोहोर पानी संकलन र व्यवस्थापनको पद्धति भएका वडा	संख्या	-	-	-	२	२	२	२		
	ठोस फोहोर व्यवस्थापनको उचित प्रबन्ध भएका विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था	प्रतिशत	५०	६०	७०	८०	९०	१००	१००		
	स्वच्छ, सफा विद्यालयय	प्रतिशत	६०	७०	८०	८५	९५	१००	१००		
प्रतिफल २.१ : दीगो एवम् पूर्ण सरसफाइको अवस्था हासिल भएको हुने	व्यक्तिगत सरसफाइ/ स्वच्छता कायम गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	८०	९०	९०	डिभिजन वन कार्यालयको	स्थानीय समुदायको सहभागिता र सक्रियतामा वृद्धि भएको हुने
	सफा पानी सफा भाँडोमा भण्डारण गरी सुरक्षित	प्रतिशत	५०	६०	७०	८०	९०	१००	१००		

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आधार सूचकहरु	इकाई	आधाररेखा (आ.व. ०७७/७८ को अवस्था)	आवधिक योजनाको लक्ष्य (अपेक्षित परिमाण)						पुष्ट्याईका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
	तरिकाले उपभोग गर्ने घरपरिवार									प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	विकास साझेदारहरूको सहयोग र सहभागितामा वृद्धि भएको हुने गाउँपालिकाले आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको हुने
	सफा चर्पीको प्रयोग गर्ने परिवार (चर्पी सफा गर्ने ब्रस, कुचो, कीटाणुनाशक पदार्थ आदि उपलब्ध भएको)	प्रतिशत	६०	७०	८०	९०	१००	१००	१००		
	जोखिम अवस्थामा हात धुनका लागि तयारी हालतमा साबुन पानी उपलब्ध हुने घरपरिवार	प्रतिशत	७०	७५	८०	९०	१००	१००	१००		
प्रतिफल २.२ : स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्द्धन भएका हुने	नवीकरणीय उर्जाका प्रविधिहरु (सुधारिएको चुलो, सौर्य चुल्हो, गोवर ग्याँस) प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	-	३०	३५	४०	४०	४०	४०	डिभिजन वन कार्यालयको प्रगति प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण	स्थानीय समुदायको सहभागिता र सक्रियतामा वृद्धि भएको हुने विकास साझेदारहरूको सहयोग र सहभागितामा वृद्धि भएको हुने गाउँपालिकाले आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको हुने
	जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने विपद्/जोखिमको बीमा भएका कृषक परिवारको हिस्सा	प्रतिशत	-	१०	२०	३०	३०	३०	३०		
	वर्षैभरि सुविधाजनक रुपमा सफा र पर्याप्त खानेपानीको पहुँच भएको घरपरिवार	प्रतिशत	-	३०	४०	५०	६०	७०	७०		
कार्यक्रम	..... **मा प्रस्तुत छ ।**										

अनुसूची १६: विपद व्यवस्थापन क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
१. प्राकृतिक एवम् मानवीय विपद् तथा महामारी सिर्जित क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण			**७५१००**	**उद्धेश्य १**	
१.१ विपद् व्यवस्थापन समिति/कार्यदल गठन/ पुनर्गठन अभिमुखीकरण	संख्या	३०	६७५०	हरेक वडामा विद्यमान विपद् व्यवस्थापन समिति अन्तर्गत पाँच कार्यदल (पूर्वसूचना, खोजउद्दार, प्राथमिक उपचार, आश्रयस्थल व्यवस्थापन र खाद्य एवम् गैरखाद्य सामग्री व्यवस्थापन)	गाउँपालिका
१.२ विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षमता विकास पुनर्ताजगी/तालिम	संख्या	२२	११००	समिति, कार्यदल, कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूका लागि आ-आफ्नो भूमिका अनुसार विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी पहिलो वर्ष तालिम र तेस्रो वर्ष पुनर्ताजगी तालिम	गाउँपालिका
१.३ जोखिम, क्षमता तथा संकटासन्नता लेखाजोखा	वडा	५	२५०		गाउँपालिका
१.४ आपत्कालीन आश्रयस्थलहरू निर्माण/स्तरोन्नती	स्थान	६	६०००	६ वटा नयाँ आपत्कालीन आश्रयस्थल निर्माण गर्ने तथा विद्यमान सामुदायिक भवनको स्तरोन्नति (खानेपानी र शौचालय सुविधा विस्तार) गरी आश्रयस्थलका रुपमा प्रयोग गर्न सकिने बनाउने	प्रदेश सरकार
१.५ विपद् व्यवस्थापन कोष	रु.	१०००	१००००		गाउँपालिका
१.६ जोखिमयुक्त वस्ती संरक्षण	परिवार	५०	५००००	बाढी तथा पहिरोको जोखिममा रहेका घरपरवार	गाउँपालिका
१.७ विपद् व्यवस्थापन सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	घरपरिवार	१०००	१०००	विपद् प्रतिरोधी बाली/प्रजाति, बाढी/पहिरो/फ्लूहरूबारेमा पूर्वसूचना, रासायनिक मल तथा कीटनाषक विषादीको अधिक प्रयोगका परिणामहरू, पेशागत उत्थानशीलताका उपयाहरू, कृत्रिम अभ्यासलगायतका विषयमा गैससँग सहकार्य	गाउँपालिका
२. विपद व्यवस्थापन क्षमता विकास			**२१३००**	**उद्धेश्य २**	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
२.१ विपद् पूर्वतयारी कृत्रिम अभ्यास तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम	वडा	११	२२००		गाउँपालिका
२.२ एकीकृत भूउपयोग योजना निर्माणका लागि समन्वय	पटक	१	५०	संघीय/पदेश सरकार तथा दातृ निकायहरुसँग भूउपयोग योजना तर्जुमाका लागि समन्वय	प्रदेश सरकार
२.३ प्रकोप, संकटासन्नता तथा क्षमता नक्सांकन	वडा	११	५५०	नांगाडाँडाको तथ्यांकसमेत प्राप्त हुने गरी सबै वडाको नक्सांकन	प्रदेश सरकार
२.४ विपद् प्रतिकार्ययोजना तर्जुमा तथा अद्यावधिकरण	वटा	१	४००		गाउँपालिका
२.५ विपद् पूर्वसूचना प्रणाली निर्माण अध्ययन तथा स्थापना	पटक	१	१५००	बाढी तथा पहिरोको जोखिममा रहेका घरपरिवार लक्ष्यित गरी मौसम पूर्वानुमान महाशाखा तथा अन्य सम्बन्धित संस्था/निकायहरूसँग समन्वय गरी संस्थागत माध्यमबाट विपद् पूर्वसूचना उपलब्ध गराउने	गाउँपालिका
२.६ वडास्तरमा आपत्कालीन उद्दार सामग्री भण्डारण/स्तरवृद्धि	वडा	११	११००		गाउँपालिका
२.७ बाँदरबाट बालीनाली सुरक्षा	वडा	८	५००		गाउँपालिका
२.८ छिमेकी स्थानीय तहहरूसँगको सहकार्यमा वारुणयन्त्र व्यवस्थापन	वटा	१	१५०००		गाउँपालिका
३. विपद्पश्चात्को पुनर्लाभ र पुनर्स्थापना			**९३५०**	**उद्धेश्य ३**	
३.१ कोभिड-१९ प्रभाव लेखाजोखा	पटक	१	३५०		गाउँपालिका
३.२ युवा सञ्चालित व्यवसायमा अनुदान	व्यवसाय संख्या	१००	५०००		
३.३ स्थानीय उत्पादनको बजार प्रवर्द्धनमा सहयोग	व्यवसायी	२००	२०००	उद्योग वाणिज्य संघसँगको सहकार्यमा समिति गठन, कार्ययोजना तयारी र कार्यान्वयन	गाउँपालिका
३.४ उद्यम-व्यवसाय पुनरुत्थान कार्यक्रम	संख्या	२००	२०००	कोभिड-१९ प्रभावित व्यवसायको उत्थानका लागि परामर्श सेवा, प्राविधिक सहयोग, बजारीकरण आदिमा सहयोग	प्रदेश सरकार
जम्मा			**१०५७५०**		

अनुसूची १७: विपद व्यवस्थापन क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य नम्बर	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	विपद् व्यवस्थापन समिति/कार्यदल गठन/पुनर्गठन परिचालनका लागि अभिमुखीकरण	११.५	२.२	८	२	२
	विपद् व्यवस्थापन समिति/कार्यदलका लागि क्षमता विकास तालिम	११.५	२.२	८	२	२
	जोखिम तथा संकटासन्नता लेखाजोखा	११.५	२.२	८	३	२
	आपत्कालीन आश्रयस्थलहरू निर्माण/स्तरोन्नती	११.५	२.२	८	३	२
	विपद् व्यवस्थापन कोष	११.५	२.२	८	३	३
	विपद् व्यवस्थापन सचेतना एवम् क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	११.५	२.२	८	२	२
	पूर्व चेतावनी प्रणाली स्थापना अध्ययन	११.५	२.२	८	३	२
	पहिरो तथा बाढीको उच्च जोखिममा रहेका घरपरिवारको स्थानान्तरण	११.५	२.२	८	२	२
	एकीकृत भूउपयोग योजना तर्जुमा	११.५	२.२	८, ३	२	२
	वन्यजन्तु (.....) बाट सुरक्षा कार्यक्रम	११.५	२.२	३	२	२
२	आपत्काल व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारी एवम् परिमार्जन	११.५	२.२	८	३	२
	स्तरीकृत आपत्कालीन कार्यसञ्चालन कार्यविधि तयारी	११.५	२.२	८	३	२
	आपत्कालीन खोज उद्दार सामग्रीहरू भण्डारण/व्यवस्थापन	११.५	२.२	८	३	२
	शीघ्र क्षति नोक्सानी अध्ययन	११.५	२.२	८	३	३
	आपत्कालीन कार्य सञ्चालन (खोजउद्दार, प्राथमिक उपचार, सडक/मार्ग सफाइ)	११.५	२.२	८	२	२
	राहत	२.१	२.२	८	२	२
३	कोभिड-१९ प्रभाव लेखाजोखा	८.३	२.२	८	३	३
	विपद् प्रतिरोधी कृषि प्रणाली प्रवर्द्धन	२.१, २.२	१.३	३, ८	२	२
	युवा सञ्चालित व्यवसायमा बैंकको ब्याज सहयोग	८.३	१.३	४	२	२
	स्थानीय उत्पादनको बजारसम्बन्धी समस्या सम्बोधनका लागि संयन्त्र गठन एवम् सहजीकरण	८.३	१.३	८	३	३
	उद्यम-व्यवसाय पुनरुत्थान प्रोत्साहन कार्यक्रम	८.३	१.३	८	२	२

अनुसूची १८: विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको नतिजा खाका

नतिजा श्रृंखला	आधार सूचकहरु	इकाई	आधाररेखा (आ.व. ०७६/७७ को अवस्था)	आवधिक योजनाको लक्ष्य (अपेक्षित परिमाण)						पुष्ट्याईका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
प्रभाव: प्राकृतिक एवम् मानवजन्य विपद्हरूबाट गाउँपालिका सुरक्षित, अनुकुलित र उत्थानशील भएको हुने	विगत पाँच वर्षमा विपद्बाट भएको मानवीय क्षतिमा आएको गिरावट (घाइते समेत)	प्रतिशत	५०	५	१०	१५	२०	२५	२५		
	विगत पाँच वर्षको तुलनामा पहिरो वा नदि कटान क्षतिग्रस्त भूमिको क्षेत्रफलको प्रतिशत	प्रतिशत	४०	५	१०	१५	२०	२५	२५		
	सुरक्षित, एकीकृत र नमुना आवास क्षेत्र/वस्ती	संख्या	-	-	-	१		१	२		
असर १: प्राकृतिक एवम् मानवजन्य विपद्बाट जीवन तथा सम्पत्ती, जीविकोपार्जन र उत्पादनका साधन, भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार एवं साँस्कृतिक र पर्यावरणीय सम्पदामा हुने असर न्यूनीकरण भएको हुने	विपद्बाट प्रभावित र विस्थापित घरपरिवार (विगत एक वर्षमा)	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	वातावरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन शाखाको प्रतिवेदन गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा विकास साझेदारहरूको साथ र सहयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ । गाउँपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियामा विपद् जोखिम व्यवस्थापनको मूलप्रवाहीकरण भएको हुनेछ ।
	बाढी र पहिरोको जोखिममा बसोवास गरेका घरपरिवार	संख्या	७१	७१	५०	३०	२०	२०	२०		
	पहिरो, नदी वा खोलाले काटेको, बगाएको खेतीयोग्य जमिन (गत वर्षको)	रोपनी	१०	-	५	५	५	५	५		
	भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय भवन	प्रतिशत	९०	९०	९५	९५	९८	१००	१००		
	खडेरी सहन सक्ने धान/अन्नबालीका प्रजाति खेती गने घरपरिवार	प्रतिशत	५	५	७	१०	१२	१५	१८		
प्रतिफल १.१ : विपद पूर्वतयारी तथा आकस्मिक प्रतिकार्य व्यवस्थित र प्रभावकारी भएको हुने	तालिमप्राप्त स्थानीय खोज उद्दार कार्यकर्ता	संख्या	-	२५	५०	५०	५०	५०	५०	वातावरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन शाखाको प्रतिवेदन	विपद् जोखिम व्यवस्थापन गाउँपालिकाको प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रका रुपमा रहेका हुनेछ ।
	विपद् पूर्वतयारी गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	५	१०	२०	३०	४०	५०	५०		
	आपत्कालीन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या	-	१	३	५	८	११	११		
	प्राथमिक उपचारमा दक्ष जनशक्ति	संख्या	२२	५५	५५	५५	५५	५५	५५		

नतिजा श्रृंखला	आधार सूचकहरु	इकाई	आधाररेखा (आ.व. ०७६/७७ को अवस्था)	आवधिक योजनाको लक्ष्य (अपेक्षित परिमाण)						पुष्ट्याईका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
	कुल बजेटमध्येमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा प्रत्यक्ष रुपमा खर्च भएको रकम	प्रतिशत	०.१	.५	१	१.५	२	२	२	गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	गाउँपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियामा विपद् जोखिम व्यवस्थापनको मूलप्रवाहीकरण भएको हुनेछ ।
	विपद् व्यवस्थापन स्थानीय कोष रकम (वार्षिक)	लाख	१०	१०	२०	३०	४०	५०	५०		
	विपद् व्यवस्थापन योजना समावेश भएका विद्यालय सुधार योजना भएका विद्यालय	प्रतिशत	–	२०	३०	५०	८०	१००	१००		
	पहिरो र बाढीप्रति संकटाभिमुख रहेकाहरूमध्ये संस्थागत माध्यमबाट पूर्वसूचना प्राप्त गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	–	–	–	२०	२०	२०	२०		
प्रतिफल १.२ : सबै प्रकारका महामारीलगायत अन्य प्राकृतिक एवम् मानवजन्य विपद्बाट हुनसक्ने मानवीय, आर्थिक, भौतिक, सामाजिक क्षति-नोक्सानीको न्यूनीकरण भएको हुने	विगत तीन वर्षमा विपद्बाट विस्थापित घरपरिवारको तुलनामा आएको गिरावट	प्रतिशत	–	५०	५०	६०	७०	८०	८०	वातावरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन शाखाको प्रतिवेदन	विपद् जोखिम व्यवस्थापन गाउँपालिकाको प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रका रुपमा रहेका हुनेछ ।
	विगत तीन वर्षमा विपद्बाट भएको कुल क्षती (जग्गा, संरचना, बाली नाली, पशु र अन्य सम्पत्ती) का तुलनामा आएका गिरावट	प्रतिशत	५०	५०	६०	६०	७०	७०	७०		
	विपद्बाट भएको वार्षिक क्षती (जग्गा, संरचना, बाली नाली, पशु र अन्य सम्पत्ती)	रु. लाखमा	५०	४५	४०	३५	३०	३०	३०	गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	गाउँपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियामा विपद् जोखिम व्यवस्थापनको मूलप्रवाहीकरण भएको हुनेछ ।
	विपद्बाट भएको मानवीय क्षति (विगत ३ वर्षको) घाइते समेत	संख्या	१०	**१०**	**८**	**७**	**६**	**५**	**५**		
प्रतिफल १.३: पुनर्स्थापना र पुर्ननिर्माण तथा पुनर्लाभको अवस्था हासिल भएको हुने	विपद् प्रभावित कुल व्यवसायमध्ये प्रोत्साहन सहयोग प्राप्त गर्ने उद्यम व्यवसाय	प्रतिशत	–	–	८०	१००	१००	१००	१००	वातावरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन शाखाको प्रतिवेदन	विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा विकास साझेदारहरूको साथ र सहयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
	विपद् प्रभावित भई विपद्पूर्वको अवस्थामा फर्किएका उद्योग व्यवसाय	प्रतिशत	१००	७०	९०	१००	१०	१००	१००		

नतिजा श्रृंखला	आधार सूचकहरु	इकाई	आधाररेखा (आ.व. ०७६/७७ को अवस्था)	आवधिक योजनाको लक्ष्य (अपेक्षित परिमाण)						पुष्ट्याईका आधारहरू	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
	विपद् प्रभावित कुल व्यवसायीको तुलनामा पुनर्लाभ सहयोगबाट उद्यम व्यवसायमा लागेका नयाँ उद्यम व्यवसायी	प्रतिशत	–	–	–	५	१०	१५	१५	गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण	गाउँपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियामा विपद् जोखिम व्यवस्थापनको मूलप्रवाहीकरण भएको हुनेछ ।
	भवन आचार संहिताको पालना गरी निर्माण गरिएका सार्वजनिक भवन (गापा तथा वडा कार्यालयहरू, स्वास्थ्य चौकीहरू, विद्यालयहरू)	प्रतिशत	९०	९०	९५	१००	१००	१००	१००		
	उद्यम व्यवसाय पुनः सुरु गर्ने उद्यम व्यवसायीमध्ये महिला, दलित, अति विपन्न तथा अपांगता भएकाहरु	प्रतिशत	–	१०	२०	३३	३३	३३	३३		
	आयआर्जन, खाद्य सुरक्षा, स्वास्थ्यसम्बन्धी कार्यक्रमबाट लाभान्वित घरपरिवार	प्रतिशत	४०	४०	४५	५०	५५	६०	६०		
कार्यक्रम	**..... मा प्रस्तुत छ ।**										

अनुसूची १९: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत तथा आयोजनागत विवरण

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
१. ऐन, कानून तथा जवाफदेहिता			**३२०००**		
२.१ नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका मापदण्ड निर्माण, प्रवोधीकरण तथा प्रकाशन	विषय	१९०	३०००	संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा विषय क्षेत्र मध्ये बाँकी रहेका विषयमा केन्द्रित हुने र आवश्यकता अनुसार ऐन, नियम र कार्यबिधि तर्जुमा गर्ने	गाउँपालिका
२.२ सुशासन तथा जबाफदेहिता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	१५	२०००	सामाजिक जवाफदेहिता प्रवर्द्धन एकीकृत संयन्त्र सम्बन्धी मार्गनिर्देशिका तयारी, अनुसरण र अभ्यास	गाउँपालिका
२.३ क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र तयारी, अद्यावधिक र पालना कार्यक्रम	पटक	५	१५००	कार्यपालिका कार्यालय, ११ वटै वडा कार्यालय र सेवा केन्द्रहरु व्यवस्था	गाउँपालिका
२.४ नागरिक पृष्ठपोषण र वहश कार्यक्रम	पटक	२५	४०००	बार्षिक समीक्षासँग आवद्ध गरी सञ्चालन	गाउँपालिका
२.५ सूचना प्रविधिमैत्री शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	५	१००००	घटना दर्ता, योजना, खरिद, SUTRA, राजस्व, सम्पत्ती अभिलेख, प्रशासन र प्रतिवेदन सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमा आधारित	गाउँपालिका
२.६ विवाद मध्यस्थता, कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप कार्यक्रम	पटक	१५	५०००	न्यायिक समितिको संयोजनमा मेलमिलापकर्ताद्धारा स्थानीय विवाद समाधान, वडा समिति र टोल सुधार समिति तथा गैससको सहयोगमा कानूनी साक्षरता कक्षा सञ्चालन	गाउँपालिका
२.७ स्थानीय विकास नीति, योजना, सेवा प्रवाह र कार्यक्रम सम्बन्धी अध्ययन तथा सर्वेक्षण कार्यक्रम	पटक	१०	५०००	विश्वविद्यालय, क्याम्पस तथा अध्ययन केन्द्रहरुसँग सहकार्य गरी अध्ययन तथा प्रकाशन	गाउँपालिका
२.८ सदाचार नीति तर्जुमा	पटक	५	१५००	सभाबाट गठन भएको सुशासन समितिबाट निगरानीको व्यवस्था	गाउँपालिका
२. संस्थागत विकास			**२९४१००**		
२.१ कार्यालय व्यवस्थापन एवं भौतिक निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम	संख्या	१८	२४००००	पुराना वडा कार्यलय भवनको स्तरउन्नती र विषयगत सेवा सहितको कार्यपालिका कार्यालय भवन निर्माण, कार्यपालिका कार्यालयको नयाँ भवन निर्माण गरी सभाहल, बैठक कक्ष, विषयगत कार्यकक्ष, तालिम हल, बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री सहित एकीकृत सेवा प्रवाहको व्यवस्था, वडा कार्यालय, सेवा केन्द्र र इकाईमा वैठक तथा तालिम कक्ष समेत एकीकृत सेवा प्रवाहको व्यवस्था	नेपाल सरकार तथा गाउँपालिका
२.२ स्थानीय सरकारको कार्य सम्पादन तथा संस्थागत स्वमूल्याङ्कन (LISA) कार्यक्रम	पटक	५	५००	संस्थागत स्वमूल्याकंन गरी कमी देखिएका विषयमा क्षमता विकास योजना तथा रणनीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन	गाउँपालिका

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
२.३ जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक संस्था क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	२५	२००००	ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा प्रक्रिया र विषयवस्तु, योजना तथा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, खरिद व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, गुणस्तर नियन्त्रण तथा नतिजा मापन, उपभोक्ता समितिको क्षमता विकास र योजना व्यवस्थापन (प्राविधिक र व्यवस्थापकीय पक्ष), सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षण विधि तथा विषयगत तालिम, प्राविधिक कर्मचारीका लागि विद्युतीय खरिद प्रक्रिया, नयाँ निर्माण सामाग्री, गुणस्तर नियन्त्रण र आयोजना व्यवस्थापन, जनप्रतिनिधि र कर्मचारीका लागि सफ्टवयर, इविडिङ्ग र सूचना प्रविधिको प्रयोग, विषयगत तालिम (कृषि तथा पशु विकास, पर्यटन प्रवर्द्धन, उद्यम विकास, शैक्षिक व्यवस्थापन, स्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाई र वातावरण व्यवस्थापन आदि), कोभिड १९ लगायत महामारी र विपद् पूर्व तयारी र व्यवस्थापन, सेवाग्राहीलाई उपलब्ध सेवा सुविधा र सोको प्रक्रिया बारे अभिमुखीकरण	गाउँपालिका
२.४ अन्तर स्थानीय तह अध्ययन, परामर्श र टिम विल्डिङ कार्यक्रम	पटक	१५	७०००	पदाधिकारी र कर्मचारीलाई उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गरी रहेका स्थानीय सरकारसँग परामर्श गर्ने र पदाधिकारी र कर्मचारी टिम विल्डिङ्ग सेसन सञ्चालन	गाउँपालिका
२.५ कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	४००	२६००	कार्य सम्पादनमा आधारित करार पद्धति र प्रोत्साहन प्रणाली लागू, पुरस्कार र सुविधासहित कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यविधि तयार, कार्यविधि बमोजिम बार्षिक ३ जनाको दरले १५ जनालाई पुरस्कृत वा थप कार्य वापत मासिक सुविधा प्रदान	गाउँपालिका
२.६ क्षमता विकास योजना तर्जुमा र अद्यावधिक	पटक	२	१०००	निर्वाचित पदाधिकारी, कर्मचारी, नागरिक समाज संस्था र समूहको विषयगत सेवा प्रवाह	गाउँपालिका
२.७ संगठन विकास तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	२	१०००	कार्यविभाजन र कार्यसम्पादन नियमावली र संगठन व्यवस्थापन सर्वेक्षण प्रतिवेदन अनुसार संगठन संरचना दरबन्दी र तह मिलान, समिति, शाखा, एकाई, वडा कार्यालय तथा कर्मचारीको कार्य विवरण अनुसार कार्यसम्पादनको अनुगमन गरी लेखाजोखा, संगठन तथा क्षमता विकास रणनीति सहित विस्तृत क्षमता विकास योजना तयार	गाउँपालिका

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
२.८ सेवाग्राही प्रतिक्षालय, कार्यकक्ष, भौतिक सुविधा, सूचना प्रविधि र उपकरण व्यवस्थापन कार्यक्रम (गाउँ कार्यापालिका, कार्यालय, विषयगत शाखा र वडा कार्यालय र सेवा केन्द्रहरु समेत)	एकाई	२५	१००००	एकीकृत सेवा प्रवाहका लागि लेआउट सहितको सोधपुछ कक्ष, सहायता कक्ष, स्तनपान कक्ष र सेवाग्राही प्रतिक्षालय सहितको विषयगत कार्यकक्षको व्यवस्था, कार्यपालिका र वडा कार्यालय, विषयगत इकाई र सेवा केन्दहरुमा पावर व्याकअप समेत कम्प्युटर, प्रिण्टर, इन्टरनेट सुविधा र औजार र उपकरणको व्यवस्था	नेपाल सरकार तथा गाउँपालिका
२.९ न्यायिक समिति र मेलमिलाप केन्द्र सञ्चालन तथा न्याय सम्पादन सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	११	२०००	कार्यपालिका र वडा कार्यालयमा मेलमिलाप कक्षको व्यवस्था, प्रत्येक वडालाई समेट्ने गरी मेलमिलापकर्ताका लागि विवाद निरुपण तथा मध्यस्थता सम्बन्धी तालिम/पुनतार्जगी सञ्चालन गरी मेलमिलापकर्ता तयार, स्थानीय तहको न्याय सम्पादन कक्षको व्यवस्था	गाउँपालिका
२.१० टोल विकास संस्था गठन तथा परिचालन कार्यक्रम	संख्या	३५०	२५००	कार्यविधि स्वीकृत गरी प्रमुख टोलहरुमा टोल संस्था (वटा) गठन/पुनःगर्ठन गरी कार्यालयमा दर्ता र नविकरणको व्यवस्था	गाउँपालिका
२.११ लक्षित वर्ग संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	२५	६०००	एकल महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, विपन्न, भूमिहिन, विस्थापितहरुको संयन्त्र तथा सञ्जाल निर्माण र क्षमता विकास, यस सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी संस्था र सञ्जाल निर्माण	गाउँपालिका
२.१२ गै.स.स. समन्वय डेस्क स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	१	१५००	गैसस समन्वय डेस्क सञ्चालनको कार्यविधि तर्जुमा गर्ने, गैसस समन्वय डेक्स सञ्चालनको व्यवस्था र बर्षमा कम्तीमा २ पटक गैससँग अन्तरक्रिया र समन्वय वैठक आयोजना	गाउँपालिका
३. श्रोत परिचालन			**१२०००**		
३.१ आन्तरिक आयको संभाव्यता विश्लेषण तथा प्रक्षेपण (राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा र परिमार्जन)	पटक	२	१५००	राजश्व सुधार कार्ययोजनाको समीक्षा गरी अद्यावधिक, करदाता शिक्षा र राजस्व संकलन अभियान सञ्चालन र व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण कार्यविधि तर्जुमा, सो सम्बन्धी जानकारी र प्रचार प्रसार	गाउँपालिका
३.२ करदाता शिक्षा कार्यक्रम	पटक	१५	३०००	कर, शुल्क, दस्तुरको दर, संकलन प्रक्रिया, छुट तथा दण्डको व्यवस्था बारे वडा तथा समुदायस्तरमा टोल विकास संस्था मार्फत करदाता शिक्षा कक्षा सञ्चालन	गाउँपालिका
३.३ करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	१५	१०००	कार्यविधि तथा आधार बनाएर वार्षिक ५ जना करदातालाई प्रोत्साहन	गाउँपालिका

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
३.४ राजस्व सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	५	२५००	कर्मचारी क्षमता विकास, सफ्टवेयर सञ्चालन, कर्मचारी तथा भौतिक सामग्री सहित कार्यकक्ष व्यवस्थापन, राजश्व र पंजिकरण अनलाईन प्रबिधिबाट सञ्चालन	गाउँपालिका
३.५ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली स्थापना र सुदृढीकरण	पटक	५	१०००	आन्तरिक लेखा परीक्षण कार्यविधि कर्मचारी, कार्यकक्षको व्यवस्था, खर्चको आन्तरिक लेखा परीक्षण र सार्वजनिक परीक्षण	गाउँपालिका
३.६ अन्तर स्थानीय तह, संघीय तथा प्रदेश सरकार, निजि क्षेत्र र विकास साझेदार समन्वय तथा अन्तरसम्बाद कार्यक्रम	पटक	५	३०००	छिमेकी स्थानीय तह, संघीय तथा प्रदेशसरकारका कार्यालय तथा निकायसँग नियमित वैठक तथा छलफल, निजी क्षेत्र र विकास साझेदार संग समन्वय र गैसस डेक्स स्थापना तथा सञ्चालन	गाउँपालिका
४. योजना व्यवस्थापन			**३९५००**		
४.१ स्थानीय आयोजना वैक तर्जुमा	पटक	५	२००००	कार्यविधि तयार गरी आयोजना वैंक तयार, प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन र डिपिआर तयार	गाउँपालिका
४.२ योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाई प्रणाली सञ्चालन	पटक	२५	२५००	नतिजामूलक र सूचना प्रविधिमा आधारित भई योजना तर्जुमा, अनुगमन र सिकाई सम्बन्धी कार्यविधि र प्रणालीको विकास, पदाधिकारी र कर्मचारीलाई प्रभावकारी योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका र सिकाई सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन, चौमासिक र बार्षिक समीक्षा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सूचक आधारित र नतिजामूलक बनाउने	गाउँपालिका
४.३ विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम	विषय	५	२५००	पर्यटन, यातायात, भूउपयोग र कृषि, शिक्षा, विपद व्यवस्थापन सम्बनधी रणनीतिक/गुरुयोजना तर्जुमा, मद्यावधी तथा अन्तिम समीक्षा र अद्यावधिक	गाउँपालिका
४.४ मध्यमकालिन खर्च संरचना तयारी तथा आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	पटक	६	४०००	आवधिक योजनाको मद्यावधि र अन्तिम मूल्याङ्कन गर्ने तथा मध्यकालिन खर्च संरचना तयार गरी वार्षिक रुपमा अद्यावधिक	गाउँपालिका
४.५ तेश्रो पक्षवाट प्राविधिक परीक्षण तथा आयोजनाको मूल्याङ्कन	आयोजना	१५	५०००	१५ लाख भन्दा माथीका लागतका आयोजनाको स्वतन्त्र प्राविधिक परीक्षकद्धारा प्रभाव मूल्याङ्कन	गाउँपालिका
४.६ उपभोक्ता समिति क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	५	५००	आयोजनाको व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्ष बारे उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीलाई तालिम प्रदान	गाउँपालिका
४.७ वस्तुस्थिति विवरण तयारी तथा अद्यावधिक कार्यक्रम	पटक	२	३०००	घरधुरी सर्वेक्षण, संस्थागत सूचना तथा श्रोत नक्शा डिजिटल प्रोफाईल अद्यावधिक	गाउँपालिका

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित श्रोत (रकम रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	प्रमुख जिम्मेवारी
४.८ नतिजामा आधारित बार्षिक योजना तर्जुमा	पटक	५	२०००	आवधिक योजना र मध्यमकालिन खर्च संरचना अनुसार नतिजामूलक ढाँचामा बार्षिक योजना तर्जुमाको व्यवस्था	गाउँपालिका
संस्थागत विकास कुल जम्मा			**३७७६००**		

अनुसूची २०: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य नम्बर	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाई	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका मापदण्ड निर्माण, प्रवोधीकरण तथा प्रकाशन	विषय	७, ९	१६	२.४		२	२
	सुशासन तथा जबाफदेहिता प्रवर्द्धन कार्यक्रम (सामाजिक जवाफदेहिता प्रवर्द्धन एकीकृत संयन्त्र विकास र अनुशरण)	पटक	७, ९	१६	२.४		२	२
	नागरिक पृष्ठपोषण तथा वहश कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		२	२
	विद्युतीय शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	७, ९	१६	२.४		३	३
	विवाद मध्यस्थता, कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	स्थानीय विकास नीति, योजना, सेवा प्रवाह र कार्यक्रम सम्बन्धी अध्ययन तथा सर्वेक्षण कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		२	२
२	कार्यालय व्यवस्थापन एवं भौतिक निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम	संख्या	७, ९	१६	२.४		३	३
	स्थानीय सरकारको कार्य सम्पादन तथा संस्थागत स्वमूल्याङ्कन (LISA) कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक संस्था क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	विषय	७, ९	१६	२.४		३	३
	अन्तर स्थानीय तह अध्ययन, परामर्श र टिम विल्डिङ कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	संगठन विकास तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	सेवाग्राही प्रतिक्षालय, कार्यकक्ष, भौतिक सुविधा, सूचना प्रविधि र उपकरण व्यवस्थापन कार्यक्रम (कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा र वडा कार्यालय र सेवा केन्द्रहरु समेत)	एकाई	७, ९	१६	२.४		३	३
	न्यायिक समिति र मेलमिलाप केन्द्र सञ्चालन तथा न्याय सम्पादन सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	टोल विकास संस्था गठन तथा परिचालन कार्यक्रम	संख्या	७, ९	१६	२.४			
	लक्षित वर्ग संस्थागत संरचना सुदृढीकरण र क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	गै.स.स. समन्वय डेस्क स्थापना तथा सञ्चालन	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
३	आन्तरिक आयको संभाव्यता विश्लेषण र प्रक्षेपण (राजश्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा/परिमार्जन)	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	करदाता शिक्षा कार्यक्रम (वडा स्तरमा बार्षिक २ पटक)	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३

उद्देश्य नम्बर	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाई	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
	राजस्व परिचालन तथा अनुगमन कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली स्थापना र सुदृढीकरण	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	अन्तर स्थानीय तह, संघीय तथा प्रदेश सरकार, निजि क्षेत्र र विकास साझेदार समन्वय तथा अन्तरसम्बाद कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	स्थानीय आयोजना वैक तर्जुमा	पटक	७, ९	१६	२.४		२	२
	योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाई प्रणाली सञ्चालन	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम (पर्यटन, यातायात, भूउपयोग, कृषि, शिक्षा, जलवायु अनुकुलन तथा विपद व्यवस्थापन)	विषय	७, ९	१६	२.४		२	२
४	मध्यमकालिन खर्च संरचना तयारी तथा आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	तेश्रो पक्षवाट प्राविधिक परीक्षण तथा आयोजनाको मूल्याङ्कन (रु. २० लाख भन्दा बढी लागतका बार्षिक ३ वटाका दरले)	आयोजना	७, ९	१६	२.४		२	२
	उपभोक्ता समिति क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		२	२
	वस्तुस्थिति विवरण तयारी तथा अद्यावधिक कार्यक्रम	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३
	नतिजामा आधारित बार्षिक योजना तर्जुमा	पटक	७, ९	१६	२.४		३	३

अनुसूची २१: सुशासन तथा संस्थागत विषय क्षेत्र नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष	लक्ष्य					पुष्ट्याईका आधार	जोखिम तथा पूर्वानूमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
प्रभाव सेवा प्रवाह तथा विकास उपलब्धिलाई समावेशी, सहज, प्रभावकारी र जवाफदेही बनाउने	गाउँपालिकाको नीति, कानून, निर्णय र सेवा प्रवाहबाट सन्तुष्ट सेवाग्राही	प्रतिशत	६०	६४	६८	७२	७६	८०	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ। - संगठन र व्यवस्थापन सर्वेक्षणबाट तयार संगठन संरचना, मानव संशाधन योजना र कार्यविवरण स्वीकृत भई लागू हुनेछ।
	क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभन्वित पदाधिकारी, कर्मचारी, नागरिक समाज र विपन्न/ पिछडिएको वर्ग	संख्या	२००	२२०	२४०	२७०	२९०	३००		
	प्रतिव्यक्ति बार्षिक बजेट लगानी	रु.हजार	२४	२५	२७	३०	३२	३५		
	आन्तरिक आयको औषत बृद्धिदर	प्रतिशत	११	१२	१२	१४	१४	१५		
	योजना कार्यान्वयन कार्ययोजनाको परिपालन अनुपात	प्रतिशत	६०	७०	८०	८०	९०	९५		
असर १ स्थानीय शासन तथा विकास नीति, कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु	कार्यान्वयन रहेका नीति, ऐन नियम, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या	९०	११०	१२०	१३०	१४०	१५०	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -अनुगमन प्रतिवेदन -सार्वजनिक सुनुवाई -नागरिक वडापत्र -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ। - स्थानीय सरोकारवालाकोसहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	कूल गुनासो मध्ये सुनुवाई भएका गुनासोको फछ्यौट अनुपात	प्रतिशत	७०	७५	७५	८०	९०	१००		
	अभ्यासमा रहेका सामाजिक जवाफदेहिताका औजारका प्रकार	प्रकार	३	४	४	५	५	६		
असर २ स्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता, मानव संशाधन, कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि गर्नु,	सुचारु विषयगत सेवा/सुविधा को प्रकार (स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, पशु सेवा, पूर्वाधार, महिला र बालबालिका, वातावरण, विपद्, सरसफाई आदी)	संख्या	८	८	९	९	१०	१०	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघीय प्रणाली अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ। - संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ। - स्थानीय सरोकारवालाको सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	नकार्यपालिका, वडा कार्यालय र विषयगत शाखाको आफ्नो भव	संख्या	५	७	२	२	२	२		
	कार्यालयमा कार्यरत प्राविधिक मानव संशाधन									
	दरवन्दी अनुसारको नपुग जनशक्ति	संख्या								
असर ३	राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारी	संख्या	१	२	२	३	३	४		

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष	लक्ष्य					पुष्ट्याईका आधार	जोखिम तथा पूर्वानूमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३		
आन्तरिक र वाह्य श्रोत परिचालन तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउनु,	आन्तरिक आयको अनुपात	प्रतिशत	२५	२६	२७	२८	२९	३०	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -वित्तीय प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघीय तथा प्रदेश राजस्व कानून उपलब्ध हुने तथा स्थानीय कानून तर्जुमा हुनेछ । - संघ, प्रदेश, विकास साझेदार र समुदायको लगानी आकर्षण हुनेछ । - कोभिड १९ को असर न्यूनीकरण हुनेछ ।
	राजस्व र लेखाको सफ्टवयर	संख्या	२	२	२	२	२	२		
	राजस्व सुधार कार्यक्रम लगानी (दस्तावेजका आधारमा राख्ने)	संख्या	१	१	१	२	३	३		
	आय व्यय सार्वजनिक गर्ने माध्ययम वा प्रकार	संख्या	१	२	३	३	३	३		
	राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकमको अनुपात	प्रतिशत								
	वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त बार्षिक रकम	हजार								
	बार्षिक वास्तविक खर्च रकम	प्रतिशत	७०	७५	८०	८१	८२	८३		
	लक्षित वर्गको लगानीको अंश	प्रतिशत								
असर ४ योजना तथा विकास प्रणाली सूचना प्रविधिमा आधारित, समावेशी तथा नतिजामूलक बनाउनु ।	सूचारु तथ्याङ्क तथा सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	१	२	३	४	५	६	-गाउँ स्थितिपत्र (प्रोफाइल) -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -वित्तीय प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघीय प्रणाली अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ । - संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ । - स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	आयोजना वैकमा सूचीकृत आयोजना	संख्या	०	१०	१५	२०	२०	२५		
	समयमै सम्पन्न आयोजना संख्याको अनुपात	प्रतिशत	७०	७५	७८	८१	८२	८३		
	विषय क्षेत्रगत रणनीतिक/गुरु योजना	संख्या	०	१	२	३	४	५		
	आयोजना/कार्यक्रम अनुगमन प्रतिवेदन संख्या (पटके, मासिक, चौमासिक, बार्षिक)	पटक	१	२	३	३	३			
	उपभोक्ता समितिको योगदान	प्रतिशत	१०	१५	१५	१५	२०	२०		
	योजना कार्यान्वयन कार्ययोजना	भएको/नभएको	भएको	भएको	भएको	भएको	भएको	भएको	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।

अनुसूची २२: आर्थिक सामाजिक पुनउत्थान क्षेत्रका कार्यक्रमको स्थानगत तथा आयोजना कार्यक्रम विवरण

रकम रु. हजारमा

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जम्मा लागत	स्थान/लक्षित वर्ग/ आयोजना विवरण	प्रमुख जिम्मेबारी
उद्देश्य १: कोभिड १९ को महामारीबाट प्रभाबित क्षेत्रलाई पूर्ववत रुपमा सञ्चालन गर्ने वातावरण तयार गर्नु			**१०६०००**		
कोभिड १९ क्षति विवरण संकलन तथा लेखाजोखा	पटक	१	१५००	११ वटा वडामा	गाउँपालिका
विद्यार्थी केन्द्रित अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	४५	४०००	४५ विद्यालयमा थप एक पिरिएड (मुख्य विषयका लागि) र टोल स्तरमा समूह कार्य तथा प्रोजेक्ट वर्क	गाउँपालिका
विद्यालय शिक्षामा वैकल्पिक विधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	विद्यालय	४५	६०००	अनलाइन क्यास, पठन पाठनका लागि मोवाइल एप, डिजिटल शिक्षाका लागि शिक्षक तालिम	गाउँपालिका
आइसोलेसन वार्ड सहित अस्पताल निर्माण र सञ्चालन	अस्पताल	१	८५०००	अस्पताल निर्माण प्रस्तावित स्थल	नेपाल सरकार
कोभिड १९ प्रभाबित व्यवसायी राहत वितरण	वडा	५५	५५००	११ वटा वडामा	गाउँपालिका
व्यवसाय सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम	जना	४०	४०००	११ वटा वडामा	प्रदेश सरकार
उद्देश्य २: महामारीका कारण असर परेको आर्थिक, सामाजिक, मानसिक तथा विकास निर्माण क्षेत्रमा भएको क्षति परिपुर्ती गर्नु			**२८२००**		
पोष्ट कोभिड विरामी खोज पडताल तथा उपचार कार्यक्रम	वडा	११	३२००	११ वटा वडामा	गाउँपालिका
कोभिड प्रभाबित स्वरोजगार कार्यक्रम	जना	२५०	१००००	११ वटा वडामा	प्रदेश सरकार
कोभिड अति प्रभाबित विपन्न सहयोग	जना	१५०	३०००	११ वटा वडामा	गाउँपालिका
मनोसामाजिक परामर्श, सीप तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	जना	५००	१२०००	११ वटा वडामा	गाउँपालिका
आर्थिक सामाजिक पुनउत्थान क्षेत्र कुल जम्मा			**१३४२००**		

अनुसूची २३: आर्थिक सामाजिक पुनउत्थान क्षेत्रको आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतीकरण

उद्देश्य नम्बर	कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	एकाइ	स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ संकेत	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	राष्ट्रिय लक्ष्य संकेत	प्रदेश समृद्धि संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	कोभिड १९ क्षति विवरण संकलन तथा लेखाजोखा	पटक	५,७	६, ५	१.४	८	३	३
	विद्यार्थी केन्द्रित अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	५	६	१.३	६	३	३
	विद्यालय शिक्षामा वैकल्पिक विधि कार्यक्रम	विद्यालय	५	६	१.३	६	३	३
	आइसोलेसन वार्ड सहित अस्पताल निर्माण र सञ्चालन	अस्पताल	५	३	१.३	६	२	२
	कोभिड १९ प्रभाबित व्यवसायी राहत वितरण	वडा	५,७	६, ५	१.४	८	३	३
	व्यवसाय सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम	जना	१,५	६, ५	१.४	४	२	३
२	पोष्ट कोभिड विरामी खोज पडताल तथा उपचार कार्यक्रम	वडा	५	६, ५	१.४	६	२	३
	कोभिड प्रभाबित स्वरोजगार कार्यक्रम	जना	५	६, ५	१.४	६	२	३
	कोभिड अति प्रभाबित विपन्न सहयोग	जना	५	६, ५	१.४	८	२	३
	मनोसामाजिक परामर्श, सीप तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	जना	५	५	१.४	८	२	२

अनुसूची २४: आर्थिक सामाजिक पुनर्लाभ क्षेत्रको नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष	आवधिक योजनाको लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	अनुमान तथा जोखिम
				०७८/७९	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	०८२/८३		
प्रभाव कोभिड १९ लगायतका महामारी र मानव सिर्जित विपद्बाट सामाजिक आर्थिक क्षेत्रलाई पुनःजागृत गराउने	पोष्ट कोभिड प्रभाव मुक्त जनसंख्या	संख्या	०	२५००	८०००	१६०००	२५०००	३००००	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको विषय क्षेत्रगत प्रतिवेदन	
	कोभिड १९ महामारीका कारण बेरोजगार भई पुनः रोजगार भएका	संख्या	०	१५०	३००	३५०	३५०	३५०		
	पुनः सञ्चालित उद्यम व्यवसाय	प्रतिशत	१०	३०	४०	४५	६०	७५		
असर १ : कोभिड १९ को महामारीबाट प्रभावित क्षेत्रलाई पूर्ववत रुपमा सञ्चालन गर्ने वातावरण तयार गर्नु,	**आर्थिक तथा सामाजिक पुनःजागृति**									-
	पुनः सञ्चालनमा आएको होम स्टे	संख्या	०	१	१	१	१	१	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- संघीय शासन अनुसार नीतिगत वातावरण तयार हुनेछ । - स्थानीय सरोकारवालाको सहकार्य एवं साझेदारी वृद्धि हुनेछ । - कोभिड १९ को असर न्यूनीकरण हुनेछ ।
	वैकल्पिक माध्यमबाट कक्षा सञ्चालन हुने विद्यालय	संख्या	२२	४५	४५	४५	४५	४५		
	व्यवसाय पुनः सञ्चालनका लागि तत्पर व्यवसायी	संख्या	०	३०	४०	४५	६०	७५		
असर २ : कोभिड १९ बाट आर्थिक, सामाजिक, मानसिक तथा विकास निर्माण क्षेत्रमा भएको क्षति परिपुर्ती गर्नु	**राहत तथा क्षतिपुर्ती**									
	पोष्ट कोभिड प्रभाव मुक्त विरामी	प्रतिशत	०	२५	३५	५०	७०	१००	-गाउँ स्थितिपत्र -सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन -नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार क्षेत्रगत प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ। - संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ ।
	तालिम लिई रोजगार प्राप्त कोभिड प्रभावित बेरोजगार	संख्या	०	२५०	३००	३५०	३५०	३५०		
प्रतिफल १.१	कोभिड १९ का कारण बेरोजगार भएका	संख्या	०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश, गैसस, निजी क्षेत्रको लगानी

नतिजा तह	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष	आवधिक योजनाको लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	अनुमान तथा जोखिम
				०७८/७९	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	०८२/८३		
कोभिड १९ को महामारीबाट आर्थिक रुममा प्रभावितहरुलाई पुनर्लाभको सहयोग उपलब्ध भएको हुनेछ।	स्वरोगारमूलक तालिम लिने स्थानीयबासी									र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
	राहत हासिल गरेका अति विपन्न	संख्या	०	८	१५०	१५०	१५०	१५०		
	राहत हासिल गरेका प्रभावित व्यवसाय	संख्या	०	२५	३५	५०	६५	७५	-	-
प्रतिफल १.२ : कोभिड १९ को महामारीबाट प्रभावित सामाजिक क्षेत्रको उत्थानका आधारहरु तयार भएको हुनेछ।	पोष्ट कोभिड उपचार गराउने	संख्या	०	५०	५०	५०	५०	५०	-सर्वेक्षण प्रतिवेदन -प्रगति प्रतिवेदन	- स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ। - संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ।
	विपद्कालीन शिक्षण सम्बन्धी तालिम लिने शिक्षक	संख्या	०	५०	१००	१५०	१५०	१५०		

अनुसूची २५: गाउँपालिका गौरवको आयोजना सम्बन्धी विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको नाम	इकाई	योजनाको कूल लक्ष्य	अनुमानित लागत (रु. हजारमा)	आयोजना तथा कार्यक्रम संचालन हुने स्थान
१. कृषि तथा पशुजन्य उपज प्रशोधन केन्द्र तथा बजारीकरण आयोजना	संख्या	१	७५०००	वडा नं. २ सिम्ले
२. औद्योगिक ग्राम स्थापना तथा संचालन	संख्या	१	१०००००	वडा नं. ९, आचार्यपोखरी
३. भूमिचुली पर्यटन पूर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	१	२५०००	वडा नं. ३
४. पोखरीचौर प्याराग्लाडिङ तथा होमस्टे सञ्चालन कार्यक्रम	संख्या	१	१७५००	वडा नं. ५
५. रानीझरना क्यानोईङ, मिनी लुम्बिनी एण्ड रिसर्च सेन्टर निर्माण तथा संचालन	संख्या	१	१२५००	वडा नं. ६
६. सरस्वती पार्क तथा भाषा संग्राहलय निर्माण आयोजना	संख्या	१	१००००	वडा नं. ९, शेरापाखा
७. मदन भण्डारी प्रौद्योगिक महाविद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	१	२०००००	वडा नं. ८, गणेशेचौर
८. एक घर एक धारा कार्यक्रम	घरपरिवार	४२००	२५००००	गाउँपालिकाभर
९. पन्ध्र शैयाको अस्पताल निर्माण आयोजना	संख्या	१	५००००	वडा नं. ११, कृष्ण भञ्ज्याङ
१०. हाम्रो मानव सेवा घर आयोजना	संख्या	१	१००००	वडा नं. ९, शेराफाँट
११. हिंसा प्रभावित महिला, असहाय र सडक बालबालिका सुरक्षित आवास गृह	संख्या	१	७५००	
१२. महिला शसक्तीकरण तथा संस्थागत विकास आयोजना	संख्या	१	१००००	गाउँपालिकाभर
१३. एक वडा एक सहजकर्ता कार्यक्रम	संख्या		१५०००	गाउँपालिकाभर
१४. एकीकृत वस्ती तथा सहरी विकास आयोजना	संख्या	२	७४००००	वडा नं. ९, केबलपुर
१५. गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद मैदान निर्माण र सञ्चालन आयोजना	संख्या	१	३००००	वडा नं. १०
१६. महादेवबेशी, निगाले, आग्रा, मोहरिया सडक निर्माण आयोजना	कि.मि.	१५	३७००००	महादेववेशी, सिम अर्मखु निगाले मोहरिया
१७. महादेवबेशी रातमाटे कामराङछाप, चल्ती, गल्छी आग्रा सडक	कि.मि.	१६	४०००००	वडा नं. ६, ४ र केन्द्र जोड्ने
१८. धार्के आचार्यपोखरी कोल्पुखोला नुवाकोट सडक	कि.मि.	१०	२५००००	वडा नं. ९ र वेलकोटगढी जोड्ने
१९. जडिबुटी खेती, वन व्यवस्थापन तथा हरित उद्यम कार्यक्रम	संख्या	१	५०००	गाउँपालिकाभर
२०. वातावरण सरसफाई र घरवगैंचा कार्यक्रम	संख्या	१	५०००	गाउँपालिकाभर
थाक्रे गौरवका आयोजना जम्मा			**२५८२५००**	